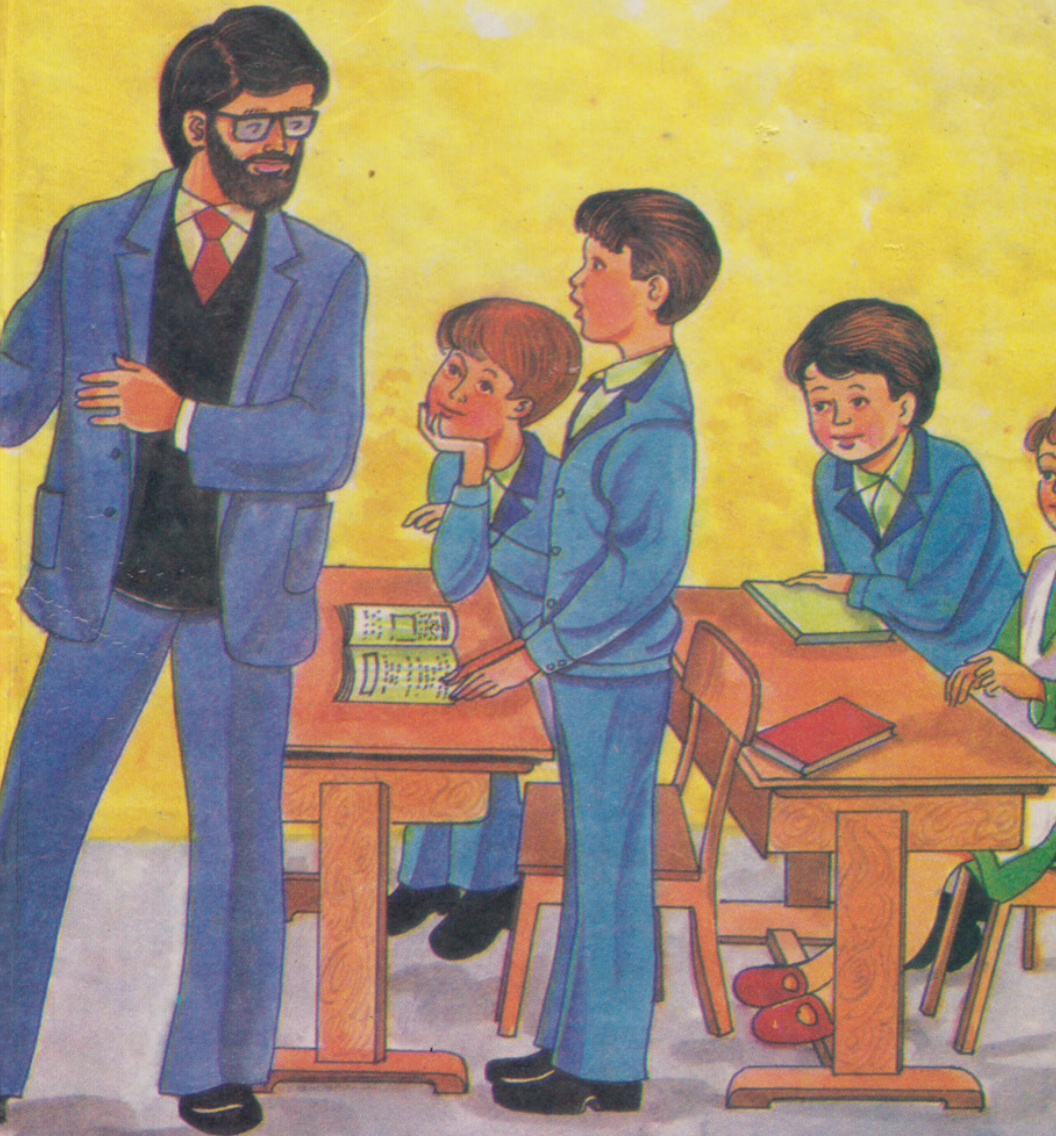

રખડ ટોળી

મૂળ લેખક : એ. એસ. ગીલ
ગુજરાતીમાં ઉતારનાર : ઝિંજુભાઈ

‘એકત્ર’નો ગ્રંથ-ગુલાલ

we share, we celebrate

આપણી મધુર ગુજરાતી ભાષા અને એના મનભાવન સાહિત્ય માટેનાં સ્નેહ-પ્રેમ-મમતા અને ગૌરવથી પ્રેરાઈને ‘એકત્ર’ પરિવારે સાહિત્યનાં ઉત્તમ ને રસપ્રદ પુસ્તકોને, વીજાણુ માધ્યમથી, સૌ વાચકો ને મુક્તપણે પહોંચાડવાનો સંકલ્પ કરેલો છે.

આજ સુધીમાં અમે જે જે પુસ્તકો અમારા આ વીજાણુ પ્રકાશન-ebook-ના માધ્યમથી પ્રકાશિત કરેલાં છે એ સર્વ આપ www.ekatrafoundation.org પરથી વાંચી શકશો.

અમારો દષ્ટિકોણ:

હા, પુસ્તકો સૌને અમારે પહોંચાડવાં છે – પણ દષ્ટિપૂર્વક. અમારો ‘વેચવાનો’ આશય નથી, ‘વહેંચવાનો’ જ છે, એ ખરું; પરંતુ એટલું પૂરતું નથી. અમારે ઉત્તમ વસ્તુ સરસ રીતે પહોંચાડવી છે.

આ રીતે –

* પુસ્તકોની પસંદગી ‘ઉત્તમ-અને-રસપ્રદ’ના ધોરણે કરીએ છીએ: એટલે કે રસપૂર્વક વાંચી શકાય એવાં ઉત્તમ પુસ્તકો અમે, ચાખીચાખીને, સૌ સામે મૂકવા માગીએ છીએ.

* પુસ્તકનો આરંભ થશે એના મૂળ કવરપેજથી; પછી હશે તેના લેખકનો પૂરા કદનો ફોટોગ્રાફ; એ પછી હશે એક ખાસ મહત્ત્વની બાબત – લેખક પરિચય અને પુસ્તક પરિચય (ટૂંકમા) અને પછી હશે પુસ્તકનું શીર્ષક અને પ્રકાશન વિગતો. ત્યાર બાદ આપ સૌ પુસ્તકમાં પ્રવેશ કરશો.

– અર્થાત્, લેખકનો તથા પુસ્તકનો પ્રથમ પરિચય કરીને લેખક અને પુસ્તક સાથે હસ્તધૂનન કરીને આપ પુસ્તકમાં પ્રવેશશો.

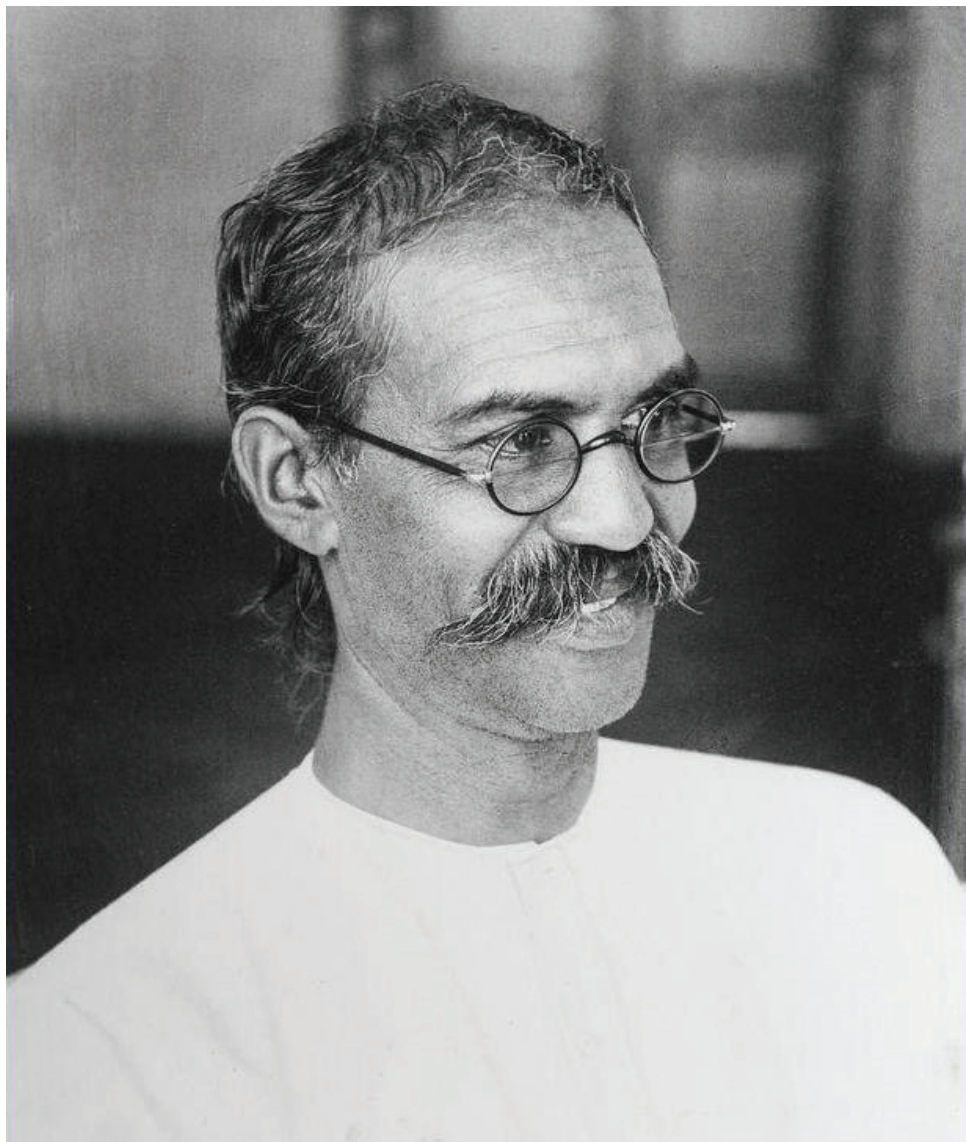
તો, આવો. આપનું સ્વાગત છે ગમતાના ગુલાલથી.

*

આ પુસ્તકના લેખકનો અને પુસ્તકનો પરિચય રમણ સોનીનાં છે એ માટે અમે તેમનાં
આભારી છીએ.

*

Ekatra Foundation is grateful to the author for allowing distribution of this book as ebook at no charge. Readers are not permitted to modify content or use it commercially without written permission from author and publisher. Readers can purchase original book form the publisher. Ekatra Foundation is a USA registered not for profit organization with objective to preserve and spread Gujarati literature. For more information, Please visit: <http://www.ekatrafoundation.org>.

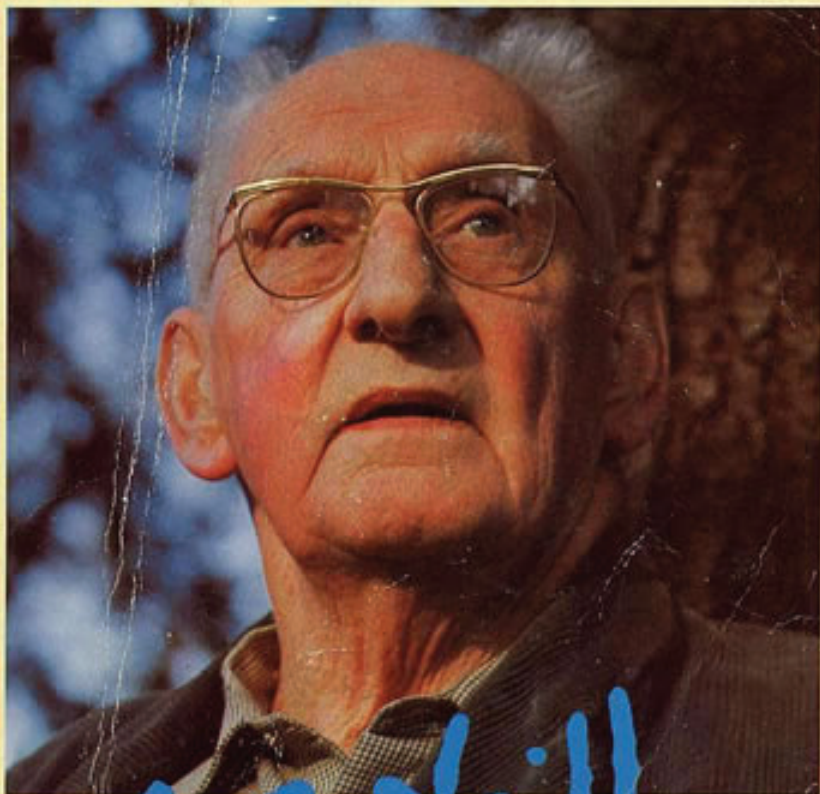

ગિજુભાઈ બધેકા

SUMMERHILL

'All crimes, all hatreds, all wars can be reduced to unhappiness. This book is an attempt to show how unhappiness arises, how it ruins human lives, and how children can be reared so that much of this unhappiness will never arise'

A. S. Neill.

NOW WITH A NEW INTRODUCTION BY JONATHAN CROALL

સર્જક-પરિચય

ગિજુભાઈ ભગવાનજી બધેકા (જ. 15, નવે. 1885 – અવ. 25, જૂન, 1939)

અનુવાદક

ભાવનગરમાં જન્મેલા ગિજુભાઈએ મુંબઈમાંનો વકીલનો વ્યવસાય છોડીને, દક્ષિણામૂર્તિ શાળામાં આજીવન શિક્ષક બનવાનું પસંદ કરેલું. બીબાઢાળ શિક્ષણ-પદ્ધતિને બદલે મોન્ટેસરી પદ્ધતિએ બાળકના મુક્ત વિકાસની દિશામાં એમણે ઘણું કામ કર્યું, બાળ-સાહિત્યનાં અને શિક્ષણ વિશેનાં અનેક પુસ્તકો લખ્યાં – એ સેવાઓ માટે એમને ‘રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક’(1929) એનાયત થયેલો.

‘મહાત્માનાં ચરિત્રો’, ‘ઈસપની કથાઓ’, ‘બાળસાહિત્ય ગ્રંથમાળા’ તેમ જ ‘વાર્તાનું શાસ્ત્ર’ એમનાં મહત્ત્વનાં પુસ્તકો છે.

મુક્ત શિક્ષણના દુનિયાભરના એક મોટા શિક્ષણવિદ એ. એસ. નીલના પુસ્તકનો અનુવાદ કરવાનું ગિજુભાઈને સૂઝયું એ મહત્ત્વનું ગણાય.

મૂળ લેખક

એ. એસ. નીલના નામે જાણીતા Alexander Sutherland Neill (1883–1973) સ્કોટીશ શિક્ષણવિદ અને નવી આબોહવા જન્માવનાર પ્રયોગશીલ ને કલ્પનાશીલ શિક્ષક હતા. એમણે વિકસાવેલી ‘સમરહીલ સ્કૂલ’ 1920-30ના સમયગાળાની મુક્ત બાળ-વિકાસ માટેની એક ક્રાંતિકારી શાળા હતી. નીલે Problem Trilogy (Problem Child, Problem Parents, Problem Teachers), The Free Child, એવાં 20 ઉપરાંત પુસ્તકો લખ્યાં છે. એમનાં બધાં પુસ્તકોમાંથી ચૂંટેલાં લખાણોનું પુસ્તક Summerhill(1960) 1960-70ના દાયકાની Free School Movementનો આધારસ્તંભ બનેલું બેસ્ટ સેલર પુસ્તક છે.

‘રખડુ ટોળી’ નીલના The dominees’s Five પુસ્તકનો અનુવાદ છે.

‘રખડુ ટોળી’

1923માં લખાયેલી નીલની લાંબી વાર્તાનો ગિજુભાઈએ માત્ર 5 વર્ષ પછી કરેલો સરળ રસિક અનુવાદ તે આ ‘રખડુ ટોળી’.

આ વાર્તામાં શિક્ષક એના પાંચ કિશોર વિદ્યાર્થીઓને તથા મિત્ર પિકેફ્ટને એક વાર્તા કહે છે. એમાં બાળકો માત્ર વાર્તા સાંભળનાર શ્રોતાઓ જ નથી, વાર્તામાં ભાગ લેનાર પાત્રો પણ છે— એવી લાક્ષણિક ઢબે વાત કહેવાય છે. વાર્તા એટલે શિક્ષકે કહેલી કાલ્પનિક વારતા અને વચ્ચે વાતચીત એટલે બાળકોની એના પર મજાક-મસ્તી ભરેલી ટીકા-ટિપ્પણ. પુસ્તકમાં વારાફરતી આ વાર્તા અને વચ્ચે વાતચીત આવ્યા કરે છે પણ એ અટપટું બનવાને બદલે કંઈક નવી રીતે રસ પમાડનાર બને છે.

તો, આપણે શરૂ કરીએને?

રખડુ ટોળી

ગિજુભાઈ બધેકા

અર્પણ

એકાએક મારા હાથમાં આ ચોપડી આવી અને એ હું રસભેર ઝપાટાબંધ વાંચી ગયો. વાંચતાં ઓર મજા આવી. જાણે હું આઘેડ મટી જુવાન બની ગયો હોઉં! જાણે હું પોતે જ આફ્રિકાનાં જંગલોમાં ભટકું છું. જાણે હું ચોપડીના મુસાફરો સાથે રણમાં ફરું છું ને હવામાં ઉડું છું.

મને થયું: આવી સુંદર ચોપડી સાહસ ને શૌર્યભર્યા મારા ગુજરાતના નવજુવાનોને માટે હું ઉતારું. તેઓ તો મારા કરતાં યે વધારે રસથી વાંચશે. એટલે મેં આ ચોપડી અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં ઉતારી. અને જેમને માટે મેં આ ચોપડી ઉતારી તેમને જ એ આપી દેતાં મને અત્યંત આનંદ થાય છે.

- ગિજુભાઈ

લેખકનું નિવેદન

વાંચો તે પહેલાં –

આ ચોપડીની રચના આવી છે. નીલ નામના એક શિક્ષકે એક શાળા કાઢેલી છે. તેમાં પાંચ બાળકો ભણે છે : ડોનાલ્ડ, હેલ્ગા, ગિલ્બર્ટ, જૅક અને ડેરિક. એ શાળાનું નામ સ્વતંત્ર શાળા છે. એક વાર નીલ પોતાના પાંચ વિદ્યાર્થીઓને વાર્તા કહેવા બેસે છે. વાર્તામાં મુખ્ય પાત્રો સાત છે: પાંચ બાળકોનાં નામ ડોનાલ્ડ, હેલ્ગા, ગિલ્બર્ટ, જૅક અને ડેરિક – એટલે કે જે બાળકો વાર્તા સાંભળે છે તેમનાં જ નામ વાર્તામાં મૂક્યાં છે; છઠ્ઠું પાત્ર પિક્કેફટ એક અમેરિકાનો વેપારી છે; સાતમું પાત્ર પોતાના જ નામનું એટલે નીલ છે. આ વાર્તા કહેનાર નીલે એક અજબ જેવી મોટરકાર શોધી કાઢી છે. આ મોટરમાં બેસી સાતે પાત્રો આફ્રિકાની મુસાફરીએ ઉપડે છે.

વાર્તાનાં પાત્રોનાં અને સાંભળનાર વિદ્યાર્થીઓના નામો એક જ હોઈ વારંવાર ભુલાવામાં પડાય છે. સાંભળતાં સાંભળતાં સાંભળનારને એમ થઈ આવે છે કે અરે આ તો આપણી જ વાત! અરે આ તો હું બોલ્યો! આવી તલ્લીનતા થવાથી તેઓ વાર્તાની વચ્ચે બોલી ઉઠે છે ને વાર્તા સંબંધે વાતચીતો ચાલે છે. આ વાતચીત પણ વાર્તાના એક અંગ તરીકે ‘વચ્ચે વાતચીત’ એમ કરીને મૂકેલી છે. વાર્તા કહેનાર પણ નીલ અને વાર્તાનો નાયક પણ નીલ હોવાથી ગમ્મત ઉડે છે. વાર્તા સાંભળનારાંઓ અને વાર્તાનાં પાત્રો જુદાં છે. એ વાંચતાં વાંચતાં ભૂલી ન જવાય તે ધ્યાનમાં રાખશો, નહિતર જરૂર ગોટાળો થશે. આટલું ધ્યાનમાં રાખી હવે વાર્તા વાંચો. શરૂઆતનાં બેચાર પાનાં સહેજ મંદ લાગે તો પણ આગળ વાંચ્યે જજો. પછી તો મારી ખાતરી છે કે તમે આખી ચોપડી એક જ બેઠકે વાંચી નાખશો.

બીજો ખંડ પૂરો કરીને

પહેલો ભાગ પ્રસિદ્ધ થયા પછી થોડો વખત બીજો ભાગ ‘કુમાર’ માસિકમાં પ્રસિદ્ધ થયો. ‘કમારે’ આપેલ તેની પ્રસિદ્ધિ માટે હું તેનો ઉપકાર માનું છું. સંજોગવસાત્ ‘કુમાર’ આ વાર્તાને આગળ છાપી શક્યું નહિ, એટલે થોડો વખત વાંચનારાંઓને રાહ જોવડાવવી પડી તે માટે માફી માગવાની રહી.

આ વાર્તાની રચના એવી છે કે ઘણાં વાંચનારાંઓને પહેલા વાચને ઓછી મજા આપે છે. પણ જેઓ કંઈક વધારે બુદ્ધિવાળાં બાળકો છે, અને અમુક વાતાવરણથી પરિચિત છે તેઓને આ વાર્તા અત્યંત ગમે છે. એટલું જ નહિ, પરંતુ તેઓએ પહેલા ભાગને વારંવાર વાંચ્યાનું જાણવામાં આવ્યું છે. હવે બન્ને ભાગો બહાર આવે છે એટલે રસક્ષતિ વિના આખી વાર્તા વંચાઈ જશે.

શિક્ષકો અને માબાપોને આ વાર્તા, વાર્તા કહેવાની કલાના ભોમિયારૂપ છે. એટલું જ નહિ પરંતુ બાલમાનસના અભ્યાસ માટે વાર્તામાં ગૂંથેલું માનસશાસ્ત્ર છે. આવી જાતની વાર્તા કહેવાનો પ્રયોગ બાલમંદિરમાં મેં કરી જોયો છે અને તે બહુ ફતેહમંદ નીવડ્યો છે. નીલે પોતાના વિદ્યાર્થીઓને કહેલી વાર્તા પ્રસિદ્ધ કરવાની તેને સદ્ભાગ્ય મળ્યું; તેવું સદ્ભાગ્ય મને પણ મેં કહેલી વાર્તા પ્રસિદ્ધ કરવાનું મળશે એવી ખાતરીથી વિરમું છું.

25-5-1933

ગિજુભાઈ

વાર્તા લખવાનું પ્રયોજન

હેલોરાની મારી આંતરરાષ્ટ્રીય નિશાળનાં બાળકો પાસે કીંગ સોલોમન્સ માઈન્સ (King Solomon's Mines) નામની ચોપડી વાંચવી શરૂ કરી. સાંભળનારાઓમાં મારા પાંચ વિદ્યાર્થીઓ હતા :

યોર્કશાયરનો ડેરિક ઉંમર વર્ષ 9

તેનો ભાઈ ડોનલ્ડ ઉંમર વર્ષ 7

ઓક્સફર્ડશાયરનો જૈકે ઉંમર વર્ષ 9

સ્કોટલાન્ડની હેલ્ગા ઉંમર વર્ષ 8

બેલ્જિયમની ગિલ્બર્ટ ઉંમર વર્ષ 14

હું ઉપર લખી ચોપડી વાંચતો હતો. દરમિયાન તેઓ વારાફરતી ઝોકે જવા લાગ્યાં. ફક્ત ગિલ્બર્ટ એકલીએ અંત સુધી તે સાંભળી.

મેં આ બાબત ઉપર વિચાર કરી જોયો. અને હું નિર્ણય ઉપર આવ્યો.

‘તેઓને કંટાળો આવતો હતો કારણ કે વાર્તામાં તેઓના અહં(ego)ને કંઈ અવકાશ મળતો નહોતો. તેઓને એવી વાર્તા કહેવી જોઈએ કે જેમાં તેઓ પોતે કંઈક ભાગ ભજવતાં હોય.’

મેં કહ્યું : ‘બાળકો! કાલે હું તમને એક બીજી વાત કહીશ.’

આ રીતે આ સ્વતંત્ર શાળાની વાર્તાનો જન્મ થયો.

આ વાર્તા કેવા વાતાવરણમાં કહેવામાં આવી હતી તેનો થોડોક સામાન્ય ખ્યાલ આપવા માટે હું હેલેરો નિશાળનું થોડુંક વર્ણન આપીશ.

અમારી નિશાળ મોટી હતી. એના ત્રણ વિભાગો હતા. એકમાં યુરેઝિમિક્સનું શિક્ષણ અપાતું હતું; તેનો મૂળ સ્થાપક દાલકોઝ છે. એમાં મોટી ઉંમરના સાઠ વિદ્યાર્થીઓ ભણે છે. બીજો વિભાગ જર્મન હાઈસ્કૂલનો છે; એમાં બાર શિક્ષકો કામ કરે છે. છેલ્લામાં મારી આંતરરાષ્ટ્રીય શાળા આવી છે; એ હજી છેક નવી અને નાની છે. જર્મન શાળા સ્વાવલંબી નહોતી. એક માસિક હિસાબ ઉપરથી એમ માલૂમ પડ્યું કે તેર વિદ્યાર્થીઓની મારી શાળાની ઉપજ પચાસ લાખ માર્કની હતી, જ્યારે સો વિદ્યાર્થીઓવાળી જર્મન નિશાળની ઉપજ ચાળીશ લાખ માર્કની હતી. પરંતુ જોકે મારો અને યુરેઝિમિક્સનો વિભાગ જર્મન વિભાગને આર્થિક સહાય આપતા હતા છતાં કેળવણીની બાબતમાં અમારી કશી

દખલગીરી ન હતી. આ સાહસ કેટલું બધું મુશ્કેલીભર્યું હતું તે અહીં કહેવાની જરૂર નથી. મોટી મુશ્કેલી એ હતી કે ત્રણે વિભાગને માટે એક જ હોસ્ટેલ હતી. અમારી વચ્ચે સહકાર અશક્ય હતો કારણ કે અમારા કેળવણી વિષયક સિદ્ધાંતોમાં ધ્રુવોનું અંતર હતું. જર્મન શાળા ફિલોસોફીના પાયા પર રચાઈ હતી. જ્યારે મારી નિશાળનો પાયો માનસશાસ્ત્ર હતો. બીજી બાબતો સાથે તેઓ સંસ્કારિતા અને સૌંદર્ય (aestheticism)માં માનતા હતા. જ્યારે હું બીજી બાબતો સાથે ચાર્લી ચેપ્લીન અને ફોક્સ ટ્રોટિંગિ (નૃત્ય)માં માનતો હતો.

અલબત્ત જોકે વિભાગના ઉપરીઓ પાસે શાળાનું કામ સાથે કરવાને માટે કોઈ સામાન્ય ધોરણ નહોતું, છતાં બાળકો વચ્ચે સારો સહકાર હતો. એક જજે ઇંગ્લાંડર તરીકે જુદો પડતો હતો.

તે મને કહેતો હતો કે, ‘તું ઘણો ચાલાક છે. તેં આવી સરસ શાળા કાઢી છે. શા માટે તું આ બીજી પ્રજાનાં બાળકોને રજા આપતો નથી, અને ફક્ત અંગ્રેજ છોકરાંઓને રાખતો નથી?’

અલબત્ત ભાષાથી વિભાગ પડી જતા હતા. સામાન્ય રમતોમાં સહુ જર્મન બોલતા. પરંતુ જ્યારે પાંચ અંગ્રેજનાં છોકરાંઓ મારા ઓરડામાં આવીને વાર્તા સાંભળવા બેસતાં ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે જર્મન, યુગોસ્લાવ, હંગેરિયન અને રશિયન બાળકોને તેમની અદેખાઈ થતી. ગિલ્બર્ટ જોકે બેલ્જિયન હતી. પણ લડાઈ દરમિયાન તે ઇંગ્લાંડમાં શરણે આવી હતી એટલે તે અંગ્રેજ છોકરાં સાથે ભળી ગઈ હતી. એમ વારંવાર બનતું કે યુગોસ્લાવ વિદ્યાર્થીઓ અમારી વાર્તામાં દખલ કરવા મારા ઓરડાનાં બારણાં ઉપર ધક્કા મારતા. જ્યારે અમે તેમને ઠપકો આપતા ત્યારે તેઓ બોલી ઉઠતા : ‘આનું નામ સ્વતંત્ર શાળા!’

ખરેખર આ શાળા સ્વતંત્ર જ હતી. કામદાર વર્ગને માટે સમયપત્રક હતું. નવ વાગે હું ગણિત લેવા બેસતો. પણ કોઈ કદી આવતું જ નહિ. ડોક્ટરનો ફોનો ભૂગોળનો સમય દસ વાગ્યાનો હતો; ભાગ્યે જ તેમાં કોઈ ગેરહજાર રહેતું. અલબત્ત સ્વરાજસભામાં સહુએ એકમતીથી ગણિતને બદલે ભૂગોળ શીખવવાનું મારે માથે નાખ્યું હતું. મને ભૂગોળમાં કશું ય આવડતું નહોતું તેથી મને બહુ મુશ્કેલી પડતી. અમારે ત્યાં અમારા કારખાનામાં સંઘેડો (લેથ), મોટર પાવર અને બધી જાતનાં ઓજારો હતાં. પુસ્તકો બાંધવાનો વિભાગ સુંદર હતો અને તેનો શિક્ષક પણ ફક્કડ હતો. સિદ્ધાંતમાં મને એમ લાગ્યું કે આ નિશાળ વનવિહાર જેટલી રસિક થશે. બધાં બાળકો આખો દિવસ હાથકામ ઉપર મંડયાં રહેશે.

અનુભવથી માલૂમ પડ્યું કે સિદ્ધાંતવાદ કેટલો નિષ્ફળ નીવડી શકે છે. આ બાળકોને જ્ઞાનની ભૂખ હતી. તેઓ સવારના નવથી તે રાત સુધી પ્રશ્નો પૂછવાને ઇંતેજર હતાં. સદ્ભાગ્યે જાવામાં ઘણાં વર્ષો ગાળેલ એક ડચ એક્ટર (નટ) ક્લોપર્સ મળી આવ્યો. તે માહિતીનો ભંડાર હતો. એક અઠવાડિયા સુધી તેણે બાળકોને આનંદ આપ્યો. અમેરિકાથી આવેલ ફોરમેને બાળકોને માણસો માણસો વચ્ચે ચામડીના રંગને લીધે પાડવામાં આવતા

ભેદ વિષે કહ્યું. શેરવુડટ્રેડક નામના આનંદી અમેરિકન સ્કૂલ માસ્તરે મધ્યપશ્ચિમના દેશોની વાતો કહી. સૌથી સરસ વાતો નૂટસનની હતી; તે ઘણાં વર્ષો હવાઈમાં રહ્યો હતો. અને શાર્કના શિકારની તેની વાતો ઘણી રસિક હતી.

આ અનુભવી માણસો આવ્યા અને ગયા. મારા વિદ્યાર્થીઓએ આખરે મારી પાસેથી વાર્તા માંગી.

ગિલ્બર્ટે નાકનું ટેરવું ચડાવી કહ્યું : બુદ્ધા નીલ ! તું કશું સારું જાણતો નથી. જર્મનીમાં આવ્યા પહેલાં કોઈ દિવસ ઇંગ્લાંડમાંથી બહાર નીકળ્યો હો ત્યારે ના ?

જેફેએ કહ્યું : ‘ભૂગોળમાંથી વાંચી વાંચીને આપણને બધું કહે છે !’

ડેરિકે કહ્યું : ‘એમાં શું વળ્યું ? સ્કોટલાંડ વિષે પણ પૂરું કહી શકે એમ નથી.’

મેં નમ્રતાથી કહ્યું : ‘હું સ્કોટલાંડમાં માછલાં પકડતો, અને એક વાર મેં નાસી છૂટેલા ઘોડાને જોયેલો.’

તેઓ સહુ મારી સામે દયાથી જોઈ રહ્યાં. હું ધારું છું કે આ સ્વતંત્ર શાળાની વાર્તા મેં મારી આબરૂ રાખવા માટે કહી. અલબત્ત ક્લોપર્સ-ફોરમેનની કંપની રસિક હકીકત કહી શકે; પણ ગપ્પાં હાંકવામાં હું ચડી જાઉં. વાર્તાથી જેટલો મારા અહંને સંતોષ થયો તેટલો જ મારાં સાંભળનારાઓના અહંને પણ થયો.

હું કબૂલ રાખું છું કે વાર્તા આથી વધારે રસિક અને કેળવણીદાયક બની શકી હોત, જો મને લોકો અને દેશોનું સર્વતોમુખી જ્ઞાન હોત તો તે દ્વારા મેં ભૂગોળના અદ્ભુત પાઠો આપ્યા હોત. આ કામ હું માબાપો અને શિક્ષકો ઉપર છોડું છું. હું પોતે આટલાથી સંતુષ્ટ છું. કારણ કે હું માત્ર હકીકતોને બહુ મહત્ત્વની ગણતો નથી. બ્રાઝિલમાં વાઘ હોય કે ન હોય તેનું મહત્ત્વ બહારનાંઓને શું છે ? તેમ જ તિબેટમાં સંહિો ન હોય તોપણ શું ?

વાર્તા કહેવામાં મારો આંતર હેતુ શો હતો તે હું જાહેર રીતે કહી શકતો નથી. વિયેનાના સુપ્રસિદ્ધ માનસપૃથક્કરણશાસ્ત્રી મારા મિત્ર ડૉક્ટર વિલ્હેલ્મ સ્ટેકલે મને વાર્તાનું આત્મલક્ષી રહસ્ય કહ્યું છે, અને તે બહુ આનંદદાયક છે. મારો જાગ્રત હેતુ મારા પાંચ વિદ્યાર્થીઓને રસિક વાર્તા કહીને સુખી કરવાનો હતો; તેમાં હું સફળ થયો છું. જે માબાપો અને શિક્ષકોમાં કલ્પના અને વિનોદ હોય તેઓને હું આ ઢબે પોતાનાં બાળકોને વાર્તા કહેવાની ભલામણ કરું છું. મોટી ઉંમરે બાલ્યાવસ્થાનો અનુભવ લેવાની અનેક રીતો છે. મશિનગન્સની કે સંહિોની વાર્તા કહેવી એ એક સૌથી સારી રીત છે.

વાર્તા કહ્યા પછી રાજકીય બનાવોને કારણે મારે જર્મની છોડવું પડ્યું છે. નિશાળને ઓસ્ટ્રિયાના સોન્ટેબર્ગના એક ડુંગરના શિખર ઉપર લઈ જવામાં આવી છે. ગિલ્બર્ટ, જેફે, ડેરિક, ડોનલ્ડ સૌ પોતાને ઘેર નિશાળ ઉઘડવાની રાહ જોઈ રહ્યાં છે. જાન્યુઆરીમાં હું નિશાળ ઉઘાડીશ. કદાચ અદ્ભુત સબમરિનની વાર્તા કહેવાનો અવકાશ તાજેતરમાં નહિ

મળે, કારણ કે આજુબાજુની વાસ્તવિકતામાં તેઓ લાંબો વખત સુધી રસ અને આનંદ લેશે. અહીં અમારું ખેતર છે. એમાં બળદ, ગાયો અને ડુક્કરો છે. વળી લપસવાનું એક તળાવ પણ છે. જાન્યુઆરીમાં બરફ ઉપર ચાલવાનું અને લપસવાનું ચાંચિયાઓ સાથે લડત કરતાં વધારે આકર્ષક નીવડશે. કલ્પિત સબમરિન ચલાવવા કરતાં સાચા ખચ્ચર ઉપર સવારી કરવાનું ડોનલ્ડને વધારે ગમશે.

સોન્ટેબર્ગ બાળકોને સ્વર્ગસમું નીવડશે. હું ધારું છું કે તેઓ વહાલા હેલેરો અને તેના આનંદો વિષે અનેક વખત વાતો કરશે.

સોન્ટેબર્ગ : રોઝેનો

એ. એસ. નીલ

ઓસ્ટ્રિયા

નવેમ્બર : 1923

રખડુ ટોળી

અનુક્રમ

રખડુ ટોળી ખંડ પહેલો

રખડુ ટોળી ખંડ બીજો

ખંડ પહેલો

૧

લંડનમાં પિકેડિલી નામના શ્રીમંત લત્તામાં એક હોટેલ હતી. જમવાના એક સુંદર ઓરડામાં એક જુવાન માણસ પાંચ બાળકો સાથે ખાણું ખાતો બેઠો હતો.

જુવાન બીઅર પીતો હતો અને છોકરાંઓ લીંબું પીતાં હતાં. રાતા વાળવાળા છોકરાએ કહ્યું : ‘હં નીલ! આગળ ચલાવો. કંઈક મોટરકાર વિષે કહો ને ?’

વચ્ચે વાતીચત

જેઠે ભભક્યો : ‘હોઈયા! આ તો મારી વાત!’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ઉંહ! આ તો માલ વિનાની વાર્તા છે, જુવાન શાનો? મારા બાપ કરતાં મોટો દેખાય છે. મારો બાપ ચોસઠ વર્ષનો છે.’

ડોનાલ્ડ કહે : ‘ગિલ્બર્ટ! મૂંગી મર. હં, નીલ! મોટરકારનું શું થયું?’

મેં કહ્યું : ‘આ વાર્તામાં ગિલ્બર્ટ આવવાની છે કે નહિ એની મને બરાબર ખબર નથી.’

હેલ્ગા કહે : ‘લે લેતી જા, ગિલ્બર્ટ!’

ગિલ્બર્ટે દાંત ભીંસ્યા ને કહ્યું : ‘એવી રેઢિયાળ વાર્તામાં તે કોણ આવે?’

ડેરિકે અધીરા થઈને કહ્યું : ‘અરે ભાઈ, ચુપ રહો ને? નીલ! વાર્તા ચલાવો.’

વાર્તા

પેલો સુપ્રસિદ્ધ શોધક બીઅરનો ગ્લાસ ગટગટાવી ગયો ને બોલ્યો : ‘હાં, મોટરકાર તો તૈયાર છે. પણ....’

આતુરતાથી ડેરિકે પૂછ્યું : ‘આપણે કાલે ઉપડશું કે?’

શોધકે દિલગીરીથી માથું ધુણાવ્યું. તે બોલ્યો : ‘શું કરીએ? એમ જ ચાલ્યું આવે છે. અક્કલ તો ઘણી હોય; પૈસા વિના શું બને?’

પાસેના ટેબલ ઉપર એક માણસ જમતો હતો. આ વાતચીત સાંભળીને તે ઉઠ્યો, ને મહેતાજી ને પાંચ પાસે આવ્યો.

તેણે કહ્યું : ‘માફ કરજો, ભાઈ! બેશક હું આપની ખાનગી વાતમાં પડવા નથી માગતો, પણ આપ આ બાળકો સાથે વાત કરતા હતા તે મારે કાને પડી ગઈ. ઠીક, લ્યો આ મારું નામઠામ આ પ્રમાણે છે. સિલાસ કે. પિક્કેફટ, રહેવાશી ન્યુયોર્કના. આપની વાત હું બરાબર સમજ્યો હોઉં તો હું ધારું ચું કે આપ આ બધાંને મુસાફરીએ લઈ જવા માગો છો. કેમ, એમ જ છે ને?’

નીલ હસ્યો. તે બોલ્યો : ‘વાત એમ છે કે -’

પણ એટલામાં જકે વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો : ‘મિ. નીલે એક અજબ જેવી મોટરકાર શોધી કાઢી છે. અમને બધાંને દુનિયાની મુસાફરીએ ઉપાડવાનું એને ઘણું મન છે, પણ બિચારાની પાસે રેડિશ ખરીદવાના પૈસા નથી.’

સાશ્વર્ય પિક્કેફટ બોલ્યો : ‘રેડિશ? એ શું વળી?’

જકે તરફ તિરસ્કારથી જોઈને હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘એ તો રેડિયસ કહે છે.’

ડેરિક કહે : ‘બેવકૂફ છો! રેડિયન્ડ કહો ને?’

પિક્કેફટે તેમની તરફ વિસ્મયથી તાકી રહ્યો.

આખરે પેલા મોટરકારના શોધકે જરા હસીને કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે એમને રેડિયમ કહેવું છે. હું હુમણાં જ એમને પેટ્રોલને બદલે રેડિયમથી ચાલી શકે તેવા મોટરકાર ઍજિનની મેં શોધ કરી છે તે સમજાવતો હતો. સૂર્યના કિરણને લીધે રેડિયમ ઘણી જ ઝડપથી સંકોચ-વિસ્તાર પામે છે.’

આમ કહીને નિશ્વાસ નાખી શોધક આગળ બોલ્યો : ‘પણ વાત કર્યે શું વળે? એક ઍજિન ગોઠવવા માટે કંઈ નિહ તો એક લાખ પૌંડ બેસે તેમ છે.’

પિક્કેફટે દાઢી ઉપર હાથ ફેરવ્યો.

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્ગાએ તાળી પાડીને કહ્યું : ‘ચોક્કસ! હું ધારું છું કે આ કોઈ લખપતિ છે.’

જકે કહે : ‘લખપતિ ન હોય તો કહો તે હારું.’

વાર્તા

પિક્કેફટ દાઢી ઉપ હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં બબડ્યો : ‘અર્ધા લાખની વાત છે.’

એક ક્ષણ વિચાર કરી તે બોલ્યો : ‘વારુ ભાઈઓ! મારી આગળ થોડાક વધારાના ડોલર્સ છે તે નાહકના બેન્કમાં સડે છે. મને બાળકો ગમે છે. અને હું કાંઈક તમને ઉપયોગી....’

વચ્ચે વાતચીત

ઝેરિકે સીટી પાડી : 'સૂ સૂ સૂ...'

કડકાઈથી ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'બેવકૂફ ઝેરિક! આ તો ખાલી વાર્તા છે. માલ વિનાની! ઝેંહ... એવો લખપતિ તે કેવો છે કે લોકોને પહેલેથી કંઈએ ઓળખ્યા પાળખ્યા વિના એટલું બધું કરવા નીકળે?'

હેલ્ગા કહે : 'ના. ના., લખપતિ છે તો સારો માણસ.'

રોષથી જફે કહે : 'દરેક વખતે આ મૂર્ખાઓ આમ વાર્તા બગાડવાનાં હોય તો એમને વાર્તામાંથી જ કાઢી નાખો. માત્ર મને, ઝેરિકને અને ડોનલ્ડને જ રાખો.'

ગિલ્બર્ટ કહે : 'લ્યો, બહુ ડાહ્યા! નીલમ્, આગળ ચલાવો.'

વાર્તા

ઉપલી વાતચીતનું પરિણામ એ આવ્યું કે બીજે દિવસે સવારે પટનીમાં આવેલા મહાન શોધકના કારખાનામાં પેલો મિ. પિકેફ્ટ આવ્યો. જ્યારે તેણે મોટરકારને જોઈ ત્યારે તે આશ્ચર્યથી લગભગ મૂર્છિત જેવો થઈ ગયો. ખરેખર અદ્ભુત કાર હતી. એ કાયની હતી. એવા જાડા કાયની કે બંદૂકની ગોળી સોંસરી ન જઈ શકે. કારમાં ત્રણ ખંડ હતા : રસોડું, સૂવાનો ઓરડો અને ડ્રાઈવરની બેઠક. ખાટલા એવા બનાવ્યા હતા કે સંકેલી લેતાં તેની દીવાલ બની જાય; એટલે સૂવાનો ઓરડો દિવસે દીવાનખાનું બની જઈ શકે.

પિકેફ્ટ કહે : 'કેવાં અદ્ભુત પૈડાંઓ!'

નીલ કહે : 'હા, એ પણ એક નવી જ શોધ છે. પોલાદ પણ રબ્બર વાળીએ તેમ વળી શકે તેવું બનાવી શકાય. એ શોધતાં મેં વરસો કાઢ્યા છે. તેઓ સાધારણ રબ્બર ટાયરનાં જેવાં જ છે. તેમાં હવા પણ એવી જ રીતે ભરી શકાય છે. પણ તેમાં કદી પંકચર પાડવાનું જ નહિ. અલબત્ત, ખરાબ રસ્તે જતાં એને કાઢી લઈશું અને તેને બદેલ કેટરપિલરનાં પૈડાં ચડાવી દઈશું. તેને કારની નીચે રાખવામાં આવ્યાં છે.'

વચ્ચે વાતચીત

ઝેરિક જફેના કાનમાં કહ્યું : 'એમાં જો મશિનગન ન હોય તો એક લાખ પૌંડ હારું!'

વાર્તા

પિકેફ્ટે પૂછ્યું : 'પેલા વાયરલેસના થાંભલા પાસે પેલી બાજુ શું છે?'

શોધક કહે : 'એ તો મશીનગન છે. તમે જુઓ. કારમાં ત્રણ મશિનગન્સ છે : એક

પેલી જગ્યાએ, બીજા હાંકનારની જગ્યાએ ને ત્રીજી રસોડાની પછવાડે.’

પિક્કેફ્ટ હાંકનારની જગ્યાએ ગયો અને પૂછ્યું : ‘આ ચક્કર કેમ ચલાવાય છે?’

નીલ કહે : ‘બહુ જ સાદી રીતે. વિચાર કરીએ એટલે બધું ચાલે. તમે આ હેન્ડલ પકડો એટલે બીજું બધું કામકામ મગજ ઉપાડી લેશે. ધારો કે તમે સામેથી મોટર આવતી જુઓ છો. એની મેળે જ તમે તમારી જાતને કહો છો, મારે ડાબી બાજુએ મોટર લેવી જોઈએ. વિચાર આવતાંની સાથે તરત જ તે હાથમાં ઉતરે છે અને ચક્કર ચલવે છે. આમ ચક્કર એની મેળાએ ચાલે છે.’

પિક્કેફ્ટ કહે : ‘અદ્ભુત! અદ્ભુત શોધ! ને આ બટન શાનું છે?’

પિક્કેફ્ટ બટનને અડકવા જતો હતો એટલામાં કૂદકો મારીને નીલ આગળ ગયો ને એનું કાંડું પકડી રાખ્યું. ‘ખુદા ખાતર બટનને ન અડકતા. એ વીજળીના તારોનું બટન છે. બટન ફેરવીએ કે તરત જ કાચ ફરતા જે વાળાઓ છે તેમાં વીજળી દાખલ થઈ જાય છે.’

પિક્કેફ્ટ પાછો હઠ્યો.

ડૅરિક હસ્યો, તે કહે : ‘એમાં હજુ ભય જેવું કાંઈ નથી. વીજળી પેદા કરવા માટે ઍજિનમાં હજી રેડિયમ ઉપાં આવ્યું છે?’

બધાં હસી પડ્યાં.

હસીને પિક્કેફ્ટ કહે : ‘ઠીક, ઠીક. હું ધારું છું કે કાલ પડશે તે પહેલાં આ બટન જોખમકારક થઈ પડશે. આજે બપોરે રેડિયમ આવી પહોંચશે.’

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘જમવાનો ઘંટ વાગ્યો. કેવી રીતે સાહસિકો પ્રવાસે નીકળ્યાં તે વિષે કાલે કહીશ.’

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘ઇચ્છું છું કે તમે અમારી સાથે ન આવો.’

ડૅરિક અને જૅકેનો મત ગિલ્બર્ટ પ્રમાણે થયો. પણ ડોનલ્ડ અને હેલ્ગાનો મત મને સાથે લેવાનો પડ્યો.

હેલ્ગા કહે : ‘કદાચ રસ્તામાં જંગલી લોકો મળે તો!’

ડોનલ્ડ કહે : ‘અને નીલે તો મોટરકાર શોધી કાઢી છે ને?’ આપણને ચલાવતાં ન આવડે તો? નીલ તમે તો સાથે જ આવો.’

કડકાઈથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘આપણે એનું કામ નથી.’

મેં પૂછ્યું ‘પિક્કેફ્ટને લેશો કે?’

જૅકે વિચારમાં પડ્યો. તેણે કહ્યું : ‘આપણે એનું ખરેખર કામ નથી. પણ એને આવવું

હોય અને આપણે સાતે ન લઈએ તો ખોટું દેખાય. આપણને એણે પૈસા આપ્યા છે.’

મેં ભાર દઈને પૂછ્યું : ‘અને કાર કોણે શોધી કાઢી?’

નિર્ણયપૂર્વક ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘તમારે નથી આવવાનું અને પ્રિક્લેક્ટને પણ નથી આવવાનું.’

મેં કહ્યું : ‘હા. હજી વાર્તાનો થોડો ભાગ આજે કહેવાનો બાકી છે; સાંભળો.’

વાર્તા

રેડિયમ ચાર વાગે આવી પહોંચ્યું અને સાંજે છ વાગે ઍજિન તૈયાર થઈ ગયું.

પછી ભયંકર બનાવ બન્યો. નીલ ચક્કરને ગોઠવતો હતો એટલામાં ભૂલભૂલમાં વીજળીના બટનને એનો હાથ અડ્યો. એક કારમી ચીસ સંભળાઈ અને ગિલ્બર્ટ વીજળીના તાર ઉપર શબ જેમ પડી. બિચારી ગિલ્બર્ટ!

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્ગા બોલી ઉઠી : ‘હેઈયા!’

ડોનલ્ડ બિજાતો બોલ્યો : ‘લે, નીલ અને પ્રિક્લેક્ટને સાથે. આવવાની તું ના પાડે છે ને તે ખાતી જા!’

બેદરકારીથી ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘અહીં કોણ પરવા કરે છે? અદેખાઈને લીધે મારી નાખે છે. નીલ કહે છે કે આ સ્વતંત્ર શાળા છે, પણ જ્યારે એને ગમતું આપણે ન કરીએ ત્યારે આપણને મારી નાખે છે.’

જેકે કહે : ‘ગિલ્બર્ટ! ચૂપ! તું તો હવે ગઈ.’

ગિલ્બર્ટ જીભ કાઢીને વેર વાળ્યું : ‘ત્યારે તું સાત ગયો.’

૨

શનિવારની સવારે મુસાફરી શરૂ થવાની હતી. તે દિવસે ગુરુવાર હતો. ઉપડતા પહેલાં ઘણી તૈયારી કરવાની હતી.

ખાવાપીવાનો સરસામાન ખરીદવાનો હતો. એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે મુસાફરીના દરેક સભ્યે મુસાફરીમાં પોતાને જોઈતી ચીજોની એક યાદી કરી મોકલવી.

પહેલી મુસાફરી આફ્રિકા સોંસરી હતી. નીલને મળેલી યાદીઓ નીચે પ્રમાણે હતી.

ડૅરિકની યાદી : -

દરેક જણ માટે બે કારતૂસવાળી રિવોલ્વર; ત્રણ હાથીને મારવાની રફ્લો; આઠ

બંદૂકો; દરેક માટે 2000 કારતૂસની પટ્ટીઓ; છ સંગીનવાળી લશ્કરી બંદૂકો અને ત્રણ માર્મલેડની બાટલીઓ.

જંજેની યાદી :-

વધારમાં બે મશિનગન્સ; રિવોલ્વર; રફલો; માછલાં પકડવાના સળિયા; કંપાસ; ટેલિસ્કોપ; પેન્સલો; લખવાના કાગળો; નકશાઓ.

ડોનલ્ડની યાદી :-

ચાકલેટ; મીઠાઈ; નીલનું ગ્રામોફોન; સ્કૂટર અને આઈસ્ક્રીમ.

હેલ્ગાની યાદી :-

મારી ઢીંગલીઓ; સીવવાનો સામાન; કપડું; બૂટ સમા કરવા માટે ચામડું; સુંદર સુંદર વાતોની ચોપડીઓ.

ગિલ્બર્ટની યાદી :-

એક મોટી છરી અને —

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘અરે, હું તો મરી ગઈ છું! હું ક્યાંથી યાદી આપવાની હતી?’

વિચારમાં પડી મેં માથું ખજવાળ્યું.

ડોનલ્ડ કહે : ‘એને જીવતી કરો.’

ધીમેથી મેં કહ્યું : ‘ખરી રીતે ગિલ્બર્ટ સાવ મરી નહોતી ગઈ. સદ્ભાગ્યે વીજળીનો પ્રવાહ એટલો બધો સખત ન હતો પણ એ લગભગ મૂઆ જેવી તો થઈ જ ગઈ હતી.’

ગિલ્બર્ટે દાંતિયા કર્યા ને મેં મારી વાર્તા આગળ ચલાવી.

વાર્તા

ગિલ્બર્ટની યાદી :-

એક મોટી છરી અને દવાની પેટી; સંખ્યાબંધ બાંબો; નીલને માટે થોડોક બીઅર.... ના ના, એ તો આવવાનો જ નથી. ઠીક થયું.

એમ ઠરાવવામાં આવ્યું કે પિક્કેટ અને નીલે મુસાફરીનાં બધાં માણસોની ઇચ્છાઓ ધ્યાનમાં રાખી એક નવી યાદી બનાવી કાઢવી. આખરની યાદી નીચે પ્રમાણે બની :-

દરેક મુસાફર માટે બે ઑટોમેટિક પિસ્તોલો; એક લશ્કરી રફલ; બે શિકારની બંદૂકો; એક જમૈયો; એક તલવાર; એક ખિસ્સાછરી; એક કાતર; એક જોડી વધારાના જોડા; એક જોડી કપડાં; આખી મંડળીને માટે એક કંપાસ; ત્રણ ટેલિસ્કોપ; બે બાયનોક્યુલર્સ; જાતજાતનાં કપડાં સીવવાનાં સાધનો; અને નાનો સરખો સીવવાનો સંયો; જાતજાતનાં હથિયારો; તૈયાર ખોરાક ભરેલા ડબ્બાઓ; રાંધવાનાં વાસણો; રાંધવા ઉપરની શાસ્ત્રીય ચોપડીઓ તેમજ જંગલી જનાવર અને ઝેરી સાપ ઉપરની ચોપડી; આફ્રિકાના નકશા; ગ્રામોફોન; બ્યૂગલ.

બરાબર ઉપડતી વખતે પિકેફ્ટ એક મોટું પોટકું લઈને આવી પહોંચ્યો.

તેણે કહ્યું : 'મેં આફ્રિકાની ભાષાઓનો દરેકેદરેક શબ્દકોશ ખરીદી લીધો છે.' તેણે પોટકું ડેરિકને સોંપ્યું ને કહ્યું : 'તું ભાષામાં ઠીક પ્રવીણ છે.'

આમાંથી કજિયો ઉભો થયો. ગિલ્બર્ટ છંછેડાઈ. તે કહે : 'હું ફ્રેન્ચ, ઈટાલિયન, અંગ્રેજી અને જર્મન જાણું છું. ડેરિક તો માત્ર ઈંગ્લિશ ને જર્મન જાણે છે. તેના કરતાં હું હોશિયાર છું.'

બન્ને એકબીજા સામે ઘૂરકવા લાગ્યાં. છેવટે પિકેફ્ટે કહ્યું : 'ખરાબ ભાષા વાપરવાની તમારી બન્નેની કુશળતા અદ્ભુત છે. તમારા હાથમાં વધારે ભાષાઓ આપવી એ જોખમભર્યું છે. માટે પુસ્તકો સામાન્ય પુસ્તકાલયમાં મૂકવામાં આવશે.'

નવાઈ જેવી વાત છે કે ગિલ્બર્ટ અને ડેરિક બન્ને આ ઠરાવથી ખૂબ ખુશ થયાં. એકબીજાં 'લે, ખાતો જા!' એમ કહી એકબીજાંને ખીજવવા લાગ્યાં.

જૂન માસની અંદર સવારે બરાબર દસ ઉપર 71 મિનિટે મોટરકાર મોટરખાનામાંથી બહાર પડી. નીલ ચક્કર પાસે હતો. એની પાસે પિકેફ્ટ બેઠો. નીલને ઘણી અગવડતા પડી કારણ કે પિકેફ્ટ ઘણો જાડો માણસ હતો. જ્યારે તે નાટક શાળામાં જતો ત્યારે હંમેશાં બે સીટ રિઝર્વ કરાવતો. એક વાર ટેલિફોનથી હિપોડ્રોમ થિયેટરમાં એણે બે સીટ રીઝર્વ કરાવી. સાંજે જ્યારે એ ત્યાં ગયો ત્યારે તેને માલૂમ પડ્યું કે સત્ય મંડળી માટેની પાંચમી હારમાં નંબર 12 અને નંબર 24ની જગ્યાઓ તેને માટે રોકી રાખવામાં આવી હતી!

થોડી જ વારમાં પોર્ટસ્મથના રસ્તા ઉપર તેઓ સરસરાટ દોડે જતાં હતાં.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિક કહે : 'કાર હજી વધારે ન જઈ શકે તો કહો કે તે

વાર્તા

જેવાં તેઓ લાંબા, સીધા ને સરખા રસ્તા ઉપર પહોંચ્યાં કે પિકેફ્ટે કહ્યું : 'જવા

દો બરાબર.’

નીલ એક્સલરેટરને અડયો. સ્પીડોમીટર જોઈને જંકેએ બૂમ પાડી : ‘એક કલાકે ત્રણસો ન પચાસ માઈલ!’

પિકેફ્ટ તો ભયથી મૂઈઈત થઈ ગયો. હેલ્ગાએ ચીસ પાડી. એકબીજાં એકબીજાંને પકડી રાખવા માંડયાં. હાંકનાર હસ્યો અને ગતિને ધીમી પાડી પાછી કલાકના પાંત્રીશ માઈલની કરી.

હાંફતાં હાંફતાં પિકેફ્ટ બોલ્યો : ‘આ કોઈ વિચિત્ર મોટર છે. એમાં પોર્ટસ્મથથી આગળ નથી જવાનું એટલે હું બહુ ખુશી થયો છું.’

પોર્ટસ્મથ ઉપર પોતાને માટે સ્ટીમ-બોટ હાજર રહે એવી અગાઉથી ગોઠવણ કરી હતી. અગિયારમાં નવ મિનિટે બોટ ઉપર મોટરકાર આવી પહોંચી અને દસ મિનિટમાં તો મંડળી દરિયા ઉપર ચાલી.

મોરોક્કો સુધીની મુસાફરી સંબંધે કશું કહેવાની જરૂર નથી. એમાં કાંઈ ખાસ બનાવ બન્યો ન હતો; કાંઈ ખાસ જાણવા જેવું પણ ન હતું. અલબત્ત, ડોનલ્ડે પાંચ શાર્ક અને એક વહેલ જોઈ હતી.

હેલ્ગાએ બ્રાઝિલનો કિનારો બતાવ્યો. જંકેએ ટેલિસ્કોપમાંથી નીચે જોયું તો બિસ્કેના અખાતને તળિયે સોનું ભરેલું વહાણ જોયું. ડૉરિકે ટોળીને કહ્યું કે હમણાં તેઓ ભૂમધ્યરેખા ઉપરથી પસાર થાય છે.

વચ્ચે વાતચીત

જોરથી ડૉરિકે કહ્યું : ‘એ તો ગિલ્બર્ટ કહ્યું હતું કે હું તો ઘણી ભૂગોળ જાણું. વાર્તામાં આવા ગપગોળા ચાલતા હોય તો મારે વાર્તામાં નથી રહેવું. હું તો મારે આ ચાલ્યો.’

વાર્તા

પણ આમાં મોટું ગપ તો એ હતું કે નીલ કોઈ જમીનનો કિનારો બતાવ્યો ને કહ્યું કે એ તુર્કસ્તાનનો કિનારો છે. ખરી રીતે તો માત્ર પિકેફ્ટ જ ભૂગોળમાં કાંઈક જાણતો હતો.

જ્યારે તેઓ ટ્રેજીઅરના બારામાં પહોંચ્યાં ત્યારે વખત સવારનો હતો. દશ્ય સુંદર હતું. અહીં તેઓ છૂટાં પડવાનાં હતાં. આ નાનાં સાહસિકો આફ્રિકાની અંદર જવાનાં હતાં અને નીલ પિકેફ્ટ બોટમાં બેસી ઇંગ્લાંડ પાછા ફરવાના હતા. આખી મંડળી ભોજનગૃહમાં એકઠી મળી. પ્યાલાઓમાં દારૂ રેડાયો અને પિકેફ્ટ તથા નીલે આ બહાદુર બાળકોને તંદુરસ્તી ઇચ્છી.

મહાન શોધકે કહ્યું : ‘બાળકો! તમે ભયંકર અંધકારવાળા આફ્રિકામાં જાઓ છો.

એક ઈશ્વર જાણે છે કે તમે સહીસલામત પાછાં આવશો કે કેમ.’

આ સાંભળી હેલ્ગા ભયથી સાવ ફિક્કી થઈ ગઈ. તેણે કહ્યું : ‘મારે તો બોટમાં બેસી પાછા જવું છે. મને.... મને... દરિયાઈ મુસાફરી ગમે છે.’

તિરસ્કારથી ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘આખે રસ્તે ખરેખરો દરિયો તો તને જ લાગ્યો હતો. બીકણ છો! કાં જૈકે. ખરું ના?’

જૈકે કહે : ‘હં...’ તેની દાઢી ડગડગતી હતી. ‘હું તો બીતો તો કાંઈ નથી, પણ નીલ આપણી સાથે આવે તો ઠીક.’

શોધકે કહ્યું : ‘એમ બનવું અશક્ય છે. મારે મારી પ્રયોગશાળામાં જવું જોઈએ. હવા કરતાં પાતળી ધાતુની મારે શોધ કરવી છે.’

જૈકેએ પિકેફટ તરફ જોયું અને કહ્યું : ‘વખતે પિકેફટ આવી શકે તો?’

પિકેફટ કહ્યું : ‘હું તો સાચેસાચું કહું છું કે કેનીબાલના દેશમાં મારા જેવાનું કામ નહિ. આપણો દેહ રહ્યો આકર્ષક!’

બધાં દિલગીર દેખાવા લાગ્યાં પણ ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘ચાલો, મોટર હું ચલાવીશ. અહીં પડ્યા રહેવામા શો માલ છે?’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘નહિ, હું ચલાવીશ.’

તે કાર તરફ દોડ્યો. બીજાઓએ ધાર્યું કે પોતે પાછળ રહી જશે, એટલે બધા એકબીજા ઉપર પડતાં પડતાં ગાડીમાં ચડી ગયાં.

મોટર ઉપડી.

નીલે ભૂંગળામાંથી જોરથી કહ્યું : ‘યાદ રાખો કે તમે ગમે ત્યારે અમને વાયરલેસથી બોલાવી શકશો. સફર મુબારક! ખુદા ખાતર, પેલા વીજળીનાં બટનનાં અળવીતરાં કરશો નહિ.’

વચ્ચે વાતચીત

દમ લઈ હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘છી! હવે આપણે એકલાં છીએ.’

જૈકેએ કહ્યું : ‘હું બટન પાસે બેસવાનો છું.’

ડૅરિક કહે : ‘હું મશિનગન પાસે બેસીશ.’

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘ઉંહ! સંભવ તો એવો છે કે તમે બન્ને રસોડામાં ખોરાક પાસે બેસશો.’

તેણે મારી સામે જોયું ને કહ્યું : ‘જોયું, ન આવ્યા ને? મેં નહોતું કહ્યું? તમે તો માનતા હતા કે તમારા વિના અમારું નહિ ચાલે!’

મેં કહ્યું : ‘રણમાં પહોંચો ત્યાં સુધી ધીરજ રાખો. તમને થશે કે હું આવ્યો હોત તો સાકું થાત.’

તિરસ્કારથી ગિલ્બર્ટ હસી ને બોલી : ‘તમારા કરતાં હું હુશિયાર છું. અમને તમારી મદદની કશી જરૂર નથી. ડેરિક! જો તો, ભાઈ ધારે છે કે એને જ બધું આવડે છે?’

જેકેએ કહ્યું : ‘અરે ગિલ્બર્ટ! મને ખબર છે એ મૂરખ છે. પણ... ગમે તેમ, મોટરકાર તો એણે શોધી છે ને?’

ગિલ્બર્ટે તેના તરફ ઘૂણાથી જોયું ને કહ્યું : ‘એટલી ખબર નથી? એણે તો વાર્તામાં આવવા માટે કારને શોધી છે.’

મેં મારી હોકલી સળગાવી.

મેં કહ્યું : ‘મને જરાક બીક લાગે છે કે કદાચ ગિલ્બર્ટ આફ્રિકામાંથી પાછી ન આવે!’

ડોનલ્ડ કહે : ‘એ બહુ દોઢાહી છે.’

મેં કહ્યું : ‘ડોનલ્ડ! એ તો હું આફ્રિકાના કેનીબાલ્સ, સાપ અને સ્વીપંગિ સિક્નેસનો વિચાર કરતો હતો. પણ હવે વાત જ આગળ ચલાવીએ.’

વાર્તા

મોરોક્કો રમણીય પ્રદેશ હતો. કડક સૂર્ય બળી ગયેલી ધરતી ઉપર તપતો હતો. ટ્રેજીઅરથી ફેઝ સુધીના સાંકડા રસ્તા ઉપરથી પસાર થતાં તેઓએ ત્યાંના વતનીઓએ પહેરેલાં સુંદર તરેહનાં રાતાં પીળાં અને જાંબલી રંગના કપડાંઓને ખૂબ વખાણ્યાં. રસ્તે જતાં લાંબા વાળવાળાં બકરાંઓનાં ટોળાં પાસેથી, બળદ જોડેલાં ભારે ગાડાંઓ પાસેથી, શહેર તરફ ખોરાક લઈ જતા ગામડિયાઓનાં ટોળાં પાસેથી તેઓ પસાર થયાં. રસ્તો સાંકડો અને ખરબચડો હતો તેથી હાંકવાનું ગિલ્બર્ટને બદલે ડેરિક કરતો હતો. ગરમી અસહ્ય હતી.

ડોનલ્ડે ચીસ પાડી : ‘પાણી, પાણી!’

બીજાંઓ બોલી ઉઠ્યાં : ‘પાણી, પાણી!’

ડેરિકે મોટર ઉભી રાખી ને બધાં પાણીનો વિચાર કરવા લાગ્યાં.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘નીલ કેવો મૂર્ખો! દુનિયામાં સૌથી આ ગરમ દેશ છે અને છતાં ગધેડો પાણીની ગોઠવણ કરવાનું સાવ ભૂલી ગયો છે!’

ડેરિકે સૂચના કરી : ‘ચાલો વાયરલેસ કરીએ.’

ગિલ્બર્ટ કૂદીને વાયરલેસના સંચા પાસે ગઈ. બે મિનિટમાં નીલની સાથે વાતચીત

શરૂ થઈ.

ગિલ્બર્ટ વાયરલેસમાં કહ્યું : ‘ગદ્ધા! અમારે પાણી જોઈએ છે.’

‘તું પાણી તો રોજ માગ્યા જ કરે છે. મેં તને ઘણી ઘણી રીતે શીખવ્યું પણ તું કદી શીખી જ નહિ કે પાણી ધોવા માટે છે.’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘પાણી પીવા માટે જોઈએ છે.’

‘અરે ! હું માનું છું કે તું કદાચ ને ભૂલથી અમેરિકા તો નથી પહોંચી ગઈ? બીઅર કે પેટ્રોલ પી.’

ગિલ્બર્ટ ખિજાઈ : ‘અરે ! અમે બધાં તરસે મરી જઈએ છીએ!’

‘રસોડાની દીવાલ ઉપર પંખાનો સંચો છે એ જોવાની તસ્દી નથી લેતાં તે તમે તરસથી, મરકીથી અને વીંછીથી મરી જવાના લાગનાં છો.’

અલબત્ત દરેક જણ રસોડા તરફ ઘસ્યું. ખરેખર ત્યાં દીવાલ ઉપર વિચિત્ર દેખાવની ટાંકી હતી. ડૅરિકે બટન દાબ્યું અને પંખો ખૂબ ઝડપથી ફરવા લાગ્યો. તરત જ પાણીની સેર સંભળાઈ અને જ્યારે હેલ્ગાએ ચકલી દાબી ત્યારે બરફ જેવું ઠંડું પાણી ધસી આવ્યું! પછીથી વાયરલેસથી થયેલ વાતચીતમાં શોધકે પાણીના સંચાની બનાવટ કેવી છે તે સમજાવ્યું. પાણી ઓક્સિજન અને હાઈડ્રોજનનું બનેલું છે. આ બન્ને તત્ત્વો હવામાં હોય છે. આ સંચો બન્ને પદાર્થોને એકઠાં કરે છે અને રેડિયમ-વીજળીની મદદથી એનું પાણી બનાવે છે. પંખાની ગતિ વધારવાથી પાણીનો બરફ બનાવી શકાય. સ્વાભાવિક રીતે દરેક જણ મહાન શોધકના વખાણ કરવા લાગ્યું – એક માત્ર ગિલ્બર્ટ સિવાય. એનો અભિપ્રાય એવો હતો કે ખરેખર જો નીલ કાંઈકે કિમતી શોધક હોત તો તેણે એક એવો સંચો બનાવ્યો હોત કે જેનાથી ગમે તે બની શકે. માત્ર તમારે બટનને અડવું જોઈએ! સફરજદ જોઈએ તો સફરજદ મળે, ને બે મિનિટ પછી તમારે ‘ડેઈલી મેલ’ની જરૂર હોય તો તે માટે વવી ફરી વાર બટનને અડો.

વચ્ચે વાતચીત

આ વખતે મેં જોયું કે ડોનલ્ડને કંટાળો આવતો હતો.

વાર્તા

ડોનલ્ડે રસ્તા ઉપર લપાયેલા એક જનાવર તરફ આંગળી ચીંધીને ચીસ પાડીને કહ્યું : ‘પેલું શું છે?’

ડૅરિકે બૂમ પાડી : ‘સંહિ!’ ને હાથમાં પિસ્તોલ લીધી.

બહાદુર ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘એ મારો શિકાર છે. પહેલાં મેં એને જોયો છે. ગિલ્બર્ટ ! મારી રિવોલ્વરો, રાઈફલ અને તલવાર આપ.’

વચ્ચે વાતચીત

ઉશ્કેરાઈને ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હું કારની બહાર ગયો જ ન હતો.’

વાર્તા

ડોનલ્ડે એકલા બહાર જવાનું કહ્યું પણ બીજાંઓએ તેને જવા ન દીધો. સ્વાભાવિક રીતે જ તે નિરાશ થયો પણ છતાં કારમાં બેઠાં બેઠાં તેણે બંદૂક છોડી ને એટલેથી સંતોષ માન્યો.

‘ઘુડુમ્!’

સંહિ હત્યો નહિ.

‘ઘુડુમ્!’ બીજો ઘડાકો થયો.

સંહિ હત્યાચાલ્યા વિના પડ્યો રહ્યો.

એકાએક ઝાડી પાછળથી એક માણસ દેખાયો. તે ગુસ્સે જણાયો અને તેણે કાર તરફ એક મોટી લાકડી સમણી. તે ગાળો દેતો હોય એમ લાગ્યું પણ તેણે શું કહ્યું તે કોઈ સમજી શક્યું નહિ.

હેલ્ગા કહે : ‘ગિલ્બર્ટ! પૂછ તો ખરી કે એને ફેંચ બોલતાં આવડે છે?’

ગિલ્બર્ટે તેને પૂછ્યું.

સાચે જ તેને ફેંચ બોલતાં આવડતું હતું. અટક્યા વિના તે દસ મિનિટ સુધી બોલ્યો. પછી ગિલ્બર્ટે તેનું ભાષાંતર કર્યું. એની તકરાર એ હતી કે ‘આ તમે બધા પરદેશીઓ મારા ગધેડાને મારી નાખીને શું સમજો છો?’ એની માગણી હતી કે તેઓએ નુકસાન ભરી આપવું જોઈએ. ગિલ્બર્ટે વાંધો લીધો ને કહ્યું : ‘ગધેડું હજી જીવતું છે અને કશી ઈજા થઈ નથી.’ પણ તેથી તો માલેક ઉલટો વધારે અપમાન સમજ્યો. તેણે કાર ઉપર ઈંટનો ઘા કર્યો. હેલ્ગાને વીજળીનું બટન દબાવવાનું મન થઈ ગયું; જજેએ ધાર્યું કે મશિનગનથી એનો ઠીક નિકાલ થશે. દરમિયાન ધીરે ધીરે લોકોનું ટોળું એકઠું થવા લાગ્યું હતું એટલે ડૉરિક હાંકવાના ચક્કર પાસે કૂદીને ગયો અને કાર આગળ ઉપડી.

ત્યાર પછી ફેઝને રસ્તે કાંઈ ખાસ બન્યું નહિ. તેઓ પહોંચ્યાં તે પહેલાં રાત પડી ગઈ. પણ તેઓએ સર્ચલાઈટનું બટન દબાવ્યું અને રસ્તા ઉપર અજવાળું ઝોક્કાર થઈ ગયું.

ફેજ સુધરેલી ઢબનું શહેર હતું. ત્યાં મોટરો ને હોટેલો પુષ્કળ હતાં.

તેઓ રાત આખી મોટરમાં પડી રહ્યાં. ને સવારમાં શહેરની સાંકડી શેરીઓમાં ફરવા નીકળ્યાં. તેઓએ ઘણી ઘણી સુંદર વસ્તુઓ ખરીદી. કોથળીઓ જેવી ચામડાની ચીજો અને ડાયરીઓ લીધી. ડોનલ્ડે આશરે દશ શિલિંગના ફળો લીધાં; સડી જતાં એપ્રીકોટસ, ખારેક, લીંબુ અને અંજીરોથી કાર ગંધાઈ ઉઠી.

સુધારામાંથી નાસી જવા દરેક જણ અધીરું હતું. બપોરે તેઓ ઉપડ્યાં. ત્રિપોલીને રસ્તે તેઓએ કેરો જવાનું ઠરાવ્યું. પણ ડૉરિકે કહ્યું : ‘દક્ષિણમાં આવેલ ચાડ સરોવરને માર્ગે જઈએ તો ઠીક. એ રસ્તે ટોરેગ્સ રહે છે – સહરાના જંગલી માણસો : ઉત્તમ લડવૈયા.’ બીજાંને એ યોજના સારી લાગી. એમની શરત માત્ર એટલી હતી કે કોઈ કારમાંથી નીચે ન ઉતરે.

તેઓ સળગતા રણ ઉપર ઈશાન ખૂણામાં ઉપડ્યાં. રસ્તો ન હતો એટલે તેઓને કેટરપિલરનાં પૈડાં ચડાવવાં પડ્યાં હતાં. એમની સામે રેતી ને રેતી સિવાય બીજું કશું ન હતું. ગરમી અસહ્ય હતી. હેલ્ગા સંચા પાસે બેઠી બેઠી બધો વખત બરફ જ બનાવ્યા કરતી હતી.

એકાએક ગિલ્બર્ટે ક્ષિતિજ ઉપર જણાવતા ધૂળના વાદળ તરફ આંગળી ચીંધી બૂમ પાડી : ‘કાફલો !’

થોડા જ વખતમાં તેમના તરફ ધીમે ધીમે ચાલી આવતી ઊંટોની હાર જોવામાં આવી.

ડૉરિક, જૈકે અને ડોનલ્ડ મશિનગન સંભાળવા માંડ્યા. ગિલ્બર્ટ વીજળીનું બટન દબાવવા તૈયાર થઈ ગઈ. હેલ્ગા બોમ્બની પેટી પાસે પહોંચી.

જૈકેએ કહ્યું : ‘જ્યારે હું કહું ચલાવ.’ ત્યારે બધાંએ મારો ચલાવવો.

ડૉરિકે કહ્યું : ‘પણ કદાચ તેઓ ભલા આરબો હોય!’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘જો નીલ હોત તો આપણને કહી શકત.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ઝેલ ! જો તો, શું બકે છે? મારે એની ગરજ પડી છે એમ ધારે છે! તું અમારા કરતાં આરબ વિષે વધારે ઉંચાં જાણે છે? અમે તને ન લીધો એની અદેખાઈ કરે છે, ખરું ને?’

હેલ્ગાએ પૂછ્યું : ‘ખરેખર, શું એ જંગલી આરબો હતા?’

ડૉરિક કહ્યું : ‘છૂપા વેશે એ લોકો લૂંટારા ન હોય તો કહે તે હારું. મેં એમને વિષે વાંચ્યું છે. તેઓ મિત્રો હોવાનો ભોંગ કરે છે અને જ્યારે તમારું ધ્યાન ન હોય ત્યો તમારા

ઉપર છરો હુલાવે છે અને પૈસા વગેરે આંચકી લે છે.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ગમે તે હોય. આપણે તો કારમાં બેસી રહેવાનાં.’

વાર્તા

જ્યારે તેઓ કાફલાની નજીક આવ્યાં ત્યારે ઊંટ ઉપર શેતરંજીઓ અને ચામડાં લાદેલાં તેમની નજરે પડ્યાં.

એક કાફલામાંથી એક ઊંચો આરબ મોટરની નજીક આવ્યો. તેણે ફેન્યમાં કહ્યું : ‘સબલ ખેર! અમે માલ લઈને મરઝુક જઈએ છીએ. અમને તરસ લાગી છે. ખુદા કરે અને તમારી પાસે પાણી હોય.’

ગિલ્બર્ટે અર્થ કહ્યો ને હેલ્ગાએ ઠંડા પાણીનું વાસણ ભરી આપ્યું. વીશ વખત તેણે વાસણ ભર્યું ત્યારે આરબોની તરસ છીપી.

આરબે કહ્યું : ‘અહેશાનમંદ છું. કિસ્મત. અલ્લાહો અકબર. આવો અને આ શેખ બલઝખ તરફથી એક મામૂલી ભેટ રૂપે એક શેતરંજી પસંદ કરો.’ આમ કહી તેણે નીચા વળી નમન કર્યું.

ગિલ્બર્ટ જવા માટે બારણું ઉઘાડા ગઈ ત્યાં તો ડોનલ્ડે તેને પકડી રાખી.

તેણે કહ્યું : ‘બહાર ન જા; એમાં દગો છે. એ લોકો આપણને બધાને મારી નાખશે.’

સાત્તિમાન ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું ડરતી નથી. હું જઈશ અને શેતરંજી લાવીશ. પણ....’ તેણે ધીમેથી કહ્યું : ‘ડેરિક ! જરા મશિનગન ઉપર હાથ રાખજે.’

ડેરિકે બહાદુરીથી કહ્યું : ‘ફિકર નહિ; હું બેઠો છું ના!’

ગિલ્બર્ટે બારણું ઉઘાડ્યું. અને ઊંચા આરબ સાથે તે કાફલા તરફ ચાલી. બીજાંઓ કારમાં બેઠાં બેઠાં ભયથી જોઈ રહ્યાં.

તેઓ વિચારવા લાગ્યાં : ‘ધારો કે આરબો ગિલ્બર્ટને લઈ જાય, તો? અને ગિલ્બર્ટ તેમના ટોળા વચ્ચે હોય ત્યારે મશિનગન પણ કેમ છોડી શકાય? ભયાનક ક્ષણ!’

જેફેએ બૂમ પાડી : ‘હાં, સમજ્યો. વીજળીનું બટન દબાવશું અને કારને વચ્ચે હાંકી જઈશું.’

બીજાંઓને આ વિચાર ગમ્યો અને જ્યાં તેઓ કારને આગળ ધપાવવાની તૈયારી કરતા હતાં એવામાં તો તેમણે ગિલ્બર્ટને પાછી આવતી જોઈ. એની પાછળ સુંદર રાતી શેતરંજી ઉપાડીને બે માણસો આવતા હતા.

વચ્ચે વાતચીત

કંટાળીને હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ઉંહ! આખરે તેઓ ભલા આરબ નીકળ્યા!’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘મને તો આ વાર્તા રેઢિયાળ લાગે છે. જેને મળીએ એ મિત્રો જ થાય તો પછી આપણી સાતે ત્રણ ત્રણ મશિનગનો શું કામ વેંઢારવી?’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ટોરેગ્સ પાસે તો પહોંચવા ઘો?’

વાર્તા

આ લોકો ઘણા મિલનસાર હતા. તેઓએ ડોનલ્ડને એક ઊંટની ભેટ આપવાનું ધાર્યું અને ડોનલ્ડે તે ભેટ સ્વીકારવાનો પણ વિચાર કર્યો. તેણે કહ્યું : ‘આપણે ઊંટને સહેલાઈથી રસોડાં રાખીને લઈ જઈશું. માત્રે એના પગ બારણા બહાર રહેશે.’ બીજાંઓએ તેમ કરવાની ના પાડી ને રોનલ્ડ રડ્યો.

આરબોને છેલ્લી સલામ કરતી વખતે ડેરિકે ગિલ્બર્ટને કહ્યું : ‘ટોરેગ્સ ક્યાં હશે?’

શેખે કહ્યું : ‘અરે! હું તમને ચેતવણી આપું છું કે રસ્તે સાવધાન રહેજો. અહીંથી પૂરા એક દિવસને માર્ગે તેઓ છે. જો તમે ધોળા ઘોડા ઉપર બેઠેલા માણસને જુઓ તો પૂંઠ પકડીને ભાગજો.’

ડેરિકે સસ્મિત કહ્યું : ‘અહેશાન!’ અને તેઓ રસ્તે પડ્યા.

એક કલાક ચાલ્યાં ત્યાં એકાએક અંધારું થઈ ગયું.

ડેરિકે કહ્યું : ‘મને લાગે છે કે વાવાઝોડાની હવે શરૂઆત થઈ છે.’

થોડીક ક્ષણોમાં તો પવન કાર ફરતો ઘૂઘવવા લાગ્યો.

ડોનલ્ડે બૂમ પાડી કહ્યું : ‘હં! આ તો રેતીનું તોફાન છે.’

એમ જ હતું. ગાડી જરા પણ આગળ ચસકી નહિ. મોટા સૂસવાટા સાથે રેતી કારની બાજુએથી ઉડતી હતી. થોડા વખતમાં કાર અરધી ધરબાઈ ગઈ. હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘વીજળીનું બટન દબાવો.’

પણ તેઓ એટલાં બધાં બી ગયાં હતાં કે તેઓ હસી શક્યાં નહિ.

થોડી વાર પછી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હવે તો પવન પડી ગયો લાગે છે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ના, આપણે તદ્દન દટાઈ ગયાં છીએ ને તેથી તોફાન સાંભળી શકતાં નથી.’

પણ તે રાત્રે કોઈને ઊંઘ આવી નહિ. સવાર પડ્યું. ઘડિયાળથી એમણે જાણ્યું કે સવાર છે; બાકી આસપાસ બધું અંધારું હતું.

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘કદાચ એક માઈલ જેટલાં ઊંડે દટાઈ ગયાં હોઈશું!’ તેનું મોં

વીજળીના પ્રકાશમાં ફિક્કું દેખાતું હતું.

ડૅરિકે કહ્યું : 'આપણે બધું ખોદીને બહાર આવવું જોઈશે.'

તે વખતે તેમને સાંભર્યું કે કારમાં પાવડો ન હતો. ગિલ્બર્ટ મૂરખ શોધક ઉપર ચિડાઈ. કહે : 'મૂરખ રેતીના તોફાનનો તો વિચાર કરવો હતો?'

હેલ્ગા કહે : 'પ્યાલા અને બીજાં વાસણો વાપરીએ.'

અને બધાં કામ કરવા માંડ્યાં. બારણા સાફ કરતાં જ બે કલાક વીતી ગયાં અને આકાશના તારાઓ જોઈ શકે તે પહેલાંતો રાત પડી. મોડી રાત સુધી સૌએ કામ કર્યું અને પછી સવાર સુધી ઘસઘસાટ ઊંઘ્યાં.

ગિલ્બર્ટે તેના વિષેનો પોતાનો અભિપ્રાય નીલને જણાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેણે વાયરલેસ કર્યો. નીલ લંડનમાં હતો. તેમની વાતચીત શરૂ થઈ.

'એ બેવકૂફ! આમાં પાવડાબાવડા કેમ મૂક્યાં નથી?'

'આવું આવું શું પૂછે છે, મૂર્ખાઈ ભરેલું? સહરામાં શું મેં તમને કેનલ કરવા મોકલ્યાં છે? કદાચ તમે નાનાં છોકરાં પેઠે એક દરિયાકાંઠો ધારી રેતીથી રમવા ધરતાં હશો! દીક રમો. બીજી વાર જશો ત્યારે હું તમને બાલદીઓ, લાકડાના પાવડા, ઢીંગલીઓ, બંગલીઓ વગેરે આપીશ. હમણાં ગડબડ નહિ; બસ કરો.'

તેઓએ રણમાં મોટર આગળ ઉપાડી.

ડૅરિકે કહ્યું : 'અરે! આ પેલું ધૂળનું વાદળ દેખાય! કાફલો હશે અથવા તો ટોરેગ્સ હશે.'

ખરેખર કાફલો હતો.

નજીક આવતાં તેમને માલૂમ પડ્યું કે કાફલામાં સો ઊંટ હતા. છતાં સાથે માત્ર છ માણસો જ હતા. ઊંટ ઉપર કશો ભાર લાદ્યો ન હતો. ડૅરિકે કારને ઉભી રાખી અને તેમને પૂછ્યું. તેઓએ માથું ધુણાવ્યું. તેમને અંગ્રેજી આવડતું નથી. એમ સમજાવ્યું. ડૅરિકે જર્મનમાં સમજાવ્યું. ગિલ્બર્ટે ફ્રેન્ચમાં; પણ તેમણે ફરી વાર માથું ધુણાવ્યું. પછી ગિલ્બર્ટે ઈટાલિયન વાપરી અને છમાંથી એક જણ આગળ આવ્યો. તે ભાંગ્યું-તૂટ્યું. ઈટાલિયન બોલતો હતો.

તેણે પોતાની દુઃખભરી કથા કહી : 'ફેઝથી અમારો સો માણસોનો કાફલો રવાના થયો હતો. છેલ્લા ઓએએસ (રણદ્વીપ) પાસે ટોરેગ્સે અમારા ઉપર હુમલો કર્યો. તેમણે બધાને કાપી નાખ્યા ને માલ લૂંટ્યો. અમે માત્ર છ જણા બચ્યા છીએ.'

તેણે આગળ કહ્યું : 'લૂંટારો રફિયા હતો. સહરામાં એ એક ભયંકર માણસ છે. મારા એકના એક દીકરાને તે ઉપાડી ગયો છે. અરેરે! એ દુષ્ટ કાં તો એને કાપી નાખશે અથવા ગુલામ તરીકે વેચશે! ઓ મારા વહાલાં અજીઝ!' આટલું કહી બિચારો રડવા લાગ્યો.

ડૅરિકે ઠંડે પેટે કહ્યું : ‘અમે તારા દીકરાનું વેર લેશું.’

ગિલ્બર્ટે ભાષાંતર કર્યું : ‘ચાલ, અમારી સાથે કારમાં આવ. અમને રફિયા પાસે લઈ જા. પછી જો શું થાય છે.’

આરબે ખુશીથી તે સ્વીકાર્યું. તેઓએ તેને કારમાં બેસાડ્યો અને જે દિશામાં રફિયા ગયો હતો તે દક્ષિણ દિશામાં તેઓ ઉપડયાં. ડૅરિકે કારને પૂર વેગમાં મૂકી દીધી. પણ પૈડાં કેટરપિલરનાં હતાં. એટલે ગતિ માત્ર કલાકે 64 માઈલની થઈ. અરધા કલાકમાં જોવાના બુરજ ઉપરથી જઈએ બૂમ પાડી : ‘ઓ પેલા દુશ્મન દેખાય!’

ટોરેગસે ઓએએસમાં તંબૂ નાખી પડયા હતા. જેવી તેઓએ કારને નજીક આવતી જોઈ કે તુરત જ બધા બંદુકડીઓ લઈને બહાર ધસ્યા ને લડવાની લાઈનમાં ગોઠવાઈ ગયા. એક સાથે વીશ ગોળીઓ મોટરના કાયો સાથે તડંગિ તડંગિ કરતી અથડાઈ પણ કાય બુલેટપૂરું હતો એટલે તૂટ્યો નહિ.

આરબના હાથમાં બોલવાનું ભૂંગળું આપ્યું એટલે કારમાંથી તેણે પોતાની ભાષામાં કહ્યું : ‘અમારે રફિયા સાથે વાત કરવી છે.’

ટોરેગસે મસલત કરી. પછી એક ઊંચો માણસ આગળ આવ્યો. એ ઘણા ભયંકર દેખાવનો હતો. બાળકો તો એને જોઈને ફિક્કાં પડી ગયાં. તેણે જર્મનમાં પૂછ્યું : ‘તમે કોણ છો અને તમારે શું જોઈએ છે?’ એનો અવાજ ઘોઘરો અને ઊંડો હતો.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘તમે કાફલાને લૂંટ્યો છે. એટલે એમનો જ બધો માલ લઈ લીધો છે તે અને તમારા કબજામાં જે બધા કેદીઓ છે તે, તમારે અમને સુપરત કરવાના છે.’

રફિયા તિરસ્કારથી હસ્યો. તેણે અરેબિકમાં પોતાના માણસોને કાંઈક કહ્યું. તેઓ આગળ ધસ્યા અને કારને પકડી લીધી.

ગિલ્બર્ટે વીજળીના બટન ઉપર હાથ મૂક્યો પણ ડૅરિકે કહ્યું : ‘એક વાર એને આપણને એમના કેમ્પમાં લઈ જવા દો.’

આરબો કારને પોતાના મુકામ તરફ ધકેલી લઈ ચાલ્યા.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘હવે લગાવા દે.’ તેણે બટન ફેરવ્યું અને કાર ઢસડતા સોળ માણસો ટટ્ટાર અને શાંત ઉભા થઈ ગયા.

રફિયાએ બૂમ પાડી અને તેમના તરફ ચાબુક લઈને ધસ્યો : ‘ચલાવ!’ પણ પેલા માણસો આગળ ચાલ્યા નહિ.

ડૅરિકે વીજળીનો પ્રવાહ બંધ કર્યો અને સોળેસોળ શબ આસ્તેથી રેતી ઉપર ઢળી પડયાં.

ડૅરિકે ચીસ પાડી : ‘નાપાક કુત્તા! તેં જે ચોરી લીધું છે તે પાછું આપે દે છે કે નહિ?’

રફિયા મરણ પામેલા સોળ માણસો તરફ જોઈ રહ્યો. વિષાદથી તેણે કહ્યું : ‘હું હાર્યો. તમારાં હથિયારો મારા કરતાં સારાં છે. કેદીઓ અને લૂંટ હું પાછાં આપીશ પણ યાદ રાખજો, રફિયા આજ સુધી કદી હાર્યો નથી. એનો ગુસ્સો કદી શાંત થતો નથી. તે વખતની જ રાહ જુએ છે. યાદ રાખજો. ધોળાં-છોકરાંઓ! રફિયા વેર લીધા વગર નહિ રહે!’

તેણે તેના માણસો તરફ જોઈને કહ્યું : ‘કેદીઓને છોડો; લૂંટને હાજર કરો.’ માણસોએ આજ્ઞા ઉઠાવી.

પછી રફિયાએ નિશાની કરી. એના માણસો ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ ગયા અને તેની સાથે ઉપડી ગયા.

હાથની મૂઠી બતાવી બૂમ પાડી તેણે કહ્યું : ‘વેર! મારી પ્રતિજ્ઞા છે.’

દસ કેદીઓમાં એક આરબનો દીકરો હતો. પિતાપુત્ર ખૂબ ભેટયા અને ડૂસકે ડૂસકે રડયા. પછી તેઓએ હેલ્ગાના પગને બચી લીધી.

હેલ્ગાએ શરમાઈને કહ્યું : ‘ગાંડા મા થાઓ!’

અલબત્ત બીજાંને આ ગમ્યું નહિ. ડેરિક અને ગિલ્બર્ટ દાવો કર્યો કે બચાવનાર તો તેઓ હતાં, પછી શા માટે તેમણે હેલ્ગાના પગને ચૂમવા જોઈએ?

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘ત્યારે તું તારા મોજાં તો ઉતાર? જો કે હું સમજતો નથી કે પગે બચી લેવરાવવામાં શી મજા છે. મને તો એ મૂર્ખાઈ લાગે છે.’

ગિલ્બર્ટ સામે જોઈને ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘એ ગંદું પણ છે.’

ગિલ્બર્ટે ડોનલ્ડને મોં ઉપર માર્યું અને ....

પછી આગળ બીજે વખતે.

વચ્ચે વાતચીત

મૂંઝાઈને જેઠ્ઠે કહ્યું : ‘રફિયાને શા માટે જવા દીધો? અણધાર્યો એ પાછો આવી ચડશે. હું કહું છું કે એ પાછો આવશે જ. હટ્ટ નીલ! તું મૂરખ છે.’

મેં કહ્યું : ‘ગાંડાં છોકરાંઓ! પહેલાં એ તો કહો કે વાર્તા કોણ કહે છે? તમે કે હું? તમે ધ્યાન નહિ રાખો તો તમે ડેઝિઝ ફૂલો લેવા જશો ત્યારે રફિયા તમને કનડશે.’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘હું બેપરવા છું. એટલું ખરું કે એને જવા દીધો એમાં તો મૂર્ખાઈ જ કરી છે. એ લોકો ઘોડે ચડીને નાસી જતા હતા તે જ વખતે આપણે તેમને મશીનગનથી ઠેકાણે પાડ્યા હોત. મશીનગન તમારે અમને ક્યાં વે વાપરવા જ દેવી નથી.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘પણ જેઠ્ઠે! આ ઠીક થયું. હવે આપણે બધો વખત ધ્યાન રાખવું પડશે.’

વીજળીનું બટન ચાલુ રાખીને હંમેશાં આપણે સૂવું પડશે. કેવું મજાનું?”

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘લે! આ તો વાર્તા છે.’

ડેરિક કહ્યું : ‘અને તું બેવકૂફ મૂરખી છો!’

ડોનલ્ડ ચિડાઈને બોલ્યો : ‘નીલ! રફિયા પાસે આ ગિલ્બર્ટને ઉપાડી લેવરાવ ને? ગિલ્બર્ટ હંમેશની એક નડતર છે.’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘રહો, મારા વિના તમને ચાલે એમ જ નથી. મારા વિના ઈટાલિયન ને ફેંચ કોણ જાણે છે? બસ ! થઈ રહ્યું?’

૩

આ સાહસિક બાળકોએ પાછાં સોંપાયેલા કેદીઓને કારમાં લઈ લીધા અને તેમના કાફલા તરફ ઉપડવાની તૈયારી કરતાં હતાં. એવામાં ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘પણ રફિયા પાછો આવશે અને બધી ચીજો તેમ જ શેતરંજીઓ ઉપાડી જશે તો?’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘આપણે અહીં ચોકીદાર મૂકીએ. મારી એવી દરખાસ્ત છે કે જંકે અને ડેરિક માલને સાચવતા બેસે. આપણે તેમને પાછા લેવા આવશું.’

ડેરિક અને જંકે સિવાય દરેકને આ યોજના અત્યુત્તમ લાગી.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘શેતરંજીઓના ઢગલા ઉપર મશિનગન રાખો. પછી છે કાંઈ?’

બે બહાદુર નરોના ચહેરા ઉપર સુરખી આવી. ડેરિકે કહ્યું : ‘સરસ! અમે માલનો બચાવ કરશું.’

મશિનગન કારમાંથી બહાર કાઢી અને શેતરંજીના ઢગલા ઉપર ખડી કરી પાસે બે હજાર કારતૂસો મૂક્યાં. ડેરિક અને જંકેએ આરબોને સાલમ કરી અને કાર ઉપડી.

વચ્ચે વાતચીત

‘અરે ડેરિક! આ તો આપણે એકલા રહ્યા. પેલો રફિયા આવશે તો?’

‘અને જંકે! કારતૂસોનો પટ્ટો ફેરે નહિ અથવા કાંઈક એવું થઈ જાય તટે?’

વાર્તા

બે છોકરાઓ ક્ષિતિજ તરફ જોતા બેઠા. એકાએક જંકેએ ડેરિકનો હાથ પકડ્યો. ભયભીત થઈને તેણે ધીમેથી કહ્યું : ‘ધૂળ!’

ઠેરિકે કહ્યું : ‘હવે વખત આવી લાગ્યો છે!’

તેણે કારતૂસના પટ્ટાનો એક છેડો ઉપાડ્યો. એકાએક તેનો ચહેરો ફિક્કો પડી ગયો. ને મોંમાંથી ભયની કારમી ચીસ નીકળી : ‘જેકે! મારી નાખ્યાં! આપણે ખોટા કારતૂસ લીધા છે. આ પટ્ટો કાં તો બીજી મશિનગનનો છે.’

એક ક્ષણ બન્ને એકબીજા સામે તાકીને જોઈ રહ્યા.

પછી તેઓએ ટોરેગસના નજીક આવતા ઘોળા ઘોડાઓ તરફ નજર ફેરવી.

દરેકે પોતાની પિસ્તોલ ખેંચી. બન્ને પાસે થઈને માત્ર ચાલીસ કારતૂસ હતા.

ટોરેગસ અર્ધ ચંદ્રાકારમાં ગોઠવાઈને ઝપાટાબંધ તેમના તરફ ધસી આવતી હતા. આ બે બહાદુર વીરોએ હાથ મેળવી લીધો.

રૂંધાયેલા અવાજે ઠેરિકે કહ્યું : ‘હવે આ મામલામાંથી આપણે કદાચ પાર ન ઉતરીએ તો....’

જેકે ધ્રૂજતા અવાજે બોલ્યો : ‘કદાચ ગિલ્બર્ટ વખતસર કાર લઈને આવી પહોંચે.’

નિરાશાથી ઠેરિકે કહ્યું : ‘પણ ગિલ્બર્ટ કંપાસ વાંચી શકતી નથી!’

ઠેરિકની વાત સાચી હતી. કાર આરબને કાફલા તરફ નૈઋત્ય ખૂણામાં લઈ જવાને બદલે વાયવ્ય તરફ લઈ જતી હતી. ગિલ્બર્ટ કંપાસ વાંચી શકી નહી.

દરમિયાન બે છોકરાઓએ શેતરંજીઓની દીવાલ બનાવી અને હવે શું થશે તેનો વિચાર કરતા બેઠા.

જેકેએ કહ્યું : ‘આપણે કાર છોડી એ બહુ ખોટું થયું! કેટલી બધી મૂર્ખાઈ!’ તેની આંખમાંથી આંસુ ખરી પડ્યાં.

રફિયા પોતે જ ઘોડા ઉપર આગળ ધસ્યો. તેણે કહ્યું : ‘તમે હવે મારા કેદીઓ છો. શરણે આવો એટલે સહીસલામત છો. સામે થશો તો ભૂંડે હાલ મૂઆ સમજજો. કદાચ તમે મારા થોડા માણસોને મારી શકશો. પણ બસો માણસોને મારવાની તમારી તાકાત નથી.’

છોકરાઓને શંકા આવી કે રફિયા કદાચ જૂઠું બોલે છે. પણ છતાં તેમની સ્થિતિ ભયંકર હતી.

ઠેરિકે કહ્યું : ‘આપણી પાસે એક જ ઉપાય છે અને તે શરણે જવાનો. આપણને તેઓ મારી નાખે તે પહેલાં કાર પાછી આવે એવો ભરોંસો રાખીએ.’

જેકેએ કહ્યું : ‘આ એક જ માર્ગ છે.’

તેમણે શરણે આવ્યાની નિશાની તરીકે ઘોળો વાવટો ચડાવ્યો.

પરંતુ આમાં ગેરસમજૂતી ઉભી થઈ. એક વખત જૈનો રૂમાલ ધોળો હતો, પણ હમણાં તે મેલો ભૂખરો થઈ ગયો હતો. ટોરેગસને લાગ્યું કે શરણે આવવાને બદલે આ તો સામે થવાની નિશાની છે. ટોરેગસોએ ભડાકા કરવાને બંદૂકો તાકી, પણ ડૅરિકે પોતાની પિસ્તોલ ફેંકી દીધી અને કૂદીને આગળ આવ્યો એટલે આ ગંભીર સ્થિતિમાં બચાવ થયો. જૈએ પણ એમ જ કર્યું. એક ક્ષણમાં તેઓ રક્ષિયાન કેદી થયા!

તિરસ્કારથી ખડખડ હસીને રક્ષિયાએ કહ્યું : ‘હાં! આખરે ધોળા માણસો, તમે મારા પંજામાં સપડાયા છો!’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘તમે વચન આપ્યું હતું કે અમને તમે મુક્ત કરશો.’

હસીને રક્ષિયાએ કહ્યું : ‘હું હંમેશાં મારું વચન પાળું છું. એક કલાકમાં તમને મુક્તિ આપવામાં આવશે... જો ખ્રિસ્તી માટે સાચે જ મુક્તિ હોય તો! હા હા, ધોળિયા લોકો! એક જ કલાકમાં. પણ એ એક કલાકમાં તમે જાણશો કે ટોરેગસ પોતાના દુશ્મન તરફ કેમ વર્તે છે.’

જૈ ગભરાટથી બોલ્યો : ‘શું અમને રિબાવીને મારશો?’

પણ રક્ષિયાએ માત્ર દુષ્ટતાથી સ્મિત કર્યું.

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘હવે અહીં આપણે આજે અટકીએ.’

છોકરાઓએ ‘નહિ, નહિ, નહિ’નો પોકાર કર્યો. તેઓએ બૂમ પાડી : ‘આગળ ચલાવો. ગિલ્બર્ટ વખતસર આવી પહોંચી કે નહિ તે કહો.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘ગમે તેમ બન્યું હોય. આપણને તેણે મારી તો નહોતા નાખ્યા, કારણ કે આ રહ્યા આપણે જીવતા! નહિ જૈ?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મને વાંચતાં નથી આવડતું – શું? પેલું શું વાંચતાં નથી આવડતું – એમ તમે કહો છો તે ખોટું છે. તમારા કરતાં હું કંપાસ સારો જાણું છું. તમે ગણિતમાં વાપરો છો તે કે નહિ?’

છોકરાઓ તિરસ્કારથી હસ્યા. તેઓને કંપાસની બધી ખબર હતી.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મને પણ ખબર છે. કંપાસ એટલે એક કાંટાવાળું ઘડિયાળ અને એ કાંટો હંમેશાં કૂદા કરે છે.’

મેં કહ્યું : ‘ભારે કરી! ઠીક હવે આગળ ચાલીએ.’

વાર્તા

આપણા બે બહાદુર છોકરાઓને એટલું તો સમજાયું કે તેમને કેવી રીતે રિબાવીને મારવા તે સંબંધે ટોરેગસ વચ્ચે મતભેદ ઉભો થયો હતો. અલબત્ત, એ લોકો શું બોલતા હતા તે સમજાતું ન હતું. પરંતુ એક માણસ બે મોટા જંગલી ઘોડા તરફ આંગળી ચીંધતો હતો. ઘોડા તોફાને ચડયા હતા એમ જણાતું હતું કારણ કે તેઓ દોરડાને ખેંચતા હતા.

ડેરિકે ભયથી જંફેના કાનમાં કહ્યું : 'તેં મશિયા વિષે સાંભળ્યું છે? એને જંગલી ઘોડાની પીઠ ઉપર બાંધવામાં આવ્યો; પછી ઘોડાને છોડી મૂક્યો. ફરી કદી તે દેખાયો નહિ.'

આશાથી જંફેએ કહ્યું : 'જો આપણને ઘોડા ઉપર બાંધીને છૂટા મૂકે તો છૂટકારાની કંઈક આશા છે!'

પરંતુ રફિયા સામે જોતાં જ તેમની આશા ગળી ગઈ.

એમ સ્પષ્ટ રીતે દેખાતું હતું કે ઉપરની યોજના સામે રફિયાને વાંધો હતો. તેણે ઝડપથી થોડાએક હુકમો આપ્યા અને કેટલાએક મજબૂત હશો છોકરાઓને તાડના ઝૂંડ તરફ ઉપાડી ચાલ્યા. દરેક છોકરાને ઝાડ સાથે બાંધવામાં આવ્યો અને બીજાઓ સૂકાં પાંદડાં અને ડાળીઓને એકઠાં કરવા લાગ્યાં.

ડેરિકે ડૂંસકા ભરતાં કહ્યું : 'અરે, આ તો આપણને જીવતા બાળી મૂકશે!'

જંફે તો કાંઈ બોલી જ ન શક્યો.

ચિતાઓ ઊંચી ખડકાઈ. માત્ર છોકરાઓનાં માથાંઓ ચિતા ઉપર દેખાતાં હતાં. રફિયા અદબ વાળીને ઉભો હતો. છિટકારીને તેણે કહ્યું : 'હા, હા... મૂર્ખાઓ! તમે રફિયા સામે લડવા આવ્યા હતા. ખરું? ડુક્કરો!'

સામે થઈને ડેરિકે કહ્યું : 'ડુક્કર તું!'

રફિયા તેના તરફ ધસી આવ્યો અને ચાબુકથી તેના ગાલ ઉપર એક ધરી દીધી.

'ઠીક છે! ચાબુકનું આ નિશાન જંદિગી સુધી રહેશે.'

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે પોતાનો ગાલ તપાસી જોયો. તેને ખબર પણ ન પડી કે પોતે ગાલ ઉપર હાથ ક્યારે ફેરવ્યો.

વાર્તા

દુષ્ટ રફિયાએ હુકમ કર્યો : 'આગ લગાડો.'

બે માણસો ચિતા સળગાવવા આવ્યા.

ધ્રુજતે અવાજે જૈંએ કહ્યું : ‘મને તો માત્ર એટલું જ કાંઈક સાંભરે છે કે તું તારા પાડોશીના બળદનો કે ગધેડાનો મોહ કરીશ નહિ.’

જૈંએ કહ્યું : ‘એને ચલવી જોઈએ. જો કે આ વખતને માટે એ બંધબેસતી પ્રાર્થના લાગતી નથી. તને કેમ લાગે છે?’

આગ સળગાવવા માંડી. છોકરાઓનાં પગ તપવા લાગ્યા. ધુમાડાથી તેમને ઉધરસ આવી.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘આ ધુમાડો આપણને હમણાં બેભાન કરી મૂકશે. એટલું ઠીક થશે કે વધારે દુઃખ જોવાનું મટ્યું.’

એકાએક તેમના જોવામાં આવ્યું કે ટોરેગ્સ ઉશ્કેરાયેલા દેખાયા. તેઓ પોતાની બંદૂકો ઉપાડીને આમતેમ દોડવા લાગ્યા; ત્યાં તો મશિનગનનો કડકડાટ સંભળાયો.

એકી સાથે બન્ને છોકરાઓએ બૂમ પાડી : ‘હાશ, બચ્યા!’

કોઈએ જાણે કહ્યું : ‘પૂરા નહિ.’

તેઓએ ઊંચે જોયું. તેમની બંદૂકો રફિયાના હાથમાં દેખાઈ. આ બંદૂકો સેફ્ટી બંદૂકો હતી.

રફિયાએ ઘોડો પાડ્યો પણ અવાજ થયો નહિ. તેણે બંદૂક ફરી વાર તપાસી. ઘોડો ફરી પાછો ખેંચ્યો અને છોકરાઓ સામે પિસ્તોલ ધરી.

ડૅરિક અને જૈંએ પોતાની આંખો બંધ કરી દીધી. પણ મોત આવતાં ઘણી જ વાર થતી જણાઈ. જેઓએ ફરી વાર આંખ ઉઘાડી અને...

વચ્ચે વાતચીત

‘કદાચ આ પ્રસંગ આપણે કાલે પૂરો કરશું.’

પાંચ અવાજો એકી સાથે બોલ્યા : ‘બેવકૂફ! આગળ ચલાવ.’

મેં વાર્તા આગળ ચલાવી.

વાર્તા

તેઓએ ફરી વાર આંખ ઉઘાડી અને રફિયાનું મડદું જમીન ઉપર પડેલું જોયું. તેની પાસે ડોનલ્ડ હાથમાં પિસ્તોલ રાખીને ઉભો હતો ત્યાં તો બે બહાદુર વીરો ફરી મૂર્છિત થયા.

જ્યારે તેમને ભાન આવ્યું ત્યારે તેઓ કારમાં પથારીમાં પડ્યા હતા. હેલ્ગા ઠંડા પાણીથી તેમના ચહેરા લૂછતી હતી. નબળો અવાજે જહેએ પૂછ્યું : ‘તમે અમને કેવી રીતે શોધી કાઢ્યા?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ગિલ્બર્ટ કહે છે કે આપણે ડાબી તરફ જવું જોઈએ. મેં ને ડોનલ્ડે કહ્યું કે જમણી બાજુએ જવું જોઈએ. તેણે અમારું માન્યું નહિ. તે કહે હું તમારાથી મોટી છું.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘એ ખરું. પણ ગિલ્બર્ટને ડાબા જમણાની ખબર જ ક્યાં પડે છે? આપણને એણે જમણી બાજુએ ઉપાડ્યા ને ધાર્યું કે પોતે ડાબી બાજુએ જાય છે.’

ડેરિકે પૂછ્યું : ‘પછી?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘અમે આરબો અને બળતી આગને જોઈ. તુરત જ મશિનગન દાબી અને એમનો પણ ઘાણ વાળી નાખ્યો. ફટફટ તેઓ નીચે પડવા લાગ્યા; તે જોવાની મજા આવતી હતી.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘રફિયાને મેં ઉડાડ્યો હતો.’

પછી ડેરિકે કહ્યું : ‘આપણે અહીંથી ઉપડીએ તે પહેલાં આપણી મશિનગન અને પિસ્તોલો લઈ લઈએ.’

બહાર જઈને ગિલ્બર્ટ મશિનગન અને પિસ્તોલો અંદર લઈ આવી; પરંતુ શેતરંજીઓ અને બીજી વસ્તુઓ ત્યાં જ રહેવા દીધી.

રફિયાની ખોપરી સાથે ઉપાડી લેવાની ડોનલ્ડને મરજી થઈ; અને હેલ્ગાએ કહ્યું કે વિચાર સારો છે. પરંતુ ખોપરી કાઢી લેવાની કોઈની હંમિત ચાલી નહિ.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે કહ્યું : ‘સહરામાં તમે ખોપરી ઉતારતા નહિ.’

મેં પૂછ્યું : ‘શા માટે નહિ?’

‘માત્ર રાતા જ જંગલીઓ ખોપરી ઉતારે છે. વળી ડોનલ્ડ એટલો બધો નાનો છે કે તે કોઈને મારી શકે નહિ.’

મેં ખિજવાઈને કહ્યું : ‘કુતઘની ડુક્કર! તમને બચાવ્યા કોણે?’

ચિડાઈને તેણે કહ્યું : ‘ડોનલ્ડે; તમારે એમ જ કહેવું છે ને?’ પણ એકાદ રેતીનું તોફાન થયું હોત તો એ બચી જાત.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હા ડેરિક! ડોનલ્ડ છોકરું છે.’

ડોનલ્ડે દબતાથી કહ્યું : ‘રફિયાને તો મેં જ માર્યો છે. નહિ નીલ?’

મેં કહ્યું : ‘ડોનલ્ડ! ખરેખર તેં બે નાલાયક માણસોને બચાવ્યા. હું ધારું છું કે એ લોકો જ્યારે બીજી વાર ભયમાં આવી પડશે ત્યારે સાવ તું બીજી રીતે વર્તજે. ચાલો. હવે વાર્તા આગળ કહીએ.’

વાર્તા

પછી ઈશાન ખૂણામાં ત્રિપોલી પહોંચવા માટે સહરા ઓળંગી જવાનો નિર્ણય કર્યો. એક વખત ગિલ્બર્ટના પિતા ત્રિપોલીમાં અમલદાર તરીકે હતા. આ હકીકતના જોર ઉપર ગિલ્બર્ટે દાવો કર્યો કે આખા ત્રિપોલી વિભાગના મંડળીના ભોમિયા તરીકે પોતે કામ કરશે.

પછી ઘણા કંટાળાભરેલા દિવસો આવ્યા. રેતી, રેતી, રેતી! કોઈ કોઈ વાર ઓએસેસમાં ઊંચા તાડ કે ખજૂરીના ઝાડ નીચે તેઓ આરામ લેતાં; કોઈ વાર રસ્તે મળતા માયાળુ વેપારીઓ સાથે વાર્તાલાપ થતો. આ વેપારીઓ રફિયાના મૃત્યુના સમાચાર સાંભળીને ખુશી થતા.

આખરે તેઓ ત્રિપોલીની સરહદ ઉપર પહોંચ્યાં. અહીં તેઓએ એક લીલવણીમાં પડાવ નાખ્યો. સ્થળ શીતળ હતું. પાણી અને નાળિયેરીનાં ઝાડ સારાં હતાં. તેમને નહાવાની ઇચ્છા થઈ. પણ બીક લાગી કે રખે ને મગરો ખાઈ જાય! ડેરિકે કહી રાખ્યું હતું કે ઉપડવાનો વખત થતાં પોતે બ્યૂગલ વગાડશે.

બે વાગે બ્યૂગલ વાગ્યું.

બધાં દોડતાં કાર પાસે આવ્યાં.

ના, બધાં નહિ; એક ખૂટતું હતું. ગિલ્બર્ટ આવી નહોતી. એ કહેતી હતી કે હું અહીં અમરવેલનાં ફૂલ શોધું છું.

ફરી વાર ડેરિકે બ્યૂગલ ફૂંક્યું. ઉત્તર મળ્યો નહિ.

જેકેએ કહ્યું : ‘ચાલો આપણે કારને તળાવ ફરતી લઈએ.’

તેઓ તળાવ ફરતા ફર્યાં. પણ ક્યાં યે ગિલ્બર્ટનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

એકાએક ડોનલ્ડે બૂમ પાડી અને આંગવી બતાવી સૌનું ધ્યાન ખેંચ્યું : ‘જુઓ તો, અહીં ઘોડાના ડાબલાનાં નિશાન છે.’

ડેરિક ઝડપથી નીચે ઉતર્યો અને તેણે નિશાનો પોતાના કાચથી તપાસી જોયાં. તેણે કહ્યું : ‘આપણે આ સગડે સગડે ચાલ્યા જવું જોઈએ.’

તેઓ આગળ ચાલ્યાં.

સાશ્વર્ય હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘દેખો તો, અહીં એક કાગળનો કટકો પડ્યો છે!’

પ્રથમ તો બીજાંઓને એનું કશું મહત્ત્વ સમજાયું નહિ. પણ જૈને થયું કે આવા જંગલી મુલકમાં કાગળનો કટકો હોવો અસંભવિત છે.

તેણે કહ્યું : ‘ચાલો જરા પાછા ફરીને એને ઉપાડી લઈએ.’

તેઓએ તેમ કર્યું. એ કાગળિયો ‘ટાઈમ્સ’નો ટુકડો હતો. એના ઉપર ઉતાવળમાં લખેલું હતું : ‘મને જંગલીઓ ઉપાડી જાય છે. બચાવો, ગિલ્બર્ટ.’

બહાદુર ટોળીએ ઉદ્ગાર કાઢ્યો : ‘વહારે ચડો!’

કાર ઝપાટાબંધ આગળ ઉપડી. તુરત જ તેઓની નજરે ઘૂવના વંટોળિયા જેવું દેખાયું. ડેરિકે મોટરને પૂર ગતિમાં છોડી દીધી. થોડા જ વખતમાં તેઓ દૂરથી તોપ મારી શકે તેટલા નજીક આવી પહોંચ્યાં.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘આપણે ભડાકો કરવો નહિ. વખતે ગિલ્બર્ટને ઈજા થાય.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ત્યારે તો વીજળીના તારનો ઉપયોગ કરીએ.’

સામે ધૂળના ગોટા સિવાય કશું દેખાતું ન હતું. ડેરિકે મોટર અંદર લીધી. તુરત જ કંઈ ઘન પદાર્થ જેવું દેખાયું. ડેરિકે મોટર આગળ લીધી. એક મોટી દીવાલ સાથે મોટરનું નાક ભટકાયું.

તેણે નિરાશાથી કહ્યું : ‘લૂંટારાઓ કિલ્લામાં પેસી ગયા છે!’

કાર ઉપર ગોળીઓનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો. ડેરિકે કારને કિલ્લા ફરતી ધીમે ધીમે ફેરવી જોઈ. જબ્બર મજબૂત બારણાં તપાસ્યાં. તોડીને અંદર પેસાશે કે કેમ તેનો વિચાર કર્યો. સૌને લાગ્યું કે એ અશક્ય છે.

જૈનેએ કહ્યું : ‘જુઓ, પેલી બારીમાંથી કોઈનું માથું દેખાય.’

ખરેખર, કોઈ માણસનો ચહેરો દેખાતો હતો. ચહેરો બહુ ભયંકર અને દુષ્ટ હતો.

પેલા માણસે કહ્યું : ‘કેમ, જર્મન સમજો છો કે?’

ડેરિકે કહ્યું : ‘હા, સમજું છું.’

પછી માણસે કહ્યું : ‘હું બર્બર લોકોનો મુખી છું. મારું નામ બર્બરિકો છે. હું ધોળી કુમારિકાને ચાહું છું. હું એને મારી મોટી બીબી બનાવીશ. તમે ચાલ્યા જાઓ. તે કહે છે કે તમારી સાથે એને નથી આવવું. એ મને ચાહે છે.’

ડોનલ્ડે જર્મનમાં કહ્યું : ‘તું જૂઠો છે.’ પણ મુખીએ મશ્કરીભર્યું હાસ્ય કર્યું ને બોલ્યો : ‘ચાલ્યાં જાવ, નહિતર તમે ગીધડાંનો મીઠો ખોરાક થશો!’ આમ કહી તે અદૃશ્ય થઈ ગયો.

પસ્તાઈને જંકેએ કહ્યું : ‘આપણે એ માણસને બંદૂકે દેવો જોઈતો હતો.’

યુદ્ધમંત્રીઓએ મસતલ ચલાવી. એમ ઠર્યું કે અંધારું થાય ત્યાં સુધી થોભાવું; પછી મોટો દરવાજો બોમ્બથી ઉડાડવો.

રાત પડી અને તેઓએ બટન દાબ્યું. આખી રાત કોઈને ઊંઘ આવી નહિ. વારે ઘડીએ જંકે સર્યલાઈટ ફેરવતો હતો. મધરાત થતાં ડોનલ્ડે કાર પાસે કંઈક ધોળું ધોળું દેખ્યું. તેણે બીજાંઓને કહ્યું અને ત્રણ પિસ્તોલો સજ્જ થઈ. પરંતુ પેલી ધોળી વ્યક્તિએ પોતાના હાથ ઊંચા કર્યા, ડેરિકે બારણું ઉઘાડ્યું.

વ્યક્તિએ અંગ્રેજીમાં કહ્યું : ‘બાસાહેબ પાસેથી હું એક સંદેશો લાવી છું.’

તેણે એક ચિઠ્ઠી આપી. ડેરિકે આતુરતાથી તે ઉઘાડી. તેમાં લખ્યું હતું : ‘ડેરિક! મને બચાવજે. મુખી પશુ છે. આ બાઈ મિત્ર છે. તે તને મારી પાસે લાવશે.’

જંકેએ કહ્યું : ‘સમાલજો, દગો ન હોય!’

ડેરિકે કહ્યું : ‘અશક્ય! દુનિયામાં માત્ર એક જ માણસ છે કે જે આવી ભાષા લખી શકે.’ તેણે પેલી સ્ત્રી તરફ મોં ફેરવીને પૂછ્યું : ‘તું કોણ છે?’

બાઈએ કહ્યું : ‘સાહેબ! હું મુખીની મોટી બેગમ છું. પણ વર્ષો પહેલાં બાના બાપુજી જ્યારે ઈટાલિયન લશ્કરમાં અમલદાર તરીકે કામ કરતા હતા ત્યારે હું તેની નોકરીમાં હતી. હું બર્બરિકોને ધિક્કારું છું. એ દુષ્ટ રાક્ષસ છે. ચાલો. હું તમને રસ્તો બતાવું. સાથે હથિયાર લઈ લ્યો. પણ જોજો. ખડખડાટ ન કરે તેવાં લેજો.’

તેઓએ અંદર અંદર મસલત કરી લીધી અને છેવટે એમ ઠરાવ્યું કે –

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્ગાએ ડરીને કહ્યું : ‘મને ન મોકલતા.’

જંકેએ મશ્કરી કરી : ‘તું છે જ નકામી. તને કારમાં જ રાખશું.’

ડોનલ્ડે બહાદુરીથી કહ્યું : ‘પણ હું જઈશ.’

જંકેએ ધૂજતાં ધૂજતાં કહ્યું : ‘અરે! આ તો આપણને કિલ્લામાં ઉપાડી જવાની યુક્તિ છે. મને જવું ગમતું નથી.’

મેં પૂછ્યું : ‘ડેરિક ! તારું કેમ છે?’

ડેરિકે મારો પ્રશ્ન સાંભળ્યો નહિ. તેની આંખો મોટી ને ચકચકતી હતી. કેમ જાણે કિલ્લામાં પહોંચી ગયો હોય!

વાર્તા

છેવટે એમ ઈર્ષ્ય કે ડેરિક અને ડોનલ્ડે જવું. તેઓએ પોતાની સાથે એક એક છરો અને એક એક પિસ્તોલ લઈ લીધાં. ડેરિકે જરૂર પડે તો વાપરવા પોતાના ખિસ્સામાં બે બોમ્બ સરકાવી દીધા. જજે અને હેલ્વાને કારમાં રાખ્યાં અને કહ્યું કે ગમે તેમ થાય તોપણ તેમણે કાર છોડવી નહિ.

હેલ્વાએ કહ્યું : ‘હું કાંઈ કાર થોડીક છોડવાની હતી!’

અંધારામાં લથડિયાં ખાતા બન્ને ભાઈઓ ચાલ્યા. પેલી સ્ત્રી કિલ્લામાં એક નાની બારી હતી ત્યાં તેમને લાવી. ચાવીથી તેણે બારી ઉઘાડી. સામે અંધારી ગલ્લી હતી. ડેરિકને વીજળીની બત્તી વાપરવાનું મન થયું પણ સ્ત્રીએ કહ્યું : ‘એ ભારે જોખમભરેલું છે.’ તેઓ અંધારામાં આગળ ચાલ્યાં. આખરે દૂર એક દીવો દેખાયો.

સ્ત્રીએ કાનમાં કહ્યું : ‘પેલો ચોકીદાર. પણ બંદૂક વડે મારવાથી વાત બગડી જશે. એને ચુપકીદીથી મારવો જોઈએ.’

ડેરિકને લાગ્યું કે પોતાના જીવનની આ એક મહાન ક્ષણ છે. તેને થયું કે પોતાને લપાઈને આગળ જવું પડશે અને પહેરેગીની પીઠ ઉપર બાયલાની પેઠે પાછળથી ઘા કરવો પડશે.

તેના મનમાં એક યુક્તિ સ્ફૂરી : ‘જો કે એમ કરવું માનભર્યું નથી છતાં આ તો યુદ્ધ છે’ એમ વિચારી તેણે ડોનલ્ડ સાથે હાથ મિલાવ્યો. પછી દાંત કચકચાવી હાથમાં છરો લઈ તે લપાતો લપાતો આગળ ચાલ્યો, પણ નસીબ પ્રતિકૂળ હતું. ચાલતાં ચાલતાં પગ નીચેનો એક પથરો ખસી ગયો. પહેરેગીરે ભયની ચીસ પાડી. ડેરિકે ભડાકો કર્યો. ‘ધુડુમ્!’ ગોળી ચોકીદારની છાતી સોંસરી પસાર થઈ. પહેરેગીર ધબ લઈને નીચે પડ્યો. હથિયારબંધ માણસો ધસી આવ્યા અને બે બંદૂકોની મૃત્યુને ચાખવા લાગ્યા. પરંતુ દુશ્મનોની સંખ્યા મોટી હતી; અને એમ લાગતું હતું કે આ છોકરાઓને પાછા હઠવું પડશે.

ડોનલ્ડે બૂમ પાડી : ‘બોમ્બ લગાવો.’

ડેરિકે બોમ્બ ફેંક્યો. પોતે, ડોનલ્ડ અને પેલી સ્ત્રી ત્રણે જણાં જમીન ઉપર ચત્તાંપાટ પડ્યાં. ભડાકો કાન ફોડી નાખે તેવો હતો. જ્યારે ધુમાડો દૂર થયો ત્યારે જોવામાં આવ્યું કે ત્યાં નરદમ શબ પડ્યાં હતાં. બીજા કેટલાએક ભયભીત થઈ નાસી ગયા હતા.

ડેરિકે કહ્યું : ‘આગળ ચાલો.’

સ્ત્રી તેમને આગળ લઈ ચાલી. એક પણ સિપાઈ જોવામાં ન આવ્યો.

તેઓ વીજળીની બત્તીઓ સળગાવી આગળ વધ્યાં. છોકરાઓએ પિસ્તોલો ફરી ભરી લીધી હતી. આગળ વધતાં એક બારણા પાસે સ્ત્રી અટકી. તે હળવેથી બોલી : ‘આ

સરદારનો ઓરડો છે.’

ડેરિકે આસ્તેથી બારણું ઉઘાડ્યું. અંદરનો દેખાવ જોઈને તે પાછો હઠી ગયો. ગિલ્બર્ટને એક ખુરશી સાથે બાંધી હતી; મુખી તેની સામે રિવોલ્વર ધરીને ઉભો હતો.

મુખીએ ખિજાઈને કહ્યું : ‘હાં, ઠીક વખતસર આવ્યો! આ જો, હવે તારી દોસ્તદારનું મોત તારી નજરે જ થશે. તારું હથિયાર જરા પણ ઉપાડીશ તો તે જ પળે રિવોલ્વરની ગોળી છોકરીને વીંધી નાખશે!’

વચ્ચે વાતચીત

મેં મજાથી કહ્યું : ‘છોકરાંઓ! હું હવે થાકી ગયો છું. આવતી કાલ સુધી ગિલ્બર્ટને ત્યાં જ પૂરી રાખીએ.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘તું એમ ધારે છે કે હું બીઉં છું. પણ એ મુખીથી હું લેશમાત્ર બીતી નથી.’

હેલ્ગા કહે : ‘હવે ભાઈ ઉતાવળ કરો ને શું થયું તે કહો ને?’

મેં કહ્યું : ‘ડેરિકને પૂછ; એ ત્યાં હતો.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ગમે તેમ, અમે એને મારી નાખ્યો.’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘એને મારી નાખ્યો એ જાણીએ છીએ; પણ કેવી રીતે એ કહો ને? નીલ ઝટ કરો ને?’

મેં કહ્યું : ‘ઠીક ત્યારે. જરા આગળ ચાલીએ.’

વાર્તા

છોકરાઓ ભયભીત બની ખીલો થઈ ગયા – પણ માત્ર એક જ ક્ષણ. ડેરિકનું ભેજું ત્વરાથી કામ કરતું હતું.

એકાએક તે ખડખડાટ હસ્યો.

તેણે બૂમ પાડી : ‘મૂરખ! એટલું જાણતો નથી કે પાછળથી જેઠ્ઠે તને પિસ્તોલથી ઉડાવી દેવા ઉભો છે?’

બર્બરિકોએ ઝડપથી પાછું વાળીને જોયું. પણ ત્યાં તો ડેરિકની ગોળીએ તેનો જમણો હાથ વીંધી નાખ્યો. પણ મુખીએ રિવોલ્વર ડાબા હાથમાં લીધી, ગિલ્બર્ટ સામે તાકી અને એની છાતી સામે ધડાકો કર્યો.

એક સીચ! અને....

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્વાએ કહ્યું : 'ચોક્કસ! ગિલ્બર્ટ મરી નહોતી ગઈ.'

વાર્તા

ચીસ પડી અને મુખીની સ્ત્રી જમીન ઉપર તરફડતી પડી. એ બિચારી ગિલ્બર્ટને બચાવવા જતી હતી. એટલામાં પોતે જ જખમી થઈને ભોંય પર પડી. બર્બરિકો ખિજાયો અને ફરી વાર નિશાન તાક્યું; પણ ડેરિકની ગોળી છૂટી અને લૂંટારાઓનો સરદાર ધૂળ ચાટતો થયો.

તરત જ બે ભાઈઓએ ગિલ્બર્ટના બંધ કાપી નાખ્યા. ભયથી ગિલ્બર્ટ બેભાન બની ગઈ હતી.

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'આપણે એને ઊંચકીને લઈ જઈએ.'

ધીમેથી ડેરિકે કહ્યું : 'ડોનલ્ડ! આપણે એને માટે લડી શકીએ, જીવ પણ આપી શકીએ; પણ એનો અરધો ટન બોજો ન ઊંચકી શકીએ!'

ખુરશી ઉપરથી દર્દભર્યે અવાજે ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'તમે મારાથી વધારે ભારે છો.'

ગિલ્બર્ટ આ વખતે ભાનમાં હતી.

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : 'તેઓ કેવી રીતે કિલ્લામાંથી બહાર આવ્યાં તે કાલે કહીશ.'

જેકેએ કહ્યું : 'મુખી તો મરી ગયો છે. હવે બહાર આવવામાં શી મુશ્કેલી છે?'

મેં કહ્યું : 'કિલ્લામાંથી બહાર ન નીકળો ત્યાં સુધી બહાઈ ન મારો.'

જેકેએ કહ્યું : 'હું ક્યાં કિલ્લામાં છું? હું તો કારમાં છું. લેતા જાવ!'

૪

ગિલ્બર્ટને ભાન આવ્યું એટલે ડેરિકે આતુરતાથી કહ્યું : 'આપણે જેમ બને તેમ ત્વરાથી અહીંથી નીકળી જવું જોઈએ. મુખી મરી ગયો છે, પણ તેના માણસો હજી જીવતા છે.'

બારણા આગળથી ડોનલ્ડે ભયભીત થઈ બૂમ પાડી : 'અરે, આપણે તો પુરાયાં છીએ!'

ગભરાટમાં તેઓ એકબીજા સામે જોવા લાગ્યાં.

ડૅરિકે ભયપૂર્વક કહ્યું : 'જાળમાં સપડાયાં !'

તેઓ ખરેખર ખરાબ સ્થિતિમાં હતાં. બારણું ઉઘડે તોપણ રસ્તો શોધવો મુશ્કેલ હતો. કારણ કે કિલ્લામાં સંખ્યાબંધ રસ્તાઓ હતા.

વચ્ચે વાતચીત

જૅકેએ ગિલ્બર્ટને કહ્યું : 'તેં કાર છોડવામાં ભારે ગંભીર ભૂલ કરી.'

હેલ્ગાએ કહ્યું : 'આપણે ફરી વાર કદી પણ કારને છોડવી જ નહિ.'

વાર્તા

દરમિયાન હેલ્ગા અને જૅકે ઘણાં જ બીતાં બીતાં કારમાં બેસી રહ્યાં હતાં. તેઓએ ભડાકાનો અવાજ સાંભળ્યો હતો. પછી શાંતિ પથરાઈ ગઈ અને તેઓ ધ્રૂજવા લાગ્યાં.

હેલ્ગાએ ડૂસકાં ભરતાં કહ્યું : 'આ વખતે તેઓ જરૂર માર્યા ગયાં. આપણે શું કરીશું.'

ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં જૅકેએ કહ્યું : 'સમજણ પડતી નથી.'

એકાએક હેલ્ગાએ કહ્યું : 'આપણે નીલને વાયરલેસ કરીએ.'

નેપલ્સના બંદરમાં નીલને સંદેશો મળ્યો. તે પિકેફ્ટની બોટમાં બેસી ઇજિપ્ત જતો હતો.

જૅકેએ સંદેશો આપ્યો : 'ગિલ્બર્ટ, ડૅરિક અને ડોનલ્ડ કિલ્લામાં પુરાઈ ગયાં છે. અમે ધારીએ છીએ કે એ બધાં મરાઈ ગયાં છે.'

વાયરલેસની ચિહ્નાંકિત ભાષા જૅકેને બરાબર આવડતી ન હતી. નીલના જવાબથી તે વધારે ગૂંચવાયો.

નીલે કહ્યું : 'પણ એ બધાં શાનાથી ભરાઈ ગયાં છે? ખારેકથી કે નાળિયેરથી?'

જૅકેએ કહ્યું : 'આ ગમ્મત ઉડાડવાનો વખત નથી.'

નીલે જવાબ આપ્યો : 'ત્યારે ગિલ્બર્ટ, ડૅરિક અને ડોનલ્ડ કિસ્સામાં પુરાઈ ગયાં છે અને ભરાઈ ગયાં છે તેનો શો અર્થ છે? કિસ્સો ભરાઈ ગયો છે કે બાળકો ભરાઈ ગયાં છે? કાંઈ સમજાતું નથી.'

જૅકેએ કહ્યું : 'મરાઈ ગયાં છે; ભરાઈ નહિ.'

નીલ કહે : 'કિસ્સાને ને મરાઈ ગયાંને શું લાગેવળગે? ત્યાં ત્રિપોલીમાં જઈ કયો

કિસ્સો ઉપાડ્યો છે?’

હેલ્લા કહે : ‘મને કહેવા દે.’

હેલ્લાએ ધક્કો મારીને જંકેને દૂર હટાડ્યો. તે કહે : ‘લૂંટારાઓએ તેમને પકડ્યા છે. અમે ધારીએ છીએ કે તેમને રામશરણ પહોંચાડ્યાં છે.’

નીલનો જવાબ આવ્યો : ‘શું ખરેખર? તમારા અક્ષાંશ રેખાંશ કયા છે? જલદી કરો.’

જંકે અને હેલ્લા ગભરાટમાં એકબીજા સામે જોઈ રહ્યાં. નીલ શું કહે છે તે સમજી ન શક્યાં.

નીલે પૂછ્યું : ‘તમે ક્યાં છો?’

જંકેએ જવાબ વાળ્યો : ‘આફ્રિકામાં; મારું એમ ધારવું છે.’

આનો જવાબ કહ્યો જાય તેવો નહોતો. નીલની ગંદી ભાષાથી યંત્ર ધૂજવા લાગ્યું.

નીલે કહ્યું : ‘કારની બહાર નીકળીને જુઓ, ને શું દેખાય છે તે વર્ણવો. દૂરમાં કાંઈ પર્વતો દેખાય છે?’

જંકેએ કહ્યું : ‘હા, એક પર્વતની હાર દેખાય છે. એક શંખના આકારની ટેકરી જોવામાં આવે છે.’

નીલની ભાષા સાંભળી ન જાય એવી હતી. તેણે કહ્યું : ‘શંખ! ફરી વાર બોલ.’

જંકેએ કહ્યું : ‘ધુમાડિયાના માથા જેવી લાગે છે.’ જંકેએ બીજું વર્ણન આપ્યું પણ જવાબ ન આપ્યો.

એક કલાક, બે કલાક, ત્રણ કલાક, ચાર કલાક પસાર થઈ ગયા. એકાએક હેલ્લાએ બૂમ પાડી : ‘પણ જો, આકાશમાં ટપકું દેખાય છે.’

જંકેએ કહ્યું : ‘પક્ષી?’

હેલ્લાએ કહ્યું : ‘હવાઈ જહાજ’

ટપકું જરા મોટું થયું.

અતિ ઉત્સાહથી જંકેએ કહ્યું : ‘આ તો હવાઈ જહાજ જ છે!’

પણ એ હવાઈ જહાજ ન હતું. એ તો કાયની કાર હતી, અધ્ધર ગોળ ચક્કર ફરતી હતી.

હેલ્લાએ કહ્યું : ‘સંદેશો મોકલો.’

જંકેએ હવાઈ ઉડાડી. નિશાન જોવામાં આવ્યું અને કાર નીચે ઉતરી; ને આ લોકોની

કારથી વીશ યાર્ડને અંતરે તેણે મુકામ કર્યો.

નીલ અને પિક્કેટ બહાર કૂદી પડ્યા અને બે મિનિટમાં તેઓએ હકીકત જાણી લીધી.

દરેક ક્ષણે કિલ્લામાંથી બંદૂકના અવાજો સાંભળાઈ રહ્યા હતા.

નીલે કહ્યું : 'પિક્કેટ! એક ક્ષણ પણ ગુમાવી ન શકીએ. આપણે કિલ્લામાં ઉતરવું જોઈએ. ચલાવ.'

તેઓ હવાઈ કાર તરફ ઉપડ્યા, અંદર બેઠા, આકાશમાં ઊંચે ઉડ્યા. કિલ્લા ઉપર ચક્કર લીધું અને અંદર ઉતર્યા. અંદરથી ગોળીઓનો વરસાદ વરસ્યો.

પિક્કેટ હસ્યો અને બોલ્યો : 'ત્યારે તમારા પણ એ જ હાલ!'

એણે બોમ્બ નીચે ફેંક્યો અને જેમ તોફાનમાં પાદડાંઓ વિખેરાઈ જાય તેમ લૂંટારાઓ વીંખાયા. તુરત જ ઉડતું જહાજ નિર્જન મેદાનમાં ઉતર્યું, બારીઓ અને બારણાંમાંથી ગોળીઓની ત્રમઝટ ચાલી.

નીલે કંપતા કહ્યું : 'આ આગમાં આપણે બહાર ન નીકળી શકીએ. એ ત્રણેને મરવા જ દેવાં પડશે.'

એકાએક બારીમાંથી શબ્દો આવ્યા : 'એ કાર આપણી નથી, આ તો આપણી કારથી મોટી છે!'

નીલે કહ્યું : 'આ તો ગિલ્બર્ટ બોલે છે.'

તેણે બે માળ ઊંચેની બારીમાંથી ગિલ્બર્ટનો અવાજ આવતો સાંભળ્યો.

પિક્કેટે કહ્યું : 'ચાલો ત્યાં જઈએ.'

તેણે ચક્કર પકડ્યું. ધીમે ધીમે કારને તે બારીની પાસે લઈ ગયો પણ તેને માલૂમ પડ્યું કે એમાં તો જાડા લોઢાના સળિયા જડેલા છે.

બહાદુર ડેરિકે કહ્યું : 'ઘાતુ કાપવાની કરવત ફેંકો.'

નીલે કહ્યું : 'જૂની સડેલી વાત કર નહિ. જો આ ભૂંગળાનો છેડો પકડ અને આ દીવાસળી લે. અમારી પાસે ઓક્સિજન અને હાઈડ્રોજન છે અને આ ઓક્સિહાઈડ્રોજન ફૂંકવાની ભૂંગળી છે.'

ડેરિકે કહ્યું : 'સુંદર!'

ત્રણ મિનિટમાં આગે સળિયાને બાળી નાખ્યા.

વળી પછી મુશ્કેલી ઉભી થઈ. કાર બારીથી ચાર ફૂટ દૂર તરતી હતી. આગળ પડતું છજું કારને પાસે જતાં આડે આવતું હતું.

ડેરિકે કહ્યું : ‘હું કૂદી પડું છું’

પણ ડોનલ્ડ અને ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘બાપુ! એમ કરશો જ નહિ. નીચેના માણસોને તમે એક ક્ષણભર પણ દેખાશો તો ગોળીઓનો વરસાદ વરસાવશે.’

નીલે કહ્યું : ‘પાટિયા ઉપર ચાલીને અવાશે.’ તેણે ઓરડામાં કુડાહી ફેંકી ને કહ્યું : ‘લાકડાની ભોંયમાંથી પાટિયું કાપી કાઢ.’

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘અરે! અહીં તો પથ્થર જડેલા છે.’

ડેરિકે કહે : ‘હા, મને સાંભર્યું. આ આપણી કારના કેટરપીલર પૈડાંમાંથી કટકો કાપીએ.’

નીલે કહ્યું : ‘બાપદાદાના વખતની વાત! આવા મશિનગનમાં તે એવી ચીજો હોય?’

ગિલ્બર્ટે બૂમ પાડી કહ્યું : ‘તો બીજી કારમાંથી ઉપાડી આવો ને?’

નીલે કહ્યું : ‘બરાબર.’

તુંરત જ કાર ઝડપથી કિલ્લા ઉપર ઉડી. પરંતુ જ્યારે તે કેટરપીલર પૈડા લઈને પાછી આવી ત્યારે ત્રણે બાળકો ભયંકર સ્થિતિમાં હતા.

તેઓએ ફર્નિચર આડું મૂકી બારણાં બંધ કર્યાં હતાં. પરંતુ દુશ્મનો ફળિયામાંથી હુમલો કરતા હતા. બે નિસરણીઓ માંડવામાં આવી હતી; માણસો નિસરણી ઉપર ચડી રહ્યા હતા. નીલ અને પિક્કેફ્ટે ભયંકર લડાઈ ચાલતી જોઈ. બાળકો દેખાતાં ન હતાં, પરંતુ નિસરણીએથી દરેક માણસ બારી આગળ જતો હતો કે તરત જ તેના હાથમાંથી હથિયાર પડી જતાં હતાં અને તે ઊંધે માથે ગબડી પડતો હતો.

આશ્ચર્યથી પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘આ ટાબરિયાં બંદૂક વાપરી શકે છે?’

નીલે જવાબ આપ્યો નહિ. તે બારી પાસે કારને લઈ ગયો અને એક બોમ્બથી હુમલો કરનારાઓને ઠેકાણે પાડ્યા. કેટરપીલરને ગોઠવતાં એક મિનિટ લાગી.

નીલે કહ્યું : ‘હવે દોડ્યાં આવો.’

ડોનલ્ડ પાટિયા ઉપર દોડ્યો આવ્યો.

‘ગિલ્બર્ટ! તું પણ ચાલી આવ’

ગિલ્બર્ટે ચાલતાં ચાલતાં લપસી ગઈ અને કદાચ નીચે જ પડી જાત; પણ નીલે એનું બાવડું પકડી લીધું અને એને કારમાં ખેંચી લીધી.

ડેરિકે ઊંચું માથું રાખી નિરાંતે પાટિયા ઉપરથી ચાલ્યો પણ એટલામાં એક ગોળીથી તેની ટોપી ઉડી, એટલે તો તે પણ સસલા જેમ ચીસ નાખી કારમાં કૂદી પડ્યો.

બે ક્ષણથી યે ઓછા વખતમાં તેઓ કિલ્લાના ચોકમાંથી સહીસલામત બહાર આવ્યાં.

નીલે ભૂંગળામાંથી જોસથી કહ્યું : 'જેકે! તમે અહીંથી નીકળી જાઓ.'

નીલ હવામાં આગળ ચાલ્યો. જમીન ઉપરની કાર ધીમે ધીમે જમીન ઉપર પાછળ ચાલી. એક કલાક જેટલો સમય આગળ નીકળી ગયા પછી તેઓ એકઠાં થયાં અને એકબીજા સાથે હાથ મેળવ્યા.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે કહ્યું : 'તેં આવીને અમને બચાવ્યા એ તો ભારે થઈ!'

ગિલ્બર્ટે ઉંહ કરી કહ્યું : 'તારા વગર અમે બચી શક્યાં હોત. એ તો તને અદેખાઈ આવી એટલે તું આવ્યો. વાર્તામાં દાખલ થવું હતું કેમ? એમ ધારે છે કે અમને તારા વગર ન ચાલે?' જેકે સામે જોઈને તેણે ઉમેર્યું : 'જો તો ! કેવું કરે છે? પોતા માટે સરસ કાર રાખે છે. હંમેશ એ એમ જ કરે છે. સવારે બોર લાવ્યો ને આપણને ખરાબ દીધાં. ભાઈ ધારે છે કે પોતે બહુ સારા! અને વળી કાર તે કેવી રીતે ઉડતી હશે?'

ડોનલ્ડ કહે : 'એ તો નવી શોધ હતી. હું કહું છું કે નીલ આવ્યો એ બહુ સારું થયું.'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'પણ એ કાંઈ આપણી સાથે રહેવાનો નથી. આપણે એની જરૂર જ નથી.'

ડેરિક જરા વિચાર કરવા લાગ્યો. એણે કહ્યું : 'ફરી વાર ચાલ્યો જાય તો મને કશી પરવા નથી. પણ નવી કાર આપણને આપતો જાય ને જૂની કાર તે પોતે લેતો જાય.'

હેલ્ગા કહે : 'એ આપણી સાથે આવે એમ હું ઇચ્છું છું.'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'હું પણ એમ જ.'

જેકેએ કહ્યું : 'ચાલો ત્યારે, આપણે સભા ભરીએ. જેઓ નીલને આપણી સાથે લેવા માગતાં હોય તે હાથ ઊંચો કરે.'

ગિલ્બર્ટે વિરુદ્ધ મત આપ્યો. ડેરિક કહે : 'આવે તો ઠીક. ન આવે તો યે ઠીક.'

જેકેએ, હેલ્ગાએ અને ડોનલ્ડે આવવાના પક્ષમાં મત આપ્યો.

મેં કહ્યું : 'ચાલો ત્યારે હું આવું છું. પણ અલબત્ત બન્ને કાર અપટ્ટુડેટ જોઈએ.'

ડેરિકે કહ્યું : 'કેરો પહોંચ્યા પછી તું અમારી કારને ઉડતી બનાવી દેજે.'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'એહ! એ કહે છે કે પોતે શોધ કરી શકે. પણ સાંભળો ને, બધી બનાવટ છે. ઘરડા નીલ! તારાં કરતાં તો મારો કૂતરો હોશિયાર છે. ઘેર કેટલી યે સુંદર ચીજો શોધી કાઢે છે.

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : 'કાર અને એવી બીજી વસ્તુઓ? ઉડી શકે તેવી કાર?'

ગિલ્બર્ટે દાદ ન દીધી. 'ડેરિક! તું શું ધારે છે? તું માને છે કે નીલ પોતે કહે છે તે

બનાવી શકે?’

ડૅરિકે જરા વિચાર કર્યો : ‘ઉડી શકે તેવી કાર? હા બની શકે. પણ પાણી બનાવવાના મશિનની વાત મૂર્ખાઈભરેલી લાગે છે. મેં આપણા વિજ્ઞાનના શિક્ષક મિ. સિફ્ટને એ બાબતમાં પૂછ્યું હતું. એ કહે છે કે હવામાં હાઈડ્રોજન બહુ થોડો છે. ઘરડા નીલ! હવામાંથી પાણી બનાવવાનું મશિન તું ક્યાંથી બનાવવાનો હતો?’

ગિલ્બર્ટે કાગડોજન બોલાવ્યો. પછી કહ્યું : ‘જો, જો તો ખરો, કેવો મૂરખો છે!’

હું મોટેથી હસ્યો.

મેં કહ્યું : ‘એક મોટા શોધકને હાઈડ્રોજન કેમ મેળવવો એ શીખવવાની શોખી કરે છે? મિ. સિફ્ટ કબૂલ કરે છે કે સૂર્યમાં હાઈડ્રોજન છે. પણ તેને ખબર છે કે રેડિયમ લોહચુંબક જેમ હાઈડ્રોજનને નીચે ખેંચે છે? તેને ખબર છે કે ગિલ્બર્ટિયમની મદદથી તમે વાદળમાંથી હાઈડ્રોજન ખેંચી શકો છો?’

ગિલ્બર્ટે શંકાથી પૂછ્યું : ‘ગિલ્બર્ટિયમ વળી શું?’

‘એ એક મેં શોધી કાઢેલો પદાર્થ છે. એની સાથે કામ પાડવું બહુ જોખમભરેલું છે, એટલે એનું નામ...’

ગિલ્બર્ટે મારા વાળ જોરથી ખેંચ્યા.

વાર્તા

મોટી સભા મળી હતી.

બાળકો ઉપરાઉપરી શોધકને કાર વિષે પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યાં. તેણે કહ્યું : ‘બહુ સાદી વાત. કહે જોઈએ. હળવામાં હળવી ધાતુ કઈ?’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘કાગળ.’

હેલ્ગા કહે : ‘જા જા, કાગળ કરતાં પીણાં હળવાં.’

ડૅરિક કહે : ‘એલ્યુમિનિયમ.’

નીલ કહે : ‘ઠીક છે. પણ એલ્યુમિનિયમ હવાથી ભારે છે, ખરું? હવે આ કાર રેડિયમની બનાવેલી છે. એટલે કે એલ્યુમિનિયમ અને રેડિયમના મિશ્રણની. એ હવાથી પણ હળવી છે.’

જેકે કહે : ‘એ જમીન ઉપર કેમ રહી શકી છે?’

નીલે કહ્યું : ‘નીચે પાણીની ટાંકી છે. ઓક્સિજન અને હાઈડ્રોજનમાંથી પાણી બનાવવાનું યંત્ર આપણી પાસે છે. જ્યારે તમે ઉપર હવામાં હો ને ત્યાંથી નીચે આવવાની

જરૂર પડે ત્યારે ટાંકી પાણીથી ભરી દો. બસ, તુરત તમે નીચે આવશો.’

આનંદથી ડેરિકે તાળીઓ પાડી : ‘ચલાવ. કેરો જઈને અમારી કારને પણ ઉડણકાર બનાવીએ.’

નીલે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે તમે બધાં ઉડણકારમાં પિકેફ્ટ સાથે જાવ. ને હું આ પુરાણો ખટારો લેતો આવું છું.’

સુખથી ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘વિચાર સારો છે. હું ઈચ્છું છું કે બુદ્ધો નીલ જંગલમાં ભૂલો પડી જાય તો ઠીક.’

છ કલાકમાં ઉડણ કેરો પહોંચી. નીલને કેરો પહોંચતાં બે દિવસ લાગ્યા. રેડિયમ આવી પહોંચ્યું ન હતું. તેઓએ દશ્યો જોવામાં વખત ગાળ્યો. ટ્રામકાર, વીજળીની બત્તી, ખુલ્લાં કાફી હાઉસ અને અનેક રંગભૂમિઓવાળું આ કેરો શહેર નવા જમાનાનું શહેર હતું. તેઓ સિનેમા જોવા ગયાં. ચાર્લી ચેપલિન ને જેકી કુગન ને ‘કીડ’ની ફિલ્મ જોઈ.

ગિલ્બર્ટ પોતે જ સુંદર અભિનયકુશળ હતી; તે એકેવાર હસી નહિ. એક વિનોદી નટ બીજાના વિનોદો જોઈ હસતો હતો.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મારે પિરામિડો જોવા છે. ડ્રેસડનમાં હું આવી ચેપલિનને જોઈ શકીશ.’

ગિલ્બર્ટ પૂછ્યું : ‘એ લોકો ક્યાં રહે છે? હું જાણતી ન હતી કે કેરોમાં તું કોઈને ઓળખતી હોઈશ.’

હેલ્ગા કહે : ‘બેવકૂફ! પિરામિડ કોઈ લોકો નથી. તેઓ તો તમે જાણો છો....’

ડેરિકે કહ્યું : ‘હું જાણું છું. શું એનું નામ? પેલાએ બાંધેલું ....’

ગંભીરતાથી શોધકે કહ્યું : ‘તમારી ભૂલ છે. એ તો પેલાએ – તમે કહો ને, એણે બાંધ્યું છે.’

તેઓ પિરામિડ તરફ ઉપડયાં. જ્યારે તેઓ નજીક આવ્યાં ત્યારે પિકેફ્ટે ડેરિક તરફ જોઈને કહ્યું : ‘આ શીશીનાં કારખાના કોનાં લાગે છે?’

હું ધારતો નથી કે આવી ભાન વિનાની મંડળી ક્યાંઈ હોય. એમનું ભૂગોળનું અજ્ઞાન ભયંકર હતું. પિરામિડોની અસર મંડળીના દરેક સભ્ય ઉપર જુદી જુદી થઈ.

પિકેફ્ટે ધાર્યું કે પોતાની પેટ્રોલિય પેટન્ટની જાહેરખબર ચોટાડવાને બહુ સારી જગ્યા છે.

નીલે વિચાર્યું કે એના પથરાની સ્નાનગૃહો સાથે એક સુંદર નિશાળ બાંધી શકાય.

ગિલ્બર્ટ મનમાં કહે : ‘થોડાક પથરા લઈ જઈને સિનેમા ને આઈસ્ક્રીમ સલૂન બાંધી શકાય.’

ડેરિક કહે : ‘આ જોતાં મને મારી ભૂમિતિની ચોપડી યાદ આવે છે.’

હેલ્ગાને અંદર શું છે તે જાણવાનું મન થયું.

ડોનલ્ડને મન પ્રશ્ન થયો કે એ લોકોએ એમાં બારીઓ શા માટે નથી મૂકી?

જેઝેએ તો ‘ઉંહ! એમાં કાંઈ નથી.’ એમ કહી પિરામિડની વાત મન ઉપર જ લીધી નહિ.

પછી એક ભોમિયો શોધી કાઢીને બધાં મહાન પિરામિડમાં પેઠાં. પહેલાં તેઓ એક લાંબી અંધારી ગલ્લીમાંથી પસાર થયાં અને કોઈને જરા પણ ગમ્યું નહિ. બધું ઠંડું ઠંડું હતું. આખરે તેઓ વચ્ચે આવ્યાં. એક મોટો ઓરડો. નાની નાની બારીઓ અને ખુલ્લી હવા સુધીનાં પીઠિયાં હતાં. ભોમિયો ત્યાં દાટેલા રાજાઓ અને તેમની જગ્યાઓ વિષે ગડબડ ગડબડ બોલ્યે જતો હતો; પોતે જે કમાતો હતો તેના ઉપર સોળ છોકરાં અને એક સ્ત્રીને કેવી રીતે નભાવતો હતો તે પણ તેણે કહી દીધું. પણ કોઈએ તેનું સંભાળ્યું નહિ. દરેક જણના મનમાં થતું હતું : ‘આવી ભયંકર જગ્યામાંથી ક્યારે નીકળાય?’

પછીથી નીલે ગાઈડ-બૂક આણી અને પિરામિડોનું લાંબું વર્ણન વાંચ્યું. બીજાંઓ સાંભળીને આશ્ચર્યચકિત થયાં ત્યારે આખરે નીલને ખબર પડી કે પોતે ખોટું જ પાનું વાંચતો હતો! ભૂલથી તે નાઈલ નદીના આસન ડેમ (બંધ)ના બાંધકામનું વર્ણન વાંચતો હતો.

તેણે ખરું પાનું શોધી કાઢ્યું અને વાંચીને કહ્યું કે કોઈને ખબર નથી કે પિરામિડ શા માટે બાંધવામાં આવ્યા હતા. મહાન પિરામિડના પથ્થરોનો લિવ્ડરપૂલથી ન્યૂયોર્ક સુધીનો રસ્તો બની શકે તેમ છે.

જેઝેએ કહ્યું : ‘પથરા પાણીમાં ડૂબી જાય. આ કાંઈ ચોપડી જ લાગતી નથી.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘એટલાંટિક કેબલ પેઠે દરિયા નીચે રસ્તો કરી શકાય.’

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : ‘દરિયામાં એ લોકો શા માટે રસ્તો બનાવે છે?’

રસિક વાતો વાંચવાનું નીલે છોડી દીધું. દરિયાઈ રસ્તા ઉપરથી તેઓ શાર્કની વાતો ઉપર આવ્યાં; અને શાર્ક ઉપરથી કચેસની વાતો ઉપર આવ્યાં.

ડેરિક એક માણસને પિછાનતો હતો કે જે માણસ બીજાને ઓળખતો હતો કે જેણે એક ખારવા સાથે વાત કરી હતી કે જે ખારવો એક માણસને ઓળખતો હતો કે જેણે એક માણસને જોયો હતો કે જેનો પગ શાર્ક કરડી ગઈ હતી; વગેરે લાંબી લાંબી વાત થઈ.

તેઓ કેરો પાછાં આવ્યાં એટલે હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મારે તુતાનખાંની કબર જોવી છે.’

વચ્ચે વાતચીત

જકેએ કહ્યું : ‘આ વાતથી હું કંટાળી ગયો છું. ઈજિપ્ત જેવી જગ્યામાં શા માટે પડયાં છીએ? આના કરતાં ઘેર સારાં. મને તો જ્યાં જંગલીઓ હોય અને જ્યાં સંહિનો શિકાર કરવાનું હોય ત્યાં જવું ગમે છે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘મારું મન એમ જ કહેવું છે. મને તો સંહિનો શિકાર કરવો બહુ ગમે છે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘અરે, સંહિ!’

મેં કહ્યું : ‘ઈંગ્લાન્ડમાંથી નવી ધાતુ આવે ત્યાં સુધી તમારે રોકાવું પડશે. જૂની કારમાં બેસીને દક્ષિણ તરફ ઉપડવું હોય તો તમારી મરજી.’

જકેએ કહ્યું : ‘વાર શું લગાડો છો? આ જૂની કારને ઉડણ બનાવો એટલે અમે સંહિના શિકારે ઉપડીએ.’

મેં દિલગીરીથી કહ્યું : ‘ખેદની વાત છે કે મેં રાત આખી લકસારની કબરો વિષે, આસુન ડેમની રચના વિષે, પાણી પાવાની રીત વિષે ને ઈજિપ્તની નિકાસ વિષે વાંચ્યું છે. ઈજિપ્તની જૂની કળા વિષે અને એ દેશ વિષે થોડુંએક જાણ્યા વિના ઈજિપ્ત છોડી જવું ખરેખર દયાજનક છે.’

મંડળી કહે : ‘પણ અમારે સંહિની જરૂર છે.’

મેં કહ્યું : ‘ઠીક ત્યારે, તમને સંહિ મળશે.’

વાર્તા

સીસાની પેટીમાં રેડિયલમ આવી પહોંચ્યું. પેટી ખોલવાનું કામ મુશ્કેલ હતું, કારણ કે રેડિયલમ હવાથી હળવું હોય છે. ડેરિક લગભગ મૃત્યુની નજીક કેવી રીતે પહોંચી ગયો તે હકીકત અહીં જણાવવી જોઈએ. નીલે ધાતુનાં પતરાંને અડવાની ના પાડી હતી; પણ હંમેશની ઢબ પ્રમાણે નીલે કહ્યું હતું તે સમજ્યા વિના ડેરિકે કહ્યું : ‘ઠીક.’

માણસો સીસાના બૂટ પહેરીને પતરાંના નીલ પાસે ઉપાડી લાવતા હતા; અને નીલ પોલાદનાં પતરાંની જગ્યાએ આ નવાં પતરાંને જૂની કારમાં બેસાડતો હતો.

શોધકે ડોનલ્ડને કહ્યું : ‘ડેરિકને કહે કે મારે એનું કામ છે. પણે બહાર ચોકમાં ઉભો હશે.’

ડોનલ્ડ ગયો પણ બે ક્ષણમાં દોડતો પાછો આવ્યો; તેનો શ્વાસ માતો ન હતો. તેણે આવતાંવેંત કહ્યું : ‘ડેરિક ઉપડી ગયો છે!’

પિકેફ્ટે પૂછ્યું : ‘ક્યાં?’

ડોનલ્ડ કહે : ‘એ તો હવામાં સીધો હવાઈ માફક ગયો!’

નીલે કહ્યું : ‘બેવકૂફ રેડયલમના પતરા સાથે ઉપડ્યો લાગે છે! હરકત નહિ. આપણી આગળ એક પતરું વધારે છે.’

ડોનલ્ડે રડતાં રડતાં કહ્યું : ‘પણ એ જશે ક્યાં?’

નીલ કહે : ‘ડોનલ્ડ! એ હંમેશ ભલો અને ધર્મી છોકરો હતો. પણ અને એના વિના નથી ગમતું માટે જોઈએ. આપણે એની પાછળ જઈ શકીએ કે કેમ.’

તેઓ બહાર ગયા. ડોનલ્ડે આકશમાં એક નાના એવા ટપકા તરફ આંગળી ચીંધી; પણ એટલામાં તે એ ટપકું યે અદૃશ્ય થઈ ગયું.

નીલે કહ્યું : ‘અરે ભગવાન! ઠીક થયું કે વખતરસર જોયું. ચાલો, કૂદી પડો બધાં ઉડાકારમાં. ના તમે નહિ, પિકેફ્ટ! તમે બહુ ભારે છો.’

ઉડાકાર થોડા ફૂટ સુધી ધીમેથી ઊંચે ચડી. પછી નીલે ઍજિનને ફુલસ્પીડમાં મૂકી દીધું અને તેઓ વર્તુળાકારે ઉપર ચડવા લાગ્યાં.

તેણે કહ્યું : ‘આપણે અત્યારે કલાકના ત્રણસો માઈલ જઈએ છીએ; જ્યારે ડેરિક માત્ર આશરે સાઠ માઈલની ગતિએ જાય છે. સિવાયકે તે નીચે પડી ગયો હોય!’

ડોનલ્ડે તેને પોતાના દૂરબીનમાંથી જોયો. તે મૃત્યુના મોઢામાં લટકી રહ્યો હતો અને તેનો ચહેરો ભયભીત હતો. તેઓ નજીક ને નજીક જતાં ગયાં.

નીલે ઍજિન બંધ રાખ્યું અને જે દિશામાં ડેરિક ચડતો હતો તે દિશામાં કારને ચડવા દીધી. એક દોરડું ફેંક્યું અને ડેરિકે તે ડાબા હાથે પકડી લીધું.

જેઝેએ ચીસ પાડી : ‘દોરડું તારા હાથ નીચે બાંધી દે.’

ડેરિકે જેમ તેમ કરી તે બાંધ્યું.

નીલે બૂમ પાડી : ‘કૂદી પડ.’

ડેરિકે પતરાને છોડી દીધું. પતરું હવામાં ઉડતું ઊંચે ચડી ગયું. બિચારો ડેરિક એકાએક પડ્યો અને કાર નીચે હવામાં આમતેમ ઝૂલતો લટકી રહ્યો. કારમાં બેઠેલાં બધાંએ તેને અંદર લેવા દોરડું ખેંચ્યું. પણ તેમને બીક લાગી કે ઘર્ષણથી દોરડું કદાચ કપાઈ જશે. નીલે ભૂંગળામાંથી કહ્યું : ‘ગભરાતો નહિ. અમે નીચે ઉતરીએ છીએ અને તું જમીન સાથે અથડા તે પહેલાં અટકશું.’

ડેરિકનો જવાબ પૂરો સંભળાયો નહિ. કાર નીચે ઉતરવા લાગી. જમીનને પહોંચતાં એક કલાક લાગ્યો. આ વખતે ડેરિક બેભાન હતો. એનો ચહેરો કાળો પડી ગયો હતો. કારણ કે દોરડાથી તેની છાતી ભીંસાઈ જતી હતી. તે મૂંઝારાથી મરવાની અણી ઉપર

હતો. ડૉક્ટરને બોલાવવામાં આવ્યા. ડૉક્ટરે કહ્યું : ‘ત્રણ અઠવાડિયાં પથારીવશ રહેવું પડશે; અને કદાચ ને સંહિના શિકાર ઉપર તે જઈ શકશે નહિ.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘જુઓ તો ભાઈ! આ શું કહે છે? કહે છે કે શાળામાં શિક્ષા નથી અને છતાં ડૉરિકને સંહિના શિકારે જવાની ના પાડે છે, કેમ કે ડૉરિક ધાતુને અડયો! ઉંઠ ત્યારે બીજા શિક્ષકમાં ને એનામાં શો ફેર?’

દઢતાથી ડૉરિક કહ્યું : ‘હું કાંઈ પાછળ રહેવાનો નથી.’

મેં કહ્યું : ‘ડૉક્ટરનો હુકમ અમાન્ય નહિ થાય.’

ડૉરિક કહે : ‘કોને પરવા છે? હું તો સાથે આવવાનો જ.’

જેકે કહે : ‘એ નીલ! ડુક્કર થા મા, ડુક્કર! એનો કાંઈ ધાતુ ચોરી જવાનો વિચાર નહોતો.’

વાર્તા

બે દિવસમાં કારને ઉડણ બનાવવામાં આવી. બન્ને કારનું નામ પાડવાનું ઠરાવ્યું. હેલ્ગાને ફઈબા બનાવી. તેણે કારનું નામ ‘ચીંચી’ પાડ્યું.

એકદમ બધા બોલી ઉઠ્યાં : ‘એવું નામ શા માટે?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘કબૂતરનું બચ્ચું ઉડવા જેવડું થાય છે ત્યારે આપણે એને ‘ચીંચી’ કહીએ છીએ.’

બધાં કહે : ‘ફઈબાને નામ પાડતાં તો આવડે છે!’

પછી બીજી કારનું નામ પાડવાનું તે ડોનલ્ડને કહ્યું.

એણે એનું નામ ‘ખોટું કબૂતર’ પાડ્યું.

બધાં કહે : ‘બરાબર નહિ; ખોટું નામ.’

જેકેએ સૂચના કરી કે ‘લે ચલી’ અથવા ‘ઘરભણી’ રાખો.

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘હા, હા, ‘ઘરભણી’ ઠીક છે. પછી નીલ એમાં બેસીને ઘરભણી જશે ને આપણે અં રહીશું.’

બીજી કારનું નામ ‘ઘરભણી’ પડ્યું. કૂચ કરવાનો દિવસ આવ્યો. એમ ઠરાવ્યું કે નીલ અને પિકેફ્ટે ‘ચીં ચીં’માં ને બીજાંએ ‘ઘરભણી’માં બેસવું.

કારમાં પગ મૂકતાં નીલે કહ્યું : ‘બિચારા ડૉરિકને મૂકીને જઈએ છીએ તે બહું ખોટું

થાય છે!

ત્યાં તો 'ઘરભણી'માંથી ખડખડાટ હસવાનો અવાજ સંભળાયો અને હાંકનારની જગ્યા નીચેથી ડેરિક બહાર આવ્યો.

તેણે કહ્યું : 'આજે સવારે હોસ્પિટલમાંથી હું સટકી આવ્યો છું!'

બધાં એને જોઈને ખુશી ખુશી થયાં. ખારટુમ સુધી. તેઓ નાઈલ નદીની સાથે ચાલ્યાં. નીલની મરજી નીચે ઉતરવાની અને જનરલ ગોર્ડનની કબર જોવાની થઈ, પણ બીજાંઓએ કહ્યું : 'અમારે સંહિો જોવા છે, કબરો નહિ.'

એક કારથી બીજી કાર સાથે સહેલાઈથી વાત થઈ શકતી હતી, કેમકે કેરોથી દરેકમાં વાયરલેસ ટેલિફોન ગોઠવી લેવામાં આવ્યો હતો.

તેઓ ઘણી ઊંચાઈએ જતાં હતાં. ફેશોડા પાસેથી તેઓ પસાર થયાં. બ્રિટન અને ફ્રાંસ વચ્ચે ફેશોડાની બાબતમાં લડાઈ થતી થતી રહી ગઈ હતી તેની વાત પિક્કેફ્ટે કહી.

જેફેએ કહ્યું : 'ઓહો! નીચે તો ઘણાં બધાં માણસો કામ કરતાં દેખાય છે.'

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'ઓહો! નીચે તો ઘણાં બધાં માણસો કામ કરતાં દેખાય છે.'

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'નવી રેલ્વે નાખતા લાગે છે. તેઓ કેમ કામ કરે છે તે નીચે જઈને જોઈએ.'

કારો નીચે ઉતરી. રેલ્વે નાખનારાઓનો મોટો કંપો પડયો હતો. મજૂરો મોટે ભાગે હંદિ હતા, પણ તેમનો મુખી અંગ્રેજ હતો. તેનું નામ બૅક્સ હતું. તેણે તેમની સાથે હાથ મિલાવ્યો પણ બહુ ભાવથી નહિ.

ડેરિકે ગિલ્બર્ટને કહ્યું : 'આપણને બહુ માન આપતો હોય એમ જણાતું નથી.'

બૅક્સે ઝડપથી ડેરિકની સામે જોયું. ડેરિકે ગિલ્બર્ટને કહ્યું તે તેણે સાંભળ્યું હતું.

તેણે દિલગીરી સાથે હસતાં ઉમેર્યું : 'દિલગીર છું. તમે આવ્યાં તે ખરેખર બહુ સારું થયું. પણ સન્માન કરવામાં હું જરા મંદ દેખાતો હોઉં તો મને મહેરબાની કરીને માફ કરશો. હું બહુ મુશ્કેલીમાં છું. છેલ્લાં ત્રણ અઠવાડિયાંથી દર રાત્રે એક માણસ અદૃશ્ય થાય છે.'

નીલે લાગણીપૂર્વક કહ્યું : 'ભાગી જાય છે?'

બૅક્સે કહ્યું : 'સંહિ ઉપાડી જાય છે. ભારે છે! ભારે ભયંકર! મેં સૂવાની જગ્યાની આસપાસ છ ફીટ ઊંચી લાકડાની વાડ ઉભી કરી છે છતાં સંહિ તે કૂદી આવે છે. તંબૂમાં પેસે છે, માણસને પકડે છે અને તેને ઢસડી લઈ જાય છે, પણ અમે કાંઈ કરી શકતા નથી. હું આખી રાત બંદૂક લઈ બેસું છું; પણ દરેખ વખતે તે મારી નજર ચૂકવી જાય છે.'

ચકચકીત આંખે જેફેએ કહ્યું : 'સંહિ!'

ડૅરિકે આનંદથી કૂદતાં કહ્યું : 'સંહિ!'

હેલ્ગા ચીસ પાડી ઉઠી : 'હેં ! સંહિ?' અને તે કારમાં સંતાઈ ગઈ. હેલ્ગાની પાછળ દોડતાં ડોનલ્ડે રાડ પાડી : 'ક્યાં છે સંહિ?'

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'હું ધારું છું કે આ અમારી નાની મંડળી તમને સારી મદદ આપશે. મિ. બૅક્સ! તમને જો વખત હોય તો આપણે યુદ્ધસભા બોલાવીએ.'

યુદ્ધસભા મળી. આગેવાન જેમ ડૅરિક આગળ પડ્યો અને કહ્યું : 'આપણે માયડાઓ ઉભા કરવા જોઈએ. એક મિ. બૅક્સ ને પિક્કેફ્ટ સાચવે; બીજો હું ને નીલ સાચવશું; ત્રીજો જેજે અને ડોનલ્ડ અને હેલ્ગા અને ગિલ્બર્ટ...'

હેલ્ગાએ ઉતાવળથી કહ્યું : 'અમે કારમાં રહીશું.'

ડૅરિકે કહ્યું : 'સુંદર! આપણે કારોને માયડાની પાછળ રાખશું; એકમાં ગિલ્બર્ટ અને બીજામાં હેલ્ગા રહેશે. જ્યારે સંહિ આવે ત્યારે તેના ઉપર સર્યલાઈટ ધરે.'

યોજના સૌએ મંજૂર કરી. હંદિઓને ત્રણ માયડા બનાવવાનું કહેવામાં આવ્યું.

હંમેશની જેમ એકાએક રાત્રિ પડી; તેઓ માયડાઓને સંભાળવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. મિ. બૅક્સે કહ્યું : 'હવે પહેલાં તમે સંહિને ગર્જના કરતો સાંભળશો. પછી એકદમ શાંતિ ફેલાઈ જશે. જ્યારે સંહિ ગર્જે છે ત્યારે બીવા જેવું નથી; પણ ગર્જના પછી તે અંધારી ઝાડીમાં આગળ ધપે છે.'

તેઓ માયડાઓ ઉપર ચડ્યા. દરેક જણ પાસે એક એલિફન્ટ રાઈફલ ને બે કારતૂસના પટ્ટા હતા. જેજે અને ડોનલ્ડ દરેક પાસે એક એક બૅબ હતા, હેલ્ગા અને ગિલ્બર્ટને ચોક્કસ હુકમો આપવામાં આવ્યા હતા.

મિ. બૅક્સે કહ્યું : 'ઝાડીમાં જરા પણ હિલચાલ સાંભળો કે તરત જ એકદમ બટન દાબજો. યાદ રાખજો. અમારું જીવન તમારા હાથમાં છે.'

પછી શાંતિ ફેલાઈ.

માયડા ઉપરથી શિકારીઓ અંધારામાં તાકીને બેઠા; ચોકી ભય ભરેલી હતી.

નીલના દાંત કડકડતા હતા ને ટાંગા ધૂજતા હતા. જેજેના હાથમાં રાઈફલ માંડ માંડ રહેતી હતી; એના હાથ એટલા બધા ધૂજતા હતા. દરેક માણસ ભયભીત હતો. જો તેઓ એકબીજા સાથે વાત કરી શકતા હોત તો તેઓનો ભય ઓછો થાત; પણ તેઓ જાણતા હતા કે જો વાત કરે તો સંહિને મારવાની તક જરૂર તેઓ ગુમાવી બેસે.

દૂર લાંબી ગર્જના સંભળાઈ; પછી એક હળવી ગર્જના થઈ. સંહિ અને સંહિણ બે હતાં. ચોકીદારોએ મજબૂતીથી રાઈફલો પકડી અને કડકડતા દાંતને બંધ રાખવા મહેનત કરવા લાગ્યા. એક કલાક ગયો; બે ગયા. પછી એકાએક ઝાડીમાં તેઓએ હિલચાલ

સાંભળી.

પહેરેગીરો ધીમેથી બોલ્યા : ‘સર્યલાઈટ.’

પરંતુ કારમાં બેઠેલી છોકરીઓએ હિલચાલ સાંભળી ન હતી. ડાબી બાજુએ એક ભયંકર ઘુરઘુરાટ સંભળાયો અને ચીસ પડી. છોકરીઓએ તે જ ક્ષણે પ્રકાશ કર્યો અને તેઓની દષ્ટિએ કેવું દશ્ય પડ્યું! ડોનલ્ડને મોટો સંહિ જમીન ઉપર ઢસડતો હતો. સંહિ તેનો જમણો હાથ પકડ્યો હતો. દર્દથી ડોનલ્ડ ચીસેચીસ નાખતો હતો.

તેના બચાવ માટે બીજાઓ છલંગ મારી કૂદ્યા. ડૅરિક સૌથી મોખરે હતો.

નિરાશાથી તેણે બૂમ પાડી : ‘મારો ભાઈ!’ અને તે ઝાડીમાં ધસ્યો. દરેક પાસે પોતાની વીજળીની બત્તી હતી. નીલ પાછળ ઉભો ઉભો આ બધું જોતો હતો. જબરજસ્ત પ્રાણી શિકારને ઉપાડી જતો હતો. પાછળ ડૅરિક દોડતો હતો; દોડતાં દોડતાં પિસ્તોલ તાકતો હતો. ભડાકો કરવો જોખમ ભરેલું હતું, કારણ કે કદાચ તેના ભાઈને ઈજા થાય. એકાએક બાજુથી સન્ન ગોળી છૂટી અને સંહિ ગોથું ખાઈ ગયો. પિક્કેફ્ટે બાજુથી હુમલો કર્યો હતો. ડૅરિક એક ક્ષણ થોભ્યો; પશુની છાતી તરફ તાક્યું ને ભડાકો કર્યો; પશુ મરી ગયો.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘બચ્યા!’

તે તેના ભાઈ તરફ ધસ્યો. પણ તે જ ક્ષણે ઝાડીમાંથી ઘુરઘુરાટ સંભળાયો, એક જંગલી પ્રાણી કૂદી આવ્યું. બેભાન ડોનલ્ડને પકડ્યો ને ઉપાડીને ચાલતું થયું. એ સંહિણ હતી.

ભયથી ડૂસકાં ભરતો ડૅરિક તેની પાછળ પડ્યો. માથે ઉડણ મોટરનો સરસરાટ હતો. પાછળ પડનારાઓને નવી હંમિત આવી. ઉપર ગિલ્બર્ટ ઉડતી હતી. ઝગઝગીત સર્યલાઈટથી તે રસ્તે અજવાળું પાડતી જતી હતી.

ડૅરિકે ચીસ પાડી : ‘આગળ જા.’

ગિલ્બર્ટ સંહિણની આગળ ઉડી. પ્રકાશના કિરણથી સંહિણ મૂંઝાઈને ઉભી રહી, પણ એક જ ક્ષણ! શિકારને તેણે પડતો મૂક્યો ને એકાએક પાછા ફરીને તેણે ડૅરિક ઉપર છલંગ મારી. પરંતુ પોતે જમીન ઉપર તે પહેલાં સંહિના મોઢામાં ડૅરિકે ગોળી સાંધી.

જેઝેએ વગર વિચાર્યે બાઉબ ફેંક્યો. પણ સદ્ભાગ્યે તે પિન કાઢી લેવી ભૂલી ગયો હતો અને તેથી ભડાકો થયો નહિ.

પેલું ઘાયલ પશુ દર્દથી ગાંડું બન્યું હતું. પોતાના પંજાથી તે ડૅરિકને ચીરતું હતું.

બંકસ અને પિક્કેફ્ટ એકીસાથે આગળ દોડ્યા અને એક જ સાથે બે ગોળીઓએ સંહિણની છાતી વીંધી નાખી.

હૂઉ... કરતી સંહિણ નીચે પડી, છેલ્લો શ્વાસ લીધો અને આખરે ઢળી પડી.

ડૉરિક અને ડોનલ્ડ બન્ને બેભાન હતા. બન્નેને સખ્ત ઈજા થયેલી હતી. ઠેઠ હાડકા સુધી ડોનલ્ડનો હાથ ખવાઈ ગયો હતો અને ડૉરિકને કેડે સખ્ત ઘા થયો હતો. તેઓને કેમ્પમાં પાછા લઈ જવામાં આવ્યા અને ઝપાટાબંધ ઈસ્પિતાલ તૈયાર કરી. નર્સ તરીકે કામ કરવાનું હેલ્ગાએ માથે લીધું. પછી કસોટીનો વખત આવ્યો. બન્ને છોકરાઓને સખ્ત તાવ લાગુ પડ્યો. બેભાન અવસ્થામાં તેઓ રાડો પાડતા હતા, તે સાંભળવું કઠણ હતું. આ સન્નેપાતમાં તેઓ ભયંકર બનાવને ફરી ફરી અનુભવતા હતા.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘મને ભય લાગે છે કે આ આશા થોડી છે. એકાદ ડૉક્ટર હોય તો...’

જેકેએ કહ્યું : ‘થોડા જ કલાકમાં કેરોમાંથી હું ડૉક્ટર લઈ આવું.’

નીલે કહ્યું : ‘હું ઇંગ્લંડ જઈ અને તેમના પિતાને લઈ આવું.’

ગિલ્બર્ટ આતુરતાથી કહ્યું : ‘હું પણ તમારી સાથે આવીશ.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કડવા હાસ્ય સાથે કહ્યું : ‘હું... હું તારી સાથે આવું એમ ધારે છે?’

હું હસ્યો. મેં કહ્યું : ‘મારે તો આફ્રિકાની મુસાફરીની ખરી બિના કહેવી જ જોઈએ.’

તેણે દઢતાથી કહ્યું : ‘તારી સાથે હું આવવા નથી માગતી!’

‘તારે આવવું જ પડશે.’

‘શા માટે?’

‘કારણ કે તારે આવવું તો છે; રીંગણી!’

ગિલ્બર્ટે હસી ને બોલી : ‘ગમે તેમ, કાર હું હાંકવાની છું.’

વાર્તા

જેકે કેરો તરફ ઉડ્યો ને રાત પહેલાં ડૉક્ટરને લઈ આવ્યો. ડૉક્ટરે દરદીની તપાસ કરી, ઘા જોયા ને માથું ધુણાવ્યું.

તેણે ધીમેથી કહ્યું : ‘આશા છે; જરાક.’

હેલ્ગા સામે જોઈને વધાર્યું : ‘બધું તમારી માવજત ઉપર આધાર રાખે છે.’

હેલ્ગાએ નમ્રતાથી માથું નમાવ્યું.

છોકરાઓ હજી સન્નેપાતમાં જ હતા. ડૉરિક વધારે તો હેલેરોની નિશાળ સંબંધે લવતો હતો; તે એક વાર તો બૂમ પાડી બોલ્યો : ‘ચાલ્યો જા, સંહિ! આ સ્વતંત્ર શાળા છે.’

ડોનલ્ડ હેરોગેટના પોતાના ઘર સંબંધે બકતો હતો. એના મનમાં કાંઈક એવું હતું કે કોઈક ફાઉન્ટન પેન બનાવવા માટે એના બાપની મોટરકાર ચોરી ગયું છે.

દરમિયાન ગિલ્બર્ટ અને નીલ સહરા ઉપર થઈને ઉડી જતા હતાં. બધો વખત ચર્ચા ચાલતી હતી.

નીલે કહ્યું : ‘પણે નીચે ટંબિકટૂ છે.’

ગિલ્બર્ટે જવાબ આપ્યો : ‘ના, ખોટું. તારા કરતાં મને વધારે ખબર છે.’

‘ત્યારે એ કયું સ્થળ છે?’

‘મને ખબર નથી. પણ એટલું હું જાણું છું કે તું એમ કહે છે કે એ સ્થળ છે ત્યાં સ્થળ હોતું નથી.’

તેઓ ટયૂનિસથી જિનોવા સુધી ભૂમધ્ય ઉપરથી પસાર થયાં. પછી તેઓ ઘણી ઊંચાઈએ આલ્પસ ઉપર થઈને નીકળી ગયાં. કેમ્પ છોડ્યા પછી બરાબર સત્તર કલાકે તેઓ હેરોગેટ આગળ ઉતર્યાં.

તેઓ જાણીને નિરાશ થયાં કે ડૉ. બોઈડ રજામાં બહારગામ ગયેલ છે ને કોઈને સરનામું આપી ગયેલ નથી. પાછા ફર્યા સિવાય છૂટકો ન હતો. પણ નીલને સ્કોટલંડમાં પોતાને ઘેર જવાનો વિચાર થયો ને એક કલાકથી ઓછા વખતમાં તેઓ ફોરાર પહોંચ્યાં. તેણે પોતાના કુટુંબ સાથે ગિલ્બર્ટનો પરિચય કરાવ્યો અને ત્યાં તેને બહુ ગમ્યું.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હટ્! તારું ઘર તો ભારે ખરાબ! બહુ ગરીબ લોકો.’

મેં કહ્યું : ‘ગરીબ પરંતુ પ્રામાણિક.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મને તારું ઘર જોવાની મરજી જ નહોતી.’ પછી જઈ તરફ જોઈને તેણે વધાર્યું : ‘એ પોતે રેઢિયાળ નાનો છોકરો હતો ત્યારે જ્યાં જ્યાં રમ્યો હતો તે તે મને બતાવ્યું. કેમ જાણે મને એમાં બહુ રસ હોય! અને જો તો, પોતાની નિશાળની એને પરવા છે? જ્યારે અહીં ડૉરિક અને ડોનલ્ડ મરવા પડ્યા છે ત્યારે રજામાં જતા હોય તેમ ભાઈ ઘેર જાય છે! જો તો ખરો; છે ભારે રૂપાળા શિક્ષક! શું સ્વતંત્ર શાળા, ઢંક!’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘ગિલ્બર્ટ! ચૂપ. હું સાજો થયો કે નહિ?’

વાર્તા

જ્યારે તેઓ ચાર દિવસ પછી પાછાં આવ્યાં ત્યારે –

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'જોયું, ભાઈસાહેબ બધો વખત મજા કરતા ઘરે પડયા રહ્યા હતા!'

વાર્તા

ચાર દિવસ પછી જ્યારે તેઓ પાછાં ફર્યા ત્યારે -

પરંતુ એટલી બધી વાર કેમ લાગી તે જણાવવું જોઈએ. સ્કોટલંડમાં તો ફક્ત બ જ કલાક રહ્યા. પછી તેઓ ઉપડયાં. તેમણે હોલંડ, સાજબર્ગ, રોમ અને ત્રિપોલી થઈને જવાનો માર્ગ લીધો.

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'મને રસ્તાની ખબર છે.'

નીલે થોડીએક નવી ચોપડીઓ લીધી. તે તેના વાચનમાં એટલો બધો ગૂંથાઈ ગયો હતો કે તેઓ કઈ દિશામાં જાય છે તે તરફ લગીર પણ ધ્યાન આપી શક્યો નહિ. થોડા એક કલાક પછી તેણે કહ્યું : 'અરે! આપણે ક્યાં છીએ?'

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'ભૂમધ્ય ઓળંગીએ છીએ.'

તે ફરી પુસ્તક વાંચવા લાગ્યો. બીજા કલાકે તેણે કહ્યું : 'થોભ. આપણે આ ભૂમધ્ય કદી ઓળંગવાના છીએ કે કેમ?'

ગિલ્બર્ટ જવાબ ન આપ્યો.

નીલને વહેમ આવ્યો કે કાંઈક ભૂલ થઈ છે. નીલે કહ્યું : 'નીચે એક આગબોટ દેખાય છે. ચાલ, વાયરલેસ કરું.' તેણે યંત્ર પાસે જઈ વાયરલેસ કર્યું : 'અમે ક્યાં છીએ તે મહેરબાની કરીને કહેશો?'

સ્ટીમરમાંથી જવાબ આવ્યો. 'ન્યૂયોર્કથી એક દિવસને અંતરે.'

નીલે ગિલ્બર્ટને તેની ભૂલ સમજાવી.

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'કાંઈ ફિકર નહિ. પૃથ્વી ગોળ છે તેથી આપણે આફ્રિકા સહીસલામત પહોંચીશું.'

છતાં નીલે હાંકવાનું ચક્કર હાથમાં લેવાનો આગ્રહ રાખ્યો. ગિલ્બર્ટે રોષ ધારણ કર્યો; પણ એ માત્ર ધારણ કરેલો જ હતો. કારણ કે પહોંચ્યા પછી બીજે દિવસે ગિલ્બર્ટને જજેએ કહેતાં નીલે સાંભળી : 'નીલને ક્યાં ખબર છે કે તો મેં જાણી જોઈને કર્યું હતું! નીલ મૂર્ખ લાગતો નથી? એને ખબર પડી કે અમે અમેરિકા પાસે છીએ ત્યારે એનું મોઢું જોવા જેવું થયું હતું!'

ડેરિકને પહેલાં ભાન આવ્યું. તેને કેડના ઘાની ઘણી પીડા સહેવી પડી. ડોનલ્ડ પણ

ધીરે ધીરે સાજો થયો. એક પખવાડિયામાં તો બન્ને જણા સંધ્યાકાળે સૂર્યપ્રકાશમાં બહાર બેસી શકે તેવા સાજા થઈ ગયા.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે કહ્યું : ‘વાર્તાનો અંત તો ફૂસ જેવો. આપણે બીજા સંહિના શિકારે પછી ન ગયા?’

મેં કહ્યું : ‘બીજી વાર સંહિના શિકારે ન ગયા.’

જેકેએ કહ્યું : ‘મારે હવે વધારે સંહિ નથી જોઈતા. હવે મારે મનુષ્યભક્ષીને જોવા છે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘શું મનુષ્યભક્ષીઓ? સુંદર!’ પછી તેણે હેલ્ગાને કહ્યું : ‘કહે જોઈએ, મનુષ્યભક્ષીઓ એટલે શું?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હું મનુષ્યભક્ષીઓ વચ્ચે જઈશ.’ તે ઉત્સાહથી નાચવા લાગી.

૫

સંહિના શિકાર પછી સાહસિકોને થયું : ‘હવે શું કરશું?’

જેકેએ કહ્યું : ‘અત્યાર સુધી તો ભારે અજબ ગમ્મત થઈ છે.’

‘હા, એમ જ.’ ડેરિકે કહ્યું : ‘પણ એનું કારણ શું ખબર છે?’ કેમકે આપણો જીવ મૂઠીમાં હતો. પણ હવે આમાં મજા નથી આવતી કારણ કે –’ ગિલ્બર્ટ અને હેલ્ગા તરફ કટાક્ષથી જોઈ તે આગળ બોલ્યો : ‘કારણ કે આમાં કાંઈ જોખમ જ નહિ. ગોળી ન લાગે એવી કારમાં બેઠાં બેઠાં તો સૌ બહાદુર થઈ શકે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘લૂંટારાના હાથમાં કોણ પડયું હતું? તમારા કરતાં વધારે સાહસો તો મેં ખેડ્યાં છે.’

નીલે કહ્યું : ‘આપણે તો કારની અંદર રહેવાનું પસંદ કરીએ છીએ.’

પિકેફ્ટનો પણ એ જ મત હતો. પણ મંડળીના નાના સદ્ગૃહસ્થોનો મત એવો પડ્યો કે કાંઈક જોખમ આવે એવું સાહસ ખેડવું જોઈએ.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘ચાલો સભા ભરીએ.’

અને ત્યાં જ રીતસરની સભા બેઠી.

ડેરિકે કહ્યું : ‘હું દરખાસ્ત મૂકું છું કે કારને આપણે ક્યાંક મૂકી દઈએ અને પગે ચાલીને કાંગોના મનુષ્યાહારી જંગલીઓને જોવા જઈએ.’

નીલે કહ્યું : ‘મંજૂર! પણ પિક્કેટ ને હું એકાદ સહીસલામત જગ્યાએ કારમાં મુકામ કરીને રહીશું અને છએક અઠવાડિયાં પછી જંગલીઓના રાજાનાં ઝૂંપડાં ફરતી રખડતી હજારો ખોપરીઓમાંથી તમારી ખોપરીઓ શોધવા આવશું.’

પિક્કેટે ઉત્સાહથી કહ્યું : ‘વાહવાહ! વાહવાહ!’

ગિલ્બર્ટે ખિજવાઈને કહ્યું : ‘જોઈ લ્યો બે બાયલાઓ!’

નીલે કહ્યું : ‘કદાચ પિક્કેટ બાયલો છે. એ જગંલી લોકોની ત્રણ ટોળીઓના ઉત્સવના ભોજન માટે હું એકલો પૂરો પડું એવડો મને ખુદાએ કર્યો હોત તો તો આપણે પણ જતાં ડરત. પણ આવા સુકલકડી શરીરને લઈને કોણ જાય? હું જાણું છું કે એ લોકો મને તો ખાવાના જ નથી.’

ડૅરિક કાંઈક વિચારમાં પડેલો હતો. તેણે એકાએક કહ્યું : ‘હં, સૂઝ્યું. હું પાદરી તરીકે જઈશ. નીલ! યાદ છે? જ્યારે હું તમારી નિશાળે આવ્યો ત્યારે તમે મને પૂછ્યું હતું કે ભણીને શું કરવું છે અને મેં જવાબ આપ્યો હતો કે આફ્રિકામાં પાદરી થઈને જવું છે, તે?’

નીલે કહ્યું : ‘સરસ! તો તો આપણે બધાં ય ત્યાં જઈશું. પણ... હથિયાર વિના.’

બધાંએ ગડબડાટ કરીને એ સામે વાંધો લીધો. આશ્ચર્યથી નીલે કહ્યું : ‘પણ ડૅરિક! આપણે એક હાથમાં બાઈબલ અને બીજા હાથમાં છ ભડાકાની બંદૂક લઈને જઈએ એ ન ચાલે.’

ડૅરિક વિચારમાં પડ્યો. તેણે કહ્યું : ‘હું હાથમાં બાઈબલ રાખીશ. ને તમે બધાં તમારી પાસે બંદૂકો અને બોમ્બ લઈ આવજો.’

જેકેએ ઉત્સાહથી કહ્યું : ‘ડૅરિક! તારી પિસ્તોલ તો તું તારા પાછળના ખિસ્સામાં રાખી શકીશ.’

પિક્કેટે જરાક મજાક કરતાં કહ્યું : ‘વિચાર કરતાં લાગે છે કે હું હથિયાર વિના જ જઈશ. લિલ્ડંગિસ્ટને એક પણ માણસને માર્યો નહોતો.’

નીલે કહ્યું : ‘ઉત્તમ! ચાલો ત્યારે. આ નકશામાં કાંગોની ઉત્તરે ડુંગરોની ધારો દેખાય છે. આપણી કારને રાખવા માટે ત્યાં એકાદ ગુફા શોધીએ. ચાલો. અંદર આવી જાઓ.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે મોં બગાડી કહ્યું : ‘પોતે જ વાર્તામાં બધા હુકમો આપે છે. મને તો વાર્તા રેઢિયાળ લાગે છે, ને કંટાળો આવે છે. એ નીલ! બસ કર, બસ કર! હું વાર્તા આગળ ચાલવા જ નહિ દઉં.’ આમ કહી ગિલ્બર્ટે ગાવા લાગી. ધક્કો મારી તેને ડોનલ્ડને ખુરશી ઉપરથી પાડી નાખ્યો એટલે ડોનલ્ડ રડવા લાગ્યો.

વાર્તા

તેઓ ડુંગરની ધારે પહોંચ્યા અને...

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ ગાવા ને પગથી તાલ દેવા લાગી : ટ ટ ટ ટ ટ ટ.

વાર્તા

‘તેઓ ડુંગરે પહોંચ્યાં અને કંઈક ખેદજનક બનાવ બન્યો. ઊંઘતા દરદને લીધે ગિલ્બર્ટ માંદી પડી ને બે દિવસમાં ગુજરી ગઈ.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે ઉશ્કેરાઈને કહ્યું : ‘ધ્યાન રાખજો. આ વખતે મને મારી નાખી છે. આગળની પેઠે હવે તમે મને જીવતી લાવી શકશો નહિ. હું તો બહુ જ ખુશી થઈ. આવી વાર્તામાં મારે આવવું જ ન હતું.’

જેફેએ ગુસ્સાથી કહ્યું : ‘ઠીક, નીકળ ત્યારે બહાર!’

ગિલ્બર્ટે જવાબ આપ્યો : ‘ગદ્દા! હું બહાર જ છું.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘તો પછી ઓરડામાંથી બહાર નીકળ. તું બધું બગાડે છે.’

ગિલ્બર્ટે ઓરડામાંથી બહાર જવાની ના પાડી.

વાર્તા

ઘણી ખોળ કર્યા પછી તેઓને બે કાર રાખી શકાય તેવી ગુફા હાથ લાગી.

તેઓએ પોતાની બંદૂકો અને રાઈફલો સાથે લીધી અને ઉપડયાં. પણ તે પહેલાં લૂંટારાઓ કારને ઉપાડી ન જાય તેનો તેઓને બંદોબસ્ત કરવાનો હતો.

તેઓએ કાર ફરતી વીજળી ચાલુ કરવાનો વિચાર કર્યો પણ એમાં મુશ્કેલી નડી. કારણ કે જે માણસ કારમાં જઈ વીજળી ચાલુ કરે તે પાછો કેવી રીતે આવી શકે એ પ્રશ્ન હતો.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હા, મને સૂઝે છે. ચાલો આપણે રબ્બરનું ઝાડ શોધી કાઢીએ અને

રબ્બરનાં હાથનાં મોંજાં બનાવીએ.’

તેઓ કુહાડીથી જાતજાતનાં ઝાડ કાપવા નીકળ્યાં. આખરે તેમને એક ઝાડ જડ્યું કે જેમાંથી જાડો ઘોળો રસ નીકળતો હતો. હવામાં આ રસ ઠરી જતો હતો. ડોનલ્ડે તેનું હાથનાં મોંજાં જેવું બનાવી લીધું. પછી તેઓ બધા ગુફા પાસે આવ્યા. બહાદુર ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘એ કામ હું કરીશ.’ અને ખરેખર તેણે તેમ કર્યું જ્યારે તે પ્રાણઘાતક દરેક કારનું બારણું બંધ કરતો હતો ત્યારે બીજાંઓ તેના તરફ ભયભીત ચહેરે જોઈ રહ્યાં હતાં.

ડેરિકે કહ્યું : ‘આ પ્રમાણે કારને મૂકીને જવું એ ઠીક લાગતું નથી. કોઈ ભલા જંગલીઓ આવી ચડે ને કારને અડે તો બિચારા મરી જાય!’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હા, બરાબર છે; આપણે ગુફાનું મોઢું બંધ કરી દઈએ.’

પછી તેઓએ મોટા મોટા પથરા એકઠા કરીને મોઢા આગળ ખડક્યા અને ગુફા બંધ કરી; પિકેફ્ટ તો અંદર જ રહી ગયેલો. આફ્રિકાની ગરમ હવામાં એ ઊંઘી જ ગયેલો. ફરી વાર ગુફા ઉઘાડ્યા સિવાય બીજો રસ્તો ન હતો!

પિકેફ્ટને બહાર કાઢી કારને સહીસલામતીથી અંદર સંતાડી તેઓ જીવને જોખમે સાહસ કરવા નીકળ્યાં.

કંપાસના કુશળ જાણકાર તરીકે જૈકે મોખરે ચાલ્યો. તેઓ કાંગોના ઉષ્ણ કટિબંધવાળા પ્રદેશની લીલોતરીમાંથી પસાર થતાં હતાં.

પોપટ અને બીજાં રંગબેરંગી પીછાંવાળાં રૂપાળાં પક્ષીઓ આમતેમ ઉડતાં હતાં.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે તુચ્છકારીને કહ્યું : ‘તને ભૂગોળમાં તો મીંડું આવડે છે. તને પક્ષીનાં પૂરાં નામો પણ આવડતાં નથી.’

જૈકેએ તણાઈને કહ્યું : ‘હા, હા, ગિલ્બર્ટ! તું મરી ગઈ છે એ જ બહું સારું છે. તું મોટી પીડા રૂપ છો.’

ગિલ્બર્ટે તેની સામે જીભડો કાઢ્યો.

વાર્તા

સેંકડો વાંદરાઓ ઝાડ ઉપર ચિચિયારી કરતા હતા. કોઈ કોઈ વાર રસ્તા ઉપરથી એકાદ મોટો અજગર પસાર થતો હતો. દિવસ હોવાથી એકે શિકારી જનાવર નજરે પડતું ન હતું; પણ અંધારું થયું અને દરેકના પગ ધૂજવા લાગ્યા.

નીલે ગભરાઈને કહ્યું : ‘આપણે તાપણી કરવી જોઈએ અને કોઈએ આખી રાત

પહેરો ભરવો જોઈએ. ડૉરિક! મિશનરીને બદલે મોટર ડ્રાઈવર થવાની તારી આકાંક્ષા હોત તો ઘણું સારું થાત. મારા તો હાંજા ગગડી ગયા છે.’

ડૉરિકે કહ્યું : ‘હંમિત રાખો. પહેલા બે કલાક હું પહેરો ભરીશ.’

સૂકાં લાકડાં ઝટ ઝટ એકઠાં કર્યાં. અને થોડા વખતમાં તો જંગલની ગાળીમાં હુંફાળી તાપણી સળગવા લાગી. હંસિક પશુઓની ચીસ આખી રાત સંભળાઈ ને પહેલી રાતે તો કોઈ ઊંઘવા પણ પામ્યું નહિ. કોઈ કોઈ વાર બે લીલી બત્તીઓ – સંહિ કે ચિત્તાની બે આંખો સંત્રીની નજરે પડતી હતી. એક વખત તો એક હાથી ઝાડ ભાંગતો નજીક આવી લાગ્યો; પણ આગ દેખીને ભયભીત થઈ ચીસ પાડીને આખા જંગલને જાણે કે કડકડાવી નાખતો ભાગી ગયો. ખરેખર રાત્રિ ભયાનક હતી અને દરેક જણ મનમાં કહેતું હતું કે આના કરતાં તો કારમાં રહ્યાં હોત તો ઠીક હતું. પોહ ફાટ્યો અને તેઓ સવારનો નાસ્તો તૈયાર કરવા લાગ્યાં.

ડૉરિકે કહ્યું : ‘જેઠે! ચાલ આપણે જરા શિકાર કરી આવીએ.’

બન્ને મિત્રો સાથે ઉપડયા.

જેઠેએ પૂછ્યું : ‘વાંદરાનો શિકાર કરશું?’

ડૉરિકે કહ્યું : ‘ના, ના; આપણે એકાદ હરણને મારીએ.’ તેઓ આગળ ચાલ્યા.

જેઠેએ એકાએક અટકીને કહ્યું : ‘પેલું શું ગયું? પેલી ઝાડીમાં કાંઈક હત્યું.’

ડૉરિકે પોતાની રાઈફલ તાકી.

તે જ ક્ષણે એક કાળો માણસ કૂદીને બહાર આવ્યો. ‘નથી મારો મને. મેં ખરાબ માણસ ના. મેં દોસ્ત. મેં સાસીંગીકા.’

ડૉરિકે રાઈફલ ખસેડી. તે આ માણસ સામે તાકીને જોઈ રહ્યો. ને પછી જેઠે સામે જોયું. પછી બન્ને છોકરાઓ હસવા લાગ્યા.

જંગલી દાંતિયાં કરતો હતો.

‘હેસવું સારો, મારવો સારો ના. મેં ગોરા લોક જાણો. ખૂબ ખૂબ.’

એ વખતે પિકેફટ ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

જંગલીએ કહ્યું : ‘મેં દોસ્ત, એ જાડિયા! મેં દોસ્ત.’

પિકેફટ તેની સામે તાકી રહ્યો ને તે પણ હસ્યો.

તે બોલ્યો : ‘કેવો વિચિત્ર ચહેરો છે? કેમ અલ્યા, તારું નામ શું?’

‘મેં સાસીંગીકા – અરુણ માણસ. હાથી અરુણ મારું.’

પિકેફટે પોતાની દાઢી ચંચવાળી. તેણે કહ્યું : ‘ઠીક, એ સ-સ-સાસાગગ, તું કામનો

થઈ પડીશ. ચાલ અમારે ઉતારે.’

જંગલી બોલ્યો : ‘ખુદા તારો ફાંદો હજી મોટો કરે. મેં કામનો માણસ. મીં. ઘણો રાજી છે.’

આ રીતે સાસાગગ આ લોકો સાથે જોડાયો. તે પશ્ચિમ આફ્રિકાના એશાંટિનો રહેવાસી હતો અને સહરાના રણમાંથી જતા મુસાફરોના ભોમિયા તરીકે કામ કરતો હતો. તેણે ખાર્ટૂમ જોયેલું હતું. તે કહેતો કે ત્યાંની હોટેલમાં તેણે થોડાએક દિવસ કામ પણ કરેલું છે.

‘મેં ઘરના. મેં બધે રખડો. ઘરમાં ભાલો કાટ ખાતો. મેં ભાલો ચળકતો ગમેં.’

ડેરિકે પૂછ્યું : ‘કેનિબલ્સ ક્યાં રહે છે તે તમે જાણો છો?’

‘માણસખાઈ માણસ?’ સાસાગગએ પૂછ્યું ને ડોકું ધુણાવ્યું. ‘અહીંથી બે દિવસ. ખરાબ માણસો. બાયા કબીસા. ધોળા માણસો કરડી ખાવે અને ધોળી સ્ત્રીઓ પહેલાં પહેલાં.’

હેલ્લા તરફ આંગળી ચીંધીને તેણે કહ્યું : ‘ધોળાં રૂપાળા કૂણા કૂણા પગ!’

હેલ્લા ધૂજી ઉઠી અને નીલને પડખે ભરાઈ.

ડેરિકે પૂછ્યું : ‘માણસખાઉ માણસ પાસે તું અમને લઈ જઈશ?’

સાસાગગ હા હા હા કરીને હસ્યો : ‘સાબ! મેં સબ ભોમિયા, માણસકાઉ માણસ મીં ખાતો ના. મેં માણસકાઉ રાજા કો કાય આણુ દેતો.’

જેકે કૂદીને બોલ્યો : ‘અરેરે! આપણે તો આપણાં મોતી અને રિબનો બધું કારમાં મૂકીને આવ્યાં છીએ!’

પિકેફ્ટે બેદરકારીથી કહ્યું : ‘તમે તો ભૂલી ગયા હતા. પણ જ્યારે તમે મને ગુફામાંથી બહાર કાઢતા હતા ત્યારે રબ્બરનું મોજું પહેરીને મેં કારમાંથી એનું પોટકું લઈ લીધું હતું. લ્યો આ રહ્યું.’

તેઓએ પોટકું ઉઘાડ્યું અને સાસાગગની આંખો સુંદર ચકચકીત રંગબેરંગી ઘરેણાં જોઈ થંભી ગઈ!

‘માણસો સારો સારો માલ લાવે તેને ખાઉ રાજા ખાતો ના. મેં પહેલાં જાતો ને ખાઉ રાજાને કહેતો. ધોળો લોકો સારી રંગીન ચીજો, ધોળા લોક દોસ્ત બિરાદર.’

હેલ્લાએ નીલને કાનમાં કહ્યું : ‘તમે ધારો છો કે સાચે જ આ સારો માણસ છે?’

નીલે જવાબ આપ્યો : ‘જરૂર, એ મજાનો માણસ છે; અને આપણને તો કાંઈ નુકસાન તો કરશે જ નહિ.’

સોસેજે ગેઝેલની જાતની હરણની પાછળ કેમ પડવું તે છોકરાંઓને બતાવ્યું; જંગલના જીવન વિષેની તેમને કેટલીએક માહિતી આપી; તેમ જ હાથી ગાંડો થઈ ગયો છે એમ ક્યારે સમજવું એ પણ તેણે તેમને સમજાવ્યું.

સોસેજે કહ્યું : ‘હાથી કાન આમ આમ હાલે. તમે મૂઆ.’ તેણે હાથ હલાવીને બતાવ્યું.

તેઓએ બે દિવસ સુધી મુસાફરી ચાલુ રાખી. તેઓ ખુલ્લા મેદાનમાં આવ્યાં. ત્યાં ડોનલ્ડે સૌને કાંઈક બતાવ્યું.

ડેરિકે બૂમ પાડી કહ્યું : ‘આહા! આ તો કીડીનો મોટો રાફડો.’

સોસેજે ટૂંકામાં કહ્યું : ‘માણસખાઉ માણસ કૂબા.’

ધોળિયા હેતબાઈને ઉભા રહ્યા.

સોસેજે કહ્યું : ‘ડર ન, ડર ન; માણસખાઉ દિવસે મારુ નકો. રાતે મારું ખાઉ. મેં માણસખાઉ રાજા જાતો, ને કહેતો ધોળા લોક આવતો.’

સોસેજે કહ્યું કે પહેલાં પોતે એકલો આગળ જશે અને મૂકીને સૌના આવ્યાની ખબર આપશે. તેણે સૌને જંગલને છાંયે આરામ લેવાનું અને રાહ જોવાનું કહ્યું. બે કલાકે તે પાછો આવ્યો. આવીને કહ્યું : ‘માણસખાઉ રાજા કહેતો, મેં ઘોલા લોક ગમતો.’

પિકેફ્ટ કહ્યું : ‘બનવાજોગ છે! એને ધોળા લોક કેવા ગમે છે, તલેલા કે ભૂંજેલા?’

સોસેજે કહ્યું : ‘મેં માણસકાઉ રાજા કીધો, ધોળા લોક ખૂબ ખૂબ કાચ કાચ. ધોળા લોક દવા. રાજા જવાબ દેતો, ધોળા લોક બીઉ નાહી. સારા સારા દિવસ કાળા લોક માણસ ખાતા.’

ધોળાંઓ શંકાથી એકબીજાની સામે જોઈ રહ્યાં.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મારે કારમાં પાછા જવું છે.’

ડોનલ્ડે ડૂસકાં ભરતાં કહ્યું : ‘મારે પણ.’

નીલે બીતાં બીતાં કહ્યું : ‘તેઓનો સારો દિવસ કયે દિવસે આવે છે?’

સોસેજે જવાબ આપ્યો : ‘માણસખાઉ બોલેલ નહિ. ઓ પણે રાજા ભાલાવાળો આવેતો.’ આમ કહી તેણે જંગલી ભાલાવાળાની ટોળી તરફ આંગળી બતાવી. તેઓ છેક નગ્ન હતા. તેઓની પાસે પહોવા પાનાવાળા ભાલા હતા અને ગાયના ચામડાની ઢાલ હતી. આ દૃશ્ય જોઈ ધોળા મુસાફરોનાં મોઢાં ફિક્કા પડી ગયાં.

ડેરિકે કહ્યું : ‘હું ડરતો નથી.’ પણ તેના અવાજનો કંપ હતો. ‘એ મૂર્તિપૂજકોને હું સાચા ધર્મનો સંદેશ આપીશ.’

જંગલીઓ આગળ આવ્યા ને અટક્યા. તેમનો મુખી કાંઈક બોલ્યો અને સૌએ પોતાની જીભ બહાર બતાવી. ડોનલ્ડને લાગ્યું કે તેઓ ચામદાવેડ કરે છે માટે સામેથી તેણે જીભ બતાવી. એટલું જ નહિ પણ પોતાના નાક ઉપર આંગળી મૂકી. જંગલી લોકોની સલામનો આથી જ ઉત્તર મળ્યો. અને જંગલીઓએ ધાર્યું કે આ માણસ જ મંડળીનો મુખી છે. જંગલીનો મુખી ડોનલ્ડના બૂટ ઉપર થૂંક્યો. ડોનલ્ડ તેની આંખમાં થૂંક્યો. મુખી હા હા. હા કરીને જોરથી હસ્યો અને બોલ્યો : ‘પોકા હીના.’

સોસેજે સમજાવ્યું કે પોકા હીના એટલે સરસ થૂંક્યો.

ત્યારથી ડોનલ્ડને બધાં જંગલીઓ સરસ થૂંકનાર તરીકે ઓળખવા ને વખાણવા લાગ્યા.

જંગલીના મુખીએ ધોળા મહેમાનો માટે પરોણાચાકરીની ગોઠવણ સારી કરી હતી. તેમને સાચવી સંભાળીને લાવવા માટે સિપાઈઓનું સામૈયું મોકલ્યું હતું. સિપાઈઓની બે હારો વચ્ચે મુસાફરો ચાલ્યા આવતા હતા. લશ્કરના અમલદાર સોસેજ ફડાકા માર્યે આવતો હતો.

તેઓ ગામ પાસે આવ્યા.

તેઓનાં ઘર જોઈ નીલે કહ્યું : ‘આ ઝૂંપડાં ગારા ને પથ્થરનાં બનાવેલાં લાગે છે.’

હેલ્ગાએ બાયનોક્યુલર્સ ચડાવ્યાં; તેમાંથી ઝૂંપડાંને જોતાંવેંત ભયભીત થઈ તે ઉભી રહી તેણે કહ્યું : ‘અરે, એ પથ્થર નથી; એ તો ખોપરીઓ છે! ઓ મા!’

સોસેજે કહ્યું : ‘ચેહ! ખોપરી ખૂબ ખૂબ. મોટી મોટી લડાઈ. ઘણા ચાંદા પહેલાં મોટી લડાઈ. ઘણા કાળા માણસ મોત. ખૂબ ખૂબ, બહુ ખૂબ, ખાવું પીવું. હા, હા, હા!’ એમ કહી તે ખડખડ હસી પડ્યો.

તેઓ ગામમાં પેઠાં અને સ્ત્રીઓ તથા છોકરાં તેમને જોવા નીકળ્યાં. બીજા કરતાં વધારે મોટા એક ઝૂંપડા તરફ તેમને લઈ જવામાં આવ્યાં. તેના ફરતો ખોપરીનો કિલ્લો હતો.

જેકેએ કહ્યું : ‘આ મુખીનું ઘર હોવું જોઈએ.’

જેકેએ મનુષ્યાહારી લોકો વિષે ઘણી ચોપડીઓ વાંચી હતી.

ઝૂંપડાના દરવાજા પાસે સરઘસ અટક્યું. બે ઊંચા માણસો ઝૂંપડામાંથી બહાર આવ્યા. પિક્કેફ્ટે પોતાની ટોપી ઊંચી કરી તેમને માન આપ્યું.

સોસેજે કાનમાં કહ્યું : ‘તે મુખી નહિ. તે ગાણવાળા.’

તેઓ નીચે બેઠા અને નગારાં ઢોલકાં વગાડવા લાગ્યાં. અર્ધા કલાક સુધી એ ચાલ્યું.

અધીરાઈથી ડૉરિકે પૂછ્યું : ‘આપણે હવે કોની રાહ જોઈએ છીએ?’

સોસેજે કહ્યું : ‘મોટો મુખી ઝટ મળતો નાહી. પહેલાં ગાણું ગાણું.’

આખરે ઢોલ ત્રાંસાં બંધ પડ્યાં. સિપાઈના ઉપરીએ હુકમ આપ્યો અને સિપાઈઓએ જમીન ઉપર લાંબા થઈ માથાં જમીનને અડાડ્યાં. સાદડીનો પદડો ધીરે ધીરે બારણા આગળ ખસ્યો અને સૌની સામે મુખી દેખાયો. ખરેખર તેનો દેખાવ ભયંકર હતો! તે છ ફૂટ ઊંચો અને પિક્કેફટથી ત્રણ ગણો જાડો હતો.

તે એકધારું ગણગણ બોલવા લાગ્યો. વારે વારે તે અટકતો હતો ને તેનો તરજુમો સોસેજ કરતો હતો.

‘બાલિ સાકી ઈન્સીન કુ આલી ઈન્ડી ટુ લોસો.’ તેણે કહ્યું : ‘ઈયારી કહુટશો ટિલ ઈની ટીરીસોકો ટીમ બોકાઅર ફહોરો. ટુગા સેકઓક સીરીમાં બીસ્કો ટીન્સોક ટુ બિલસ્ટા અફાલા સીગ સાકી કહુટશો બાલિ સોન્ડોઈન ટુબો....’

દસ મિનિટ સુધી તે ચાલ્યું.

સોસેજે કહ્યું : ‘આ સલામ.’

મુખીનું ભાષણ પૂરી પંચોતેર મિનિટ ચાલ્યું.

સોસેજે કરેલું તેનું ભાષાંતર નીચે પ્રમાણે હતું –

‘સલામ. મેં આપ પહેલાં ધોળાં માણસોને જોયાં નથી. ભલે પધાર્યાં. કાંઈ ભેટ લાવ્યાં છો? પેલી નાની છોડી મને પરણશે?’

સોસેજની મારફત તેઓએ જવાબ આપ્યો : ‘અમે ગામના સુંદર શણગારથી મુગ્ધ થયાં છીએ. અમારી મુસાફરી દરમિયાન અમને જે બધાં મળ્યાં તેમાં મુખી સૌથી રૂપાળો માણસ જણાયો છે. અંતરના આંસુ સાથે ધોળી નાની છોકરી કહેવાને દિલગીર છે કે પોતે મુખીને પરણી શકશે નહિ; કારણ કે તે મોટા થૂંકને પરણી ચૂકેલ છે.’

સોસેજને ડોનલ્ડ સાથે ખૂબ ભાઈબંધી થઈ હતી. તેને બીક લાગી કે રખેને મુખી ડોનલ્ડને ખાઈ જાય ને હેલ્લા રાંડે! આથી પોતાના તરફથી તેણે થોડુંએક ઉમેરીને કહ્યું : ‘મોટો થૂંક ઘણો ભયંકર માણસ છે. એના થૂંકમાં જાદુ ભરેલું છે. કોઈ એને કનડશે તો તે થૂંકશે અને તેના થૂંકમાંથી રાક્ષસો જન્મશે. એ રાક્ષસો મુખીના સિપાઈઓ, ઢોર અને બાયડીઓને મારી નાખશે.’

ધોળા લોકો આ કથન ક્યાંથી સમજી શકે? પણ ડોનલ્ડ તરફ સૌને ભયભીત દષ્ટિએ જોતાં દેખી તેઓ નવાઈ પામવા લાગ્યાં. પિક્કેફટે ભેટના પોટકાં છોડ્યાં. અને આશ્ચર્યથી મુખીના ડોળા ફાટયા રહ્યા. તેણે તાળીઓ પાડી ને તેની વીશ સ્ત્રીઓ દોડતી આવી. તેઓએ મોતીનાં ચીડિયાં અને રેશમી ફીત જોઈને હર્ષથી બૂમ પાડી.

મુખીએ કહ્યું : ‘ધોળા માણસો ભલા મિત્રો છે.’

તેમ તેણે ભવ્ય ખાણું આપવાનો હુકમ કર્યો.

ડૅરિકે કહ્યું : 'માણસનું માંસ નહિ જોઈએ.'

સૌસેજે ભાષાંતર કરી બતાવ્યું. મુખીએ કહ્યું : 'અલબત્ત નહિ.'

જે વખતે જંગલીઓ રંગબેરંગી ભેટોથી રમતા હતા. તે વખતે નીલ અને પિક્કેફ્ટે ગુપચુપ મંત્રણા કરતા હતા.

નીલે કહ્યું : 'આપણે બતાવવું જોઈએ કે આપણે બળવાન છીએ.'

પિક્કેફ્ટે પૂછ્યું : 'પણ કેવી રીતે?'

આ વખતે હેલ્ગા આવી અને એણે સૂચવ્યું : 'એકાદને બંદૂકે ઉડાડો.'

નીલે તેની સૂચના વિચારી. તેણે કહ્યું : 'હા, મને સૂઝે છે. એ સૌસેજ! મુખીને કહે કે અમે અમારા ખાણા માટે જાતે શિકાર કરી લેશું. બહાર એક બળદ મંગાવીને એને ફળિયાના પેલા ખૂણામાં બંધાવ.'

સૌસેજે મુખીને કહ્યું. મુખી બોલ્યો : 'બળદને એટલે દૂરથી મારવો અશક્ય છે. ત્યાં સુધી ભાલો પહોંચી શકે નહિ.'

નીલે કહ્યું : 'બળદને લાવો.'

બળદને ફળિયાના ખૂણામાં લઈ જવામાં આવ્યો.

નીલે કહ્યું : 'પિક્કેફ્ટ! જુઓ તમે સરસ તાકતાવાળા છો. બરાબર ખભામાં ફટકારો.'

'પિક્કેફ્ટ હસ્યો અને પોતાની રાઈફલ ઉપાડી. તે જ ક્ષણે બળદ નીચે પડ્યો. ભડાકાના અવાજથી જંગલીઓ પાછા હઠી ગયા અને મુખી તો ઝટપટ ઝૂપડામાં સંતાઈ ગયો. તે મનમાં બળતો બળતો પાછો આવ્યો અને ભયભીત થઈ પિક્કેફ્ટ સામે તાકી રહ્યો.

નીલે સૌસેજને કહ્યું : 'સૌસેજ! એને કહે કે એનાથી વધારે દૂર હોય તો પણ અમે તે મારી શકીએ. અને વળી એમ કહે કે અમારી જાદુઈ ભૂંગળીઓ જે ભડાંગ બોલે છે, તેનાથી અમે માણસોને પણ સહેલથી મારી શકીએ.'

સૌસેજે નીલના કહેવાનું ભાષાંતર કર્યું અને વધારામાં કહ્યું : 'ડોનલ્ડ તો આનાથી પણ વધારે ઝડપથી મારી શકે.'

બિચારો ડોનલ્ડ તો સમજી જ શકતો ન હતો કે જ્યારે જ્યારે પોતે ગામમાં ચક્કર દેવા નીકળતો ત્યારે શા માટે બધાં ઝૂપડાંમાં ભરાઈ જતાં હતાં.

ડૅરિકે કહ્યું : 'આ બધાં એટલાં બધાં બી ગયાં છે કે તેમને ઉપદેશ દેવા એકઠાં કરવાં મુશ્કેલ છે. સૌસેજ! મુખીને કહેજે કે કાલથી હું ઉપદેશનું કામ શરૂ કરવાનો છું.'

મુખી એટલો બધો ગભરાઈ ગયો હતો કે જો કદાચ ડૅરિકે એમ કહેવડાવ્યું હોત કે

કાલથી તે ગામને ખાવાની શરૂઆત કરવાનો છે તો તેમ કરવાની પણ તે તેને રજા આપત.

માનનીય મિજબાનો તરીકે તેમને એક ખાસ ઝૂંપડામાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

પિકેટ્ટે કહ્યું : ‘મને લાગે છે કે આપણે રાત આખી વારાફરતી ચોકી ભરવી જોઈએ. રાત્રે નિરાંતે સૂઈ જઈએ ને એકાએક ગામના ચોકમાં દેખેલાં પેલા રંગાડાંમાં બફાતાં જાગીએ!’

એમ ઠરાવવામાં આવ્યું કે દરેક જણે વારાફરતી અરધો અરધો કલાક રાત આખી ચોકી કરવી.

પણ ડૅરિકે કહ્યું : ‘એની કશી જરૂર નથી. જો આપણે બારણાના આડે બંદૂક રાખીને સૂઈ જઈએ તો કોઈના ભાર નથી કે અંદર પેસવાની હંમિત કરે!’

છેવટે સૌએ આ પ્રમાણે કર્યું. પણ પહેલી રાતે તો કોઈને ઊંઘ આવી જ નહિ.

સવારમાં મુખીએ પોતાના વહીવટદારને મોકલ્યો ને પુછાવ્યું : ‘ધર્મોપદેશનું કામ ક્યારે શરૂ થવાનું છે.’

ડૅરિકે દસ વાગ્યાનો વખત આપ્યો. અને દસ વાગ્યે મેદાન ઉપર આખું ગામ એકઠું થયું. એક મોટું કૂંડાળું કરી સૌ બેઠા.

ખોપરીઓનો એક ચોતરો ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. એક હાથમાં બાઈબલ લઈ ડૅરિક તે ઉપર ચડ્યો. તેણે ધોળા લોકોના પ્રભુની, સ્વર્ગની ને નર્કની બધી વાત કરી. પ્રાર્થના સમજીને તેણે બાઈબલમાંથી સોમું ગીત ગાયું. જ્યારે આ પૂરું થયું ત્યારે એક માણસ ચોતરા પાસે આવ્યો; તેણે માથું નમાવ્યું ને બોલ્યો : ‘ધોળા છોકરા! હું તમને પૂછું છું : તમારા દેશમાં લડાઈઓ છે?’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘હા.’

‘માણસો ત્યાં ચોરી કરે છે? માણસો એકબીજા પ્રત્યે ઘાતકી છે? એકબીજાને મારી નાખે છે? જૂઠું બોલે છે?’

ડૅરિકને કબૂલ કરવું પડ્યું કે પોતાના દેશના માણસો ચોરી કરે છે, જૂઠું બોલે છે ને એકબીજાને મારી પણ નાખે છે.

‘ઉંહ ઘરડા માણસે કહ્યું : ‘ત્યારે તો અમારા દેવો તમારા દેવો જેવા જ સારા છે.’ આમ કહી ઘરડો માણસ ચાલ્યો ગયો.

પછી સોસેજે ડૅરિકને કહ્યું કે તમારા કહેવાની લોકો ઉપર ઘણી અસર થઈ છે. ડૅરિકે નમ્રતા બતાવી.

સોસેજે કહ્યું : ‘પણે ઘરડો માણસ, પેલો બોલ્યો, ઘરડો પૂજારી, મોટો પૂજારી, મોટી મોટી સત્તાવાળો, બુઢિયો, ધોળા છોકરા મારવા માગતો.’

દર સવારે દસ વાગે સભાઓ ભરાતી. સભામાં બુદ્ધે પૂજારી ચીલા હાજર રહેતો ને ભૂંડું મોઢું રાખીને ઉભો રહેતો.

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘પેલાં ઘરડા જંગલીનું મોઢું મને ગમતું નથી. આવતી કાલે મોટી ધાર્મિક મિજબાની છે; સૌસેજ પાસેથી ખબર મળ્યા છે. અને હું ધારું છું કે તેઓ ભોજનમાં આપણને ઉડાવવાના છે.’

નીલે કહ્યું : ‘આપણામાં કોઈએ એકલા નીકળવું નહિ.’

ઝેરિકે વાંધો લીધો : ‘લિવ્હંડિસ્ટન કદી બીતો નહોતો, તો હું શા માટે બીઉં? જો હું બાઈબલ લઈને નીકળીશ તો મને કોણ મારનાર છે?’

જેકેએ કહ્યું : ‘તારું માથું ફાટી ગયું છે. સવારે દરરોજ બાયડીઓ તારી સામે જોઈ રહે તેથી તારું ફટકી ગયું છે. ગમે તેમ, આપણે તો એકલા બહાર જવાના જ નથી.’

વાતચીત પછી બે કલાકે તેઓ જમવા બેઠાં; તે વખતે ઝેરિક હાજર નહોતો.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મેં એને હાડકાના ઢગલા ઉપર બાઈબલ વાંચતો જોયો હતો.’

અર્ધો કલાક વીતી ગયો; વળી એક કલાક ગયો.

નીલે કહ્યું : ‘આમાં સારું પરિણામ લાગતું નથી. સૌસેજ! આમ આવ. જરા જા, ને જો જોઈએ. ઝેરિક ક્યાં છે?’

પાંચ મિનિટમાં તો સૌસેજ હાંફતો હાંફતો પાછો આવ્યો ને કહ્યું : ‘એક બાયડી કહેતી, ચીલા ડ્રેક વાતો. ચીલા ખડખડ હસતો ને ડ્રેક ખડખડ. ચીલા ડ્રેક ચાલ્યા જતા.’

પિકેફ્ટે ટૂંકમાં કહ્યું : ‘મધરાતે મિજબાની શરૂ થવાની છે. જુવાનિયાઓ! બંદૂકો ભરી લો. કદાચ તેને આપણે બચાવી શકીએ. ઢીલ ન કરો. એક એક પળ કંમિતી છે. સૌસેજ! તને ખબર છે. એ લોકો ઉજાણીને માટે ક્યાં બલિદાન આપે છે તે?’

સૌસેજે હા પાડી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘મજાનું. ચાલ ઉઠાવ આ ઝેરિકના હથિયારો. અમને ત્યાં સુધી લઈ જા.’

ગામમાંથી સૌસેજની પાછળ તેઓ હારબંધ જંગલ તરફ ચાલ્યાં. ભયંકર શાંતિ હતી.

એકાએક ડોનલ્ડ અટક્યો. તેણે કહ્યું : ‘મારા બૂટ ઉપર કાંઈક લાગે છે : પાતળા ગોળમાં જાણે પગ દેતો હોઉં એવું.’

નીલે પોતાની બત્તી સળગાવી અને તે પાછો હઠ્યો. ડોનલ્ડના બૂટ ઉપર મોટી કાળી કીડીઓ ફરી વળી હતી.

ભયભીત થઈ જઈએ બૂમ પાડી કહ્યું : ‘મને ખબર છે, મેં એ વિષે વાંચ્યું છે. એ જંગલીઓ માણસને જમીન સાથે જડી દે છે. પછી તેના ગળામાં મધ રેડે છે અને પછી કીડીઓના દર સુધી મધની લાંબી ધાર લઈ જાય છે. અરે બિચારો ડેરિક! એમાં ને એમાં કેવું ભયંકર મૃત્યુ!’

પિકેફ્ટે બૂમ પાડી : ‘ચાલો. દોડતા દોડતા આ મધની ધારાવાડીની પાછળ પાછળ જઈએ.’

તેઓ આગળ દોડ્યાં. ધારાવાડી ડુંગર ઉપર જતી હતી. પછી તેઓ એક ખુલ્લી ગાળી આગળ આવ્યાં. તે વખતે ચંદ્ર ઉગતો હતો. એકાએક ત્યાં તેઓ અટકી પડ્યાં. એ સ્થળે એક ભયંકર દશ્ય તેમની નજરે પડ્યું. તેઓ ભયભીત થઈ ગયાં. કૂંડાળું વળી પૂજારીઓ આગળ ઉભા હતા અને કાંઈક ભણતા હતા.

‘વનના દેવોએ આ આપણા દુશ્મનને આપણા હાથમાં આપ્યો છે. નાસ્તિકને આપણે ખાઈશું નહિ; એ અયોગ્ય છે. એનું માંસ પેટમાં જાય તો આપણા માંસમાં તેના ખોટા દેવ પેસે. આ મોટી કીડીઓ તેને આખો ને આખો ખાઈ જાવ. હે કીડીઓ! ધીમે ધીમે ને સરસ રીતે તમારું કામ કરજો.’

પિકેફ્ટે હળવેથી કહ્યું : ‘ભડાકો નહિ કરતા. એના ઉપર ધસારો કરો. હથિયાર વિનાના માણસો મારવા ન જોઈએ.’

તેઓ આગળ ધસ્યા. મોટા પૂજારીએ બૂમ પાડી અને દરેક પૂજારીએ છરો ખેંચ્યો.

મોટા પૂજારીએ કહ્યું : ‘થોભો, આપણે પહેલાં વાત કરી લઈએ.’

સૌંસેજે કહ્યું : ‘વાતચીત વાતચીત દગો, ડ્રેક હોઈયા. પૂજારી! છોકરો આપે કે? નહિ તો મારતા.’

પૂજારી કડવું હાસ્ય હસ્યો. તેણે કહ્યું : ‘કોના ભાર છે કે પૂજારીને મારી શકે? દેવોનું એને રક્ષણ છે.’

જઈએ કહ્યું : ‘વારુ, છોડો ત્યારે એમની સામે.’

ડોનલ્ડે બૂમ પાડી : ‘પહેલાં હવામાં ભડાકા કરો.’

ધુડુમ્ ધુડુમ્ પાંચ વખત થયું.

પૂજારીઓ ડગી ગયા. મોટા પૂજારી પાછળ પાછળ તેઓ જંગલ તરફ નાઠા. જમીન ઉપર પડેલ દેહ તરફ ટોળી ધસી. કીડઓ લગભગ તેના મોઢા સુધી આવી પહોંચી હતી.

ડેરિક ભાંગાટુંટું બોલ્યો : ‘બચ્યો!’ પણ તુરત જ તેને મૂર્છા આવી.

ઉતાવળથી તેઓએ તેના બંધો કાપી નાખ્યા. નીલે બ્રાંડી આપી ને થોડીક ક્ષણમાં તેને ભાન આવ્યું.

સોસેજે ઉશ્કેરાઈને કહ્યું : ‘પૂજારીઓ લડવૈયા લાવશે. ભાગો; ઝટ નાસો.’

આખી રાત તેઓ જંગલમાંથી ચાલ્યાં. સ્થિતિ ભયભીત હતી પણ કોઈ તેમને મળ્યું નહિ.

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘આજે આટલું બસ.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘સડેલ વાર્તા! એમાં શી મજા આવે?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘તું એમાં નથી એટલે અદેખાઈ આવે છે. કેમ?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ઉંહ! આવી છોકરિયા વાર્તામાં કોણ આવે?’ મારી સામે જોઈને આગળ બોલી : ‘સારું થયું કે હું મરી ગઈ છું. ભૂલતા નહિ કે હું ગુજરી ગઈ છું. ફરી વાર હું વાર્તામાં ન આવી શકું. તે જ કહ્યું કે હું મરી ગઈ છું. વળી આફ્રિકામાં મનુષ્યાહારી માણસો જ નથી. કાંગો બેલ્જિયમને તાબે છે ને તેમાં જંગલીઓ નથી. તું તારે ડોનલ્ડને ખોટી ભૂગોળ શીખવ.’

ઊરિકે કહ્યું : ‘મૂંગી મર. મેં જ લોકોને ખ્રિસ્તી કર્યા હતા તે મારી મદદે કેમ ન આવ્યા?’

‘તેં એને બદલ્યા જ ન હતા. મૂર્ખા! તેઓ તારા રૂપાળા ચહેરા ઉપર મોહિત થયા હતા.’

જકેએ કહ્યું : ‘મને લાગે છે વાર્તા મુખાઈભરી છે. કોઈને મારવાનું આવતું જ નથી. બધા પૂજારીઓને અમારે મારવાનું હોત તો ઠીક થાત.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મને નથી ગમતું તે એ મોટા થૂંકની વાત છે. તમે કહેતા હતા કે હું તો થૂંકું ત્યાં બધાં મરી જાય. પણ મેં તો કોઈને માર્યા નથી!’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હા. અને બધું પિક્કેફટ જ કરે છે. હું ધારતી નથી કે એ એવો હોશિયાર નિશાનબાજ હોય.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એમ જ. અને નીલ પણ બહુ ડાહ્યો થાય છે. વાર્તામાં પોતે વારે વારે હોશિયારી બતાવે છે. પણ આપણે જાણીએ જ છીએ ને કે એ મોટો મૂર્ખો છે! કેમ?’

દસ દિવસ સુધી તો તેઓ જંગલમાં ભટક્યાં. દસમા દિવસની સાંજે તેઓ તાપશું સળગાવી તેની ફરતાં બેઠાં હતાં. અને પિક્કેફટ પોતાના નાનપણની વાતો કહેતો હતો. તે સાંભળતાં હતાં. પિક્કેફટે નાનપણમાં ઢોર પણ ચારેલાં. વાત એટલી બધી જામી કે ડેરિક પહેરો ભરતો હતો ત્યાંથી તે સાંભળવા આવ્યો. એકાએક પિક્કેફટ અટક્યો અને તેની સામે જોઈ રહ્યો. તેના મોં ઉપર ભય હતો. સાંભળનારાઓએ પાછું વાળીને જોયું.

હાથમાં ભાલાવાળા ભયંકર દેખાવના યોદ્ધાઓ તેઓની નજરે પડ્યા!

ધોળા લોકોએ ઝડપ દઈને રાઈફલો ઉપર હાથ નાખ્યા.

સોસેજને જજેએ કહ્યું : ‘એને કહો કે જો એક પણ ભાલો અમારા તરફ ફેંક્યો છે તો અમે તમને સફા કરી નાખશું.’

સોસેજે તમને તે પ્રમાણે કહ્યું.

તેમનો મુખી ભાલાની અણી જમીન તરફ રાખી આગળ આવ્યો. એનો અર્થ એવો હતો કે તે સુલેહની વાત કરવા માગે છે.

તેણે કહ્યું : ‘તમે મહાન ધોળી રાણીના મુલકમાં છો. આ મુલકનો કાયદો એવો છે કે જે સઘળા ધોળા લોકો આ જમીન પર પગ મૂકે તેમને ઠાર મારવા.’

આશ્ચર્યથી સાહસિકો એકબીજાંની સામે જોઈ રહ્યાં.

પિક્કેફટે કહ્યું : ‘મૂર્ખો એમ ધારતો લાગે છે કે વિક્ટોરિયા રાણી હજી જીવતી છે!’

હેલ્ગાએ પૂછ્યું : ‘તમે કહો છો તે ધોળી રાણી કોણ?’

પેલાએ જવાબ આપ્યો. ‘શિલબેરા. ભલી રૂપાળી ડાહી શિલબેરા.’

વચ્ચે વાતચીત

જજેએ દમ ખેંચ્યો ને બોલ્યો : ‘આ તો ગિલ્બર્ટ!’

ગિલ્બર્ટ ચિડાઈ.

તેણે વાંધો લીધો : ‘હું તો મરી ગઈ છું તમે ડેરિકને બોલાતા સાંભળ્યો છે ને? તે કહેતો હતો કે હું તો મરી ગઈ છું. ફરી વાર મને હવે જીવતી લાવી શકાય નહિ.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ભૂખ! એ શું બોલ્યો એ ન સાંભળ્યું? ગિલબેરા, સુંદરી ગિલબેરા. તું ત્યાં ક્યાંથી? લેતી જા!’

વાર્તા

નીલે કહ્યું : ‘અમને ખબર ન હતી કે અમે ગેરકાયદે તમારા મુલકમાં પેસીએ છીએ. અને અમને આ તમારી રાણીને મળવાની ઇચ્છા નથી. જરા મહેરબાની કરીને સરહદનો રસ્તો બતાવો; અમે તમારી હદમાંથી ચાલ્યા જઈશું.’

જ્યારે સોસેજે આનું ભાષાંતર કરી સંભળાવ્યું ત્યારે પેલા ઘરડા માણસે માથું ધુણાવ્યું. તેણે શાંતિથી કહ્યું : ‘હું તો હુકમનો તાબેદાર છું. મને ફરમાન છે કે અમારા પ્રદેશમાં જે જે ધોળા લોકો આવે તેમને મારે મારી નાખવા.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘સોસેજ! એને સમજાવ કે એમ અમે મરવા માગતા નથી. એને કહે કે બે ક્ષણમાં આ સિપાઈઓની ટુકડીને અમે જમીનદોસ્ત કરી શકીશું.’

પણ પેલા ઘરડા માણસે ડોકું ધુણાવ્યું. તેણે કહ્યું : ‘એ અશક્ય છે; તમે થોડા છો અને અમે ઘણા છીએ.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘ત્યારે એ ઘરડા ડોસાને કહે કે જરા મારી સામે જુએ.’ એમ કહી ડૅરિકે ઝાડની ટોચ ઉપરના એક નાના વાંદરા સામે નિશાન તાક્યું અને ભડાકો કર્યો. ગરીબ વાંદરું જમીન ઉપર પટકાઈ પડ્યું.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘જો, કેવો ખોટો પડ્યો! કહેતો’તો ને એ બધા તાપણું તાપતા હતા? અને અંધારામાં વાંદરાને કેવી રીતે અંટાડ્યું? બરાબર વાર્તા કહેતાં ક્યાં આવડે છે?’

વાર્તા

સદ્ભાગ્યે જ્યારે ડૅરિક બોલતો હતો ત્યારે પરોઢિયું થયું હતું. જંગલી સિપાઈઓ પિસ્તોલના ભડાકાથી ભયભીત થઈ ગયા. વાંદરું સાથી મરી ગયું એ તેઓ સમજી જ ન શક્યા. જાણે તેઓ હમણાં જ ભાગી જશે એમ લાગ્યું. તેમનો વૃદ્ધ આગેવાન થરથર ધ્રૂજતો હતો.

એકાએક એક ઊંચો જંગલી ઝાડીમાંથી આગળ આવ્યો. તે અમલદાર હશે એમ લાગ્યું. પેલા વૃદ્ધ આગેવાને ડોકું નમાવીને તેને નમન કર્યું. લાંબું લાંબું પેલા ઘરડાએ તેને કાંઈક કહ્યું. પેલા લશ્કરના વડાએ (પાછળથી તે લશ્કરનો વડો છે એમ અમારા જાણવામાં આવ્યું હતું.) એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર બધું સાંભળ્યું. પછી તે અંગ્રેજો સામે ગયો.

તેણે કહ્યું : ‘ઇંગલુસો સાચું કહે છે. અમારો કાયદો તો એવો છે કે ધોળાઓને મારી નાખવા જોઈએ. પણ છતાં તમે હથિયારબંધ છો તેથી થોડો વખત કાયદાને કોરે મૂકી અમે તમને અમારી રાણી પાસે લઈ જઈએ.’

અંગ્રેજોએ અંદર અંદર વાત કરી લીધી.

નીલે કહ્યું : ‘આપણે એની રાણી નથી જોવી. અહીંથી જ રામ રામ ભણીએ.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘વખતે ગિલ્બર્ટ હશે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘છિટ એ તો કે દિવસની મરી ગઈ છે. ને એને ખાઈને ગીધડાં ધરાયાં છે!’

શંકા બતાવતાં ડૉરિકે કહ્યું : ‘મને ખાતરી નથી. મેં તે જ વખતે કહ્યું હતું કે એના હૃદયના ધબકારા જણાતા નથી. છતાં એ મરેલી લાગતી નથી.’

જેફ્રેએ કહ્યું : ‘આપણે જો એને દાટી દીધી હોત તો આપણને ખાતરી રહેત કે એ રાણી તે ગિલ્બર્ટ નથી.’

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘આપણે મરી ગયેલ માણસની ઈચ્છાઓને માન આપવું જ ઘટે. મરતાં મરતાં તે કહેતી હતી કે પોતાને દાટસો નહિ. એટલે હવે એ વિષે મૌન રાખીએ. બાકી એમ તો ખરું કે ઊંઘતાં દરદથી માણસ ઊંઘી જાય કે મરી જાય એ બધું સરખું જ છે. એટલે આપણે એ બિચારી ગિલ્બર્ટ વિષે કાંઈ બોલીએ જ નહિ.’

ડૉરિકે કાંઈક મુશ્કેલીથી બોલવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ગૂંચવાઈને તેણે કહ્યું : ‘હા, ગિલ્બર્ટ મરી ગઈ છે એ તો સાચું. પણ કોણ જાણે કેમ, આ ધોળી રાણીને જોવાનું મને મન થાય છે.’

નીલે કહ્યું : ‘સારું. ચાલો ત્યારે આપણે બધાં આની સાથે જઈએ.’ પછી સ્પષ્ટ રીતે સોસેજની મારફત જંગલીઓને સમજાવ્યું : ‘અમારી સાથે કોઈ પણ જાતનું તોફાન ચાલશે નહિ. જો કોઈએ આંગળી સરખી પણ ઉપાડી છે તો પહેલો વડો અમલદાર પોતે જ ઉડશે.’

વડાએ કહ્યું : ‘લ્યો, તમારી સહીસલામતી માટે હું વચન આપું છું.’

ત્રણ કલાકની કૂચને રસ્તે શહેર હતું. જ્યારે તેઓ ત્યાં પહોંચ્યાં ત્યારે તાકીને જોઈ રહેતા જંગલી કાળાઓનાં ટોળે ટોળાં નજરે પડ્યાં.

ભય સાથે ડોનલ્ડે હળવેથી કહ્યું : ‘માણસખાઉ માણસો! એમ કહી ખોપરીઓના દરવાજા તરફ તેણે આંગળી ચીંધી.’

ગારાના ઝૂંપડાં બન્ને બાજુએ હતાં. રાણીના ઝૂંપડા આગળ તેઓ આવી પહોંચ્યાં. વડો તેની સાથે વાત કરવા અંદર ગયો. બહાર આવીને તેણે કહ્યું : ‘રાણીજી ફરમાવે છે કે આપ પ્રથમ ખાનપાન લ્યો અને પછી પોતે આપના મૃત્યુનો હુકમ કાઢવા માટે મહેરબાન થશે.’

દરમિયાન નીલ સિપાઈઓની ગણતરી કરતો હતો. તેણે પિક્કેફ્ટના કાનમાં કહ્યું

: 'પિક્કેફ્ટ! જો ડોનલ્ડ અને હેલ્ગા આપણને બંદૂકો ભરી આપતાં જાય તો આપણે આ બધાને એક ઝપાટે જમીનદોસ્ત કરી શકીએ કે કેમ? તારું શું ધારવું છે?'

પિક્કેફ્ટે જરા દિલગરી થઈને કહ્યું : 'અશક્ય! હમણાં આપણો સૂપ બનાવવાની તૈયારી થઈ રહી છે, ને અર્ધા કલાકમાં સૂપ થઈ રહેશે. બાકી મને તો ખૂબ તરસ લાગી છે.'

દરેક માણસને ખૂબ તરસ લાગી હતી. ત્યારે તેઓને એક મોટા ઝૂંપડામાં લઈ જવામાં આવ્યાં. અને ફળનો ઠંડો દારૂ પીવા મળ્યો ત્યારે તેઓ હોશિયારીમાં આવ્યાં.

ક્ષણવાર તેઓ પોતાની ભયંકર સ્થિતિ વીસરી ગયાં.

નીલે પિક્કેફ્ટને કહ્યું : 'મને જરા ઊંઘ આવે છે.'

પણ પિક્કેફ્ટ તો જમીન પર ક્યારનો ઘોરતો હતો! હેલ્ગા અને ડોનલ્ડ પણ ઊંઘતાં હતાં.

ડૅરિક અને જેકે પોતાની આંખો ઉઘાડી રાખવાનો ખૂબ પ્રયત્ન કરતા હતા.

નીલે કહ્યું : 'જ-જરા પાંચ મિનિટ ઊં-ઊં-ઊંઘવા દો.'

અને ત્યાં તો નીલ ઘોરવા લાગ્યો.

પછી તે જાગ્યો અને આંખો ચોળવા ગયો. પણ તેના હાથ બંધાઈ ગયા હતા. તેણે આજુબાજુ ઝડપથી જોયું. તેનાં સાથીઓ પણ જમીન સાથે જકડાયાં હતાં. તેણે સૌને યાદ કરીને જગાડયાં. તેણે બૂમ પાડી : 'મૂર્ખાઓ! આપણે માર્યા ગયાં છીએ. આપણે કેદ પકડાયાં છીએ. આપણાં હથિયારો જપ્ત થઈ ગયાં છે!'

જેકેએ કહ્યું : 'આપણને ઘેન આપ્યું હતું. એ દારૂમાં જ ઘેની ચીજ હતી. હવે આપણો વટાણાનો સૂપ બનાવશે!'

પિક્કેફ્ટે દિલગીરીથી કહ્યું : 'એમ જ કહે ને કે હાડમાંસનો સૂપ!'

હથિયારબંધ માણસો ઝૂંપડામાં પેદા અને પેલા કેદીને ખેંચીને ઉભા કર્યાં.

એમાંના એકે કહ્યું : 'ન્યાયની જગ્યાએ.' અને હેલ્ગાને ધક્કો મારી આગળ કરી.

બીજાઓને પણ અજડાઈથી ખેંચ્યા અને ધક્કા માર્યા. એમ કરતાં તેમને રાણીના સંહિાસન પાસે ખડાં કર્યાં.

હેલ્ગાએ ધ્રૂજીને બૂમ પાડી : 'હાય, હાય! એ તો કેવી ભયંકર દેખાય છે!'

અને ખરેખર શિલબેરા ભયંકર જ દેખાતી હતી. એણે જૂની ધાબડી ઓઢી હતી. એનો ચહેરો રંગેલો હતો : રાત્રા રાત્રા હોઠ ને કાળી કાળી ભમ્મરો! એના વાળ પંખા જેમ ઊંચા રાખેલા હતા.

તેણે અંગ્રેજીમાં બૂમ પાડી : ‘તે લોકોને આગળ લાવો.’

એ અંગ્રેજી કોઈ સરહદના રહીશ જેવું હતું.

તેણીને દમ મારી કહ્યું : ‘તમે કોણ છો અને મારા પ્રદેશમાં કેમ આવ્યાં છો?’

ઠેરિક મુખી તરીકે આગળ આવ્યો અને તેણે બધાની મુસાફરીની, મોટરકારોની અને સાહસોની વાત કહી.

ઠેરિક કહી રહ્યો એટલે રાણી મશ્કરી કરતી હોય તેમ ખડખડ હસી. રાણીએ કહ્યું : ‘વાત ખોટી છે. તમે જૂઠા છો. તમારે મરવું જ પડશે. બસ, મોત! ચાલો એમને પેલા રંગાડા પાસે ઉપાડો અને પહેલાં નાની છોડીને બાફીને લાવો.’

સિપાઈઓએ એમને પકડ્યાં અને તેઓ રડતાં હતાં છતાં તેમને ઢસરડીને ઉપડ્યાં. એકાએક તેઓ અટક્યાં અને રાણી સામે પાછું વાળીને જોયું.

રાણીએ કહ્યું : ‘ઉભાં રહો, મને એની પરીક્ષા કરવા દો. એમની વાત સાચી હોય તો ભલે તેઓ જાય અને એમની ગાડીઓ લઈ આવે. તેમાંની એક ગાડી હું રાખીશ. અને તમે મારી રૈયત એ લોકોને ઉડાવી જજો. એ લોકો બહુ મીઠા લાગશે.’

હેલ્પાએ કહ્યું : ‘અરે, આ તો ગિલ્બર્ટ છે!’

રાણી હેલ્પા તરફ ઝડપ કરતી વળી અને બોલી : ‘કૂતરી! મૂંગી મર. નહિ તો અબઘડીએ ભરખાઈ જઈશ!’

મુશ્કેટાટ કરીને તેમને તેમના ઝૂંપડામાં નાખ્યાં. માત્ર સોસેજને ત્યાં જવાની અને ખોરાક પાણી આપવાની રજા હતી.

સોસેજે કહ્યું : ‘હું જાણતો. સિપાઈ લોકો કહેતા. વીસ સિપાઈ કાર ઘેણા જાતો. જાડો માડું (પિકેફ્ટ) અને વીજળિયો (નીલ) કાર હાંકેલ. પાછા આવે તો.’

સોસેજની વાત સાચી નીકળી. વીશ માણસની સાથે કારને શોધવા તેઓ ઉપડ્યા. ઉપડતાં પહેલાં રાણી સાથે તેઓની મુલાકાત થઈ.

રાણીએ કહ્યું : ‘જવા આવવાના તમને ત્રણ અઠવાડિયાં આપું છું. એકવીશમે દિવસે તમે જ્યાં હો તમને મારી નાખવાનો મારા માણસોને મારો હુકમ છે.’

તેઓની ભયંકર મુસાફરી શરૂ થઈ. જેકે અને ઠેરિક નકશા માટે લડી પડ્યાં અને ખેંચતાણમાં તેના ટુકડેટુકડા થઈ ગયા.

નીલે કહ્યું : ‘કાર ક્યાં રાખેલી છે તેનો મને તો જરા યે ખ્યાલ નથી.’

એમાંના બીજા કોઈને પણ કશી ખબર જ ન હતી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘ત્યારે આપણે અત્યારે જ તેમના ભાલાઓની અણીથી વીંધાઈને કાં

મરી ન જઈએ? વીશ દિવસમાં મોત છે. એના ભયમાં જીવવું એના કરતાં હમણાં જ મરી જવું બહેતર છે!

દરમિયાન હેલ્ગા કાગળના કટકા ઉપર નકશો દોરતી હતી.

તેણે ડ્રોઈંગ બતાવી કહ્યું : 'મને યાદ છે કે ત્યાં આવા આવા ડુંગરાઓ હતા.'

નિરાશાથી ડેરિકે કહ્યું : 'એથી કાંઈ વળે એમ નથી.'

હેલ્ગાએ કાગળનો કટકો ફેંકી દીધો. સોસેજ પાસે જ ઉભો હતો; તેને થયું કે કદાચ ભૂલથી કાગળિયો નાખી દીધો હશે એટલે તેણે તે ઊંચકી લીધો.

ડ્રોઈંગ જોઈને તેણે કહ્યું : 'આહા, મીં. ડુંગરા જાણતો. બે ચાંદ માસ મીં ત્યાં રહેલો.'

જેકેએ ઉત્સાહથી હાથ ભીંસતાં કહ્યું : 'તું અમને ત્યાં લઈ જઈશ?'

તેણે કહ્યું : 'ભલો, મીં ત્યાં જાતો. ઝટ ચાલો આપણા સાથ.'

દસ દિવસે તેઓ ગુફા પાસે આવ્યાં.

નીલે કહ્યું : 'કોઈએ ગુફા ઉઘાડી છે.'

અને સાચે જ દરવાજા આડા ખડકેલા પથરા કોઈએ ખસેડ્યા હતા. તેઓ આગળ ધસ્યાં. તેમના મનમાં હતું કે હમણાં તેઓની નજરે વીજળીના વાળાથી બળી ગયેલા કમનસીબ લૂંટારાઓ પડશે પણ ત્યાં કોઈ ન હતું.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'નવાઈ જેવું !'

જંગલીઓ કારો ભાળીને નિરાશ થયા.

નીલે કહ્યું : 'લુચ્ચાઓ આપણને ખાઈ જવા માગે છે. આપણને કારો ન મળે એવી જ એમની ગોઠવણ છે. સવાલ એ છે કે હવે નાસી કેમ છૂટવું.'

જેકેએ કહ્યું : 'હું કહું? જંગલીઓના આગેવાનને કહો કે એના માણસો કારને ખેંચીને બહાર કાઢે. એ બધા ખતમ થઈ જશે.'

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'એ તો ઘાતકી કહેવાય. પણ કોઈ રીતે આપણે એમાંથી છૂટવું તો જોઈએ જ.'

એટલામાં મુખીએ તેના માણસોને કારને બહાર ખેંચી લાવવાનો હુકમ આપી દીધો હતો. માણસોને કાર તરફ જતા જોઈને છોકારાંઓ ઊંચે શ્વાસે થંભી ગયાં. પણ પછી કંઈ ન થયું. માણસો કારને ખેંચીને બહાર લાવતા હતા.

ડેરિકે કહ્યું : 'ઓ ભગવાન! કરંટ બંધ થઈ ગયો છે. નીલ! એમ કેમ બન્યું હશે?'

નીલે કહ્યું : 'સૂરજના અભાવે બેટરી ખલાસ થઈ ગઈ લાગે છે.'

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : ‘કારને ચલાવવા માટે પૂરતો પાવર હવે કેટલા વખતમાં આવશે.’

નિસાસો નાખી નીલે કહ્યું : ‘છસાત દિવસ લાગશે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘તો તો પાછા જવાને માત્ર ત્રણ દિવસ જ રહેશે.’

જેકેએ કહ્યું : ‘ખરી વાત તો એમ છે કે પાછા જવું એ બેવકૂફીભર્યું છે. આપણે આ લોકોને જ મારી નાખીએ અગર તેનાથી નાસી છૂટીએ એટલે પાછા જવાનું પત્યું.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘પણ આપણી બંદૂકો અને પિસ્તોલો તો ત્યાં છે!’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે આ રાણી ગિલ્બર્ટ પોતે છે.’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘આ વીશ માણસોમાંથી છૂટવું મુશ્કેલ છે. જળો માફક તેઓ આપણને ચોંટ્યા છે. આપણામાંથી એકાદ જણ ‘ચીં ચીં’માં સટકી જાય ને એમના ઉપર મશિનગન ફેરવે તો?’

નીલે કહ્યું : ‘અશક્ય, આપણે બધાં ભેગાં જ છીએ ને! મશિનગનથી એકલા તેમને કેમ મરાશે?’

જૂના ધર્માચાર્યે કહ્યું : ‘વળી બને તો એ દુષ્ટોને આપણે નહિ મારીએ. હા, હું કબૂલ કરું છું કે તેઓ કરૂપ છે. પણ એમ કરૂપ લોકોને આપણે મારીએ તો જૈં ક્યાંથી જીવતો રહે?’

જેકેએ સામેથી ફટકાર્યું : ‘તને તો તું જન્મ્યો તે દિવસે જ મારી નાખત.’

વિચિત્ર વાત તો એ હતી કે કારમાં પાવર આવે ત્યાં સુધી સાથે આવેલી મંડળી રાહ જોવાને તૈયાર હતી. એકવીશ દિવસ પૂરા થઈ જાય ત્યાં સુધી રોકી રાખવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો હતો. સોસેજે કહ્યું જ હતું કે તેઓની આંખ હેલ્ગા અને ડોનલ્ડ ઉપર છે; અને રાણી અને એના અમીરોના મોં સુધી તેઓ પહોંચે તે કરતાં તેઓ જ તેમને ઉડાવી જાય એ તેણે પસંદ કર્યું હતું!

દરેક કારના ઍજિનને નીલે ફેરવી જોયું. છઠ્ઠા દિવસની સવારે તેઓને કાને સહેજ ઘુમ્મૂ એવો અવાજ આવ્યો.

નીલે કહ્યું : ‘પાવર આવતો જાય છે.’

માત્ર નીલને જ કારમાં જવાની રજા હતી. અને જ્યારે જ્યારે કારમાં તે જતો હતો ત્યારે હાથમાં ભાલો તૈયાર રાખીને જંગલી બારણા પાસે ઉભો રહેતો.

નીલ ભાગે અથવા હથિયાર વાપરવા કોશિશ કરે તો તેનો ભાલો નીલ માટે તૈયાર હતો.

સાતમે દિવસે બપોરે નીલે જાહેર કર્યું કે ઍજિનો ફૂલ પાવરમાં આવી ગયાં છે.

સિપાઈઓને પાછા વળવાને તૈયાર થઈ જવાનું કહેવામાં આવ્યું. નીલ અને પિક્કેફ્ટ હાંકનાર તરીકે બેઠા. દરેક હાંકનારની પાછળ ખુલ્લા ભાલા સાથે એકએક જંગલી ખડો હતો.

બાળકોને તો પોલીસચોકી નીચે કારોની પાછળ પાછળ કૂચ કરવાનું હતું. સાંજે તેઓ અટક્યાં.

હવે શું કરવું તેની તેઓ અંદર અંદર મસલત ચલાવવા લાગ્યાં.

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘મારી યોજના આ પ્રમાણે છે. જ્યારે આપણે આગળ ચાલવા માંડીએ ત્યારે નીલે મોટરમાંથી એકાએક પાણી કાઢી નાખવું અને હવામાં ઉડવું. કાં તો જંગલીઓ એને પકડવા માટે દોડશે અથવા તો હાકાબાકા બનીને મોઢાં ફાડી તેની સામે જોઈ રહેશે. એ વખતે પિક્કેફ્ટે પોતાની મોટરનું બારણું ઉઘાડવું અને આપણે બધાંએ તેની કારમાં બેસી જવું.’

નીલે ઠંડે પેટે કહ્યું : ‘સુંદર યોજના! પણ મારી પાછળ ઉભેલો જંગલી શું કરે એ તમે સમજ્યા? મારી ગરદનમાં જો એ ભાલાની અણી ભોંકી દે તો મારું તો આવી જ બને! અને પછી અધ્ધર ઉડવાનો શો અર્થ?’

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘અને મારો સંત્રી પણ એમ જ કરે.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘એમ નથી. વાત સાવ સહેલી છે. જ્યારે નીલ અધ્ધર ચડશે ત્યારે સંત્રી પણ એકાએક ગભરાઈ જશે અને તેને કશો વિચાર સૂઝશે નહિ. એટલામાં તો નીલ જ એને ધક્કેલી પાડે એટલે કામ પત્યું!’

નીલે કહ્યું : ‘વારુ. યોજના માથું કોરે મૂકીને કરવા જેવી છે. પણ જો એ એક જ રસ્તો હોય તો કાલે સવારે અજમાવીએ. જો પિક્કેફ્ટ! હું જ્યારે ભૂંગળું વગાડું ત્યારે તારા સંત્રી તું બને તો ધક્કેલી પાડજે.’

બીજી સવારે બધાં ઉપડ્યાં. મનમાં આશા-નિરાશા તેમ જ ભય અને ચંતિા બન્ને હતાં. નીલ ‘ઘરભણી’માં આગળ નિકળ્યો; તેની પાછળ ‘ચીં ચીં’માં પિક્કેફ્ટ નીકળ્યો. પછી થોડાએક સિપાઈઓ, પાછળ બાળકો અને છેલ્લે પાંચ સિપાઈઓ. એકાએક ભૂંગળું વાગ્યું. એ જ ક્ષણે ‘ઘરભણી’ હવામાં કૂદકો મારતી દેખાઈ. જ્યારે તે જમીનથી દસ ફીટ ઊંચે ગઈ ત્યારે તેમાંથી પ્રથમ એક ભાલો નીચે પડ્યો અને તેની પાછળ જંગલી ગબડ્યો. દરમિયાને જેઠ્ઠેની યોજના આબાદ પાર ઉતરતી જતી હતી. જંગલીઓ અધ્ધર ચડતી કાર સામે જોઈને થંભી ગયા અને બાઘા જેમ તાકી જ રહ્યા. દરમિયાન આગળ ડૅરિક ને પાછળ બાળકો ‘ચીં ચીં’ તરફ દોડ્યાં. અહીં જરા મુશ્કેલી હતી. પિક્કેફ્ટનો સંત્રીએ ઘરભણીને ઊંચે ચડતી જોઈ ન હતી, એટલે એ તો પિક્કેફ્ટની ગરદન ઉપર ભાલો તાકીને જ ઉભો રહ્યો હતો.

ઠેરિકની બૂમ આવતાં બાળકો સામે સંત્રીએ ભાલો તાક્યો.

પિક્કેફટ એકાએક ઉભો થયો અને પાછા હઠી કાળા માણસના પેટમાં માથું માર્યું. તુરત જ સંત્રી ઢગલો થઈ ગયો. છોકરાઓ કારમા ધૂસી ગયાં. મુખી તેમના ઉપર ધસ્યો આવતો હતો. પિક્કેફટે જંગલીને ઉપાડ્યો અને તેના મુખી ઉપર ફેંક્યો. પોતા ઉપર માણસ પડતાં મુખી પણ ધબ કરતો હેઠે પડ્યો. હેલ્ગાએ જોરથી બારણું બંધ કર્યું. કાર આગળ કૂદી અને એક ક્ષણમાં હવામાં તરવા લાગી.

એક કલાકમાં તો મોટરકારો ધોળી રાણીના શહેરની ઉપર અધ્ધર ચક્કર દેવા લાગી.

ઠેરિકે નીલને ફોન કર્યો : ‘મહેલના યોગાનમાં આપણે ઉતરીએ.’

બે મોટાં ઉડતાં પક્ષીઓ પેઠે કારો સરરર કરતી નીચે ઉતરી. તેમને આવતી જોઈ લોકો નાઠા. માત્ર રાણી અને તેના સિપાઈઓ ત્યાંથી ખસ્યા નહીં.

રાણીએ હુકમ કર્યો : ‘એમને કેદ પકડો.’ અને દરેક કાર તરફ સિપાઈઓ ધસ્યા. વીજળીના તારને તેઓ અડયા અને પથ્થરનાં પૂતળાં જેમ નીચે પડયા. બીજા સિપાઈઓ ભયભીત થઈ ગયા; નાસભાગ થઈ રહી. રાણી ઉઠીને આગળ આવી. તેણે બૂમ પાડીને કહ્યું : ‘સિપાઈઓ! કારને પકડો.’

એક પણ સિપાઈ આગળ આવ્યો નહિ.

લશ્કરના ઉપરીએ કહ્યું : ‘ઓ રાણીજી! ત્યાં તો મોત છે!’

રાણીએ કહ્યું : ‘બાયલાઓ!’ જુઓ; એક રાણી જોખમ સામે કેમ જાય છે તે હું તમને બતાવું છું!’

તે કાર સુધી ગઈ અને પોતાનો હાથ લંબાવ્યો. એકદમ કરંટ બંધ થઈ ગયો. હેલ્ગાએ ઝટઝટ બારણું ઉઘાડ્યું. રાણી અંદર કૂદી. સિપાઈઓ સામે મોં ફેરવી અને નાક ઉપર આંગળી મૂકી તેણે કહ્યું : ‘મૂર્ખાઓ! તમારા કરતાં હું વધારે હોશિયાર છું.’

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હં! મને તો ખબર જ હતી કે એ રાણી તે ગિલ્બર્ટ પોતે જ હતી!’

હસવું રોકતાં ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ઉહ્! હું કહું છું કે હું તો મરી ગયેલી છું. વાર્તા બરાબર કેમ કહેતો નથી? મારે ફરી વાર જીવતા થવું ન હતું.’

જફેએ કહ્યું : ‘નીલ! ચલાવ, ગિલ્બર્ટ જીવતી કેવી રીતે થઈ તે ઝટ કહે.’

વાર્તા

ગિલ્બર્ટે રોમાંચ ઉભાં થાય તેવી પોતાની કથની કહી સંભળાવી : ‘હું મરી ગયેલી દેખાતી હતી પણ ખરી રીતે તો હું તંદ્રાવસ્થામાં હતી. પછી મને કશું યાદ આવતું નથી. એમ સાંભરે છે કે હું માંદી પડી. પણ પછી કાંઈ નહિ. પછી તો હું જાગી ત્યારે મેં મારી સામે કેટલા યે કરૂપ ચહેરાઓ ભાળ્યા. પહેલાં મને લાગ્યું કે આ સ્વપ્નું છે, પણ તરત જ મને ખાતરી થઈ કે એ સ્વપ્નું ન હતું. તેઓ મને ઝોળીમાં ક્યાંનાં ક્યાં દૂર લઈ ગયા. પછી એક મોટા ભૂંડાભૂખ જેવા માણસે મને કાંઈક ઘણું ઘણું કહ્યું. પણ એ શું કહેતો હતો તે હું તો સમજી નહિ. એ કાળિયો બરાબર નીલ જેવો જ કરૂપ હતો. પછી તેઓ બધા મને નમી પડયા. મને તો કશું સમજાય જ નહિ! ધીમે ધીમે હું તેમની બોલી થોડી થોડી શીખી. મને એક બાઈએ કહ્યું કે હું તો અહીંની રાણી છું. એ બાઈએ કહ્યું... પેલું શું કહે છેક કાંઈક બનવાનું હોય એ વિષે કોઈ આગળથી કહે તે ... શું એ?’

નીલે કહ્યું : ‘ભવિષ્યવાણી.’

‘હા. એક વાર ભવિષ્ય થયું હતું - ના, ના, ભવિષ્યવાણી થઈ હતી કે આગળ ઉપર એક મહાન ગોરી રાણી આ દેશ ઉપર રાજ્ય ભોગવશે. એટલે એમણે મને ગોરી રાણી બનાવી. પણ એ તો મનુષ્યાહારી લોકો હતા. મને એમની એવી બીક લાગી! મને એ લોકોએ કહ્યું કે મારે પણ માણસનું માંસ ખાવું પડશે. પણ મારો નોકર બહુ સારો હતો અને રસોયણ બાઈ એની ઓળખીતી હતી. એ મને બાળકને બદલે વાછડાનું ભોજન લાવી આપતો હતો. બહુ સારો માણસ. પછી તેના મુખીના હુકમ પ્રમાણે મારે તો વર્તવું પડ્યું. મારા મિત્રો આવશે અને મને લઈ જશે એ જાણીને તેઓ બીધા; એટલે તેમણે મારી પાસે જ કાયદો કરાવ્યો કે જે કોઈ ધોળા માણસ આવે તેને મારી નાખવા. હું તો એટલી બધી બીતી કે તેઓએ જેમ કહ્યું તેમ મેં કર્યું. જ્યારે તેઓએ મને કહ્યું કે તમે બધાં પકડાયાં છો ત્યારે હું એટલી બધી ખુશી થઈ કે બસ!’

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : ‘ત્યારે તેં અમને ઘેની પીણું કેમ પિવડાવ્યું?’

‘હા; જો હું કેટલી બધી હોશિયાર છું? મારા મનમાં એમ હતું કે તમે કાર લઈ આવો. એકલી રાઈફલથી તમે લડી શકો એમ ન હતું.’

નીલે અધીરાઈથી પૂછ્યું : ‘પણ એકવીશ દિવસની મુદત શા માટે?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મુદત તો મુખીએ આપી હતી. પણ સારું થયું કે મારો છૂટકારો થયો. આવતી કાલે તો મારાં લગન થવાનાં હતાં!’ ગિલ્બર્ટે હસીને કહ્યું : ‘હા, તેઓ કહેતા હતા કે મારાં લગન પેલા ઘરડા ડોસા સાથે થશે. પેલો તમે જેને પહેલવહેલો જોયો હતો તે ઘરડો ખખ ડોસલો; નીલથી યે ઘરડો! સારું થયું કે નાસી છુટાવ્યું.’

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘આ ગિલ્બર્ટ પ્રકરણ આ રીતે પૂરું થયું.’

ગિલ્બર્ટે જરા વાકું મોં કરી મનોહર હાસ્ય કરી મારી સામે જોયું. ‘નીલ! તું ધારતો હોઈશ કે મને પાછી જીવતી કરવામાં તે ભારે ખૂબી વાપરી; કેમ જૈકે! નહિ? પણ આ કાંઈ બહુ ભારે ખૂબી નથી. ચોપડીઓમાં આવે છે એવી નહિ. સોલોમન રાજાની ખાણની વાર્તામાં આવું મૂર્ખાઈ ભરેલું નથી આવતું. કેમ ડોરિક! ખરું ના? સોલોમનની ખાણની વાતમાં તો બધું યે બને. પણ આ વાર્તામાં તો... ‘અટકીને જરા મોં ધુણાવીને આગળ કહ્યું : ‘એવું કાંઈ નથી કે ચોપડીમાં લખાય. બોલ, ડોરિક! તું શું ધારે છે?’

ડોરિકે કહ્યું : ‘નીલને જરાક ભૂગોળ સારી આવડતી હોત તો ચોપડીને લાયકની વાર્તા થાત.’

જૈકેએ કહ્યું : ‘હું માનું છું કે એણે કાંઈક સાચી સાચી બિનાઓ કહી હોત તો વધારે સારું થાત. હું નથી ધારતો કે આમાં કાંઈ વાર્તા જેવું હોય. આપણે હંમેશાં બચી જ જઈએ છીએ.’

મેં કહ્યું : ‘ઠીક, બહુ સારું. હવે પછીની વાર્તામાં જ્યારે આપણે બધા મનુષ્યાહારી લોકો ઉપર થઈને હવામાં ઉડતાં હઈશું ત્યારે જૈકેને કારમાંથી નીચે ફેંકશું. ફરી વાર હવે એ બચવા ન પામે તેની હું ખાસ સંભાળ રાખીશ.’

ડોનલ્ડે ઉકળીને કહ્યું : ‘હા, નીલ! એ બહુ ઠીક થશે. તેણે મારી હુપ (hoop) લઈ લીધી અને આજ સવારે તે ભાંગી નાખી. જૈકે આ નિશાળમાં ન હોય તો કેવું સારું?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘તો તો નિશાળ સારી થાય. પણ અહીં ઈકાં ભણવાનું ન મળે. આ વાર્તા તો રમતચાળા છે. અને ડોનલ્ડને ને હેલ્ગાને તો નુકસાન જ થશે, કેમ કે એ તો એ વાર્તા સાચી માને છે. કેમ એ ડોનલ્ડ! ખરી વાત ને? આવી કાર ક્યાંઈ હોતી હશે? પણ ડોનલ્ડ સાચું માને છે!’

ડોનલ્ડ કહે : ‘પણ નીલ જ્યારે વાર્તા કહે છે ત્યારે તો સાવ સાચું લાગે છે.’

ડોરિક કહે : ‘મને પણ એમ જ લાગે છે. અરે નીલ! તું હોશિયાર છે. જૈકે! જો તો ખરો, કહેતાં કહેતાં એ વાર્તા બનાવતો જાય છે; આગળ શું આવશે. એની તો એને ય ખબર નથી હોતી!’

મેં ગંભીરતાથી કહ્યું : ‘માફ કરજો. જેમ વાત બની છે તેમ જ હું કહું છું.’

ગિલ્બર્ટના છૂટકારા પછી સૌને એમ લાગ્યું કે હમણાં તો સાહસોથી ઠીક ધરાયાં છીએ.

જેકેએ કહ્યું : ‘હું દરખાસ્ત મૂકું છું કે આપણે હવે પાછાં ઇંગ્લાંડ જઈએ.’

નીલ સિવાય બીજાં બધાંનો અભિપ્રાય એમ જ પડ્યો.

નીલે કહ્યું : ‘મને તો ખાટૂમમાં ગોર્ડનની કબર જોવાનું મન છે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘વારુ, આપણે એ રસ્તેથી પાછાં જઈએ.’

પરિણામે એમ બન્યું કે એક અઠવાડિયા પછી ખાટૂમની કોઈ હોટેલની અગાશીમાં આખી મંડળી બેઠી હતી.

જેકેએ પૂછ્યું : ‘ગોર્ડન વિષે શી વાત છે?’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ વહેમાઈને કહ્યું : ‘જો તું વાર્તામાં ઇતિહાસ ભણાવવા માગતો હો તો હું તો કહીશ કે અમારે એવું ગંધારું નથી સાંભળવું. કેમ જેકે? આપણે કાંઈ અત્યારે નિશાળમાં નથી. એ ઠીક બહાનું છે.’

ડેરિકે ખિખિયાટો કર્યો. તેણે કહ્યું : ‘નીલને ઇતિહાસ આવડે છે જ કયે દવિસ!’

જેકેએ કહ્યું : ‘મારે ઇતિહાસ ભણવો નથી. ગોર્ડનની વાતમાં શું. રાખ છે?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મને તો સાહસની વાર્તા ગમે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મને પણ સંહિ ને મગરો ને એવું એવું હોય તેવી વાર્તા ગમે. હજી સુધી શાર્કની વાર્તા તો આવી જ નથી.’

મેં દબ્તાથી કહ્યું : ‘દેખો, ગોર્ડનની વાત સાંભળવી છે કે નહિ?’

છોકરાંઓ સામે ગાજી ઉઠયાં : ‘નહિ; ગોર્ડન નહિ. અમારે વાર્તા જોઈએ!’

મેં કહ્યું : ‘ઠીક.’

ને વાર્તા આગળ ચલાવી.

વાર્તા

તે જ ક્ષણે એક ભયંકર બૂમ ઉઠી કે બોટ બૂડે છે. પરંતુ વહાણનો કપ્તાન વહાણ ઉપર ન હતો. તે કિનારા ઉપર બટેટાં રોપતો હતો.

શોફરે બૂમ પાડી : 'શાર્ક!'

અને ખરેખર ત્યાં શાર્ક હતી.

કપ્તાને હુકમ કર્યો : 'મિઝનબુલવર્ક તરફ ધસો. Port the leaward top-gallant mast ! Starbord the stern-sheet?'

તે જ ક્ષણે એક છોકરો કપ્તાનની કેબિન પાસે આવ્યો. તેણે કહ્યું : 'બાપુ! હું જૂઠું નહિ બોલું. મેં જ એપલના ઝાડને કાપી નાખ્યું છે.'

વચ્ચે વાતચીત

જફેએ કહ્યું : 'જો આવી બેવકૂફીભરી વાર્તા કહેવી હોય તો હું તો આ ચાલ્યો.'

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'એમાં કશું ગમ્મતભરેલું પણ નથી.'

ડોનલ્ડે અજાયબીથી પૂછ્યું : 'શાર્ક વળી શું?'

મેં કહ્યું : 'કાકડી ચોરી ગઈ તે શાર્ક. વાર્તામાં તમે શાર્કની માગણી કરી તો લો શાર્ક. હવે ઇંગ્લાંડ પાછા જવું છે કે ગોર્ડનની વાત સાંભળવી છે?'

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'ગોર્ડનની વાત થવા દો. હું જાણું છું ને; હમણાં મહેરબાન ગોર્ડન વિષે વાંચે છે એટલે પોતે ઇતિહાસ બહુ જાણે છે એમ બતાવવા માગે છે!'

થાકીને ડૉરિકે કહ્યું : 'ત્યારે ભાઈ ગોર્ડને વિષે કહો.'

વાર્તા

જફેએ પૂછ્યું : 'એ ગોર્ડનની વાર્તા શી છે?'

ઘરડો નોકર ગિલ્બર્ટના ગ્લાસમાં લીંબુ રેડતો હતો. તે અટકી ગયો અને બોલ્યો : 'ઓહો, બાપુ! તમે તો જનરલ ગોર્ડનને સંભાર્યા!'

ઘરડા નોકરે ખિસ્સામાંથી રૂમાલ કાઢી આંસુ લૂંછ્યાં. સહાનુભૂતિ દર્શાવી હેલ્ગાએ પૂછ્યું : 'કેમ ભાઈ! કેમ રડો છો?'

'સાંભરી આવ્યું, બા! એ તો સાંભરી આવ્યું,' તે જરા અટક્યો અને ફરી બોલ્યો : 'હું એનો નોકર હતો.'

મુસાફરોની આખી મંડળી પોતાની ઓરડીમાં બેઠી બેઠી ભાંગતી રાતે ગોર્ડનની વાર્તા સાંભળતી હતી.

પેલો ઘરડો નોકર કહેતો હતો : 'જો કે હું રાજકાજમાં બહુ સમજતો નથી. શા માટે ગોર્ડનને ખાર્ટૂમ મોકલવામાં આવ્યો હતો તેની પણ મને ખબર નથી. મને એટલી ખબર છે

કે મહાદી કરીને એક જંગલી આરબ હતો, ને તે અંગ્રેજો સામે થયો હતો તેથી અંગ્રેજોને બચાવવા માટે તેને મોકલ્યો હતો. અહીં બીજા ગોરાઓ હતા.'

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'મેં એ વિષે વાંચેલું છે. ટાઈમ્સનો ખબરપત્રી, ફ્રેન્ચ કોન્સલ અને બીજા વીશેક માણસો ત્યાં હતા; ખરું?'

નોકરે ડોકું ધુણાવી કહ્યું : 'હા, આશરે વીશ. શહેરને ઘેરો ઘાલવામાં આવ્યો હતો અને દરેક માણસ કિલ્લેબંદી કરવામાં રોકાયો હતો. કિલ્લા બહાર હજારો દુશ્મનો પડેલા હતા. ઘણા દિવસ પછી ગોરો લોકોને વહાણમાં બેસી સહીસલામતીની જગ્યાએ પહોંચી જવાને ગોર્ડન સમજાવી શક્યો. તેઓ વહાણમાં ઉપડ્યાં; અમે તેમને હર્ષભરી વિદાય આપી. પરંતુ તેઓ સહીસલામીતની જગ્યાએ પહોંચી શક્યા નહિ. તેઓ કિનારા તરફ ઘસડાઈ આવ્યા અને મહાદીના માણસોએ તેમને કાપી નાખ્યા. ગોરા પાસેથી લીધેલા દસ્તાવેજો વગેરે પડાવીને મહાદીએ જ્યારે ગોર્ડન ઉપર મોકલ્યા ત્યારે ગોર્ડન કેવો છાતીફાટ રડી પડ્યો હતો તે હજી મને યાદ છે. ગોર્ડનને તે વખતે જ ખબર પડી કે પોતાના બધા દેશભાઈઓ રામશરણ થયા છે!

'અરે! સરદાર ગોર્ડન ખરેખર અદ્ભુત માણસ હતો. બે કલાકથી વધારે વખત તે કદી સૂતો નહિ. પરોઢિયે બુરજ ઉપરથી ચોમેર નજર કરતો. પછી તે બાળકો સાથે હસતો અને મોટાઓને ઉત્સાહ આપતો તેમની વચ્ચે ફરતો હતો. અમે તેને દેવ જેમ પૂજતા હતા.'

'એક દિવસ એક આરબ અમારા સુધી આવી પહોંચ્યો. સંત્રીએ તેને લગભગ મરણતોલ કરી નાખ્યો હતો. રાઈફલથી તેનો જાન ઉડે તે પહેલાં તેણે બૂમ પાડી કહ્યું : 'હું અંગ્રેજ કાસદ છું.'

'તેને ગોર્ડન પાસે લઈ જવામાં આવ્યો. તેણે ગોર્ડનને સલામ ભરી અને હાથમાં કાગળિયાં મૂક્યાં.'

પાછળથી લોર્ડ કિચનર તરીકે સુપ્રસિદ્ધ થયો તે જ આ માણસ! આરબને વેશે દુશ્મનનાં લશ્કરોની કતારોમાંથી પસાર થઈને આવવાનું ભયંકર જોખમ તેણે ખેડ્યું હતું. બીજે દિવસે તે પોતાના લશ્કર તરફ વળી નીકળ્યો. કિચનરના આવવાથી જનરલ ગોર્ડનમાં ઘણો ઉત્સાહ વધ્યો. કિચનરે સમાચાર આણ્યા હતા કે મદદે આવતું લશ્કર દસ દિવસમાં આવી પહોંચશે.

'પરંતુ પરિસ્થિતિ દિનપ્રતિદિન બગડતી જતી હતી. દુશ્મન વધારે ને વધારે આગળ વધતો જતો હતો. ખોરાક ખૂટી ગયો હતો અને અમે ઉંદરો ખાઈને ચલાવતા હતા. ગોર્ડન પોતાની કશી ચિંતા કરતો નહોતો; પરંતુ 'મારા માણસો!' 'મારા માણસો!' એમ વારંવાર તે ગણગણતો હતો; મેં તે કાનોકાન સાંભળેલું.

'આખરે અંત આવ્યો. ભયંકર હલ્લો થયો. બચાવની અમારી આગલી કતારને

પાછા હઠવું પડયું, ભૂખ મરતી અને નિરાશ થયેલી અમારી બીજી કતાર પણ પાછી હતી.’

‘ગોર્ડન આગળ આવ્યો. હું અત્યારે પણ મારી આંખ સામે ઉભેલો તેને ભાળું છું. તેનું માથું ટટ્ટાર હતું; હાથે અદબ વાળેલી હતી. એના ચહેરામાં ભય ન હતો; માત્ર અત્યંત દિલગીરી હતી. એક જબ્બર સિપાઈ એની તરફ ધસ્યો ને એના શરીરની આરપાર ભાલાને ભોંકી દીધો! મેં મારી આંખો મીચી દીધી અને પછી હું નાહો. હું એક ભંડક્યામાં ભરાઈ ગયો અને ભયંકર કાપાકાપીમાંથી બચી ગયો.’

ડૅરિકે પૂછ્યું : ‘પણ મદદે આવતા લશ્કરનું શું થયું?’

ઘરડા નોકરે કહ્યું : ‘મદદ 48 કલાક મોડી આવી. કોઈને બચાવવાનું રહ્યું જ ન હતું. ખાર્ટૂમ ઉપર દુશ્મનોનો વાવટો જ્યારે તેમણે ફરફરતો જોયો, ત્યારે તેમણે જાણી લીધું કે ગોર્ડન મરાયો છે.’

‘મહાદીએ સ્લેદીન પાશા નામના એક ઑસ્ટ્રેલિયાન અમલદારને કેદ પકડ્યો હતો. કોઈનું કહેવું એમ પણ હતું કે એ ગોર્ડનનો ભત્રીજો છે. તેને બેડી નાખવામાં આવી હતી. એક દિવસ તેને તંબૂમાંથી બહાર બોલાવવામાં આવ્યો. એક સિપાઈ ટોપલી લઈને ત્યાં આવ્યો.

‘સિપાઈએ કહ્યું : ‘જો.’ અને સિપાઈએ ગોર્ડનનું માથું ધરી રાખ્યું.

હેલ્ગાએ પૂછ્યું : ‘પછી એ માણસનું શું થયું?’

નોકરે કહ્યું : ‘બાર વરસ સુધી કેદમાં રાખવામાં આવ્યો.’

નીલે કહ્યું : ‘પછી તેમણે પોતાની કેદની કથા પ્રસિદ્ધ કરી.’

વચ્ચે વાતચીત

જેકેએ કહ્યું : ‘મને વધારે જાણવાની ઉમેદ છે. પણ ઇતિહાસના પાઠ રૂપે, વાર્તા રૂપે નહિ.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘રસિક કથા છે. પણ વાર્તા તો આપણે વિષે છે, નહિ ગિલ્બર્ટ?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મૂક ને કોરે! નીલ, શું આ ખરું છે?’

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : ‘પણ આ ઘરડો નોકર શું ખરેખર થઈ ગયો? સાચેસાચ?’

મેં પૂછ્યું : ‘શું પિક્કેટ સાચેસાચ જીવતું પાત્ર છે?’

ડૅરિક જરા વિચારમાં પડ્યો. તેણે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે જ્યારે તે લોકોને બંદૂકે ઉડાડે છે ત્યારે તેને જીવતો સમજી લેવો. પણ નીલ! હું સમજ્યો; તું બહુ ચાલાક નથી. પહેલાં પિક્કેટ અમેરિકન રીતે બોલતો હતો પણ હવે અંગ્રેજની જેમ તે બોલે છે.’

ગિલ્બર્ટે ખીજવીને કહ્યું : ‘લે, કેવી ભૂલ પડે છે!’

મેં કહ્યું : ‘આ મુસાફરી દરમિયાન પિક્કેટ ઘણો કેળવાયો. નવાઈ જેવું છે કે ધીરે ધીરે તેણે અમેરિકન ઉચ્ચાર અને રૂઢિપ્રયોગો છોડી દીધા છે. પણ હું ધારું છું કે ગિલ્બર્ટના શુદ્ધ અંગ્રેજીના સંગને લીધે આમ બનવા પામ્યું છે.’

ખિજાઈને ગિલ્બર્ટે તર્જની આંગળી હલાવી. ‘સાંભળો! બે વર્ષ ભાઈ જર્મનીમાં રહી આવ્યા છે પણ ‘બીઅર’ અને ‘ટબાક’ સિવાઈ બીજું કાંઈ બોલતાં ભાઈને આવડતું નથી! તું જર્મન બોલે છે તેના કરતાં તો હું અંગ્રેજી સારું બોલું છું, નહિ ડૉરિક? અને હું તો ફ્રેન્ચ અને ઈટાલિયન પણ બોલું છું. નીલ! તારી શાળા રેઢિયાળ છે. ફરીવાર હું અહીં આવવાની જ નથી. મા કહે છે કે મને ગમે તે હું કરી શકું; ને હું તો બીજી નિશાળે ભણવા જવાની છું. બ્રસેલ્સમાં ડિકોલીની નિશાળમાં હું હતી ત્યારે ભારે મજા પડતી. બહુ સરસ નિશાળ! આના કરતાં તો ક્યાંય સારી! ત્યાં શિક્ષકો આખો દહાડો બીડીઓ ફૂંકતા નહોતા અને આવી બેવકૂફીભરી વાતો પણ કહેતા નહોતા.’

જેજેએ કહ્યું : ‘આવતા ટર્મમાં તમે અમને સબમરીન વિષે વાર્તા કહેશો? એક એવી સબમરીન શોધી કાઢો કે જે દરિયામાં નીચે છ માઈલ ઊંડે જઈ શકે.’

ગિલ્બર્ટે બૂમ પાડી મારે ગળે હાથ નાખી કહ્યું : ‘હા... તો તો બહુ સરસ થાય! બુદ્ધ નીલ! મને સબમરીનની વાત ગમે છે, કાં?’

મેં ભવાં ચડાવીને કહ્યું : ‘તેં તો કહ્યું ને કે તું તો પાછી ભણવા આવવાની નથી?’

ગિલ્બર્ટે જીભડો કાઢી ખભા હલાવ્યા.

દિલગીરી સાથે ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મા મને કડક નિશાળે મોકલવા માંગે છે, પણ મારે ત્યાં જવું નથી. તારી નિશાળમાં તું કાંઈ શીખવતો નથી, પણ એક સ્વતંત્રતા છે. કેવું સરસ! સમજ્યો?’

હું જરા હસ્યો એટલે ગિલ્બર્ટે આગળ કહ્યું : ‘પણ ડિકોલી પણ સારી નિશાળ છે.’ આમ કહી ગિલ્બર્ટે મારી સામાં ડાચિયાં કર્યાં.

વાર્તા

પછી સાહસિકો ખાટૂમ છોડી નીકળ્યાં અને સીધાં ઈંગ્લાંડ ઉડ્યાં. ઓક્સફર્ડમાં જેજેને મૂક્યો; ડૉરિક ને ડોનલ્ડને હેરોગેટ ઉતાર્યા; હેલ્વા એડિનબરોમાં એની કાકીને મળવા ગઈ અને ગિલ્બર્ટ નીલ સાથે નીલને ઘેર ગઈ.

વચ્ચે વાતચીત

જોરથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ના, હું તારી સાથે નહોતી આવી. હું અને પિક્કેટ તો લંડન ગયાં હતાં. કોઈ રીતે હું તારી સાથે તારે ઘેર તે આવું?’

વાર્તા

એક દહાડો સ્કોટલૅન્ડમાં રહીને ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘મારે ઓસ્ટ્રેલિયામાં મારે ઘેર જવું છે.’
‘ઘરભણી’માં ઉડીને તે પોતાને ઘેર પહોંચી ગઈ.

ખંડ બીજો

૧

આ રખડું ટોળી આફ્રિકામાં રખડી આવ્યા પછી પોતપોતાને ઘેર જઈ આરામ લેતી હતી પણ થોડી વારમાં તો ઘરમાં રહી સૌ કંટાળી જવા આવ્યું હતું.

એક દિવસ નીલ બાગમાં બેસી વાંચતો હતો. એવામાં વાયરલેસની ઘંટડી વાગી.
‘ઓહો!’ તેણે કહ્યું.

ડેરિકે કહ્યું : ‘નીલ! તમે છો કે? ડોનલ્ડ અને હું તો હવે કંટાળી ગયા છીએ. ફરી વાર પ્રવાસે ઉપડવું જોઈએ.’

‘પણ... બીજાંઓનું શું?’ નીલ બોલ્યો.

ડેરિકે કહ્યું : ‘આજ સવારે જૈનો તાર મને મળ્યો છે. એ કહે છે કે તેને વરુના શિકારે જવાની મરજી છે. રસ્તામાંથી તમે હેલ્ગાને લઈ લેજો અને આપણે ઓસ્ટ્રેન્ડ ઉપર જઈને ગિલ્બર્ટને બોલાવી લઈશું.’

નીલે કહ્યું : ‘ઘણું મજાનું. ચાલો હું હમણાં જ પિક્કેટને પૂછું છું કે સાથે આવવાની તેની મરજી છે કે નહિ.’

ત્રણ દિવસ પછી તો મોટર ઓસ્ટ્રેન્ડ પર ચક્કર દેતી હતી. ગિલ્બર્ટ કિનારે ઉભી હતી. મોટર જોતાંવેંત તેણે બૂમ પાડી : ‘હેઈ! આ તો આપણે ફરી વાર ઉપડીએ છીએ. ભારે મજા થઈ! ઓસ્ટ્રેન્ડથી હું તો ક્યારની કંટાળી ગઈ હતી.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું એમ કદી કહું જ નહિ. ઓસ્ટ્રેન્ડ તો બહુ સુંદર જગા છે. કારમાં બેસીને જવા કરતાં તો ઘણી જ સારી. એમ ધારો કે હું તમારી સાથે આવી? ના... રે!’

હેલ્ગાએ અધીરાઈથી પૂછ્યું : ‘આ વખતે આપણે ક્યાં ઉપડવાનાં છીએ?’

જેકે ભભક્યો : ‘ચાલો આપણે દક્ષિણ અમેરિકા જઈએ. કેમ ડૉરિક! તારું શું ધારવું છે?’

ડૉરિકે કહ્યું : ‘ઓહો! એ ખંડ હજી પૂરેપૂરો શોધાયો નથી અને જંગલી દશામાં છે, એટલે વધારે મજા આવશે.’

જેકે વીનવી ઉઠ્યો : ‘હા, હા, નીલ! બસ દક્ષિણ અમેરિકા, દક્ષિણ અમેરિકા!’

મેં કહ્યું : ‘પણ હું કેવી રીતે લઈ જઈ શકું? હું તો માત્ર વાર્તા જેમ બની છે તેમ કહેનારો છું.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘રેઢિયાળ! તું જ વાર્તા કહે છે. તું એમ ધારે છે કે તું હોશિયાર છે? વાર્તાની ચોપડીઓમાં ખપે એવી વાર્તા તો આવડતી નથી. જો, ડૉરિક! જો તો ખરો એ કેવી ભૂલ કરે છે તે? ગઈ વાર્તામાં પછી સૌંસેજનું શું થયું એ તો કહેતો જ નથી! એ જ બતાવે છે કે એને વાર્તા રચતાં કે કહેતાં આવડતી જ નથી.’

ડૉરિકે કહ્યું : ‘એનો તો મને ખ્યાલ જ ન રહ્યો. આપણે પેલા વીશ માણસો પાસેથી ઉડી છૂટયા પછી સૌંસેજની વાત ક્યાં ય આવી જ નહિ, એનું શું થયું?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘જો જો! એના સામે તો જો? કેવો ભોંકો પડી ગયો છે! શો જવાબ આપવો એ એને સૂઝતું જ નથી. સૌંસેજ વિષે કાંઈ સૂઝે તો ને!’

મેં ઠંડે પેટે કહ્યું : ‘અચ્છો વાર્તાકાર હરહંમેશ કંઈ ને કંઈ સાંભળનારની કલ્પના પર છોડી દે છે.’

ગિલ્બર્ટે હસી પડીને કહ્યું : ‘મને ખબર જ હતી. શું ગોઠવવું એની સળ સૂઝે તો કે? કેવો સપાટામાં આવ્યો નીલમજી!’

વાર્તા

આખો ઉનાળો ગિલ્બર્ટે કારને જરા ય સંભાળેલી નહિ તેથી તેના સાહસિક મિત્રોને ખૂબ જ ખીજ ચડી. કારની સંભાળ ન લીધી એટલું જ ન નહિ પરંતુ ઉલટી એને બગાડી હતી. જ્યારે તેમણે જોયું કે કારમાં ગિલ્બર્ટે કૂકડીનું ઘર બાંધ્યું છે અને ગલ્ફૂડયાં ઉછેર્યાં છે ત્યારે તેઓને કેવું થયું હશે તેનો ખ્યાલ તમે જ કરી લ્યો. સ્વાભાવિક રીતે જ ગિલ્બર્ટેને કડવાં વેણ કહ્યા અને ગિલ્બર્ટે રડી. ગિલ્બર્ટે આંખો લૂછી નાખી જીભડો બહાર કાઢ્યો અને આખરે કહ્યું : ‘આ તો સ્વતંત્ર શાળા છે. મને ગોઠે તેમ કરું!’ આમ કહીને તે છણકાથી ઘરમાં ચાલી ગઈ. પછી બીજાંઓ કારને દરિયે લઈ ગયાં અને ઘસી ઘસીને સાફ કરી. સૌ કામ પૂરું કરી રહ્યાં એટલે ગિલ્બર્ટે મોં બતાવવા હસતી હસતી ઘરમાંથી બહાર આવી.

ખૂબ હસીને ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું તમને સૌને માફ કરું છું.’ સૌ આ સાંભળીને સડક

જ થઈ ગયાં.

‘જાઓ, હવેથી એવું કરતાં નહિ.’ ગિલ્બર્ટે કહ્યું. ‘હું જ્યારે રાણી હતી ત્યારે તમે આવું કર્યું હોત તો....’ આટલું કહી તેણે બોલવું બંધ કર્યું. પણ કહેવાની મતલબ મૌન ધારણ કરી જાહેર કરી.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ બોલી ઉઠી : ‘મેં ન કહ્યું કે તને વાર્તા કહેતાં આવડતી જ નથી? એટલે જ તું મારે વિષે આવું આવું કહે છે. સોસેજની બાબતમાં ભોંઠો પડ્યો, એટલે હવે તું મારી પાછળ પડ્યો છે, ખરું ને?’

વાર્તા

થોડી ક્ષણમાં બધાં એકબીજાનાં દોસ્ત થઈ ગયાં. બધાં એક કાફીખાનામાં બેઠાં બેઠાં જૂની વાર્તા સંભારવા લાગ્યાં.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘સંહિનો શિકાર સાંભરે છે કે?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘અને ટોરેગ્સ?’

ત્યાં ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘અને સોસેજ? જ્યારે પેલા ઘરડા નોકરે કહ્યું કે સોસેજ તેનો દીકરો છે અને તે ખોવાઈ ગયો છે ત્યારે કેવી ગમ્મત આવી હતી? ગજબની વાત હતી, નહિ કે?’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ બૂમ પાડી ઉઠી : ‘અરે, જુઓ તો કેવું કહે છે? જો ને, સોસેજ બુઢ્ઢાનો દીકરો થતો હતો! મને ખબર જ છે તો, કે ચોપડીમાં આવે તેવી વાર્તા તને કહેતાં આવડતી જ નથી! એ એનો દીકરો હતો જ નહિ. જજે! તું ધારે છે કે સોસેજ બુઢ્ઢાનો દીકરો હતો? ચલાવ, નીલ! તું તારે લગાવ બેચાર વધારે ગપ્પા. કહે જોઈએ ત્યારે, એ કેવી રીતે ખોવાયો એ તો કહે?’

મેં કહ્યું : ‘ભેજામાં એક જરાક અક્કલ હોય તે તો કહી શકે કે જ્યારે ખાર્ટૂમ પડ્યું ત્યારે સોસેજ બાળક હતો. એના બાપે એને તરાપા સાથે બાંધી નીલ નદીમાં વહેતો મૂકી દીધેલો.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એના બાપનું નામ શું?’

મેં કહ્યું : ‘હમીદ આફીદી. પણ એના મિત્રો એને ટૂંકમાં બોલવા માટે આસાબુલિયોનોફરીનીડે એવું કહેતા.’

બિજાવાઈને હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ચલ જા! અમને વચમાં આવી મૂર્ખાઈ ભરેલી વાર્તા નથી જોઈતી!’

જેકેએ કહ્યું : ‘અમારે પણ નથી જોઈતી. ગિલ્બર્ટ! તું હવે મૂંગી મરીશ? હવે જો વધારે બોલી છે તો કારમાંથી ધકેલી જ દઈશું.’

ગિલ્બર્ટ તેની સામે તકિયો ફેંક્યો ને મેં મારી વાર્તા આગળ ચલાવી.

વાર્તા

બીજી સવારે તેઓ બ્રાઝિલ જવા ઉપડયાં. પિકેફ્ટે તેમને કહેલું કે બ્રાઝિલના વચલા ભાગમાં હજારો માઈલ જમીનનો પ્રદેશ હજુ સુધી નહિ શોધાયેલો પડ્યો છે. હજી ત્યાં કોઈ ગયું જ નથી.

પિકેફ્ટ, નીલ, ડોનલ્ડ ને હેલ્ગા ‘ઘરભણી’માં ઉપડયાં અને બીજાંઓ ‘ચીંચી’માં બેઠાં. ભૂગોળનું ખાં જેકે ભોમિયો બન્યો હતો. તેણે લિસ્બાં, મડિરા, કેનેરી ટાપુઓ, ભૂશિર વર્દ અને પરનામ્બુકોના માર્ગે સૌને ઉપાડયાં. ઓસ્ટ્રેલિયાથી પરનામ્બુકો આવતાં પચીસ કલાક લાગ્યા.

પરનામ્બુકો પહોંચી તેઓ બ્રિટિશ કોન્સલને મળ્યાં અને અંદરના ભાગ વિષે માહિતી માગી. એટલે સલાહ મળી કે તેમણે આમાઝોન નદીના મુખ પાસેથી આમાઝોનને કાંઠે અંદર જવું.

તેણે તેમને ચેતવ્યાં : ‘જંગલ એવું આવશે કે એમાં જવું જ અસહ્ય જણાશે. ત્યાંનાં ઝાડો એટલાં ઝડપથી ઉગે છે કે તમે તેને ઉગતાં જોઈ શકો! લોકોએ ત્યાં રસ્તા કરવાના બહુ પ્રયત્નો કર્યાં છે, પણ ત્યાં વનસ્પતિ એટલી ઝડપથી ઉગે છે કે સાંજે સુંદર રસ્તા બનાવી મજૂર ઘેર જાય ને બીજી સવારે આવીને જુએ તો રસ્તા ઉપર મોટી મોટી લત્તાઓ ઉગી નીકળી હોય!’

આ ટોળીએ બીજાં માણસોને ય પૂછપરછ કરી. તેમણે જણાવ્યું કે બ્રાઝિલમાં મોટો ભયનાનાં દાતરડીવાળાં ડુક્કરોનો છે. ડુક્કર એકલું હોય છે ત્યારે એ કોઈને ઈજા કરતું નથી, પણ જ્યારે ટોળામાં હોય છે ત્યારે તોબા પોકરાવે છે. એને વશ કરવાં ભારે મુશ્કેલ છે.

એક માણસે તો કહ્યું : ‘એ ડુક્કરનાં ટોળાં સામે તમારી મશિનગન કામ કરશે એમ રખે માનતા!’

ડેરિકે કહ્યું : ‘આ વખતની મુસાફરી તો ભારે મજેદાર થવાની લાગે છે. જામશે બાપુ...’

પિક્કેફ્ટે સૂચના કરી કે તેઓએ બ્રાઝિલનો એક સારો એવો નકશો તો સાથે લઈ જ લેવો. પરનામ્બુકોમાં સારો નકશો મળ્યો નહિ. આથી નકશા માટે તેઓને કારમાં ઉડીને રાયો જવું પડ્યું.

રાયોમાં પહોંચ્યાં ત્યારે ડોનલ્ડે સૂચના કરી કે થોડાંક સુથારી હથિયારો સાથે લઈ લઈએ તો ઠીક; ઝાડ કાપવામાં કામ આવે. પિક્કેફ્ટે બે કરવતીઓ, થોડીએક છરીઓ અને કુહાડીઓ તથા થોડા મોટા ખીલા ખરીદી લીધા. હેલ્ગાએ દોરડાનું ગૂંચળું અને ડોનલ્ડે સાકરલાકડીનું ગૂંચળું ખરીદ્યું.

થોડા દહાડા તેઓ રાયોમાં રહ્યાં; પછી પ્રવાસે ઉપડ્યાં. આમાઝોન નદીનું પહોળું મુખ આવ્યું ત્યાં સુધી તો તેઓ કિનારે કિનારે ગયાં. પછી તેઓ નદીના મૂળ તરફ નદીકાંઠે ઉપડ્યાં. નદીના પાણીની નજીક જ જરા ઊંચે મોટર ઉડાડયે જતાં હતાં. નીચે નદીમાં મોટી મોટી મગરો વારંવાર દેખાતી હતી. હેલ્ગાને શિકાર કરવાનું મન થયું. પણ બીજાંઓએ રોકાવાની નામરજી બતાવી.

કેટલાં યે રબ્બરોનાં ખેતરો તેમણે પસાર કર્યાં. જંગલમાં ક્યાંક નજીક કેટલાં યે નાનાં ગામો અને ગામડાંઓ જોયાં. પણ પછી ધીમે ધીમે ગામડાંઓ ઓછાં અને ઓછાં થવા લાગ્યાં અને દૂર દૂર પાછળ રહી જવા લાગ્યાં.

નીલે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે ઉપરવાસ નદીને કાંઠે કાંઠે ઠેઠ સુધી આપણને લોકો તો મળ્યાં કરશે. આપણે હવે સેન્ટેરમ પસાર કરી ગયાં છીએ. મેનોઝ પહોંચ્યા પછી આપણા નકશા પર જે ભાગ ઉપર ‘હજી લગી નહિ શોધાયેલો’ એવું નિશાન કર્યું છે તે તરફ જવા માટે નૈઋત્ય ખૂણા તરફ ઉપડીશું.’

ગિલ્બર્ટ સિવાય કોઈએ વાંધો લીધો નહિ. અને એ તો વાંધો લે જ, કેમ કે દરખાસ્ત નીલની હતી; એનાથી હંમેશાં એ અવળી જ હોય!

ડેરિકે કહ્યું : ‘આપણે ખોરાકની જરૂર છે. સાથે લીધેલો ખોરાક ખૂટી જવા આવ્યો છે અને હવે નીચે ઉતરીને કંઈક શિકાર નહિ કરી લઈએ તો ભૂખે મરવું પડશે.’

જેફેએ કહ્યું : ‘આપણે એકાદ ડુક્કર મારીએ અરે, આ શું? નીચે સેંકડો ડુક્કરો રખડે છે!’

અને એનું કહેવું સાચું હતું. નદીકાંઠે ડુક્કરનાં ટોળેટોળાં જોવામાં આવતાં હતાં.

તેઓ મેનોઝ તો પહોંચ્યાં. ક્યાંક ચોખ્ખી જગ્યા મળી આવે તો નીચે ઉતારો કરવાનો નિર્ણય કર્યો. કલાકેકમાં જંગલ વચ્ચે પચાસ વાર ઘેરાવાનું એક મેદાન નજરે પડ્યું. ચક્કર લઈને તેઓ નીચે ઉતરી આવ્યાં અને ત્યાં જ રાતવાસો કરવાનો ઠરાવ કર્યો.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હા...શ. ઉડીઉડીને થાકી ગયાં હતાં. આ જ તો કંટાળો આવ્યો છે.’

વચ્ચે વાતચીત

મેં જરા થાકથી કહ્યું : ‘હવે આગળ કાલે કહીશું.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘જોજો, ધ્યાન રાખજો. આપણે ઘર છોડીને બહાર નીકળવાનું નથી.’

ડૅરિક કહે : ‘પણ નીલ આપણને કોઈ પણ કારણે જો હેઠાં ન ઉતારે તો કહો તેટલું હારું. એ બુદ્ધો નીલ કંઈ ને કંઈ ધાંધલ કરવાનો જ!’

જેજે જરા દુઃખી દેખાયો. તેણે કહ્યું : ‘એમાં જ બધું બગડે છે ને! હું જાણું છું કે જેવા આપણે કારમાંથી હેઠા ઉતર્યા તેવો જ નીલ આપણી આજુબાજુ ડુક્કરોને આણશે. કેવું બેવકૂફીભરેલું! દરેક વખતે એવું જ બને ને આપણને મશિનગન ન વાપરવા દે! નીલ! એવી મૂર્ખાઈ હવે ન કરતો. અમને મહેરબાની કરી કારમાં જ રહેવા દેજે.’

ત્યાં તો ડૅરિક આનંદથી બૂમ પાડી ઉઠ્યો : ‘પણ જેજે! આખરે આપણે સહીસલામત ઉગરી જવાના. હું જાણું છું કે જંગલીઓ આપણી કારને ઉઠાવી જાય તો પણ આખરે તો આપણે જીતીએ જ. કેમ, નહિ નીલ?’

મેં કહ્યું : ‘બચ્ચા! તેં મારાં ઉછીનાં લીધેલાં છરી, સ્ક્રૂડ્રાઈવર અને ગ્રામોફોન પહેલાં પાછાં પહોંચાડી દે; પછી ભલે એ લોકો કાર ચોરી જાય, મને વાંધો નથી. ઘણા વખતથી તારાથી હું કંટાળેલો છું. પણ હવે મારી પાસેથી ઉછીનું લેવાનું કામ વધશે તો નીલને તારા પાટલૂનનું એક બુતાન લઈને તારાં માબાપ પાસે મારે મોકલવો પડશે. મગર તને ગળી ગઈ ને ફક્ત તારું એક બુતાન જ રહી ગયું. એ જાણી તારાં માબાપ દુઃખી થશે!’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘જો વળી! આ તો શિક્ષા કહેવાય. ભાઈ અમસ્તા તો હંમેશ કહે છે કે આ તો સ્વતંત્ર શાળા છે અને અમે મરજી પડે તેમ કરી શકીએ! છતાં ભાઈસાહેબ પોતાની મરજી પ્રમાણે આપણી પાસે કરાવે છે.’

મેં કહ્યું : ‘કંઈ નહિ તો છેવટે કાર તો મેં શોધી છે ને?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ગમે તેમ પણ આજ રાત્રે તું અમારી સાથે સરકસમાં આવવાનો નથી.’

પણ છેવટે મને સરકસમાં ઘસડી જવામાં આવ્યો. સરકસ સારું હતું. જોકે ડૅરિક અને ડોનલ્ડ તો માત્ર વિદૂષકની મશ્કરીમાં જ રસ લઈ શકતા હતા. તેઓને થોડુંક જર્મન આવડતું હતું. છતાં બધાને ગાય ચારતા ભરવાડના છોકરાનો દેખાવ ગમ્યો. બીજે દિવસે કોઈ નિશાળે આવ્યું નહિ. તેઓ ડ્રેસડન ગયાં અને છ અવાજની પિસ્તોલો કેપ સાથે ખરીદી. આખા અઠવાડિયા સુધી કોઈએ વાર્તાનું નામ ન લીધું. તેઓએ આખો વખત પિસ્તોલોના ભડાકા કરવામાં ગાળ્યો. અંતે જ્યારે બધી કારતૂસો ખૂટી ગઈ અને બંદૂકના ઘોડા ભાંગી ગયા ત્યારે જેજેએ કહ્યું : ‘હવે નીલ વાર્તા આગળ ચલાવે તો કેમ?’

બીજાંઓએ એ સૂચના ઉપર બહુ ધ્યાન આપ્યું નહિ. બે દિવસ પછી વાર્તા માટે

સર્વાનુમતે માગણી થઈ.

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : 'ડુક્કરો મારવા માટે આપણે નીચે ઉતર્યા ત્યાંથી વાર્તા અધૂરી છે.'

મેં કહ્યું : 'બરાબર. ત્યાંથી.'

વાર્તા

સવાર ખુશનુમા હતી. તેઓ કારમાંથી બહાર કૂદ્યાં અને અકડાઈ ગયેલાં અંગોને છૂંટા કરવા આમતેમ દોડવા લાગ્યાં. ક્ષણભર દરેક જણ દુઃખ અને ભય ભૂલી ગયું.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'જો જો હો, વાંદરાની જેમ કૂદું છું.' તેણે ડાળી પકડવા કૂદકો માર્યો અને ડાળ પકડી. પણ તેના ભારે વજનથી એ તૂટી પડી અને પિક્કેફ્ટ ભસ લઈને નીચે પડ્યો! સૌ ખડખડાટ હસી પડ્યાં.

એકાએક નીલ ભડક્યો, મોં ફાટી રહ્યું અને તેણે નિશાની કરીને કહ્યું : 'એ... પણ...'

બાળકોનું હસવું હસવાને ઠેકાણે રહ્યું. તેમની અને કારની વચ્ચે સંખ્યાબંધ ડુક્કરો જોવામાં આવ્યાં.

હેલ્ગાએ બૂમ પાડી : 'ઝટ કરો; ઝટ ઝાડ પર.'

ભયાનક છણકા કરતાં અને છીકોટા નાખતાં ડુક્કરો આગળ ધસ્યાં. તેમની તીક્ષ્ણ દાતરડીઓ અને લાલ લાલ જીભો જોતાં જ થથરાવે તેવી હતી.

દરેક જણ ઝાડની ડાળી પર સહીસલામત પહોંચી ગયું. જેઠ્ઠે ડાળી પરથી હીંચતો હતો એટલામાં તેને એક સૂવરે દાતરડી લગાવી.

તરત નીલે બૂમ પાડી : 'કોની પાસે રિવોલ્વર છે?'

પણ કોઈની પાસે એક પણ હથિયાર ન હતું.

જેઠ્ઠેએ ડૂસકાં ભરતાં કહ્યું : 'ભૂખ તો કકડીને લાગી છે અને નીલ! હું તો ધારતો હતો તું કારની સંભાળ રાખવા ઉભો છે.'

નીલે કહ્યું : 'તું ધારે એ શા કામનું? હવે તો આપણું સૌનું આવી જ બન્યું. ઝટ ભગવાનનું નામ લેવા મંડીએ ને પછી ડુક્કરના મોંમાં કૂદી પડીએ.'

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : 'કાર સુધી પહોંચવાનો કોઈ ઈલાજ?'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'એક ઉપાય છે. નીલ નીચે કૂદી પડે ને જંગલ તરફ દોડે; અને જ્યારે સૂવરો તેની પાછળ પડે ત્યારે આપણે દોડીને કાર પાસે પહોંચી જઈએ!'

આ દરખાસ્તને સૌએ ધુતકારી કાઢી.

આ તરફ ડોનલ્ડ કાર તરફ જવાનો રસ્તો શોધી રહ્યો હતો. વાંદરાની જેમ તે એક ડાળીએથી બીજી ડાળીએ જે બાજુએ કાર હતી તે બાજુએ તેની નજીક સુધી પહોંચી ગયો.

ડેરિકે બૂમ પાડી : ‘સાબાશ! હવે કૂદી પડ અને સૂવરો પર મશિનગન ચલાવ.’

ડોનલ્ડે જવાબ આપ્યો : ‘એમ કંઈ બાપાજીનો લાડવો છે? કાર તો હજી દસ ફીટ દૂર છે!’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ચાલ હવે ઝટ જવા દે મને.’ પણ ત્યાં તો તે મરતાં મરતાં બચી ગયો. કેમકે ડાળ તૂટી અને જો તે સૂવર ઉપર ન ફસડાયો હોત તો તો તેનું આવી જ બનત.

તેણે બીજી બાજુથી બૂમ પાડી : ‘મને યુક્તિ જડી છે. નીલ! તાપી પાસે છરી છે?’

સદ્ભાગ્યે નીલ પાસે છરો હતો. તેણે ઝાડે લટકતી એક મોટી વેલ કાપી, તેનો ગાળિયો કર્યો અને મોટરના વાયરલેસના થાંભલાને ભરાવવાને ફાંસલો નાખ્યો. પચાસેક વખત મથ્યા પછી આખરે તે ફાલ્યો. વેલ ઝાડ સાથે તો મજબૂત વળગેલી હતી પણ વચમાં તે ઝોળો ખાતી હતી. ડેરિકને ભય લાગ્યો કે પોતે ટીંગાતો ટીંગાતો વચ્ચે આવે ત્યારે તો ઝોળાને લીધે પગ ખૂબ નીચે જાય અને સૂવરો તેને વાઢી જ નાખે! વેલને ખેંચીને પકડી રાખવાને તેણે નીલ અને પિકેફ્ટને બોલાવ્યા. તેઓ ડાળીએ ડાળીએ કૂદતા ત્યાં પહોંચ્યા.

પછી ભયંકર પ્રયત્ન શરૂ થયો. નીલ અને પિકેફ્ટે વેલને ખેંચી રાખી, ને ડેરિક તેના પર એક પછી એક હાથ મારતો ટીંગાલો ચાલ્યો. તે જગાએ સેંકડો સૂવરો દોડી આવ્યાં ને નીચે જોયું તો તેના હાંજા ગગડી ગયા. બરાબર અધવચ પહોંચ્યો ત્યાં તો વેલ તૂટી! કારમી ચીસ નાખતો તે નીચે પડ્યો, ને છીકોટા નાખતાં સૂવરો તેની ફરી વળ્યાં.

‘ઓ ખુદા!’ કરતોક ને પિકેફ્ટ સૂવરો વચ્ચે કૂદી પડ્યો, ને તેવો જ તે એક સૂવરની પીઠ પર બેઠો. સૂવર ચીસ પાડી ભસ દઈને પટકાઈ પડ્યું. પિકેફ્ટ પાટુએ પાટુએ સૂવરને ફટકારવા માંડ્યો. ડેરિક તો નીચે પડ્યો હતો ને ડઝનેક સૂવરોનાં મોઢાં તની આસપાસ હતાં.

પિકેફ્ટે ગર્જના કરી : ‘મદદ! ખુદા ખાતર મદદ!’ લાગલો જ નીલ કૂદી પડ્યો. હવે કાર તરફ જવાનો રસ્તો ખુલ્લો થઈ ગયો હતો. નીલ કારમાં કૂદી પડ્યો અને ચાર ભરેલી પિસ્તોલો ઉપાડી. એકદમ તેણે એક પિકેફ્ટ તરફ ફેંકી અને પછી પોતે બહાર કૂદી આવ્યો.

હવે કામ સહેલું હતું. નીલ અને પિકેફ્ટે બંદૂકની નળીઓ સૂવરના મોઢાંમાં ખોસીને તેમનાં માથાં ઉડાવી દીધાં. પણ બેભાન ડેરિકની નજીકમાં ભડાકા કરવાનું જોખમ ભરેલું હતું. ધસી આવતાં સૂવરોને તેઓ પોતાના પગથી હાલવતા હતા! પણ એક સૂવરે ડેરિકનો પગ મોઢામાં પકડ્યો હતો અને તે ખસતું ન હતું. પિકેફ્ટ દોડીને કારમાંથી કુહાડી લાવ્યો

અને સૂવરનું માથું તોડી નાખ્યું. હજી જોખમમાંથી સહુ પાર ઉતર્યા ન હતાં. નીચે પડેલા ડૅરિકની આસપાસનાં સૂવરોને તો મારી હઠાવ્યાં હતાં, પણ ત્યાં તો બીજાં સેંકડો સૂવરો હુમલો કરતાં આગળ ધસ્યે આવતાં હતાં.

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘હવે ભાગો; ડૅરિકને ઉપાડો.’ અને તેઓ માંડમાંડ ડૅરિકને કારમાં પહોંચાડી શક્યાં.

કેટલા ય વખત સુધી પિકેફ્ટે ડુક્કરનાં માથાં ભાંગ્યાં ત્યારે માંડમાંડ તેઓ મોટરનું બારણું બંધ કરી શક્યાં.

આ દરમિયાન નીલ મોટરના અપરડેકની મશિનગન વાપરી રહ્યો હતો. તે કામ સહેલું હતું. ઘાસ વાઢે તેમ તે સૂવરોનો ઢગલો કરી નાખતો હતો; પણ સૂવરો એટલા બહાદુર હતાં કે તેઓ જરા પણ પાછાં હઠતાં ન હતાં. એકએક સૂવર ત્યાં જ ઢળી પડ્યું. સૂવરોનાં મડદાં વચ્ચે થઈને છોકરાંઓ કારની પાસે આવ્યાં.

વચ્ચે વાતચીત

જેફ્રેએ કહ્યું : ‘બિલકુલ દમ વિનાનું!’

આમ કહેવામાં એનું કારણ એ હતું કે આ લડાઈમાં તેનો કશો હિસ્સો ન હતો.

ગિલ્બર્ટે રસ લેતાં કહ્યું : ‘શું સાચેસાચ સૂવરો માણસને ખાઈ જાય? બ્રાઝિલનાં સૂવરો એવાં ભયંકર હશે?’

મેં કહ્યું : ‘તદન સાચું. કારણ કે મેં ગઈ રાત્રે જ બાલસર્વસંગ્રહ (ચિલ્ડ્રન્સ એન્સાઈક્લોપીડિયા)માં સૂવરો વિષે વાંચ્યું હતું.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘જ્યારે ડૅરિક દોરડા પર હતો ત્યારે મેં પણ દોરડું તો ખેંચી રાખ્યું હતું.’

‘અરે ડોનલ્ડ! તારાં મજબૂત બાવડાંને લીધે તો લાજ રહી!’ મેં કહ્યું.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ત્યારે મેં શું કર્યું ? બધો વખત શું હું ઝાડ પર જ બેસી રહી?’

‘કાં, હેલ્ગા! તેં તો ભારે બહાદુરી બતાવી. હથિયાર ન હતાં છતાં તું નીચે કૂદી પડી અને ડૅરિકને કાર સુધી લઈ જવામાં તેં ટેકો આપ્યો.’

હેલ્ગા હસી. તેણે કહ્યું : ‘ગિલ્બર્ટે કંઈ જ મદદ ન કરી, ખરું?’

‘ગિલ્બર્ટે? કહેતાં દિલગીરી થાય છે કે તેણે કશી મદદ તો ન કરી, એટલું જ નહિ પણ અમે બધાંએ મજાના મલીદા જેવા એક ડુક્કરને નાસ્તા માટે તૈયાર કર્યું ત્યાં સુધી ગિલ્બર્ટ ઝાડ પર જ બેસી રહી હતી.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘એ કાંઈ ભૂખડી નથી તે ડુક્કર ખાય.’

ગિલ્બર્ટ ડૅરિક તરફ ગુસ્સે થઈને બોલી : ‘ખબર નથી પડતી કે શા માટે વાર્તામાં બધો સારો સારો ભાગ તારો આવે છે! હંમેશાં ડૅરિક બહાદુર! પણ ખરી વાત શી છે તે કોણ જાણે? ગઈ કાલે હેન્સ સાથે કજિયો થયેલો ત્યારે તો તું માંડ નાસી છૂટેલો. બાયલો! નીલ કહે છે તેમ તું સાચે જ કરી શકે તો તું કહે ને હારું. છોકરા કરતાં તો છોકરીઓ આથી વ વધારે બહાદુરી ભરેલાં ઘણાં ઘણાં કામો કરી શકે.’

આતુરતાથી જજેએ કહ્યું : ‘ગિલ્બર્ટને ફરી વાર મારી નાખો. રોજ વાર્તા વિષે એની એની એ જ પરડ! એને તો વાર્તામાં ન લાવ્યા હોત તો સારું થાત!’

ગિલ્બર્ટ એની સામે ખિજાઈ: ‘શા માટે તું એનો પક્ષ લે છે? વાર્તામાં તો તને કાંઈ કરવા દીધું જ નથી. તેં કાંઈ મારાથી વિશેષ કર્યું નથી. બધો વખત તું પણ ઝાડ ઉપર જ બેસી રહ્યો હતો કે નહિ?’

જજે વિચારમાં પડ્યો. તેણે કહ્યું : ‘ખરી વાત છે, મને પણ લાગે છે કે નીલે ડૅરિક પાસે ઘણું કામ કરાવ્યું.’

ડૅરિકે વાર્તા વિષે આગળ આશા બતાવતાં કહ્યું : ‘કદાચ દાતરડીના ઘાને લીધે હું મરી જાઉં. નીલ! આગળ ચલાવ.’

૨

સારા નસીબે ડૅરિકને લગભગ કશી જ ઈજા નહોતી થઈ. પગમાં પડેલો ઘા દેખીતો ખરાબ હતો. પણ તપાસતાં માલૂમ પડ્યું કે તે જરાય ઊંડો નહોતો.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘ધનુરવા (ટીટેનસ)નો ઓછો જ ભય છે. જોકે માંસાહારી જનાવર કરડ્યું હોય તો ધનુર્નુ જોખમ રહે ખરું.’ હાર્વર્ડમાં રહી પિક્કેફ્ટે થોડોક વૈદાનો અભ્યાસ કર્યો હતો.

સૂવરના શેકેલા માંસનો નાસ્તો લઈ તેઓ આગળ ચાલ્યાં.

બપોર પછી ટેલસ્કોપ (દૂરબીન)માંથી ગિલ્બર્ટને દૂર કંઈક ગામડા જેવું દેખાયું. તેઓ ત્યાં પહોંચ્યાં. કેવી જાતના લોકો એ ગામડામાં વસે છે. એ જોવા માટે સૌએ ત્યાં રોકાવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેઓએ ગામની બહાર પડાવ નાખ્યો. જંગલી લોકોનો ખૂબ જમાવ થયો, પણ હલ્લો કરવાનો તેમને ઈરાદો જણાયો નહિ. તેઓ જંગલી જાતિના જ હતા: ચામડી રાતી ને માથે પીછાં ખોસેલાં.

નીલે કહ્યું : ‘અજબ! આ લોકો પાસે તો પથ્થરની કુહાડી છે!’

જેમણે સુધારવાનું નામ પણ સાંભળ્યું નહોતું. એવા લોકો અહીં મળી આવ્યા હતા.

આશ્ચર્યની આંખો ચમકાવતાં ડેરિકે કહ્યું : ‘નવી જ જાતિ? આપણે તો ભારે નસીબદાર! આપણી આગળ વિલિંગ્સ્ટન અને સ્ટેન્લી કાંઈ હિસાબમાં નહિ; કેમ જેજે?’

જેજેએ કહ્યું : ‘અરે, આની આગળ બધું પાણી ભરે! દુનિયામાં આપણે ખૂબ પ્રસિદ્ધ થઈશું.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘જુઓ, જુઓ તો! આપણી સામે તેઓ કંઈ ઈશારત કરતા લાગે છે.’ અને ખરેખર તેઓ ઈશારત કરતા હતા. એક ઊંચો માણસ કારની નજીક આવ્યો અને તેણે હાથ ઊંચો કર્યો. નીલે બારણું ઉઘાડ્યું અને તેના તરફ મોં મલકાવ્યું. પેલો માણસ કાંઈક ન સમજાય તેવી ભાષામાં બોલ્યો; પણ તેના ઈશારતથી તેનું કહેવું સૌ સમજી શકતા હતા. હાથમાંની પથ્થરની કુહાડી તેણે નીચે ફેંકી દીધી.

હેલ્ગાએ હળવેથી કહ્યું : ‘એનો અર્થ એમ છે કે એ આપણો મિત્ર થવા માગે છે.’

પછી તેણે એક બીજા માણસને નજીક બોલાવ્યો અને તે બન્નેએ સામસામાં નાક ઘસ્યાં.

ગિલ્બર્ટે હસીને કહ્યું : ‘ગધેડાઓ! તેઓ આપણી સાથે પણ એમ નાક ઘસવા માગે છે.’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘મને લાગે છે કે આપણે નીચે ઉતરીને તેમને ખાતરી કરાવવી જોઈએ કે આપણે મિત્રો છીએ.’

પિકેફ્ટની દરખાસ્ત વિચારાઈ અને અંતે એમ ઈર્ધ્યુ કે સહીસલામતીની ખાતર પિકેફ્ટે એક કારમાં અને નીલે બીજી કારમાં રહેવું.

પછી છોકરાંઓ નીચે ઉતર્યા અને પેલા માણસે ગંભીરતાથી પોતાનું નાક સૌ છોકરાંઓનાં નાક સાથે ઘસ્યું.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘આફ્રિકામાં આપણે જે લોકો જોયા હતા તે કરતાં આ લોકો સારા છે.’

છોકરાંઓ તેમની સાથે ભળ્યાં અને તેની જોડે વાત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પાંચ મિનિટમાં તો ડોનલ્ડે કેવી રીતે નાક પર આંગળી મૂકવી તે જંગલી છોકરાઓને શીખવ્યું. સીધું કેમ થૂંકાય તે હેલ્ગાએ કેટલીક છોકરીઓને શીખવ્યું.

ગિલ્બર્ટ ઈંગ્લિશ, ફ્રેન્ચ, જર્મન અને ઈટાલિયનમાં બોલ્યે જતી હતી. પણ આ રાતા ઈન્ડિયનો એક પણ શબ્દ સમજ્યા નહિ. ડેરિક તે લોકનાં પથ્થરનાં હથિયારો જોવામાં પડ્યો હતો. એક જુવાન જંગલી હાવભાવથી આવી કુહાડીથી ડુક્કરને કેવી રીતે મારી શકાય તે બતાવવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો.

એકાએક ટોળામાં વિચિત્ર ઘોંઘાટ અને ખળભળાટ થયો. છોકરાંઓ ભયથી ચમક્યાં

અને કારમાં સહીસલામત પહોંચવા ધસતાં હતાં. પણ તરત જ તેઓ શાંત પડ્યાં. તેઓ જાણી શક્યાં કે આ ધમાલ તો ત્યાંનો રાજા આવતો હતો તેથી થઈ હતી. રાજા ઊંચો અને પાતળો હતો; ગરુડના પીછાં તેને માથે શોભતાં હતાં.

ગિલ્બર્ટ હેલ્ગાને કહ્યું : ‘વાહ! રૂપાલો લાગે છે.’

લોકોએ માનપૂર્વક રસ્તો આપ્યો અને રાજા આગળ ચાલ્યો. બાળકોએ તેમને નમન કર્યું અને રાજાએ જરા ઉભા રહી સોથી નમન કર્યું. જેવી રાજાની નજર કાર ઉપર પડી તેવો જ આશ્ચર્યચકિત નજરે તે તેના તરફ જોઈ રહ્યો. એને એમ લાગ્યું હશે કે આમાં સૌનો મુખી પિક્કેફ્ટ હશે, કારણ કે તેણે પિક્કેફ્ટને જ નિશાની કરી પોતાની પાસે બોલાવ્યો. પિક્કેફ્ટ બહાર આવ્યો. રાજા તેના તરફ બે ડગલાં ગયો ને ઘણી જ ગંભીરતાથી પોતાના નાકને પિક્કેફ્ટના નાક સાથે ઘસ્યું.

આ દેખાવ ઘણો જ રમૂજભરેલો હતો. રાજા નિશાનીથી પૂછવા લાગ્યો : ‘તમે કોણ છો અને ક્યાંથી આવો છો?’

આ પ્રસંગે ડેરિકે પોતાની બુદ્ધિનો સુંદર ઉપયોગ કરી બતાવ્યો. તેણે રેતીથી જમીન પર નકશો દોર્યો. એક ઘાસનું તરણું મૂકી આમાઝોન નદી બનાવી. પછી તેણે એક પથરો લીધો અને કાર તરફ ધર્યો. કહેવાની મતલબ એમ હતી કે આ પથરો એટલે કાર સમજવી. રાજાએ પેતો એ વાત સમજ્યો છે એમ બતાવવા માથું ધુણાવ્યું. પછી ડેરિકે નદીના મુખ આગળથી પથરો ઉપાડ્યો અને નદીના મૂળ તરફ તેઓ ઉડતા કેમ આવ્યા તે સમજાવ્યું. સમજતા હોય તેમ પેલા જંગલીઓએ માથાં ધુણાવ્યાં. પછી આંખના એક પલકારામાં ડેરિકે રાજા તરફ આંગળી ચીંધી અને પિક્કેફ્ટ તરફ ફેરવી એમ સમજાવ્યું કે આ જેમ તમારો રાજા છે તેમ અમારો રાજા આ પિક્કેફ્ટ છે. રાજાએ આ વાત પોતે સમજ્યો છે એમ ખાતરી કરી બતાવવા પિક્કેફ્ટ સાથે ફરી નાક ઘસ્યું. એટલામાં ગિલ્બર્ટના ભેજામાં કંઈક વિચાર આવ્યો. તેણે કારમાં બેઠેલા નીલ તરફ આંગળી ચીંધી ને તેના તરફ સૌનું ધ્યાન ખેંચ્યું. પછી તેણે પિક્કેફ્ટ તરફ જોઈ હાથ ઊંચો રાખી બતાવ્યો. ગિલ્બર્ટનો આશય નીલ હલકા દરજ્જાનો છે એમ બતાવવાનો હતો; રાજા સમજતો દેખાયો કે નીલ મોટરનો શોફર છે.

અલબત્ત આમ નિશાનીથી વાત કરવાનું રસભર્યું હતું. પણ આખરે તેમાંથી ગેરસમજણ ઉભી થઈ.

પોતે ભૂખ્યા છે એમ સમજાવવા ડોનલ્ડે આંગળી મોઢામાં મૂકી. રાજાએ તરત જ ગામમાંથી દાંતના દાક્તરને બોલાવ્યો. દાક્તર તો પથ્થરનું ટાંકણું અને હથોડી લઈ હાજર થયો. ડોનલ્ડે માથું ધુણાવ્યું અને પથરો ઉપાડી તે ખાતો હોય તેમ બતાવ્યું. રાજા નમ્રતાથી ડોનલ્ડને નમ્યો અને તેના માણસોને પથ્થરોનો એક મોટો ઢગલો કરવાનો હુકમ આપ્યો. પછી ડોનલ્ડ અને જંગલી લોકો પથરાના ઢગલા તરફ કૂંડાળું વળીને બેઠા. તેઓ

એમ સમજ્યા હતા કે ડોનલ્ડ જાદુના બળથી એ બધા પથરા ખાઈ જશે!

હેલ્ગા બેઠી બેઠી ગીત ગાતી હતી. જંગલીઓ સમજ્યા કે એ માંદી છે. એટલે તેમણે વૈદને તેડવા મોકલ્યો. ગિલ્બર્ટના બૂટમાં કાંકરી ખૂંચતી હતી તેથી એણે બૂટ કાઢ્યો; પણ એટલામાં તો જંગલીઓ સસલાં પેઠે નાસભાગ કરતાં દોડ્યાં. એ બધાને એમ જ લાગ્યું કે ગિલ્બર્ટે સમૂળગો પોતાનો પગ જ છૂટો કરી નાખ્યો છે!

જેકે કહે : ‘જો મારી એકાદ આંખ કાયની બેસાડેલી હોત કે હાથ બૂચના લાકડાનો હોત તો ભારે ગમ્મત પડત!’

આ જંગલી લોકો ભારે બીકણ હતા. કંઈક નવું જોવામાં આવે તો તેમને કંઈ ને કંઈ થઈ જાય. ડોનલ્ડે પથરાને ઠેબું માર્યું ત્યાં તો બધા હબકીને સડક થઈ ગયા! કોઈ દિવસ માણસને ન ભાળ્યું હોય એવા રોઝ જેવા આ લોકો હતા. બીતા બીતા પણ નવાઈથી કુતૂહલથી આગળ આવે. ઝટઝટ પાસે આવતાં યે વાર નહિ ને ભાગી જતાં યે વાર નહિ.

રાજાએ તાળી પાડી ને સ્ત્રીઓ ખાવાનું લાવી. જંગલી ઈંડિયનોએ ઉભાં ઉભાં ખાધું. તેઓની પાસે થાળીવાટકા તો શાના હોય? હાથમાં જ ખાવાનું રાખી તેઓ ખાતા હતા. તેમની પાસે છરીકાંટા પણ ન હતા. એમના દાંત કૂતરાની જેવા મજબૂત અને ધોળા હતા. દાંતથી હાડકાં પણ ચોટેલું માંસ તેઓ ઉખેડી ઉખેડી ખાતા હતા.

આપણા મુસાફરોને પણ સાથે ખાણું લેવાનું આમંત્રણ મળ્યું. પરંતુ ખોરાકમાં મોટે ભાગે કાચું માંચ હતું, તેથી તેઓએ આભાર સાથે માફી માંગી.

જેકેએ ગિલ્બર્ટને કહ્યું : ‘આ લોકોને અગ્નિની ખબર જ નહિ હોય શું?’

બરાબર આ જ વખતે નીલ કારમાંથી બહાર આવી પોતાની ચૂંગી તમાકુથી ભરતો હતો.

ગિલ્બર્ટ કહે : ‘જ્યારે નીલ ચૂંગી સળગાવે છે ત્યારે આ જંગલીઓનાં મોઢાં તરફ જોજો!’

નીલે ચૂંગી સળગાવી કે જોઈ લ્યો મજા! જેવા પેલાએ ભડકો ભાળ્યો કે તરત તેઓએ ભયંકર ચીસ નાખી. ખાવું ખાવાને ઠેકાણે રહ્યું ને બધા જાય ભાગ્યા! રાજાએ કંઈક હંમિત બતાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પણ જ્યારે નીલની હોકલીમાંથી ધુમાડાના ગોટેગોટા નીકળવા માંડ્યા ત્યારે તો તે પણ ભાગ્યો ને મહેલભેગો થઈ ગયો!

પિક્કેટ કહે : ‘આ લોકોને આપણે બિવડાવશું એ નહિ ચાલે. ચાલો ગ્રામોફોન વગાડીએ. એટલે તેઓ પાછા આવશે.’

હેલ્ગા ગ્રામોફોન લાવી અને રેકર્ડ ચડાવી. પ્રથમ તો કોઈ દેખાયું નહિ; પણ થોડી વારે એક જણ, પછી બીજો જણ, પછી ત્રીજો, એમ ઘણાએ ડોકાં બહાર કાઢવા માંડ્યાં.

જરા વખત જતાં તેઓ દૂર દૂરથી આવતા દેખાયા. પિક્કેફ્ટે તેમની નિશાની કરી પાસે બોલાવ્યા અને તેઓ ધીમે ધીમે નજીક આવ્યા. એકાએક નીલને એક વિચાર સૂઝ્યો. તેણે ગિલ્બર્ટનો હાથ પકડ્યો ને નાચવા લાગ્યો. જંગલીઓને આ જોઈ બહુ મજા આવી ને થોડાંક બાળકો તો આ જોઈ સાથે નાચવામાં જોડાયાં.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહે : 'તારી સાથે હું નાચું જ નહિ તો! ડૉરિક! જોયું ને તેં, ભાઈ કેવા નાચે છે તે? નાચતાં કાંઈ ભાઈ ડોળ કરે છે! કાંઈ પગલાં મૂકે છે! પણ એ રીત તો જરીપુરાણી થઈ ગઈ છે, જરીપુરાણી! બ્રસેલ્સ અને પારીસમાં તો તારી જેમ એક પણ જણ નહિ નાચે.'

મેં દમમથી કહેવું શરી કર્યું : 'વિયેનામાં....'

પણ હેલ્ગા વચ્ચે બોલી ઉઠી : 'વિયેનામાં લોકો કેમ નાચે છે એ જાણવાની અમારી મરજી નથી. અમારે તો વાર્તા સાંભળવી છે, ચાલો આગળ.'

મેં ચિડાઈને કહ્યું : 'ગિલ્બર્ટ બધી ગરબડ આદરી છે.'

ગિલ્બર્ટ બોલી : 'અલબત્ત, કેમકે તું મારી વિષે જૂઠાણું હાંકે છે. હું તારી સાથે શાળામાં પણ નાચી નથી, ને વાર્તામાં પણ નાચી નથી. વાર્તામાં ફેરફાર નહીં કરે તો હું વાર્તાને આગળ ચલાવવા જ નહિ દઉં.'

ગુસ્સાથી ડૉરિકે કહ્યું : 'અરે, એને ફરી વાર વાર્તામાંથી પડતી જ મૂકો ને!'

જેકેએ બરાડો પાડ્યો : 'શાળાની સભા બોલાવો. ચાલો, મત લઈએ કે ગિલ્બર્ટને વાર્તામાં રાખવી કે નહિ.'

ડૉરિક, જેકે અને ડોનલ્ડે એને કાઢી નાખવાનો મત આપ્યો; મેં અને હેલ્ગાએ એને રાખવાનો મત આપ્યો.

જેકેએ કહ્યું : 'ત્રણ વિરુદ્ધ બે. ગિલ્બર્ટ! ફરી વાર તારું આવી બન્યું. આશા રાખું છું કે તને એ ગમશે!'

મેં કહ્યું : 'મત આપવામાં પૂરેપૂરો ન્યાય સચવાયો નથી. અલબત્ત પિક્કેફ્ટ અહીં આ વખતે હાજર નથી, પણ તેણે મને એક વાર કહ્યું હતું કે શાળાની સભામાં નીલ! તું મારે બદલે મત આપજે. હું તેનો મત ગિલ્બર્ટની તરફેણમાં આપું છું.'

ડૉરિક કહે : 'ત્યારે તો ત્રણ વિરુદ્ધ ત્રણ થયા. નિર્ણાયક (કાસ્ટિંગ) મત કોણ આપશે?'

મેં કહ્યું : 'બેશક ગિલ્બર્ટ જ આપશે.'

ગિલ્બર્ટે મોં બતાવી દાંતિયા કર્યાં : 'મારે વાર્તામાં તો રહેવું છે પણ મારે તારી સાથે

નાચવું નથી.’

મેં કહ્યું : ‘વારું; ત્યારે આગળ ચલાવું છું.’

વાર્તા

નીલે નાચવા માટે ગિલ્બર્ટનો હાથ પકડયો, પણ ગિલ્બર્ટ ના પાડી જણાવ્યું કે પોતે બહુ થાકી ગઈ છે. આથી નીલે ગિલ્બર્ટને છોડી હેલ્ગાને લીધી. તરત જ પેલા જંગલીઓ ને નાનાં છોકરાંઓ તેમાં ભળ્યાં. પણ તેઓ બહુ કઢંગાં દેખાતાં હતાં. ચોખ્ખું દેખાઈ આવતું હતું કે તેમણે બાપગોતર કઢી સંગીત સાંભળ્યું નહિ હોય. આપણા આ મુસાફરોને માલૂમ પડયું કે આ પોટોમન લોકો (એ જંગલીઓની જાત એ હતી) માત્ર એક જ પ્રકારનું સંગીત સમજે છે અને તે ગાયના ચામડાથી મઢેલ ઢોલક બજાવવાનું.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘ઈંગ્લંડના પથ્થરયુગમાં એક વખત જેવા માણસો હતા તેવા આ લોકો લાગે છે. તેમના વર્ણનને આ લોકો મળતા આવે છે. તેઓએ અગ્નિનું જ્ઞાન નથી; ધાતુઓને ગાળવાનું જાણતા નથી; તેઓએ હજુ સુધી પૈડાંની શોધ કરી હોય એમ લાગતું નથી. કેવો વિચિત્ર દેશ! અહીં ગાડાં નથી, નિશાળો નથી, દેવળો નથી, કાગળ નથી, કશું જ નથી. માત્ર પથ્થરની કુહાડીઓ અને માટીનાં ઝૂંપડાં છે. નવાઈ લાગે છે કે આખો દહાડો આ લોકો કરતા હશે શું?’

પછી પોટોમન લોકોના રાજાએ આ મંડળીને થોડો વખત પોતાના મહેમાન થઈ રોકાવાનું આમંત્રણ આપ્યું. તેણે ત્રણ વખત ચંદ્રની સામે આંગળી કરી તેથી લાગ્યું કે તેનું આમંત્રણ ત્રણ માસનું છે. આ આમંત્રણ તો સ્વીકાર્યું પણ કોઈએ એમનાં માટીનાં ઝૂંપડાંમાં રહેવાનું પસંદ ન કર્યું. સૌ કારમાં જ રહ્યાં.

પંદરેક દિવસમાં ડૅરિક અને ગિલ્બર્ટ પોટોમન લોકો સાથે વાતો કરતાં થઈ ગયાં! એ લોકોની ભાષામાં માંડ ત્રણસો જેટલા શબ્દો હશે. વળી નવાઈ જેવું એ હતું કે ‘મારી નાખવું’ એવો શબ્દ એમની ભાષામાં હતો, પણ ‘ખૂન કરવું’ એવો શબ્દ ન હતો; ‘ચોરી’ને માટે એમની ભાષામાં શબ્દ જ ન મળે! ચોરવાનો ખ્યાલ જ એમને આવતો નહિ.

શરૂઆતમાં થોડા અઠવાડિયાંમાં જે બન્યું તે વર્ણવવું અશક્ય છે. આવી પ્રજાની શોધ વિષે સંપૂર્ણ લખવા બેસીએ તો પુસ્તકોનાં પુસ્તકો ભરાય! એમાંના કોઈ કોઈ પ્રસંગો જ વર્ણવી શકાશે.

અગ્નિ તો આ લોકોને અદ્ભુત વસ્તુ લાગેલી. નીલ અગર પિક્કેટ સિગાર કે હોકલી સળગાવે તે જોવા તો તેઓ કલાકના કલાક સુધી ખડે પગે ઉભા રહેતા. આ વખતે તો ડોનલ્ડ અને ડૅરિક પણ ખૂબખૂબા બીડીઓ પીવા લાગ્યા. અલબત્ત તેઓ કહેતા : ‘આ અમે બીડીઓ પીએ છીએ તે તો પોટોમન લોકોને શીખવવા સારુ જ છે.’ પણ એમની આ

વાત સાવ સાચી ન હતી.

નીલે એમને કહ્યું : ‘આપણે આમ ને આમ દીવાસળી સળગાવ્યા કરશું તેમાં તેમનું કાંઈ નહિ વળે. તેઓ બહુ બહુ તો દીવાસળીઓ સળગાવતાં શીખશે. તેમાં શું રળશે? આપણા ગયા પછી તેઓ દીવાસળી ક્યાંથી કાઢવાના? પછી તેઓ દેવતા માટે શું કરશે?’

શોધક ભેજાના ડેરિકે પ્રયોગ કરવા માંડ્યા. તેણે બે લાકડીઓ સામસામી ઘસી જોઈ પણ કંઈ વળ્યું નહિ. પછી તેણે પોલાદ અને પથ્થરને એક બીજા સાથે અફાળીને તણખા પાડવા પ્રયત્ન કર્યો. તેણે કહ્યું : ‘આ રીતે કંઈ થશે એમ લાગે છે.’

‘પણ ડેરિક! એ લોકો પાસે પોલાદ નથી એનું કેમ?’ ગિલ્બર્ટે કહ્યું.

ડેરિકે ખાતરીપૂર્વક કહ્યું : ‘આપણા જતા પહેલાં તો તેમને પોલાદ મળી રહેશે.’

અહીં આવ્યાંને લગભગ ત્રણ અઠવાડિયાં થયાં હશે. એક રાત્રે જંગલીઓનાં થોડાં છોકરાંઓની સાથે હેલ્ગા અને ડોનલ્ડ ફરવા નીકળ્યા પોટોઈકી શહેરથી (રાજધાનીનું નામ પોટોઈકી હતું) તેઓ લગભગ બે માઈલ દૂર નીકળી ગયાં અને એક પર્વતની હાર નજીક આવ્યાં. આ હારને ગિલ્બર્ટ-આલ્સના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. એનું પી.ડોનલ્ડ શિખર 547 ફૂટ ઊંચું છે. આ પર્વતમાળામાંથી ડેરિકો અને કેરોટીજ્યોફ નામની નદીઓ નીકળે છે. ભૂગોળની ચોપડીઓમાં લખ્યું છે કે આમાઝોનની આ મોટી શાખાઓ ડેરિકો નામના એક ઈટાલિયન અને કેરોટીજ્યોફ નામના એક રશિયન ઉમરાવ, એ બે પ્રસિદ્ધ શોધકોએ શોધી કાઢી છે! ભૂગોળમાં જેમ અનેક ગપ્પા હાંકે છે તેવો આ એક ગપ્પો!

પેલાં છોકરાંઓ તો ડુંગર પર ચડ્યાં. રમતરમતમાં હેલ્ગાએ જમીન ઉપરથી એક ઢેકું ઉપાડ્યું અને ડોનલ્ડ પર ફેંક્યું. ડોનલ્ડને તે કપાળમાં વાગ્યું અને તમ્મર ખાઈ તે નીચે પડ્યો.

ડોનલ્ડ ભાનમાં આવ્યો ત્યારે હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘અરે, મેં ફેંક્યું ત્યારે મને ખ્યાલે નહિ કે એ એટલું બધું ભારે હશે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘ને એ એટલું ભારે હોવું પણ ન જોઈએ. હેરોગેટ અને હેલેરામાં માટી આટલી બધી ભારે હોતી નથી. એકેક ઢેકું સાથે લઈ લો; જઈને નીલને તેનું કારણ પૂછીશું.’

નીલ પણ ઢેકું જોઈ બીજાની જેમ મૂંઝવણમાં પડ્યો ત્યાં ગિલ્બર્ટ બોલી ઉઠી : ‘કેમ? આ તો માટી સાથે સોનું મળેલું લાગે છે. જુઓ, કેટલું પીળું છે?’

જેજે બોલ્યો : ‘સોનું હોય તો તો બખ્ખાં!’

ડેરિક કહે : ‘હમણાં ખબર.’ એટલું કહીને તેણે દોડતા મોટરમાં જઈને ત્રણ મિનિટમાં ઓક્સિહાઈડ્રોજનનો ભડકો કર્યો અને તેના ઉપર ઢેકાને મૂક્યું. ઢેકું કડકડવા લાગ્યું અને તેમાં ફાટો પાડીને માંહેથી પીળો પીળો રેલો ચાલવા માંડ્યો. લાગલાં જ સૌ બૂમ બાડી

ઉઠ્યાં : 'સોનું, સોનું, સોનું!'

છોકરાંઓ આનંદથી નાચવા લાગ્યાં.

ડેરિકે કહ્યું : 'હવે તો આપણે સોનામાંથી ગમે તે બનાવી શકીશું.'

આ શોધથી રાજા અચંબો પામ્યો. તેણે પોતાના દરેક માણસને ટોપલી ભરી ઢેફાં લાવવાનો હુકમ કર્યો. સાંજ પડી ત્યાં તો ચોકમાં ઢેફાંનો ગંજ થઈ ગયો! એક બાજુ કોટ કાઢી નાખીને છોકરાઓ કામે મંડી પડ્યા હતા. રેતીમાં તેમણે ઓઠાં બનાવ્યાં હતાં અને પીળા ધગધગતા સોનાની ઈંટો પડતી હતી. પછી જંકેએ કુહાડીના માથાનો ઢાળો કર્યો અને તેમાં સોનું રેડ્યું. રાજા તો આ પહેલવહેલું ધાતુનું હથિયાર જોઈને આશ્ચર્યથી થંભી ગયો!

પણ એટલામાં તો ઓક્સિજન ખૂટ્યો. હોંશમાં ને હોંશમાં આનો તો કોઈને વિચાર જ નહોતો આવ્યો.

નીલ બોલ્યો : 'ચાલો કમાયા! આપણી નાની ભઠ્ઠીનું કામ પૂરું થયું.'

જંકેએ કહ્યું : 'પણ આકરી અગ્નિઝાળ ઉત્પન્ન કરવાને માટે કંઈક બીજો રસ્તો હોવો જોઈએ જ!'

કંટાળીને નીલે કહ્યું : 'રસ્તા તો અનેક છે. ઓક્સફર્ડનું ગેસનું કારખાનું અહીં લાવો ને બન્સેન્સને તમે વાપરી શકો. ફાલ્કર્કમાં ટેલિફોન કરીને પૂછો કે ક્યાંયથી ધમવાની ધમણ મળશે?'

હેલ્ગાએ કહ્યું : '(નીલે કહ્યું તે તેણે સાંભળ્યું નહોતું.) 'હા, હા, મને સૂઝ્યું; આપણે ટાયરનો પંપ વાપરી શકીએ?'

આ રીત સૌથી સરસ હતી કારણ કે પંપ એન્જિનથી ચાલતો હતો અને હવાનો પ્રવાહ સારી પેઠે સતત મળ્યા કરે એમ હતું.

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'પણ બાળશું શું?'

જંકે બબડવા લાગ્યો : 'હંમેશાં આપણે આમ જ કરીએ છીએ : પહેલાંનું પછી અને પછીનું પહેલાં. પહેલો આપણે કોલસો શોધવો હતો, પણ એને બદલે આ બેવકૂફ ગદ્દા ડોનલ્ડ અને હેલ્ગા સોનું શોધી લાવ્યાં! હંમેશના એવાં જ મૂર્ખાં રહ્યાં!'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'અલબત્ત, મૂર્ખાંઓ જ ખરેખર. કંઈક નવું શોધવું હોય ત્યારે સાથે છોકરાંઓને ઉપાડવા એ બહુ ખરાબ.'

હેલ્ગા બરાડી : 'એ તો ઠીક; પણ તું હવે કેમ જઈને કોલસો શોધી લાવતી નથી?'

નીલે કહ્યું : 'સાબાશ, ભલું કીધું!'

ડેરિક ઉભો થઈ ગયો. તેણે જાહેરમાં કર્યું : 'હું અને ગિલ્બર્ટ કોલસાની શોધ માટે

એકાદ કારમાં ઉપડીએ છીએ.’

તેઓ ઉપડ્યાં. ત્યાં સુધી બીજાંઓએ લાકડામાંથી કામ ચાલુ રાખ્યું. લાકડું તો જલદી બળવા લાગ્યું એટલે જંકેએ તે ભીનું કરીને વાપરવાનું સુઝાડ્યું. આથી ઘણી ફતેહ મળી.

બે દિવસ પછી કાર આવી અને સમાચાર લાવી કે પર્વતની એક બાજુ ભૂરા કોલસાની ખાણ લાગે છે. ડેરિક અને ગિલ્બર્ટ સાથે નમૂનો લાવ્યાં હતાં. ગાળવાના કામ માટે તે કોલસો ઘણો સુંદર માલૂમ પડ્યો. પણ ત્યાં બીજી મુશ્કેલી ઉભી થઈ ‘એ કોલસાને ત્યાંથી લાવવો શી રીતે?’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘આપણે હવે પૈડાં અને ગાડીઓ બનાવવી જોઈએ.’ પણ આ રમતવાત નહોતી. મોટરકાર સાથે ઓજારો બહુ થોડાં હતાં.

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘બે કે ત્રણ રંધાથી આપણે ગાડીઓ બનાવવા જઈએ તો એક જ ગાડું બનાવતાં આપણી જંદિગી જાય.’ તેણે એક વિચાર કર્યો. તે કાર પાસે ગયો અને નવાં નવાં લૂગડાં પહેરવા લાગ્યો. નીલે પૂછ્યું : ‘ક્યાં ચાલ્યા? કોઈ નાટકમાં કે નાચવા?’

તેણે જવાબ આપ્યો : ‘હું રાયો જાઉં છું.’

આમ કહીને તે ‘ચીં ચીં’માં કૂદ્યો. ચાર દિવસ પછી તે બે ગોળ કરવતીઓ એક પટ્ટો, એક ગિયર, એક ફ્લાઈવ્હીલ અને એક વાંકલી કરવત લઈને પાછો આવ્યો. મોટરમાંથી પાવર લેવાનું શરૂ કર્યું. તેના પાછલાં બે પૈડાં કાઢી નાખ્યાં અને તેની જગ્યાએ બે ફ્લાઈવ્હીલ લગાડ્યાં. પછી કરવતીઓને ગોઠવીને થોડા જ વખતમાં લાકડાં વહેરવાનું એક કારખાનું ઉભું કર્યું.

મેહોગનીનાં મોટાં મોટાં લાકડાં વહેરી કાઢીને વાંકલી કરવતથી પૈડાંના ભાગો કાપી કાઢ્યાં. ડેરિક અને જંકે વહેરવાના કામ પર દેખરેખ રાખતા હતા; ડોનલ્ડ અને ગિલ્બર્ટ વાંકલી કરવત ઉપર દેખરેખ રાખતા હતા; જંગલીઓ કે જેઓ જુદા જુદા કટકા જોડતા હતા તેના ઉપર પિકેફ્ટ અને હેલ્ગા ધ્યાન રાખતાં હતાં; અને સાંધા જોડવાનું મુશ્કેલ કામ નીલ કરતો હતો.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિક જંગલીની જેમ ખડખડાટ હસી ઉઠ્યો. તેણે કહ્યું : ‘તમે શાળાની વર્કશોપમાં જેવું કામ કરો છો તેનાથી કંઈક સારું કામ ત્યાં કર્યું હશે!’

ગિલ્બર્ટે મારા વાળ ખેંચ્યા : ‘એઈ બુદ્ધિ! હંમેશાં અઘરું અઘરું કામ જ લે છે ને? તને મૂળે સુતારીકામ આવડે છે જ ક્યાં? વારતા કહેવી હોય તો કાંઈ સાચું બનતું હોય એવું કહે. જૂઠાણું ન ચલાવ!’

મેં કહ્યું : ‘શાળામાં કદાચ મારું સુતારીકામ સૌથી સરસ છે.’

જેઠે બોલ્યો : 'તને ખબર નથી. ડૉરિક! તેણે પેલું ગ્રામોફોન કેવું સુધારી આપ્યું હતું તે?'

ડૉરિકે હસીને કહ્યું : 'એ તો હું ભૂલી જ ગયો. વાર્તામાં ભલે ને એ અઘરાં કામ કરતો!'

જેઠેએ કહ્યું : 'આપણે લોહું પણ શોધી કાઢવું જોઈએ. સોનામાંથી છરીઓ અને બીજાં હથિયારો આપણે બનાવી શકીશું નહિ.'

વાર્તા

થોડા જ વખતમાં છ ગાડાં તૈયાર થયાં અને માણસો તે કોલસાની જગ્યાએ ઘસડી ગયા. આગળ જતાં જંગલી ઘોડા પકડવાને ગિલ્બર્ટે મોટો કાફલો ઉપાડ્યો હતો એની, તથા આ ઘોડાને કેવી રીતે પલોટયા (માત્ર વછેરા જ તે પલોટી શકી) એની વાત લાંબી છે. કહેતાં ઘણો વખત જાય એમ છે.

દરમિયાન ઢાળવાનું કામ સરસ રીતે ચાલી રહ્યું હતું. મોટરકારની દરેકેદરેક વસ્તુ સોનાની બનાવી લેવામાં આવી હતી. ગામની દરેકેદરેક સ્ત્રી સોનાના ઘડામાં પાણી ગરમ કરવા લાગી. રાજાએ પોતાને માટે હેટ બનાવડાવી. એનું ઓઠું પિક્કેફટના ટોપાથી પાડવામાં આવ્યું હતું. છતાં પોટોમન રાજા એ નવો ટોપ હંમેશ પહેરતો.

પણ લોકોને સૌથી વધારે ખેંચાણકારક તો પેલું પૈડું લાગ્યું. તેમણે પોતાનાં ઝૂંપડાં પાડી નાખ્યાં અને સોના તથા લાકડામાંથી પૈડાંના આકારમાં નવેસરથી બાંધ્યાં. ખાટલા, પથારીઓ, ટેબલ, ખુરશી અને કુહાડીઓ સુધ્યાં તેમણે ગોળ બનાવી. રાજાના સુતારે સોનાની સુંદર કુહાડી બનાવી, પણ અલબત્ત કાપવા માટે તે નકામી હતી.

જેઠેએ અભિપ્રાય આપ્યો : 'બધે આમ એકલું સોનું જ વાપરવું એ તો મૂર્ખાઈ લાગે છે. આપણે જો લોહું કાઢી ન શકીએ તો આ લોકોને સુધારવાનો પ્રયત્ન આપણે છોડી દેવો જોઈએ.'

સૌનો અભિપ્રાય પણ એ જ થયો અને લોઢાની શોધમાં નીકળવાનો ઠરાવ થયો. 'ચીંચી' અને 'ઘરભણી' બન્ને મોટરો ઉપડી. રાજાને આ લોકોના જવાની ખબર પડી એટલે પહેલાં તો તે ગળગળો થઈ ગયો, પણ જ્યારે તેણે જાણ્યું કે એકબે દિવસમાં સૌ પાછાં ફરશે ત્યારે તેને શાંતિ થઈ.

વચ્ચે વાતચીત

આ વખતે ટપાલી આવ્યો તે ટપાલ ઉપર નજર નાખવા હું જરા અટક્યો.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'ડૉરિક! રસ આવે છે ખરું? પણ જંગલીઓ બહુ ભલા; ખરું કે

નહિ?’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘હા, એક રીતે રસ આવે છે: પણ બહુ મજા તો નથી આવતી.’

હેલ્ગાએ અભિપ્રાય આપ્યો : ‘આના કરતા મને તો કેનીબાલ(માણસખાઉ) માણસો પાસે જવું ગમે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મને પણ. કેમ ડૅરિક! તારું શું કહેવું છે?’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘બન્ને; સોનું અને આવી ચીજોની શોધખોળ કરવાનું યે મને તો ગમે છે. પણ વચ્ચે વચ્ચે લડાઈ, મારામારી ને એવું કાંઈક તો જોઈએ જ ને? ચલાવ, નીલ! આગળ, હમણાં કાગળોને કોરે મૂક જરા.’

વાર્તા

વારુ, તેઓ પશ્ચિમ દિશામાં ઉપડયાં. પોટોઈકીથી વીસેક માઈલ દૂર તેઓ આવ્યાં હશે. એટલામાં પિકેફ્ટની નજર નીચે કંઈક ધ્યાન ખેંચે એવું દેખાયું. તેણે દૂરબીન લઈ જોયું. જોતાંવેત તેણે બૂમ પાડી : ‘અરે, આ તો નીચે લશ્કર છે!’

નીલે આંખે ચશ્મા ચડાવીને કહ્યું : ‘હં.... છે તો એમ જ. પોટોમન લોકોના શહેર પોટોઈકી તરફ જાય છે.’

તેઓ તરત જ પાછાં ફર્યા અને પાંચ મિનિટમાં તો રાજાને મળ્યાં. તેમના જોવામાં જે આવ્યું હતું તે બધું રાજાને કહ્યું.

રાજાએ કહ્યું : ‘હાય હાય! આ તો અમાઝી લોકો : દુનિયામાં દુષ્ટમાં દુષ્ટ માણસખાઉ જંગલીઓ! હંમેશાં હું એમનાથી ડરતો આવ્યો છું. મારા બાપ અને તે પહેલાં એના બાપને તેમણે ફાડી ખાધા હતા. મારી પાસે વીસ હજાર લડવૈયા છે. પણ એની પાસે તો એક લાખ છે. તેઓ અમારા માણસોને મારી નાખશે અને અમારી સ્ત્રીઓને ઉપાડી જશે. હવે શું કરીશું?’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘તારા લશ્કરને એકદમ બહાર બોલાવ. અને આ માણસખાઉ કેવી જાતનાં હથિયારો વાપરે છે?’

રાજાએ કહ્યું : ‘પથ્થરનાં.’

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘અને તારા માણસો પાસે તો સોનાની કુહાડીઓ અને ભાલા છે. તેઓ એનાથી સરસ લડશે!’

નીલે પૂછ્યું : ‘દુશ્મનો તમારી પોટોમેનીઝ ભાષા સમજે છે ખરા?’

રાજાએ કહ્યું : ‘હા. એ લોકોની ભાષા લગભગ અમારા જેવી જ છે.’

નીલે કહ્યું : ‘આપણે જઈને તેની સાથે વાત કરીએ. તેના સરદારને શું કહે છે?’

રાજા કહ્યું : ‘અમાઝ.’

નીલે કહ્યું : ‘તું અમારી સાથે ચાલ. તેની સાથે વાતો અમે કરશું.’

તેઓ દુશ્મનોને મળવા માટે ઉડ્યાં. ઉડતી મોટરને આવતી જોઈને દુશ્મનો ગભરાટમાં પડી ગયા. તરત તેમણે કૂચ અટકાવી અને આગળની ટુકડી પાછી હટી. મોટરકારો નીચે ઉતરી આવી. નીલે બારી ઉઘાડી પોટોમેનીઝ ભાષામાં બૂમ પાડી કહ્યું : ‘અમારે મુખી સાથે વાતો કરવી છે.’

એક ઊંચો માણસ આગળ આવ્યો. તેણે કહ્યું : ‘હું અમાઝ છું.’

જેકેએ કહ્યું : ‘મને તેની સાથે વાત કરવા દો.’

જેકેએ નીલને કોરે ખસેડ્યો અને પૂછ્યું : ‘તમે પોટોમનો ઉપર હુમલો કરવા આવો છો?’

અમાઝે જવાબ આપ્યો : ‘એના બાપદાદાએ અમારા પર હુમલો કરેલો.’

પોટોમનો રાજા ગુસ્સો કરી રાડી નાખી બોલ્યો : ‘સાલા જુહા! અમે બિચારા શાંતિથી પડયા રહીએ છીએ. પણ તમે ચોરટાઓ, ખૂનીઓ, લૂંટારાઓ, માણસખાઉ! અમને નિરાંતે રહેવા દેતા નથી. વારેવારે અમને ત્રાહિં ત્રાહિં પોકરાવો છો; અને પાછા અમને બદનામ કરો છો?’

કડવાશથી અમાઝ ખડખડ હસ્યો. પછી તે ઘુરક્યો : ‘યાદ રાખજે! આ બધાં વચનો માટે મારા સિપાઈઓ બરાબર વેર લેશે. સૂરજ સૂવા જશે તે પહેલાં તારું શહેર સ્મશાન થશે. લોહીની નદીઓ ચાલશે. તારા જુવાનિયાનાં માથા કુહાડીથી હેઠાં પડશે. તારી સ્ત્રીઓને અમે લૂંટી લઈશું અને તારાં છોકરાંઓને અમે ચાવી જઈશું!’

આમ કહીને તેણે પોટોમનના રાજા તરફ જોરથી ઘા કર્યો. મોટરના કાચમાં તડ પડી. પણ તૂટી પડ્યો નહિં.

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘એને ગોળીથી વીંધી નાખો.’

જેકેએ કહ્યું : ‘હજી વાર છે.’ એણે અમાઝ તરફ ફરીને કડકાઈથી કહ્યું : ‘અમે તને હુકમ કરીએ છીએ કે પાછો ફર અને ઘેર જા. અમારી પાસે એવાં હથિયારો છે કે તને અને તારા લશ્કરને એક ક્ષણમાં જમીનદોસ્ત કરીશું; પાછો ફર. જો તું હમણાં જ પાછો ફરીશ તો તારું એકેએક માણસ સલામત છે; પણ જો મારફાડ કરવા આગળ વધ્યો તો સામે જ મોત છે. બસ, હું કહી ચૂક્યો.’

બન્ને કારો હવામાં અધ્ધર ઉપડી અને દુશ્મને માથે વીશ ફૂટ ઊંચે ચક્કર દેવા લાગી. એમ જણાયું કે મુખીએ પોતાના આગેવાનો સાથે મસલત કરી અને એકાએક

કુહાડી ઊંચી કરી. નીચેથી તેણે પાડી : ‘આગળ ધસો!’

ઠેરકે નિસાસો મૂક્યો. બોમ્બ હાથમાં લેતાં તે ગણગણ્યો: ‘બિચારાઓને માટે દયા આવે છે, પણ એ જ માર્ગ છે!’ આમ કહી તેણે બોમ્બ પડતો મૂક્યો.

વીશ ક્ષણ પછી આ બોમ્બ ફૂટનાર હતો. કારમાં બેઠેલાંઓની આ કેવી વિચિત્ર અને તાણવાળી પરિસ્થિતિ હતી? મુખીના પગ આગળ પડેલી નાની ચીજને તેઓએ જોઈ. આ ચીજ પોતાના માથા પર પડતી રહી ગઈ તેથી તુચ્છકારબુદ્ધિથી મુખી હસતો હતો તે પણ તેમણે જોયું. અત્યંત દયાની લાગણી તેના હૃદયમાં ઉભરાઈ. હમણાં જ એકાએક બોમ્બ ફૂટશે અને ગરીબ, અજ્ઞાની જંગલીઓ મરી જશે એથી તેમને દુઃખ થતું હતું. પોટોમન રાજા સિવાયના બીજા બધા વીસ સેકંડ પસાર થઈ ગઈ ત્યાં સુધી આંખો મીંચીને બેસી રહ્યા.

ભડાકો કાન ફોડી નાખે એવો થયો. જેઠેએ નીચે જોયું તો તેણે મુખીને જમીનદોસ્ત થતો ભાખ્યો. તેના ચાર અમલદારોનાં મુડદાં પણ પાસે પડ્યાં હતાં. બાર જણા ઘાયલ થયા હતા. આ અવાજ અને દશ્યથી લશ્કર પાછું હટ્યું હતું. પણ થોડી વારમાં એ જગ્યાએ એક જુવાન માણસ દોડતો દોડતો આવ્યો. તે અમાઝ પાસે ધસી ગયો અને ઊંચકવા પ્રયત્ન કર્યો. પણ જ્યારે તેને માલૂમ પડ્યું કે તે મરી ગયો છે, ત્યારે તેને તેણે હળવેથી નીચે મૂકી દીધો. પછી તે તેની મરી પાસે ઘૂંટણીએ પડ્યો અને બન્ને હાથ ધરીને કુહાડી ઊંચે પકડી રાખી મોટા અવાજે પ્રાર્થના કરતો અને કંઈક બોલતો જણાયો.

પોટોમન રાજાએ કહ્યું : ‘આ એનો કુમાર નાલો છે. અમાઝનો સૌથી મોટો દીકરો અને હવેનો નવો રાજા.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘શું એ પોતાના પિતાના આત્મા માટે પ્રાર્થના કરે છે?’

બીતાં બીતાં પોટોમને કહ્યું : ‘તે પ્રાર્થના નથી કરતો. તે મારા પર વેર લેવાના સોગંદ ખાય છે. તે બોલે છે કે મારા ગામનો એક પણ જીવ જીવતો નહિ રહેવા દઉં.’

નવો રાજા ઉભો થયો. લશ્કરને આગળ વધવા હુકમ કર્યો અને પોતે લશ્કરને મોખરે આગળ ચાલ્યો.

ડોનલ્ડે ઠેરકને બીજો બોમ્બ હાથમાં આપતાં કહ્યું : ‘આમ નવા રાજાને આપણે ક્યાં સુધી બોમ્બથી ઉડાવતા જઈશું? એમાંથી તો એક પછી એક રાજા થશે, પણ આપણી પાસે એટલા બોમ્બ જ ક્યાં છે? ચાલો આપણે લશ્કરની સામે જ જઈને મોરચો માંડીએ!’ આ દરખાસ્ત સૌને ઠીક લાગી.

આગળ વધતા લશ્કરની સામે ત્રણ માઈલ દૂર જઈ મેદાન ઉપર કારોએ પડાવ નાખ્યો. અમાઝ રાજાના છોકરા નાલોએ જેવી સામે પડેલી કારો જોઈ કે તરત હલ્લો કરવાનો તેણે લશ્કરની હાર ગોઠવી. આખું મેદાન માણસોથી કાળું કાળું થઈ ગયું.

આ દરમિયાન કારવાળાઓએ પોતાના બચાવની ગોઠવણ કરી લીધી. ડેરિક અને ગિલ્બર્ટ છાપરા પરની મશિનગનો સંભાળી. ડોનલ્ડ અને હેલ્ગા પાછળની મશિનગનો સાચવીને બેઠાં અને જોકે તથા નીલ આગળની મશિનગનો પર ગોઠવાયા. પિક્કેટ્ટે સ્પિનંગિથી આગેવાનોને ઉડાવવાનું માથે લીધું.

હોકારા કરતું નાલોનું લશ્કર આગળ ધપ્યું. બાળકોને જોકે કારનું રક્ષણ હતું, છતાં ક્ષણભર તો આ ધસ્યા આવતા ઝનૂની લશ્કરને જોઈ તેમનાં મોં ફિક્કા પડી ગયાં. પછી તો ટર્નર મશિનગનો ચાલી.

પણ એ ભયંકર ખૂનરેજીનું વર્ણન કરવાનું રહેતું જ નથી. એ કાંઈ યુદ્ધ નહોતું; ત્યાં તો કેવળ કસાઈખાનું ચાલતું હતું. માત્ર જે થોડા જંગલીઓ બચ્યા તે કાર પર ધસ્યા. પણ ત્યાં તો વીજળીના તારથી ભસ્મ થઈ હેઠે પડયા. બીજા કેટલાક નાસી છૂટયા.

ભાગતા દુશ્મનોની પાછળ પોતાના માણસોને મોકલવાની રાજા પોટોમનને મરજી થઈ. પણ આ મુસાફર બાળકોએ આજીજી કરી તેને તેમ કરતાં રોક્યો અને કહ્યું : 'તેમને જવું હોય તો ભલે જાય. હવે બીજું તોફાન ન કરે એટલે બસ.' પછી તેમણે ઘાયલ થયેલાઓને સાથે લઈ લેવા રાજાને કહ્યું કે જેથી તેમની સારવાર થાય. આ સાંભળી પોટોમનને ખૂબ નવાઈ લાગી. ઘાયલ દુશ્મનને જતો કરવો એટલું જ નહિ પણ ઉલટી તેની સારવાર કરવી એ વાત તેનાથી સમજાઈ જ નહિ.

તેણે કહ્યું : 'અમારા જેવી બધી જાતોમાં દુશ્મનોને મારી નાખવાનો જ રિવાજ છે. અમે જેમને જતા કરીએ તો ઉલટા તેઓ અમને જ મારે.'

છતાં તેમણે હુકમ આપ્યો ને ઘાયલ લોકોને છાવણીમાં લાવ્યા. હેલ્ગાની સૂચના નીચે સૌની સારવાર થવા લાગી. ઘાયલ થયેલાઓમાં ખૂદ નાલો પણ હતો. સાથળમાં બંદૂકની ગોળી લાગવાથી તે જખમી થયો હતો. રાજા પોટોમને એને માટે એક ખાસ ઝૂંપડું આપ્યું અને એને એક રાજાના મોભાથી માનપૂર્વક રાખવામાં આવ્યો. છતાં નાલોએ આભારની લેશમાત્ર લાગણી દર્શાવી નહિ. ઉલટો ખિજાઈને તે બબડયો : 'ઘોળા લોકોના હથિયારથી હું ઘવાયો.'

ગિલ્બર્ટ એની સાથે વાત કરવા ગઈ. તે બોલી : 'હં. હવેથી તું અહીં આવતાં વિચાર કરીશ. અમારી પાસે તારા કરતાં વધારે સારાં હથિયારો છે.'

વચ્ચે વાતચીત

જોકે : 'નીલ! આપણે આ લડાઈમાં કેટલાને મારી નાખ્યા?'

'વીસ હજારને મારી નાખ્યા અને ચાલીસ હજારને ઘાયલ કર્યા.'

ડોનલ્ડ : 'જેઓ નાસી છૂટયા તેમની પાછળ આપણે પડવું જોઈતું હતું અને નાલોને પણ ઠારે કરવો જોઈતો હતો. નહિતર સાજો થઈ એ ઘેર જશે એટલે પાછો વધારે લશ્કર

ભેગું કરી લડવા આવશે.’

જેઠ્ઠે : ‘હું પણ એમ જ ધારું છું. નીલ હંમેશનો મૂર્ખો જ રહ્યો. હંમેશાં આવી રીતે દુશ્મનોને જવા દે છે; પછી જ્યારે આપણે તૈયાર નથી હોતા ત્યારે તેઓ આવીને આપણા પર હલ્લો કરે છે. જો એ પાછો ન આવે અને કારની ચોરી ન કરે તો દસ લાખ પાઉંડ હું હારું.’

ડેરિકે આનંદથી બૂમ પાડી : ‘એ નીલ! ત્યારે એની પાસે કારની ચોરી જ કરાવજે.’

મેં કડકાઈથી કહ્યું : ‘આ વાર્તા તમે કહો છો કે હું ?’

વાર્તા

નાલોએ ગિલ્બર્ટને જવાબ આપ્યો : ‘તું બહુ ખૂબસૂરત છો અને હું તને ચાહું છું. તું મને પરણો તો હું વચન આપું છું કે ફરીથી પોટોમન લોકો પર કદી પણ હુમલો આણું નહિ.’

શાંતિથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું બીજાને ચાહું છું.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ : ‘કોને? કહે જોઈએ? કહે તો? તું ધારતો હોઈશ કે તને? ના રે; તારા જેવા બુદ્ધિ ખખને હું ચાહું કેમ? તું તો મારા બાપ કરતાં યે ઘણો મોટો લાગે છે. તારા ઉપર હું મોહિત છું એમ માને છે? તને પરણું એના કરતાં તો હું નાલાને જ પરણું, નહિ હેલ્વા? ધોળા વાળ અને રાતા પડી ગયેલા તારા દાંત. છી! તને તે કોણ પરણે?’

જેઠ્ઠે : ‘ભાઈ! અમને વાર્તામાં ચાહવાબાહવાનું નથી જોઈતું. એ બધી મૂર્ખાઈ છે.’

મેં કહ્યું : ‘તો તો પછી આ મધુરી સુંદરી ગિલ્બર્ટને આપણે ઘેર જ રાખવી જોઈએ.’

ડોનલ્ડ : ‘અથવા કાળા સાથે ભલે એ પરણે. પછી આપણે એની કાશ મટી.’

મેં પૂછ્યું : ‘આ સૌની ખાતર તું કાળા રાજાને પરણીશ, ગિલ્બર્ટ?’

ગિલ્બર્ટે દાંતિયાં કર્યાં ને કહ્યું : ‘હા, જો તું કાળા રાજાની બહેનને પરણે તો.’

મેં ના પાડી ને વાર્તા આગળ ચલાવી.

વાર્તા

ગિલ્બર્ટે નાલોને તેની સાથે પરણવાની ના પાડી એટલે નાલો તો ગુસ્સાથી રાતોપીળો થઈ ગયો. તેનું મોં ચડી ગયું. તે પછી કદી કોઈની સાથે તે બોલતો નહિ. આખરે તે સાજો

થયો ને ઘેર જવાનો વખત આવ્યો. તેણે ગિલ્બર્ટને મળવાની મરજી બતાવી. ગિલ્બર્ટને તેણે કહ્યું : ‘એક દિવસ હું લશ્કર લઈને તારા માટે આવીશ.’

ગિલ્બર્ટ જો ભવ્ય અદ્ભુત છોકરી ન હોત તો તેણે આ નાલોની ધમકીની વાત સહુને કહી હોત. પણ ખરી રીતે તો એ સાંભળતાં તેના ગાલમાં શરમના શેરડા પડ્યા ને તે હસી; મનમાં ને મનમાં મલકી. એના મનમાં કંઈક એવું પણ થયું કે પોતાને લેવા તે પાછો આવે તો સારું.

અને તે સ્વગત ગણગણી : ‘હાં, એ જરા કાળો તો છે પણ ગમે તેમ તો યે જરા સંસ્કારી પણ છે.’

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘હવે, અહીં અટકીએ. આ પ્રકરણ અહીં પૂરું. જરા કડુણાંત તો ખરું.’

ડૅરિક : ‘હાસ્તો, કેટલા યે લોકો મરણ પામ્યા.’

મેં કહ્યું : ‘હું એનો વિચાર નહોતો કરતો, ડૅરિક! હું ગિલ્બર્ટના લગ્નના વિચારમાં પડ્યો હતો કે પછી શું થયું? એ પેલા જંગલી દુશ્મન સાથે ભાગી ગઈ એ કેવું ખરાબ? કેમ હેલ્યા! તને શું લાગે છે?’

હેલ્યાએ બચાવ કરતાં કહ્યું : ‘હું નથી માનતી કે એણે એમ કર્યું હોય.’

ગિલ્બર્ટ જાણે સમજતી હોય એમ હસીને બોલી : ‘નીલે વાર્તામાં આવું શું કામ આણ્યું એનું કારણ કહું? સવારે મારી પાસે ચૉક્લેટ હતી તે નીલ કહે, મને કટકો આપ અને મેં ન આપ્યો. જો હું વાર્તા કહેતી હોત તો જરૂર મેં ઘરડા નીલને માણસખાઉ કદરૂપી બાઈ સાથે પરણાવ્યો હોત.’

મેં કહ્યું : ‘મારી એવી દરખાસ્ત છે કે આ વાર્તા હવે ગિલ્બર્ટ જ આગળ ચલાવીને પૂરી કરે.’

જેફ્રેએ બૂમ પાડી : ‘ગિલ્બર્ટ?’ ને એ ઘિક્કારથી હસ્યો.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એમ ધારે છે કે હું વાર્તા પૂરી ન કરી શકું? જો સાંભળ. એ પછી તેઓ ત્યાં રહીને થાકી ગયા ને ઘેર ઉપડ્યાં. પણ નીલે બિયર (દારૂ) ટીક ઠાંસ્યો હતો એટલે એનું માથું ભમવા લાગ્યું. તે કાર બરાબર ચલાવી શક્યો નહિ. કાર ઝાડ સાથે અથડાઈને ડૅરિક, જેફ્રે, ડોનલ્ડ, પિકેફ્ટ અને નીલ પોતે, બધા ય મરી ગયા! માત્ર હું અને હેલ્યા સહીસલામત ઘેર આવ્યાં.’

તિરસ્કાર સાથે ડૅરિકે કહ્યું : ‘હં! પણ નીલે બિયર કાઢ્યો ક્યાંથી?’

ગિલ્બર્ટે ખુલાસો કર્યો : ‘કારમાં જ હતો. તું એમ ધારે છે કે નીલ બિયર વિના મુસાફરીએ નીકળે?’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘પણ વાર્તામાં નીલે કદી પણ બિયર પીવાની વાત કહી નથી.’

મેં કહ્યું : ‘જુઓ, તમે યાદ લાવશો કે પહેલવહેલાં મુસાફરીએ નીકળતી વખતે ચીજો સાથે લેવાની જે યાદી કરી હતી તેમાં ગિલબર્ટની યાદીમાં નીલને માટે બિયર હતો.’

ગિલબર્ટ ડોકું ધુણાવીને કહ્યું : ‘હા, એ જ બિયર કારમાંથી નીલે પીધો તે. મારા મનમાં એમ હતું કે જો સાથે બિયર લઈએ તો નીલ પીને ભાન ભૂલશે અને કારમાંથી નીચે ગબડી જશે.’

સંમતિ દર્શાવતો હોઉં તેમ મેં તેના સામે જોયું ને કહ્યું : ‘ખરેખર, વાર્તા કહેનારના ઉત્તમ ગુણો ગિલબર્ટમાં છે. એ સ્વભાવથી જૂઠી છે. લાગણી જેવું તો એનામાં કશું જ નથી. પ્રકૃતિથી એ વિનોદી છે. કાં તો ઉત્તમ નવલકથાકાર થાય કે કાં તો ભરાડી તોફાની થાય. મને તો લાગે છે કે બન્ને વસ્તુ તેનામાં છે. કારણ કે દરેક નવલકથાકાર જન્મથી જ ભરાડી હોય છે.’

તિરસ્કાર સાથે ગિલબર્ટ ત્યાંથી ઉઠી : ‘ચાલો અહીંથી ઉઠીએ. ભાઈએ માંડી છે બધી માનસપૃથક્કરણની પરડ!’

ઉભાં થઈને બધાં ચાલ્યાં ગયાં.

૩

સાહસિકોને તરત જ માલૂમ પડ્યું કે પોટોમનને પહેલી જરૂર તો બચાવનાં સાધનોની છે. એમને એકાએક સુધારાનાં સાધનો આપવાનો કશો અર્થ નથી. જંગલીઓની એકાદ પાડોશની જાતિ ગમે તે ક્ષણે તેમના પર ચડી આવે અને તેમની આખી પ્રજાનો નાશ કરી શકે. રમતિયાળ જૈંએ કહ્યું : ‘આપણે તેમને યુદ્ધ કરતાં પણ શીખવવું જોઈશે.’

પિક્કેટ સુધારીને બોલ્યો : ‘યુદ્ધ નહિ. આજના જમાનાની લડત એ યુદ્ધ નથી; એ તો માત્ર એકબીજાની ખુનામરકી છે. ફરક માત્ર સાધનોમાં. આમાં કૃત્રિમ મેઘગર્જના અને ભૂકંપથી વિનાશ કરવાનો છે. અરધો ડઝન મશિનગન અને બે પાંચ હજાર બંદૂકો આપણે તેમને ભેટ આપીએ એટલે એક પેઢી સુધી તેઓ તદ્દન સહીસલામત.’

આ વાત થયા પછી નીલ અને પિક્કેટ થોડા દિવસે ‘ઘરભણી’માં બેસી રા્યો ગયા. રા્યોમાંથી પિક્કેટ મશિનગન્સ અને રાઈફલો ખરીદી. બધો સંરંજામ તેઓ કારમાં નાખી લાવી શક્યા નહિ તેથી ડૅરિક અને જૈંએ બીજો આંટો ખાધો અને હજારો કારતૂસો લઈ આવ્યા. રા્યોના એક વર્તમાનપત્રમાં ખબરપત્રીએ કારમાં દાડગોળો જોયો. બીજે દિવસે અમેરિકાનાં વર્તમાનપત્રોમાં ખબર ઉડ્યા કે મધ્ય અને દક્ષિણ અમેરિકામાં પ્રજાસત્તાક

રાજ્યોએ પોતપોતાનું લશ્કર ભેગું કરવા માંડ્યું છે. એમને ભીતિ લાગી હતી કે તુરતમાં એક બળવો થશે.

પછી આ સાધન વડે પોટોમનનું લશ્કર કેવી રીતે ગોળીબાર કરતાં શીખ્યું હશે અને છાતી કાઢી નિશાન તાકતું હશે, તેની આપણે કલ્પના કરી શકીએ.

એક વખત નીલ અને ડોનલ્ડ નિશાનબાજી શિખવાતી હતી તે જોતા બેઠા હતા, એટલામાં ત્યાં રાજા આવ્યો.

નીલે કહ્યું : ‘હમણાં જ હું તમારો વિચાર કરતો હતો. વખતે રાજમાં અંદર અંદર કંઈ તોફાન થાય તો લશ્કર તમને જ જોખમરૂપ થઈ પડે. ધારો કે તમારો ભત્રીજો કુમાર એકો તમારા રાજ્યથી અસંતોષ પામ્યો અને તેને મોટી પદવીની લાલસા જાગી.’

રાજા હબકી ગયો. તેણે કહ્યું : ‘હેં! ના; એકો વફાદાર છે. હંમેશાં તે મને વફાદાર રહ્યો છે.’ પણ પછી ગભરાતાં ગભરાતાં તેણે નીલનો હાથ પકડ્યો અને પૂછ્યું : ‘તમે કંઈ એવું સાંભળ્યું છે?’

નીલ હસ્યો ને કહ્યું : ‘એમાં કંઈ ગંભીર નથી. એ તો જરા કલ્પના હતી. એનો કશો વિચાર પણ ના કરતા. એના કરતાં કંઈ વધારે અગત્યનું વિચારવાનું છે. ડોનલ્ડે એક સુંદર સૂચના રજૂ કરી છે. એનું કહેવું એવું છે કે તમારા થોડાએક જુવાન માણસોને એકાદ સુધરેલા શહેરમાં લઈ જઈ અને ત્યાં તેમને આજની બધી નવી નવી બાબતો – સંચાકામ, ભાષાઓ, વગેરે શીખવીએ.’

રાજાએ કહ્યું : ‘બહુ સરસ વિચાર છે, ડોનલ્ડ!’

રાજા પોટોમન ઉત્સાહી માણસ હતો, બીજે દહાડે સવારે જ્યારે નીલ વગેરે કારમાંથી બહાર પડ્યાં ત્યારે સામે છ જુવાનો ખડે પગે હાજર હતા.

ડૅરિકે પૂછ્યું : ‘કાં? કેમ આવ્યા છો?’

‘રાજાસાહેબે અમને આવવાનું અને જવાનું કહ્યું છે.’

જરા મીઠાશથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ત્યારે જાઓ.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘ચૂપ ગિલ્બર્ટ! હું ધારું છું કે પેલા રાયો લઈ જવાના એ જ આ જુવાન માણસો છે. એમને ત્યાં લઈ જઈ ભણવા મૂકવા છે.’ ડોનલ્ડે ફરી પૂછ્યું : ‘ત્યારે બોલો, તમારા નામ શું?’

એમનાં નામ એન્ટસી, મોર્સી, ઈન્ડૂનો, ટુબેક, લાપ્ટા અને મુટસેક હતાં.

ગિલ્બર્ટ અંગ્રેજીમાં બોલી : ‘આ છેલ્લો મુટસેક મને જરા ય ગમતો નથી. એનો ચહેરો કેવી ખરાબ છે!’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘દુષ્ટ ચહેરો!’

ત્યાં જઈએ કહ્યું : ‘એમ તો ત્રીજો પણ ભરોસો રાખવા જેવો નથી.’

નીલે કહ્યું : ‘એઈ, બસ કરો! જુઓ પસંદ કરવાનું કામ આપણું નથી. રાજાએ એ છને પસંદ કર્યા છે. આપણું કામ એ નથી કે રાજા પાસે જઈ એને કહીએ કે અમને એમના ચહેરા ગમતા નથી. આપણા ચહેરા એને ગમતા હશે એની ખાતરી શી?’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘સાંભળો, સાંભળો. એવું પણ દુનિયામાં છે કે ઘણા કુરૂપ ચહેરાની પાછળ સુંદર હૃદય છુપાયેલું હોય છે.’ અને આમ કહીને તેણે જઈ તરફ આંગળી ચીંધી. જઈનો ચહેરો લાલચોળ થઈ ગયો.

ગિલ્બર્ટે હળવેથી કહ્યું : ‘જુઓ તો, જઈ બિજાયો છે.’ અને સાચે જ આ સાંભળીને જઈનું મોં ઉતરી ગયું. તે ભોંઠો પડી ગયો.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે બૂમ પાડી કહ્યું : ‘જુઓ તો ખરા, જઈ કેવો લાલ લાલ થઈ ગયો છે!’ બિચારો જઈ મૂઝાઈ ગયો.

ગિલ્બર્ટે બોલી : ‘તમો કહો તેટલી વાર એને રાતોચોળ કરી દઉં; મને ખીજવતાં બરાબર આવડે છે. પણ હું તો કદી લાલચોળ થાઉં જ નહિ. કેવું સરસ!’

નીલ : ‘શું સરસ, ધૂળ? ઉલટાં કમનસીબ! માણસ કદી લાલચોળ પણ ન થઈ શકે?’

ડોનલ્ડે ભવાં ચડાવી કહ્યું : ‘એઈ.... હવે આગળ કહેશો? કે બસ વચ્ચે આવી લપ લઈને જ બેસશો?’

વાર્તા

આખરે એમ ઠર્યું કે છ યે જણને લઈને ડોનલ્ડે રાયો ઉપડવું જાંદિગીમાં પહેલવહેલું જ આ વખતે ડોનલ્ડને એકલા જવાનું હતું. એટલે તે મનમાં ને મનમાં ખૂબ મલકાતો હતો. પણ હવે મુશ્કેલીની વાત એ આવી કે પેલા ભાઈબંધોને પહેરવા કપડાં જ ન હતાં.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘સુધરેલા શહેરમાં આવા છ નગ્ન માણસોને ન લઈ જવાય.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘છે, એનો ઉપાય મારી પાસે છે.’

સાચે જ ડોનલ્ડની યોજના સારી હતી. તેણે રાયો પહોંચીને મોટરને ગામ બહાર નીચે ઉતારી અને તેનાં ઉડવાનાં પ્રોપેલર કાઢી નાખીને ઉડતી મોટરને સાદી ચાલુ કાર બનાવી લીધી. પછી પડદા પાડી મોટરને તેણે બજાર વચ્ચે લીધી. અને દરજીની દુકાને જઈ છ જણ માટે છ જોડ તૈયાર કપડાં ખરીદ્યાં : છ પહેરણ, છ પાટલૂન, છ કોલર, છ

ટાઈ વગેરે. આ જંગલી લોકોને બટન અને કૉલર બીડવાનું શીખવતાં તેને ભારે માથાકૂટ પડી. આખરે જેમ તેમ કરીને તેમનાં શરીર ઉપર લૂગડાં તો ચડાવ્યાં, કંઈ નહિ તો ગામમાં હરીફરી શકે તેવા તેઓ થયા.

હવે વળી બીજી મુશ્કેલી એ ઉભી થઈ કે ઉતરવું કોને ઘેર ?

ડોનલ્ડ બ્રિટિશ કોન્સલ પાસે ગયો ને તેને બધી વાત કરી. કોન્સલે એક શાંત લત્તામાં તેને એક મકાન બતાવ્યું. અહીં આ મંડળીએ ઉતારો કર્યો. આવી પરિસ્થિતિમાં આ બિચારા જંગલીઓની કેવી વલે થઈ હશે તેની તમે ફક્ત કલ્પના જ કરી લેજો! બિચારાઓએ બાપગોતર પલંગ જોયેલા નહિ; છરી અને કાંટા કદી ભાળેલા નહિ; બારી અને નિસરણી પણ પહેલવહેલાં અહીં જ જોઈ, બિચારાઓ ડગલે ને પગલે ગભરાતા હતા; પ્રત્યેક પળ ગભરામણની જતી હતી.

ગોઠવણ એવી હતી કે ડોનલ્ડે આ લોકોને રાયોમાં મૂકીને તરત પાછા વળવું અને પછી પિકેફ્ટે જઈ તેમના ભણતરની વ્યવસ્થા કરવી. પણ કોણ જાણે શું બન્યું કે ડોનલ્ડને પાછા ફરતાં બહુ વાર થઈ. મિત્રમંડળી એની ચંતિા કરવા લાગી.

જેજેએ બીકથી કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે એ લોકોએ એને મારી નાખ્યો ને કારને ઉપાડી ગયા.’

ડૅરિક આ સાંભળી તરત જ ફિક્કો પડી ગયો.

એક અઠવાડિયું ગયું; બે અઠવાડિયા પસાર થઈ ગયાં પણ ડોનલ્ડનો કશો પત્તો લાગ્યો નહિ. ડૅરિકે કહ્યું : ‘આ ઢીલ તો હવે નથી ખમાતી. આપણે તો ઉપડવાના એની શોધમાં.’

જેવો તે કારમાં બેસવા જતો હતો ત્યાં જ ઍરોપ્લેનના પંખાનો ઘરઘરાટ સંભળાયો. ડોનલ્ડ પાછો આવતો દેખાયો. દરેક જણ તેને પૂછવા લાગ્યું : ‘આટલું બધું મોડું કેમ થયું?’

ડોનલ્ડે જવાબ આપ્યો નહિ પણ તેણે દરેકને એકએક પારસલ ભેટ આપ્યું.

‘પિકેફ્ટ! તમને જે જાતની તમાકુ ગમે છે તે જાત રાયોમાં ન મળી તેથી એ માટે હું ન્યૂયૉર્ક ગયો હતો.’

દરેક જણ આશ્ચર્યથી બોલી ઉઠ્યું : ‘હેં!’

‘વળી ન્યૂયૉર્કમાં નીલનું જોનકોટન મને મળ્યું નહિ, એથી મારે લંડન સુધી જવું પડ્યું.’

વળી દરેક જણ બોલી ઉઠ્યું : ‘હેં, હેં!’

‘પછી મને યાદ આવ્યું કે ગિલ્બર્ટ કહેતી હતી કે પોતે પોતાનું લીલું જંપર ઘેર ભૂલી

ગઈ છે, તેથી તે લાવવા માટે હું ઓસ્ટ્રેલિયા ઉપડયો. પછી મને લાગ્યું કે આટલે સુધી આવ્યો છું ત્યારે કેસલમાં ચાલ ને હેલ્થનાં માબાપને મળતો જાઉં? હેલ્થ! એમણે તારે માટે આ કેક મોકલી છે. ત્યાર પછી હું આપણી નિશાળ કેવી દેખાય છે તે જોવા માટે હેલેરો ઉપડયો.'

વિનોદમાં ડૅરિકે પૂછ્યું : 'સિડન અગર પેકીન જરા જઈ આવવાનો વિચાર ન આવ્યો?' ડૅરિકને આ મુસાફરીની જરાક અદેખાઈ આવી હતી.

જૅકેએ કહ્યું : 'હું ધારું છું કે આપણે સભા બોલાવવી જોઈએ. કેમ કે ડોનલ્ડને આટલો બધો વખત બહાર રહેવાનો હક્ક નહોતો.'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'અરે જૅકે! એ તો હું કહેવું જ ભૂલી ગયો કે હું ઓક્સફર્ડ પણ ગયો હતો અને તારી માએ તારા ઉપર વહાણો ઉપરની ચોપડી મારી સાથે મોકલી છે.'

પોતાને મળેલ ભેટથી દરેક જણ એટલું બધું ખુશ થઈ ગયું કે સભાનો વિચાર સૌએ માંડી જ વાળ્યો.

બીજે દિવસે પિકેફ્ટ ઉપડયો અને જુવાનોના અભ્યાસ માટે ગોઠવણ કરી. એન્ટસી અને ઈન્ડુનાને ઈજનેરી કામ શીખવું હતું. મોર્સીને ભાષાઓ, ટૂબેકને સૂતારી, લોપ્ટાને ધાતુકામ અને મુટસેકને કલઈકામ શીખવું હતું. પિકેફ્ટે ઠરાવ્યું કે દરેકે હંમેશાં સ્પેનિશ ભાષા પણ જાણવી.

હવે આ પ્રદેશમાં શાંત કામ કરવાનો વખત આવી લાગ્યો. નીલે નિશાળ કાઢી અને તેમાં તે છોકરાઓને અંગ્રેજી અને સ્પેનિશ ભણાવવા લાગ્યો. હેલ્થાએ સ્ત્રીઓ માટે વર્ગો કાઢ્યા અને તેમાં તે સીવણકામ શીખવવા લાગી. છોકરાંઓ મરદોને ઘણી બાબતો શીખવવા લાગ્યા, પણ લોઢના અભાવે હથિયાર બનાવવાં તે અશક્ય હતું. છતાં ઘણી શોધ પછી તેઓએ કાચું લોઢું શોધી કાઢ્યું અને થોડા જ વખતમાં તેઓ લોઢને શુદ્ધ કરવા લાગ્યા. સ્થાનિક લોકોએ કારના હથિયારો જેવાં હથિયારો બનાવ્યાં. પણ થોડા જ વખતમાં તેઓને માલૂમ પડ્યું કે કાપવાના હથિયાર તરીકે લોઢું સોના જેટલું જ નિરુપયોગી છે.

ડૅરિકે કહ્યું : 'આપણે પોલાદ બનાવીએ તો કેવું સારું? નીલ! તું વિદ્યાપીઠમાં ભણ્યો છે. પોલાદ કેમ બને?'

નીલને ખબર નહોતી પણ તેણે કલ્પના કરી કે સ્ટીલ બનાવવા મોટા લોઢ સાથે કાર્બન અને મેંગેનીઝ ભેળવવાં જોઈએ.

ડૅરિકે પૂછ્યું : 'મેંગેનીઝ શું હશે?'

નીલે જવાબ આપ્યો : 'વખતે મેંગેનીઝ ઝાડમાંથી અથવા ખડકમાંથી અથવા ઘાસમાંથી નીકળતું હશે. પણ ના, એ આયોડાઈન છે.' તેને એટલું યાદ હતું કે મેંગેનીઝ

ડાયોકસાઈડ રંગે કાળો હોય છે.

છોકરાંઓએ બધા કાળા પદાર્થો ઉપર અજમાયશ કરી જોઈ પણ તેઓ પોલાદ બનાવી શક્યા નહિ.

ત્રાંબું મળી આવ્યું. અને સ્થાનિક લોકોએ એકલી સોનાની વસ્તુઓને બદલે સોનું અને ત્રાંબું મેળવીને વાસણો અને બીજી વસ્તુઓ બનાવવાનું પસંદ કર્યું.

ઘોળા લોકોએ આ દેશમાં શરમ આણી હતી. જ્યારે પહેલાં તેઓ આવ્યાં ત્યારે લોકો નગ્ન સ્થિતિમાં ફરતા હતા; પણ થોડા વખત પછી ત્યાંના વતનીઓ પોતાને માટે પહેરવાનાં જાડાં કપડાં બનાવવા લાગ્યા.

નીલે પિક્કેટને કહ્યું : ‘ઈડનના બાગની અંદર બન્યું હતું તેમ.’

પિક્કેટ દુક્કરોને ગારામાં આળોટતાં જોતાં જોતાં કહ્યું : ‘ખરેખર.’ પિક્કેટ એમ ધારતો હતો કે નીલ દુક્કરો વિષે કંઈક કહે છે.

પોટોમન લોકોનો ધર્મ સૂર્યપૂજા હતો. તેઓ એમ ધારતા હતા કે સૂર્ય એક આંખવાળો મનુષ્ય છે. રાત્રે સૂર્યદેવ જંગલમાં સંતાઈ જાય છે અને એટલા માટે રાત્રે જંગલમાં જવું જોખમકારક છે. જો કોઈ રાત્રે પ્રભુને જોવા જ જંગલમાં જાય તો પ્રભુ ગુસ્સે થાય અને પોતાની આંખમાંથી તેને મારી નાખવા માટે કિરણ ફેંકે. વીજળીને તેઓ આ કિરણ તરીકે માનતા, મેઘગર્જનાને તેઓ ઇશ્વરનો ગુસ્સો સમજતા. ડેરિકે સૂચન કર્યું કે પોતે દર રવિવારે શાળા ચલવે અને તેમને ખ્રિસ્તી ધર્મ શીખવે. બીજાંઓએ તેનો સખ્ત વિરોધ કર્યો.

પિક્કેટ કહ્યું : ‘છોકરા! એ લોકોના ધર્મની બાબતમાં ના પડતો! એ લોકોની આંખ ઉપર વહેમનાં પડળો આવ્યાં છે. એમને જવા જ દે!’

પોટોમન લોકો જાદુમાં માનતા હતા. જો તમને કોઈ દુશ્મન હોય અને તેને હેરાન કરવો હોય તો તેઓ તેની માટીની મૂર્તિ બનાવતા. પછી એ મૂર્તિના કાંઠા ખોસતા ને માનતા કે તેથી દુશ્મનને દુઃખ થશે. એ ગામમાં નાલોની એક હજાર માટીની મૂર્તિઓ હતી. ખરેખર નાલો ખૂબ હેરાન થતો હશે!

વખત આવી લાગ્યો અને પિક્કેટ વિદ્યાર્થીઓને પાછા લાવવા માટે રાયો ઉડ્યો. તેઓ કેવળ જંગલી બની ગયા હતા. તેઓએ માથા ઉપર ઘાસની ટોપીઓ ચડાવી હતી અને તેમના મોઢામાં સિગારેટો હતી. એટન્સી અને ઈન્ડુનાએ ઈજનેરી કારખાનામાં છ મહિના ગાળ્યા હતા. તેઓ બહુ સહેલાઈથી પિસ્ટનરંગિઝ અને મેગનેટોઝ વિષે વાતો કરતા હતા. મોટરકારની ચંત્રચનામાં તેમને ખૂબ રસ આવ્યો હતો. રાજાએ ઘોળા લોકોને આ ઈજનેરીને યાંત્રિક તરીકે ભેટ આપ્યા. ટુબેક સુતારીકામ શીખ્યો હતો; તે રાજાનો મુખ્ય સુતાર બન્યો. લોપ્ટા ધાતુકામનો ઉપરી નિમાયો. મોર્સી ભાષાઓ શીખ્યો અને તેથી તે લોકોને કંઈ પણ વ્યવહારુ કંમિતનો લાગ્યો નહિ. કદરૂપા મુટસેકને કુમાર એકોની નીચે

લશ્કરનો સેનાપતિ બનાવ્યો.

જેઠ્ઠેએ પિકેફ્ટને કહ્યું : 'પ્રવાસથી આ લોકોને કંઈ ફાયદો થયો લાગતો નથી. મારી ખાતરી છે કે ઈન્ડૂના જ્યારે કારને સાફ કરતો હતો ત્યારે દારૂથી ગંધાતો હતો.'

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'પણ એણે દારૂ મેળવ્યો ક્યાંથી?'

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : 'હું જાણું છું કે તે પોતાની સાથે રમની બાટલી લાવ્યો હતો. મેં જંગલમાં બાટલી જોઈ હતી.'

આખરે એમ બહાર આવ્યું કે ઈન્ડૂના દેશી દારૂ બનાવવાનું શીખી લાવ્યો હતો. બીજા લોકો પૂરતા દારૂનિષેધક તરીકે પિકેફ્ટે દારૂના ઝેરથી રાજાને ચેતવ્યો અને રાજાએ દારૂની ભઠ્ઠીઓ ચલાવવાની મના કરી. એ વખતની ઈન્ડૂના ધોળા લોકોનો દુશ્મન થયો. એમ જોવામાં આવ્યું કે ઈન્ડૂના અને મુટસેંક બહુ દોસ્ત બન્યા હતા. મુટસેંક અસહ્ય હતો. પોતે પોતાની સાથે એક જૂનો ફેંચ લશ્કરી ડ્રેસ આણ્યો હતો તે પહેરતો અને જેઓ તેને સલામ ભરતા નહિ તેને દબડાવતો દબડાવતો ગામમાં ફર્યા કરતો. તે એટલે સુધી ગયો કે તેણે ધોળાઓને પણ જ્યાં મળે ત્યાં સલામ કરવાનું કહ્યું. અલબત્ત આમ કરવાની ધોળા લોકોએ ના પાડી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'કૂતરો!'

મુટસેંક પોતાની જાતને સારો એવો નિશાનબાજ ધારતો હતો. તેણે જાહેરનામું કાઢ્યું કે નિશાનબાજીમાં તે કોઈ પણને હરાવી દેવા તત્પર છે. દસ સિપાઈઓ સામે આવ્યા પણ દસને તેણે સહેલાઈથી હરાવી દીધા.

ગુસ્સાથી ડેરિકે કહ્યું : 'આવા અભિમાન માટે મુટસેંકને હું ધિક્કારું છું. મને જો સારી રીતે નિશાન લેતાં આવડતું હોત તો હું પોતે જ તેની સામો પડત.'

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : 'પિકેફ્ટ! તું જા. જા જા, એ બડાઈખોરને એક વાર તો પાછો પાડ.'

પિકેફ્ટ હસ્યો અને આગળ ગયો.

તેણે કહ્યું : 'મુટસેંક! લાવ જોઈએ. હું નિશાન તારું?'

નિશાન મૂકવામાં આવ્યું. મુટસેંકે એક ભડાકો બરાબર આંખ ઉપર કર્યો. બે અંદરના વર્તુળમાં અને એક બહારના વર્તુળમાં નિશાન માર્યા; તેના બીજા ત્રણ ભડાકા ખાલી ગયા. પિકેફ્ટે સાતે વખત આંખમાં નિશાન માર્યું. પિકેફ્ટ બહુ અચ્છો નિશાનબાજ હતો. પાંચસો વાર દૂર દોડતા હરણને તે અચૂક તાકી શકતો.

મુટસેંકનું મોં ઉતરી ગયું.

નીલે કહ્યું : 'પિકેફ્ટ! અહીં જોખમ વધતું જાય છે. હો! મુટસેંક અને કુમાર એકો કંઈક કરી રહ્યા હોય એમ લાગે છે. પેલો ઈન્ડૂના એમની સાથે હોય એમ લાગે છે. તેમ જ

પેલો ધંધા વિનાનો મોર્સી જે ભાષા ભણ્યો છે ને આમતેમ આથડે છે, તે પણ એમાં ભળ્યો છે. હું ચોક્કસ કહું છું કે તેઓથી ચેતવા જેવું છે.’

ઘોળા લોકોએ અંદર અંદર મસલત કરીને નક્કી કર્યું કે આ વાત રાજાને જાહેર કરવી.

નીલનું કહેવું રાજાએ ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ્યું.

રાજાએ કહ્યું : ‘હું તમને ખાતરી આપું છું કે અહીં કશું જ જોખમ નથી. મારો ભત્રીજો એકો સંપૂર્ણ વિશ્વાસપાત્ર છે. મુટસેંકને હું બાળપણથી ઓળખું છું; કોઈ રીતે તે જોખમકારક નથી. એમ છતાં અલબત્ત તેમના ઉપર નજર રાખીશ.’

ડેરિક ગણગણ્યો : ‘હું પણ એમ જ કરીશ.’

ધીરે ધીરે ડેરિકને ખાતરી થતી જતી હતી કે પોતાનું ખરું કામ ધર્મપ્રચારનું નથી પણ છૂપી પોલીસનું છે.

રાજા લશ્કરની તાપસ કરવાનો હતો અને પછી ખાલી કારતૂસોથી ખોટી લડાઈ ચાલવાની હતી. લશ્કરના એક ભાગનો આગેવાન રાજા થવાનો હતો અને બીજાનો કુમાર એકો બનવાનો હતો.’

જેઝેએ કહ્યું : ‘એકો ખાલી કારતૂસો વાપરશે કે કેમ તે વિષે મને શંકા છે.’

સવાર પડી અને લશ્કરી તપાસ શરૂ થઈ. દેખાવ ભવ્ય હતો. સૈનિકોએ પોતાની સોનાની ફરસીઓ અને ભાલાઓ ચકચકિત કર્યા હતા. અમલદારો ટઢુઓ ઉપર બેસી આમતેમ ફરતા હતા અને તેઓના તાંબાના અને સોનાના ટોપાઓ સૂરજના તડકામાં ચકચકતા હતા.

ઘોળા લોકોને સન્માનપૂર્વક એક ઊંચી કરેલી જગ્યા ઉપર આ બધું જોવાને માટે બેસાડવામાં આવ્યા હતા.

જેઝેએ કહ્યું : ‘હું અહીં આવ્યો તે પહેલાં ‘ઘરભણી’ને તાળું દેવાની મેં પૂરેપૂરી સંભાળ લીધી છે. નીલ! તમે પણ ‘ચીંચી’ને તાળું દીધું છે કે?’

નીલ ગુનેગાર પેઠે ચમક્યો.

તે બોલ્યો : ‘અરે ભગવાન! એ તો હું તદ્દન ભૂલી જ ગયો છું!’ તેણે વધારામાં કહ્યું : ‘એ બધા અત્યારે મેદાન ઉપર છે. કાંઈ ફિકર નહિ.’

તેને ખબર નહોતી કે પેલો ફિટર ઈન્ડુના લશ્કરી મેદાન ઉપર નહોતો.

લશ્કરી તપાસ થઈ ગઈ. પછી બન્ને લશ્કરો એકબીજા ઉપર હુમલો કરવાને માટે ખર્યાં. તેઓ એકબીજાની સામે ગોઠવાયાં. એકાએક મુટસેંકના હુકમથી તેનું લશ્કર જમીન ઉપર લાંબું થઈને સૂઈ ગયું. તરત જ કડકડ કરતી બંદૂકની ગોળીઓ છૂટી.

ભયથી હેલ્ગાએ બૂમ પાડી : ‘રાજા પડ્યો. નીલ! શા માટે એ બધા પડે છે?’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મૂર્ખા! એ તો ખોટી લડાઈ છે, પણ ખરેખરની લડાઈ છે એમ તેઓ ઢોંગ કરે છે.’

ગિલ્બર્ટે હસીને નીલ તરફ આંગળી ચીંધી : ‘જુઓ, બુલ્હે નીલ ધોળો પૂણી જેવો થઈ ગયો!’

નીલે કહ્યું : ‘એમ થવાનું કારણ છે. તેઓ સાચા કારતૂસો વાપરે છે. અને હવે તેઓએ આપણી સામે નિશાન તાક્યાં છે. ગોળીઓનો સનસનાટ નથી સાંભળતાં?’

જેકેનું મોં ફાટી ગયું. તે બોલ્યો : ‘હેં ! શું સાચેસાચી ગોળીઓ?’

એક સાથે બધાં જ્યાં ગાડીઓ હતી તે તરફ ઉભી પૂંછડીએ નાંઠાં.

હેલ્ગાના હાથને ઘસાઈને એક ગોળી ચાલી ગઈ. તેણે ચીસ પાડી. તેઓએ પાછું વળીને જોયું તો દેખાયું કે એકોનું લશ્કર રાજાના લશ્કરની પાછળ પડ્યું હતું.

પિકેફ્ટે બૂમ પાડી : ‘માર્યા!’

‘ચીંચીં’ જમીન ઉપરથી અધ્ધર ઉડતી દેખાઈ. નિરાશ થઈને ડેરિકે બૂમ પાડી : ‘અરે! એ લોકોએ ‘ચીંચીં’ ચોરી લીધી છે!’

નીલે બૂમ પાડી : ‘દોડો! આપણી ‘ઘરભણી’ બચાવીએ.’

એટલાં તો ‘ચીંચીં’ માથે દેખાઈ. તેઓએ ઈન્ડૂનાને બાજુ પર નમતો અને નીચે બોમ્બ ફેંકતો જોયો. સદ્ભાગ્યે તેનું નિશાન ખોટું ગયું અને બોમ્બ તેમનાથી ત્રીશ વાર દૂર પડ્યો. પકડવા પાછળ પડેલાઓને બોમ્બે એક ક્ષણ આગળ વધતા રોક્યા. ત્યાં તો નાસેલાંઓ કાર પાસે આવી પહોંચ્યાં અને જેકેએ ચાવી માટે ખિસ્સું ખોળવા લાગ્યો.

ગિલ્બર્ટે ચીસ પાડી : ‘જલદી કરો, જલદી કરો! તેઓ આ આવ્યા.’

વચ્ચે વાતચીત

મેં મજાથી કહ્યું : ‘આજ બપોરે આપણે નાહવા જઈશું?’

‘અરે મૂર્ખા! વાર્તા આગળ ચલાવ.’

મેં કહ્યું : ‘આપણે નહાવા જવાનાં હોઈએ તો આજે વહેલાં જમી લેવું જોઈએ.’

જેકેએ ઉત્સુકતાથી કહ્યું : ‘આગળ કહો. પછી મને મારા ખિસ્સામાંથી ચાવી જડી.’

વાર્તા

અલબત્ત શોધતાં શોધતાં છેલ્લા ખિસ્સામાંથી ચાવી મળી આવી. ઉતાવળથી તેણે

તાળું ઉઘાડ્યું. સૌ ઝટપટ અંદર ઘૂસી ગયાં, પણ ત્યાં તો એક સૈનિકનો હાથ કાર ઉપર દેખાયો.

ગિલ્બર્ટે કૂદીને બટન દબાવ્યું. અને સૈનિક શબ જેમ નીચે પડ્યો. ડોનલ્ડે ધડ કરતું બારણું બંધ કરી દીધું.

દરમિયાન ભારે ભડાકાના અવાજો એમના કાન ઉપર આવી રહ્યા હતા.

ડોરિકે કહ્યું : 'પેલો ઈન્ડૂના રાજા લશ્કરને બોમ્બથી ઉડાવે છે, ચાલો આપણે તેની મદદે જઈએ.'

બટન દાબતાં જ કાર હવામાં ઉડી કાર જઈ ચલાવતો હતો.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'ઈન્ડૂના ઉપર જ લ્યો અને એને જ બોમ્બથી ઉડાવો.'

પણ ઈન્ડૂના મૂરખ નહોતો. ધોળા લોકોનો વ્યૂહ તે તરત સમજી ગયો અને તરત જ તેણે પોતાની કાર આકાશમાં ઉડાવી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'હવે આપણે શું કરવું અને શું થશે એની ભગવાનને ખબર!'

ગિલ્બર્ટે નીલ સામે જોયું ને કહ્યું : 'તેં કાર શોધી કાઢી છે કહે, હવે શું કરવું?'

શોધકે માથું ધુણાવ્યું. કહ્યું : 'મને કંઈ સૂઝતું નથી. મશિનગનથી ઈન્ડૂનાને આપણે પહોંચી શકીએ તેમ નથી. કેમકે તેની કાર ગોળીથી અભેદ છે. બોમ્બ એક જ ઉપાય છે.'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'એમાં કશું વળે નહિ. આમાં બલૂન સાથે અફળાવા જેવું નથી. અહીં તો કારની ધાતુ હલકી છે એટલે ઉલટી તે હવામાં તરતી ચાલી જાય.'

વચ્ચે વાતચીત

હું અટક્યો અને મેં મારી હોકલી સળગાવી.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'હવે આગળ શું કહેવું તે ભાઈશા'બને સૂઝતું જ નથી. જુઓ ને મોઢું જ કહી દે છે, બુદ્ધિ નીલ! વાર્તા બરાબર કહેતાં નથી આવડતી ના? ડોરિક! જો તો, એના ચહેરા ઉપરથી જણાશે કે આગળ શું કહેવું તેની મૂંઝવણમાં ભાઈ પડ્યા છે.'

વાત તદ્દન સાચી હતી. હવે પછી શું આવવાનું છે તેની મને પણ ખબર નહોતી.

મેં કહ્યું : 'વારું, જઈએ! તું શું ધારે છે, પછી શું બન્યું હશે?'

જઈએ જવાબ આપ્યો : 'ખબર નથી પડતી પણ 'ચીંચીં'ને બોમ્બથી ઉડાડવી તે શરમભરેલું લાગે છે.'

ડોરિકે ભાર દઈને કહ્યું : 'આપણે તો કારને ઈજા કર્યા વિના ઈન્ડૂનાને મારવો છે.'

ડોનલ્ડે સૂચના કરી : 'કદાચ આપણને જ એ મારી નાખે!'

ઝેરિકે તિરસ્કારથી તેની સામે જોયું.

તેણે કહ્યું : ‘મૂખાં! એટલી ખબર નથી પડતી કે વાર્તાના નાયકને કદી પણ મારી નાખવામાં નથી આવતો?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે નીલને સરખી રીતે વાર્તા કહેતાં ન આવડી.’

ગિલ્બર્ટ હુકમથી કહ્યું : ‘એને જરા યે મદદ કરશો નહિ. હું જાણતી જ હતી કે એને વાર્તા પૂરી કરતાં આવડશે નહિ.’

વાર્તા

નીલે કહ્યું : ‘ફક્ત એક ઉપાય છે. પણ કોણ જાણે એમાં ફાવશું કે નહિ. કાર ઉપર એક જગ્યા એવી છે કે જે ગોળીથી અભેદ નથી.’

પિક્કેફ્ટે પૂછ્યું : ‘તે કઈ?’

‘પિક્કેફ્ટ! ત્રણ ઈંચ વ્યાસની પેલી ગોળ ચકતી દેખાય છે ના? બરાબર ઈન્ડૂનાના હાથની સમાન્તર છે તે. મૂળ તો રસ્તાઓ ઉપર ચાલતાં નિશાન બતાવવા માટે તે બનાવવામાં આવેલ છે. ગોઠવણ એવી હતી કે જેમ મોટર ડ્રાઈવરો હાથ બહાર કાઢી નિશાન કરે છે, તેમ અહીં એક ધાતુનો હાથ રાખવો.’

પિક્કેફ્ટે માથું ધુણાવ્યું.

નીલે આગળ ચલાવ્યું : ‘પાતળા લાકડાનો એમાં દાટો મારેલો છે. એમાંથી જો ગોળી મારીએ તો બરાબર ઈન્ડૂનાના માથામાં લાગે.’

પિક્કેફ્ટે હાથમાં રાઈફલ લેતાં કહ્યું : ‘ચાલો, પ્રયત્ન કરીએ.’

પણ કલાકના ત્રણસો માઈલની ઝડપે ઉડતી કારમાંથી બરાબર નિશાન તાકવું રમતની વાત નહોતી. જંકેએ ‘ચીંચીં’ની સપાટીમાં ‘ઘરભણી’ને બસો વાર દૂર આણી.

ચાળીશમે ભડાકે નિશાન વંધાયું. ઈન્ડૂના પડતો દેખાયો.

‘ઘરભણી’ના ચલાવનારાઓ બૂમ પાડી : ‘વાહવાહ, વાહવાહ!’

પણ તેઓનો આનંદ લાંબો ટક્યો નહિ. હાંકનાર વિનાની ‘ચીંચીં’ કઢંગી રીતે ચક્કર ચક્કર ફરવા લાગી. એક વાર તો ફરતી ફરતી લગભગ ‘ઘરભણી’ને અડી ગઈ; જંકેની સમયસૂચકતાથી સૌ બચ્યાં. અથડાવાના ભયમાંથી તેણે સૌને બચાવી લીધાં.

દિલગીરી સાથે નીલે કહ્યું : ‘આપણે હવે ‘ચીંચીં’ને તેનાં નસીબ ઉપર છોડવી પડશે.’

‘ચીંચીં’ નીલની પહેલી બનાવટ હતી. પહેલું બાળક સૌને વહાલું હોય છે.

હેલ્ગાએ કહ્યું : 'સિનેમામાં મેં એક માણસને એરોપ્લેનમાંથી બીજા એરોપ્લેનમાં કૂદતો જોયો છે.' આમ કહી તેણે ડેરિક સામે જોયું. ડેરિકે બીજી બાજુ જોયું.

પિકેફ્ટે બૂમ પાડી : 'જુઓ તો, 'ચીંચી'નો વેગ ધીમો પડવા આવ્યો છે.

કાર ધીમી પડતી જતી હતી. ઈન્ડૂનાનું શરીર કલય ઉપર ઘસી આવ્યું હતું. આથી કાર એક માઈલ સુધી છૂટી ગતિએ ચાલી. અને આખરે દસ હજાર ફીટની ઊંચાઈએ હવામાં અધવચ સ્થિર ઉભી રહી. ઘણી મુશ્કેલીથી જઈ 'ઘરભણી'માંથી કૂદો અને 'ચીંચી'ના બહારના પાટિયા ઉપર ચડી ગયો. બિચારાને ઈન્ડૂનાના શરીર ઉપર જ બેસીને મોટર હાંકવી પડી.

શહેરથી આશરે પાંચ માઈલ દૂર બન્ને કાર જમીન ઉપર આવી. ત્યાં તેઓએ ઈન્ડૂનાના શબને કાઢી નાખ્યું અને બન્ને કારોમાં બધાં સરખાં વહેંચાઈને તેઓ ફરી વાર ઉડ્યાં અને શહેર નજીક આવ્યાં.

એક જ નજર ફેંકતાં જે બન્યું હતું તે સમજાયું. એકો અને મુટસેકે જીત મેળવી હતી. ભલો રાજા પોટોમન માર્યો ગયો હતો; તેના લશ્કરના કેટલાએક માણસો માર્યા ગયા હતા ત્યારે બીજા કેટલાએક કેદી બન્યા હતા. કેટલાએક લોકો શહેરમાંથી નાસી જતા જોવામાં આવ્યા હતા. સૌથી મોટી ટોળી પાછળ ધોળા લોકો પડ્યા. નીચે ઉતરી તેઓએ જોયું તો માલૂમ પડ્યું કે પોટોમનને કુંવર પણ નાસી છૂટ્યો હતો. ધોળિયાંઓએ તેને કહ્યું : 'અમારી સાથે તું પાછો ચાલ. અમે તને તારા બાપની ગાદીએ બેસારશું.'

રાજા થઈને તે 'ઘરભણી'માં ચડ્યો.

ગિલ્બર્ટ અને હેલ્ગાએ હવે તેણે શું કરવાનું છે તે તેને સમજાવ્યું. 'કાર શહેર ઉપર અધ્ધર ઉભી રહેશે. તે વખતે તારે ભૂંગળામાંથી લોકોને તારી મદદને માટે બોલાવવા.'

દુઃખી થતાં કુમારે કહ્યું : 'તેઓ એકો અને મુટસેકથી એટલા બધા બીએ છે કે મને મદદ આપશે નહિ.'

કડકાઈથી ડેરિકે કહ્યું : 'પિકેફ્ટ એને સંભાળશે.'

તેઓ ઉડ્યાં અને એકો અને મુટસેક પોતાના લશ્કરને ઉજાણી આપતા હતા તેનાથી સાઠ ફીટ ઊંચે આકાશમાં થોભ્યાં. કુમારે સિપાઈઓને પોતાની બાજુએ આવવાની વિનવણી કરી અને પોટોમનના વંશને સાથ આપવાને સમજાવ્યા.

દરમિયાન એકો અને મુટસેકે કારની સામે મશિનગનો ખડી કરી દીધી અને જોસભેર ગોળીઓ છોડવા માંડી.

પિકેફ્ટે ધીરેથી કહ્યું : 'જરા મારી રાઈફલ આપ તો?'

હેલ્ગાએ રાઈફલ આપી.

પિકેફ્ટે નિશાન તાક્યું અને ઘડ કરતો એકો નીચે પડ્યો. મુટસેક ભયથી ભાગ્યો પણ પિકેફ્ટની બીજી ગોળી તેના વાંસામાં લાગી. આનંદના પોકાર સાથે ધોળિયાંઓ જમીન ઉપર ઉતર્યાં. કુમાર બહાર કૂદી પડ્યો અને તેણે પોતાનો હાથ ઊંચો કર્યો. નેતા વિનાનું અને નિરુત્સાહ બનેલું લશ્કર તેને પગે પડ્યું.

કુમારે કહ્યું : ‘ભાઈઓ! હું તમને સહુને માફી આપું છું. આજના કરુણાજનક કૃત્યોને માટે હું કોઈને શિક્ષા કરીશ નહિ. કષ્ટોનો આજે નાશ થયો છે.’

ડેરિકે પોકાર કર્યો : ‘મહારાજા ઘણું જીવો!’

સિપાઈઓ ઉભા થયા અને પોતાના જમણા હાથો હવામાં હલાવી તેમણે પણ જયઘોષ કર્યો : ‘ઘણું જીવો મહારાજા!’

રાજાએ આંસુભરી આંખે કહ્યું : ‘તમારો હું ઉપકાર માનું છું. દૂર દેશનાં આ બહાદુર બાળકોને મારું જીવન અને ગાદી આભારી છે.’

આ પ્રસંગથી ઉત્તેજિત થઈ ડોનલ્ડે ઊંચેથી કહ્યું : ‘આપણે હેલ્વાને રાજા સાથે પરણાવીએ.’

હેલ્વાને ગાલે શરમના શેરડા પડ્યા. ડોનલ્ડનો તેણે કાન ખેંચ્યો.

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘હવે હું થાકી ગયો છું. આપણે હવે અટકીએ.’

પાંચે જણાનાં મોં ઉપર અસંતોષ દેખાયો.

ડેરિકે કહ્યું : ‘તેં પહેલા હવાઈ યુદ્ધમાં બરાબર ન કર્યું. બહુ રસ ન જામ્યો. મુટસેક અને એકોને ‘ચીંચીં’માં રાખવા જોઈતા હતા, લડાઈ લાંબી ચલવવી જોઈતી હતી અને આપણામાં કોઈકને ઘાયલ કરવું જોઈતું હતું!’

ગિલ્બર્ટે જરા મારા તરફ માથું હલાવી ટાપશી પૂરી : ‘અગર કોઈને મરાવી નાખવું જોઈતું હતું.’

જકેએ કહ્યું : ‘ખરું છે, નીલ! તારે કબૂલ કરવું જોઈએ કે વાર્તાનો એ ભાગ તને બરાબર જમાવતાં આવડ્યો નહિ. પેલો દુષ્ટ નાલો કહેતો હતો કે ગિલ્બર્ટેને ઉપાડી જવા તે આવશે; પણ તે તો કદી આવ્યો જ નહિ!’

મેં તરત જવાબ આપ્યો : ‘નાલો તો અછબડાથી મરી ગયો હતો.’

ચપળતાથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘અછબડાનો રોગ સુધરેલા દેશનો રોગ છે.’

હેલ્વાએ કહ્યું : ‘બિચારા ભલા રાજા પોટોમનને મારી નાખ્યો એ શરમભરેલી વાત છે. અને હું કાંઈ નવા રાજાને પરણી નથી. ભૂંડીભૂખ કાળો માણસ!’

મેં ભૂલ સુધારી : ‘એ તો રાતો હતો. રૂપાળો નવજુવાન. રાતા માણસને પરણવાના કામ કરતાં પણ વધારે ખરાબ કામ તું કરી શકે તેવી છે.’

જેકેએ કહ્યું : ‘વાર્તામાં આ પરણવા બરણવાની વાત આપણને મૂર્ખાઈભરેલી લાગે છે. હું તો આ દેશ અને આ લોકોથી હવે કંટાળી ગયો છું.’

બીજાંઓએ જેકેના કહેવામાં હા ભણી. બધાં પોટોમન લોકોથી કંટાળી ગયાં હતાં.

મેં કહ્યું : ‘બહુ સારું. ત્યારે આપણે હવે અહીંથી નીકળી જઈએ.’

વાર્તા

બીજે દિવસે તેઓએ રાજાની રજા લીધી અને તેઓ આટલાંટિક ઉપરથી ઉપડ્યાં. તેઓ લંડન પહોંચ્યાં અને ત્યાંથી તેઓ છૂટાં પડ્યાં. સૌ પોતપોતાને ઘેર પાછાં ગયાં અને ખાધું પીધું ને મોજ કરી. વાર્તા પૂરી.

વચ્ચે વાતચીત

જેકે કુંગરાઈને બોલ્યો : ‘ગધેડો થા મા, ગધેડો!’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ભાઈશા’બ ચિડાયો છે, આપણને વાર્તા ગમતી નથી એમ કહ્યું તેથી. છોકરી જેવો! જરાકમાં ચિડાઈ પડ્યો. એ ય છોકરી!’

હેલ્ગાએ પૂછ્યું : ‘ફરી વાર વાર્તા વિષે હવે કહેવાના છો કે નહિ?’

જેકેએ કહ્યું : ‘વાર્તા આગળ તો કહેવી જ પડશે. હજી તો વરુના શિકારની વાત બાકી છે.’

ડેરિકે ઉમેર્યું : ‘અથવા તો ભેદી માર્ગવાળા કિલ્લાની વાત કહેવાની છે.’

ગિલ્બર્ટની આંખો તેજથી તગતગી. તે બોલી : ‘હેં ! ભેદી માર્ગ? અરે ઘરડા નીલ! એકાદ ભેદી માર્ગ તો બતાવ?’

જેકેએ ઉત્સાહથી કહ્યું : ‘પણ એમાંથી ચરુ નીકળવા જોઈએ.’

ડોનલ્ડે ઉમેર્યું : ‘અને હાડપંજિરો!’

વળી જેકે બોલ્યો : ‘અને નકશો! એકાદ સંતાડેલો નકશો પણ હોવો જોઈએ.’

હું આશ્ચર્યથી જેકે સામે જોઈ રહ્યો.

મેં કહ્યું : ‘હું એમ ધારતો હતો કે તને વરુનો શિકાર સૌથી વધારે ગમે છે.’

જેકેએ કહ્યું : ‘હં; મને એ ગમે છે, પણ ભેદી માર્ગ અને નકશો પણ. એમા વધારે ગમ્મત આવે એવું છે.’

મેં ધીમેથી કહ્યું : 'વખતે બની આવે કે સાહસિક મુસાફરોને ભેદી માર્ગ હાથ લાગે!'

૪

બીજે દિવસે ટોળીએ પોટોમનને રામરામ કર્યા. રાજેએ તેમને રોકાવાનો ઘણો આગ્રહ કર્યો પણ તેઓએ કહ્યું કે હવે અહીં વધારે વખત રોકાવવાની જરૂર નથી. તેમણે તેમને જે બધું શીખવવા જેવું હતું તે શીખવી દીધું છે. તેઓએ રાજાને માણસખાઉ લોકોથી પોતાની જાતને બચાવવા માટે પુષ્કળ દારૂગોળો આપ્યો અને પછી તેઓ ઉપડ્યાં.

પિકેફ્ટે લોંગ આયલેન્ડમાં સૌને પોતાને ઘેર આવવાને આમંત્રણ આપ્યું.

તેણે કહ્યું : 'અત્યારે સપ્ટેમ્બર મહિનો ચાલે છે અને શિયાળો આવતાં પહેલાં આપણે વરુના શિકારે જઈ શકીએ તેમ નથી. કારણ કે શિયાળાની ઠંડીમાં જ વરુઓ ટોળાબંધ એકઠાં થાય છે. આપણે મારે ત્યાં રખડશું, નાહશું, મોટરમાં ફરશું એટલામાં ડિસેમ્બર નજીક આવશે.'

ત્રણ અઠવાડિયાં સુધી તેઓ લોંગ આયલેન્ડમાં નિરાંતે ફર્યા હર્યા. છોકરાંઓ બહુ લહેરમાં રહ્યા. તેઓએ બસો વખત મીઠાઈ અને આઈસ્ક્રીમ ખાધા કર્યાં.

ગિલ્બર્ટ મલાઈ સાથે મેળવેલો સ્ટ્રોબેરી ખાઈને હોઠ ચાટતાં કહ્યું : 'લક્ષાધિપતિ સાથે રહેવાની મજા તો બહુ જ!'

મોંમાં ચૉકલેટનો બૂડકો મારતાં હેલ્ગાએ કહ્યું : 'સુંદર!'

પણ થોડા જ વખતમાં તેઓ કંટાળ્યા. બધી રીતે મજા હતા. પણ ખાસ કંઈ કરવાનું નહોતું. એટલે તેઓને નીલના પિતાએ નીલ ઉપર લખેલો કાગળ સાંભળવાની ભારે મજા પડી.

'તમારા ગયા કાગળમાં તમે ભેદી માર્ગવાળો એકાદ કિલ્લો હાથ આવવા વિષે લખ્યું હતું. 'ગલાસગો હેરોલ્ડમા જાહેરાત આવી છે કે ડન્સકોબીનો કિલ્લો વેચવાનો છે, એ કિલ્લા વિષે દત્તકથા એવી છે કે એમાં એક ભેદી માર્ગ છે, પણ એ તો ખોટું પણ હોય. ગમે તેમ પણ તમે એ વિષે એ લક્ષાધિપતિ મિત્રને વાત તો કરજો!'

ઉત્સાહના પૂર આવ્યાં. છોકરાંએ નાચાકૂદ કરી મૂકી. દોડાદોડમાં પિકેફ્ટનાં ચીની વાસણોને તોડી નાખ્યાં. તેનું પણ કોઈને ભાન ન રહ્યું. તેઓ રોલ્સરોયમાં કૂદી પડ્યાં અને તેની ઓફિસમાંથી પિકેફ્ટને તેડી લાવ્યાં. તેઓ ન્યૂયૉર્ક ઉપડ્યાં.

'પિકેફ્ટ! એકદમ સ્કોટલાંડ ચાલો. ત્યાં ભેદી માર્ગવાળો કિલ્લો છે.'

આનંદી પિકેફ્ટે હસીને કહ્યું : 'કબૂલ. પણ હું પોતે ચાલી શકું એટલો પહોળો

માર્ગ ન હોય તો સાટું સુધરસે નહિ. તમે અંદર જાઓ અને ભૂતડાંઓને ભાળીભાળીને ટેલિફોનથી રાડો પાડીને મને જણાવો એવું કરવાના આપણે નથી!’

બીજે દિવસે તેઓ ‘ચીંચીં’માં બેસી ઉપડ્યાં. સાત કલાકમાં તેઓ આટલાંટિક ઓળંગી ગયાં. સધનલેન્ડના કિનારાની ઊંચી ટેકરી ઉપર ડન્સકોગીનો કિલ્લો હતો. મૂળ કિલ્લામાં જોકે વધારો થયો હતો. છતાં અસલ કિલ્લો દસમા સૈકામાં બાંધવામાં આવ્યો હતો.

અંગસ મેકડોનલ્ડ નામનો એક બહેરો બુદ્ધિ તેનો રખેવાળ હતો. તે સ્કોટ હતો; ભાગ્યે જ તે બોલતો. પિક્કેફ્ટે તેના હાથમાં એક ગિની મૂકી તો પણ ‘અહં!’ કરીને તે મૂંગો બેસી રહ્યો.

જાહેરખબરમાં એમ હતું કે કિલ્લો ફર્નિચર સાથે વેચવાનો છે. પણ ફર્નિચરમાં થોડાંએક ટેબલખુરશીઓ અને દીવાલ ઉપરનાં ચિત્રો સિવાય બીજું કશું નહોતું.

હેમ્સડોલમાં રહેતા જે વકીલ પાસે કિલ્લાનું વેચાણખત થવાનું હતું તેની પાસે ઉપડ્યાં. પિક્કેફ્ટે ચેક લખી આપ્યો અને તે કિલ્લાનો માલેક થયો.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘કદાચ બધું પોકળ નીકળે પણ તેમ છતાં જ્યારે ફ્રેન્ચ લોકો જર્મનીનો કબજો લઈ લેશે અને નીલને હેલેરોમાંથી ભાગવું પડશે ત્યારે તેની નિશાળ માટે આ કિલ્લો ઠીક પડશે.’

તેઓએ થોડીએક જરૂરિયાતની ચીજો ખરીદી : પથારી, બ્લેન્કેટો અને રસોઈના વાસણો.

જેફ્રેએ કહ્યું : ‘રસ્તો શોધવાને માટે આપણે થોડાંએક કરવતી વગેરે ઓજારોની જરૂર પડશે.’

આ બધું તેઓએ ખરીદ્યું. તેઓ એટલાં બધાં ઉતાવળાં થઈ ગયાં હતાં કે રાત માંડમાંડ ગઈ.

પાંચ વાગે તો છોકરાંઓ ઉઠી ગયાં. નવ વાગે નીલની પથારી આગળ તેઓ આવ્યાં અને તેને જગાડયો. ડૉરિકે નિરાશાથી કહ્યું : ‘અમે ચારેકોર શોધી વળ્યાં પણ ક્યાંઈ કશું જડતું નથી!’ નીલે તેના તરફ જોડાનો ઘા કર્યો અને પડખું ફરી ઊંઘવા લાગ્યો.

આખો દિવસ તેઓએ શોધ્યા કર્યું; ફરી ફરીને ફર્યાં; દીવાલો ઉપર હથોડા માર્યા પણ ક્યાંઈથી બોદો અવાજ આવ્યો નહિ. બધી મહેનત પાણીમાં ગઈ. તેઓએ જમીન ઉપર હથોડા મારી જોયા; ત્યાં પણ ક્યાંઈ પોલાણ જણાવું નહિ. બુદ્ધિ અંગસને તો એમ જ લાગ્યું હશે કે નીલ અને પિક્કેફ્ટ ગાંડાઓની શાળાના મોટા ડોક્ટરો હશે અને તેઓ ગાંડાં છોકરાંઓને લઈને આવ્યા હશે.

રાત્રે સૌ થાક્યાંપાક્યાં નિરુત્સાહિત મને સૂઈ ગયાં. સવારે સૌ તાજગીમાં ઉઠ્યાં.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે રસ્તો કદાચ આ ચિત્રમાંના એકાદ ચિત્રની પાછળ હોય. મારી દરખાસ્ત છે કે આપણે એ બધાને નીચે ઉતારીએ.’

સૌને આ વિચાર પસંદ પડ્યો અને ડૅરિક જમવાના ઓરડાનું ટેબલ દીવાલ પાસે ઘસડી લાવ્યો. તેણે કોઈ નોર્વેના મુખીના ચિત્રથી શરૂઆત કરી. ચિત્રની સપાટી તે તપાસતો હતો એટલામાં ગિલ્બર્ટ ટેબલ હલાવ્યું; ડૅરિક લપસ્યો અને તેની આંગળી પેલા મુખીના ચિત્રની જમણી આંખમાં પેસી ગઈ! બધાં આશ્ચર્યથી મોહું ફાડીને ચિત્ર સામે જોઈ રહ્યાં: ચિત્રનો વીંટો થતો હતો! ડૅરિકે ગુપ્ત ભેદને ખોળી કાઢ્યો હતો. ચિત્ર નીચે દીવાલમાં એક નવું બારણું દેખાયું. કૂદકો મારી જૅકે કુહાડી લઈ તે તરફ ધસ્યો. થોડા જ ઘામાં તખતી તૂટી પડી. બે મિનિટમાં તો બારણું ખૂલી ગયું. અંદર અંધારું હતું. બીજું કશું દેખાતું નહોતું.

ડૅરિકે બૂમ પાડી : ‘ટોચ લાવો.’

કોઈક ઈલેક્ટ્રિક ટોચ લઈ આવ્યું.

એક પથરની સીડી અંદર ઉતરતી હતી.

હેલ્ગા ધૂજી અને બોલી : ‘હું પહેલી અંદર નહિ જાઉં.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હું પણ નહિ.’

ગિલ્બર્ટ બહાદુરીથી કહ્યું : ‘હું આગળ ચાલીશ.’

હવે પોતાની સાથે દરેકે શું લેવું તેનો સૌ વિચાર કરતાં બેઠાં. દરેક પાસે ડાયનેમો ટોચ તો હતી જ. ડૅરિકે સૂચના કરી કે આપણે રિવોલ્વરો લઈએ, પણ બીજાંઓએ કહ્યું કે તે નકામી પડશે. હેલ્ગાનું સૂચન ડહાપણભર્યું હતું. ‘આપણે જાતજાતનાં હથિયારો લઈ કે જેથી ખજાનાની પેટીઓ ઉઘાડી શકાય અને બારણાંઓ પણ તોડી શકાય.’ જૅકેએ હીરા ભરી લેવા માટે પોતાની થેલી લીધી. તેઓએ જમવાના ઓરડાને અંદરથી તાળું દીધું કે જેથી અંગસને કશી ખબર પડે નહિ.

હવે મહાન સાહસ શરૂ થયું. ગિલ્બર્ટ આગળ ચાલી. તેની પાછળ ડૅરિક, જૅકે, ડોનલ્ડ, હેલ્ગા, નીલ અને પિક્કેફ્ટ ચાલ્યાં. સૌએ પિક્કેફ્ટને જાણી જોઈને પાછળ રાખ્યો હતો. પિક્કેફ્ટ આગળ ચાલે અને સાંકડા રસ્તામાં વખતે સલવાઈ રહે તો આગળ વધવું શી રીતે?

ધીમે ધીમે તેઓ નીચે ઉતર્યાં. તેઓ ત્રીશ પગલાંથી વધારે નીચે નહિ ગયાં હોય એટલામાં ગિલ્બર્ટનાં પગ નીચેથી એક પથરો દડી ગયો. થોડુંક ગબડ્યો અને અટકી પડ્યો. તુરત જ પથરાયેલી શાંતિમાં એકાએક ધબાકો સંભળાયો. ડૅરિકે ગિલ્બર્ટનો હાથ જોરથી પકડ્યો. તે બોલી ઉઠ્યો : ‘સમાલો! રસ્તે કૂવો આવે છે.’ છ ડગલાં આગળ ગયાં અને તેઓની નજરે એક મોટી ખાઈ પડી. તેઓએ પોતાની ટોચ દબાવી પણ ખાઈમાં

પાણી દેખાયું નહિ. ડેરિકે એક પથરો ફેંક્યો.

તેણે કહ્યું : 'સો ફીટથી ઓછી ઊંડી નહિ હોય.'

તેઓ ત્યાં અટકી રહ્યાં અને એકબીજા સામે નિરાશાથી જોઈ રહ્યાં. 'આટલી બધી મહેનતનું આ જ ફળ?' તેઓ રડવા જેવાં થઈ ગયાં.

એકાએક હેલ્ગાએ આનંદથી બૂમ પાડી : 'જુઓ તો, અહીં ડાબી બાજુએ સીડી જાય છે.'

સાચે જ ડાબી બાજુએ સીડીનાં પગથિયાં હતાં.

નીલે પૂછ્યું : 'પણ રસ્તામાં ખાઈ શા માટે?'

ડેરિકે કહ્યું : 'એ જાળ છે. તમે જોતા નથી? કોઈ દુશ્મન ખજાનો લેવા આવે તો તેને ભુલાવામાં નાખવા માટે છે.'

જેકેએ કહ્યું : 'અલબત્ત, એમ જ છે. કોણ જાણે કેટલાં યે હાડપંજિરો એમાં પડ્યાં હશે.' ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં તેણે પોતાની આંખો ખાઈ તરફથી પાછી ફેરવી લીધી.

તેઓ આગળ ચાલ્યાં. વીશ પગથિયાં આગળ ગયા પછી એક વાર જેટલો પહોળો સપાટ રસ્તો આવ્યો. તેઓ આગળ વધ્યાં. તેઓ એક લોઢના બારણા પાસે પહોંચ્યાં. તાળામાં ચાવી હતી પરંતુ કાટને લીધે તે ફરી શક્તી નહોતી.

નીલે કહ્યું : 'કોઈકે તેલ લેવા માટે પાછા જવું પડશે.'

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'અહીં તેલનું શું કામ છે?' આમ કહી પિકેફ્ટે જોરથી બારણાને પોતાનો ખભો માર્યો અને પલકારામાં તાળું તૂટી ગયું ને બારણાં ઉઘડી ગયાં. ત્રણ પગથિયાં નીચે ઉતર્યા એટલે એક મોટો ઓરડો દેખાયો. સાવધાનીથી તેઓ અંદર ગયાં. ગિલ્બર્ટને પગે કંઈક અથડાયું અને દડી ગયું.

ગભરાઈને ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'ખોપરી!'

સહુ ત્યાં પડેલ હાડપંજિરની સામે જોઈ રહ્યાં. હાડપંજિરની મૂઠીમાં કાટ ખાઈ ગયેલી તલવાર હતી.

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'આ કેવી રીતે મરી ગયો હશે?'

નવાઈથી તેઓ ઓરડો તપાસવા નીકળ્યાં. ઓરડો વીશ ફૂટ ઓરસચોરસ હતો. એક ખૂણામાં બે ભારે પેટીઓ પડી હતી.

જેકેએ બૂમ પાડી : 'ખજાનો!' ને એ તે તરફ દોડતો ગયો પણ પેટીઓ ખાલી માલૂમ પડી.

ઓરડાની પછીતે એક બારણું અઘખોલું દેખાયું. ત્યાંથી રસ્તો આગળ ચાલતો હતો.

તેઓ આગળ વધ્યાં. સોવાર ચાલતાં તેઓ એક બીજા ઓરડામાં આવ્યાં. આ ઓરડો પહેલા ઓરડા કરતાં મોટો હતો. એક ભયંકર દેખાવ તેમની નજરે પડ્યો : ટેબલ ફરતાં સોળ હાડપંજિરો બેઠાં હતાં! એમ જણાતું હતું કે તેઓ જમવા બેઠાં હશે. દરેકના મોઢા આગળ દારૂનો ગ્લાસ હતો.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘આનો શો અર્થ?’

‘હું જાણું છું.’ ડેરિકે કહ્યું : ‘રસ્તામાં પડેલો નોકર આ રહ્યો. આ લડાઈની ખોપરી છુંદાયેલી છે. આ લોકો જમતા હતા અને કોઈએ દારૂમાં ઝેર નાખ્યું હતું. જ્યારે તેઓને ખબર પડી કે આમાં કોઈએ ઝેર નાખ્યું છે ત્યારે તેમાંનો એક ઉઠીને આ નોકરને મારી નાખ્યો. હું ધારતો નથી કે આ નોકરે ઝેર નાખ્યું હોય.’

સહુને વાત બંધબેસતી લાગી. નીલે કહ્યું : ‘હથિયારો ઉપરથી જણાય છે કે ચૌદમાં સૈકામાં આ બન્યું હશે.’

જેકેએ કહ્યું : ‘પણ એમાં આપણે શું કરીએ?’ આપણે તો ખજાનો શોધવો છે.’

તેઓએ ઘણી શોધ કરી પણ તેમને ખજાનાનો ઓરડો જડ્યો નહિ.

વચ્ચે વાતચીત

મેં કહ્યું : ‘આજે હવે આટલેથી બસ.’

સૌ : ‘નહિ નહિ!’ કરી ઉઠ્યાં.

આગ્રહથી જેકેએ કહ્યું : ‘આપણે તો આજે ને આજે જ ખજાનો શોધવો છે.’

મેં કહ્યું : ‘અહીં ખજાનો મળશે જ તેવી વધારા પડતી ખાતરી રાખીશ નહિ, હો!’

જેકેએ કહ્યું : ‘અલબત્ત, અહીં ખજાનો હતો એટલું જ નહિ પણ સાથે નકશો પણ હતો.’

મેં કહ્યું : ‘નકશો? નકશો વળી શાનો? જમીન નીચે સહરામાં બેટની આશા તો નથી રાખતો ના?’

તેણે કહ્યું : ‘રસ્તામાં ખજાનો હતો એની મને ખાતરી છે. તમે કહો તે હારું. અને સાથે નકશો પણ હતો. અને એમાં ખજાનો ઉંચાં છે તે ચોખ્ખું બતાવ્યું હતું.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘નકશા વિનાની વાર્તામાં કાંઈ માલ નહિ. ટ્રેઝર આયલેન્ડ—‘ખજાનાની બેટ’ની વાર્તા જેવી વાર્તા એને કહેતાં જ ક્યાં આવડે છે, ખરું જેકે? એને કહેતાં જ ક્યાં આવડે છે? વાર્તામાં એક ચાંચિયો પણ નથી આવતો.’

મોટાઈથી મેં કહ્યું : ‘ચાંચિયો? ચાંચિયાનો જમાનો તો ગયો!’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એમ જ રાતા ઈંડિયનોનો અને એમ જ માણસખાઉ માણસોનો

જમાનો પણ ગયો! વાર્તામાં અમારે નકશાની જરૂર હોય તો તારે તે આપવો જોઈએ.’

ડૅરિકે આતુરતાથી કહ્યું : ‘નકશો અને સાથે ખાનગી ભાષા. મને ખાનગી ભાષા બહુ ગમે છે.’

મેં ધીમેથી કહ્યું : ‘વખત મળી આવે. એ ઐતિહાસિક હકીકત સંભારતાં નકશો મળી આવશે તો હું તમને જણાવીશ. મારી સાંભરણ પ્રમાણે તો તેમાં નકશો નહોતો.’

જેકેએ આનંદથી કહ્યું : ‘હેઈયાં! મને ખાતરી હતી કે નકશો આવશે જ!’

વાર્તા

બહાર જવાનો રસ્તો હાથ લાગતો નહોતો.

જેકેએ કહ્યું : ‘ક્યાંક હોવો તો જોઈએ જ. જેઓએ આ લોકોને ઝેર આપ્યું હશે તેઓએ ખજાનાની શોધ કરી જ હશે.’

નીલે કહ્યું : ‘મારો અભિપ્રાય એવો છે કે આપણે પાછાં જઈએ અને થોડુંક ખાઈ આવીએ. અહીં ખજાનો ખોળવો નકામું છે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હં...અં. ભાઈને બીક લાગતી લાગે છે! હાડપંજિરો કોઈને મારી નહિ નાખે!’

એકાએક હેલ્ગા હસવા લાગી.

ડૅરિકે પૂછ્યું : ‘છે શું?’

હેલ્ગાએ જવાબ આપ્યો : ‘એ તો હું જરા વિચારતી હતી કે આ હાડપંજિરો પાસે પિક્કેફ્ટ બેસે તો કેવો લાગે?’

દરેક જણ હસવા લાગ્યું. માત્ર નીલ જાણતો હતો કે તેઓ પોતાનો ભય સંતાડવા માટે જ હસતાં હતાં.

નીલે પૂછ્યું : ‘કેમ, જમવા માટે કોણ આવો છો?’

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘હું.’

છોકરાંઓએ આવવાની ના પાડી.

બે કલાકે નીલ અને પિક્કેફ્ટ જમવાના ઓરડામાં ચિરૂટ પીતા બેઠા હતા.

નીલે કહ્યું : ‘પિક્કેફ્ટ! મને તેઓનાં પગલાં સંભળાય છે.’

એટલામાં તો બાળકો પાછાં આવતાં દેખાયાં.

પિક્કેફ્ટે પૂછ્યું : ‘કાં, કંઈ જડ્યું?’

કોઈએ જવાબ ન આપ્યો.

નીલે કહ્યું : ‘એમનાં પડી ગયેલા મોઢાં સામે તો જુઓ! બિચારાં કમનસીબ બાળકો!’

નીલે પૂછ્યું : ‘કેમ, કાંઈ ફાવ્યાં?’

ગિલ્બર્ટ ડેરિક સામે ભવાં ચડાવ્યાં. ઉડાઉ રીતે ડેરિકે કહ્યું : ‘હજુ હું માનું છું કે એ ઓરડાની બહાર જવાનું બારણું છે.’

નીલે કહ્યું : ‘પિક્કેફટ! ચાલો આપણે ઉપડીએ. આ છોકરાંઓ જમે એટલામાં આપણે શોધખોળ કરીએ.’

છોકરાંઓ ભયભીત દેખાયાં.

જકે બોલ્યો : ‘જમ્યા પછી હું તો તરત જ ન જાઉં, નીલ! ત્યાં બધું ભેજવાળું છે. જમ્યા પછી તારે નહાવું ન જોઈએ?’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘અરે, તું કૂવામાં પડી જઈશ.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘આવા સુંદર રળિયામણે દિવસે એવા અંધારા ભોંયરામાં તે કોણ જાય? સ્કેચંગિ કરવા માટે કેવો સરસ દેખાવ છે? નીલ! તું સ્કેચંગિ કરવા માટે ઉપડે તો કેવું સરસ!’

નીલે કહ્યું : ‘બરાબર છે. પિક્કેફટ! ચાલો આપણે ટેકરીઓમાં ફરવા જઈએ.’

તેઓ બન્ને સાથે ઉપડ્યાં.

પિક્કેફટે મોઢું નીચું કરી કહ્યું : ‘રેઢિયાળોને કંઈક જડયું લાગે છે. જો તો, આપણને કેવા દૂર રાખે છે?’

નીલે કહ્યું : ‘એક કલાક જવા દો. પછી આપણે એમને છક્કડ ખવરાવશું.’

તેઓએ એમ જ કર્યું. જ્યારે તેઓ હાડપંજિરવાળા ઓરડામાં પેઠા ત્યારે ચારે તરફ અંધકાર હતો. માત્ર જમીનમાંથી પ્રકાશનું કિરણ આવતું હતું. તેઓ નજીક ગયા ત્યારે તેમની નજરે એક ગુપ્ત બારણું પડ્યું. ત્યાંથી નીચે ઉતરવા માટે પગથિયાં હતાં. તેઓએ નીચા નમી અંદર જોયું તો તેમની નજરે છોકરાંઓ પડ્યાં. તેઓ એક ખુલ્લી પેટી ફરતાં બેઠાં હતાં. ટોચ લાઈટનાં અજવાળામાં ચળકતું કંઈક ગિલ્બર્ટ આપ્યું.

આશ્ચર્યથી નીલ બોલી ઉઠ્યો : ‘હીરાઓ!’

અમૂલ્ય ખજાનો છોકરાંઓને હાથ લાગ્યો હતો.

પિક્કેફટ ગણગણ્યો : ‘હું ધારતો હતો કે હું પૈસાદાર છું. પણ ગિલ્બર્ટના હાથમાં રહેલા પેલા એક હારની કંમિત જેટલી યે મારી દોલત નથી.’

નીલ અને પિક્કેફટ ધીમે ધીમે છોકરાંઓ પાસે ગયા. છોકરાંઓ ખજાનામાં એટલાં

બધાં એકાગ્ર થઈ ગયાં હતાં કે નવા આવનારાઓની તેમને ખબર પડી નહિ.

ગિલ્બર્ટ બડબડી : ‘કંઈક મોટું હાથ આવ્યું લાગે છે.’

હીરા, માણેક અને મોતી જેડલો એક સોનાનો તાજ તેણે પેટીમાંથી બહાર કાઢ્યો.

ડેરિકે બૂમ પાડી : ‘અરે ! આ તો રોબર્ટ બ્રુસનો તાજ છે. કેમ, ખરું નીલ ?’

નીલે કહ્યું : ‘અશક્ય ! બ્રુસનો તાજ તો એડિનબરોના કિલ્લામાં છે. આ તાજ તો બ્રુસની પહેલાંના વખતનો છે. હું ધારું છું કે અગિયારમાં સૈકાનો હશે. જો જોઈએ, એના પર શું લખેલું છે ?’

ડેરિકે લખાણ વાંચવા પ્રયત્ન કર્યો.

તેણે કહ્યું : ‘લેટિન લાગે છે. નીલ ! ભાષાંતર કર તો ?’

પણ નીલ તો લેટિન ભૂલી ગયો હતો. પછી ગિલ્બર્ટે પોતાનું ઈટાલિયન ભાષાનું જ્ઞાન વાપરીને જેમ તેમ કરીને અર્થ બેસાડ્યો. તાજ રાજા ઓસ્કરનો હતો.

જેકેએ કહ્યું : ‘નોર્વેનો. ક્યારે થઈ ગયો હશે ?’

ડેરિકે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે આ પેટી સ્કોટલેન્ડની નથી. એકાદ ચાંચિયો ઉઠાવી લાગ્યો લાગે છે. કદાચ નોર્વેના રાજાના વહાણને લૂંટ્યું હોય.’

કદાચ ડેરિકનું અનુમાન સાચું હોય. કારણ કે પેટીમાંથી બીજી ચીજ જડી તે એક સોનારૂપાનું નાનકડું વહાણ હતું. એ વહાણ નોર્વેનું હતું.

હેલ્ગાએ બૂમ પાડી : ‘આહ ! હવે આપણે બધાં પૈસાદાર થઈ જશું. આપણે હવે ખૂબ ખૂબ મીઠાઈ ખરીદી શકશું.’

દરમિયાન ડોનલ્ડ ઓરડાની બીજી પેટીઓ તપાસતો હતો. તેણે બૂમ પાડી : ‘અરે ! પેટીઓ સાત છે અને આપણે પણ સાત છીએ. દરેક એકેક પેટી ખોલશું.’

સૌ ખૂબ ઉત્સાહમાં આવી ગયાં. પિક્કેટ્ટે પહેલવહેલાં પોતાની પેટી ઉઘાડી. પહેલવહેલાં એટલા માટે કે તે સૌથી જાડો હતો. જાડાને પહેલી તક શા માટે આપવી જોઈએ તે કહેવું મુશ્કેલ છે. પણ ગિલ્બર્ટની સૂચનાથી તેમ કરવામાં આવ્યું હતું. કુહાડીથી ખૂબ મહેનત કર્યા પછી ઢાંકણું ઉઘડી શક્યું. પેટી ખાલી નીકળી. છોકરાંઓ ગમ્મતમાં બૂમેબૂમ પાડી ઉઠ્યાં. પછી નીલે પોતાની પેટી ઉઘાડી. એમાંથી એક ખૂબ જૂનો જોડો નીકળ્યો. બધાંએ ખૂબ મોટી બૂમો પાડી અને સહુ ખડખડાટ હસ્યાં. પછી ડોનલ્ડનો વારો આવ્યો. ડોનલ્ડ પેટીનું બારણું ઉઘાડતો હતો ત્યારે સહુ એકીટસે તેની સામે જોઈ રહ્યાં હતાં. નિરાશાનો તીવ્ર અવાજ સંભળાયો. પેટીમાં ગરુડનાં થોડાંએક પીછાં હતાં.

ઉત્સાહથી ડેરિકે કહ્યું : ‘યા કિસ્મત !’ અને તે પોતાની પેટી ઉઘાડવા લાગ્યો. તેના મોમાંથી પણ નિરાશાની ચીસ નીકળી. એની પેટી પણ ખાલી જ હતી.

પોતાની પેટી ઓરડાના મધ્યમાં ઢસરડી લાવતાં જૈંએ કહ્યું : ‘ગમે તે નીકળે પણ મારી પેટી ભારે તો છે.’ હથોડા મારી તેણે ઢાંકણું ઉઘાડી નાખ્યું.

કંટાળીને તે બોલ્યો : ‘જૂનાં સડેલાં થોથાં!’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘હવે મારો વારો.’

ગિલ્બર્ટ નસીબદાર નીકળી. એની પેટીમાં સુંદર રેશમના તાકાઓ હતા.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હવે કિસ્મતની છેલ્લી પેટી.’

એની પેટી ઉઘાડવી મુશ્કેલ હતી કેમકે લાકડાને બદલે તે લોઢાની હતી.

આખરે તેઓએ મહેનત કરી ઢાંકણું ઉઘાડ્યું. નિરાશાથી હેલ્ગા પાછી હઠી. તેણે ચીસ પાડી : ‘ખાલીખમ!’

જૈંએ હસીને કહ્યું : ‘નહિ, કેવળ ખાલી નથી. એની અંદર એક ગંદા કાગળિયાનો કટકો છે.’

તેણે કાગળિયો લીધો અને પહોળો કરી પાથર્યો. તે એક દસ્તાવેજ જેવું હતું. જૈંએ બૂમ પાડી : ‘ઓહો! આ તો નકશો છે!’

નકશો જોવા દરેક જણ આગળ ધસ્યું. જૈંએ કહ્યું : ‘નકશો રાતા રંગનો છે. અને હું ધારું છું કે તે લોહીથી દોરેલો છે!’

એ ભૂંસાઈ ગયેલા લખાણમાંથી વાંચીને અર્થ કાઢવો લગભગ અશક્ય હતો.

ડોનલ્ડે સૂચના કરી : ‘સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રની જરૂર છે.’ તેઓ જમવાના ઓરડામાં જઈને તે લઈ આવ્યાં. ઘણી મહેનત પછી નીચે પ્રમાણે તેઓ વાંચી શક્યાં.

‘હાજરના સડકથી 12 ડાહા સડક એક પાસે સત્રા રાજીના સડકમાં ખજૂરીના બેટનો સડકો છે.’

દરેકે ગુપ્ત ભાષા ઉકેલવાનો પ્રયત્ન કર્યો. નીલે નીચે પ્રમાણે ઉકેલ્યું : ‘હા, ગાજરની સડકથી 12 ડાહા ઉપર એક પહોંચે સત્રાર રાજીના ઓરડામાં ખજૂરીના બેટનો નકશો છે.’

ડેરિકે બૂમ પાડી : ‘રાખ નીલ, રાખ! ગપ્પાં ન માર. ગાજરની સડક તે ક્યાંઈ જોઈ છે?’

પિકેફ્ટ બોલી ઉઠ્યો : ‘હા, હા, મને ઉકેલ્યું છે. ‘હાજરના સડક...’ પણ પછી ઉકેલતું નથી.

‘હાજરના સડક તે બોલાય?’ જૈંએ કહ્યું : ‘ડેરિક! તને કાંઈ ઉકેલે છે?’

‘આંખના પલકારમાં કહી દઉં.’ ડેરિક બોલ્યો. ‘હાડપંજિરના ખજાનાના સડકથી

12 ડગલાં દૂર એક પથ્થર નીચે સત્તામણીના ઓરડામાં ખજાનાના બેટનો નકશો છે.’

નીલે કહ્યું : ‘હુશિયાર, ડેરિક! તું હુશિયાર ખરો. પણ દિલગીરીની વાત એ છે કે સત્તામણીનો ઓરડો ક્યાં છે તે તું જાણતો નથી.’

જેકેએ બૂમ પાડી : ‘હેઈયા! આખરે તેવો બેટ છે ખરો!’

નીલે વધાર્યું : ‘અને સત્તામણીનો ઓરડો પણ છોકરા! એ ન ભૂલતો.’

પિક્કેફ્ટે ઉમેર્યું : ‘ખચિત્ત્વ આપણે ઘણા ઓરડાઓ હજુ ખોળવાના છે.’

જેકેએ એકાએક કહ્યું : ‘આ જૂની ચોપડીઓમાંથી એ વિષે મળી આવે.’

સહુને આ સૂચના પસંદ પડી અને તેઓ ઓરડામાં ગયાં. ચોપડીઓ મોટે ભાગે લૅટિનમાં હતી. પિક્કેફ્ટે સૂચના કરી કે તેનું ભાષાંતર કરવા માટે આપણે આબાર્ડિનથી પ્રોફેસરને બોલાવીએ. પણ છોકરાંઓએ કહ્યું : ‘એ તો જોખમ ભરેલું થઈ પડે. પ્રોફેસર ખોટું ભાષાંતર કરે અને નકસો પોતે જ ઉપાડી જાય.’

એમ ઠરાવવામાં આવ્યું કે નીલે લૅટિનનો શબ્દકોશ લાવવો. અને પોતાના જ્ઞાન વડે જેટલું બને તેટલું ઉકેલવું. ચોપડીઓ હાથે લખેલી હતી. તેમાં ડન્સકોબી કુટુંબનો ઇતિહાસ હતો. પહેલી ચોપડી ઈ. સ. 467ની હતી. ફાધર આલ્ફસ નામના સાધુએ લખેલી હતી અને લિપિ ઝાંખી ભૂખરી હતી.

‘મારું કમભાગ્ય છે કે મારા પોતાના જ લોહી વડે મારે આ ભયંકર વર્ષના બનાવો લખવા પડે છે. હું વૃદ્ધ થયો ત્યાં સુધી મેં ‘ગનો’ની સેવા કરી. પછી દુષ્ટ મેકડોનલ્ડ પશ્ચિમમાંથી ઉતર્યો અને તેણે મારા વડાલા શેઠ અને તેના નોકરોને કાપી નાખ્યાં. ભોંયરામાં પડેલા એક કેદી તરીકે મારા પોતાના હૃદયના લોહીથી આ ઇતિહાસ પૂરો કરું છું.’

સાંભળવાથી કશી અસર ન થઈ હોય તેમ જેકેએ કહ્યું : ‘આમાં નકશા વિષે તો કશું કહેવામાં આવ્યું નથી. ચાલો આપણે બીજી ચોપડીઓ જોઈએ.’

નીલે કહ્યું : ‘બીજી ચોપડીમાં તો માત્ર માણસોની સાલવારી છે. સાંભળો. ‘અંગસ મેકડોનલ્ડ 967-68; ગનો સામે લડતાં લડાઈમાં મરાયો. તેનો પુત્ર પિટર 968-72. લડાઈમાં મરાયો. તેનો ભત્રીજો અંગસ 972-98.....’ એનું શું થયું તે લખ્યું નથી. ‘ડોનલ્ડ મેકફરસન 998-1005.’ પછી ખાલી છે. ‘પછીનો રાજા કે ઠાકોર જે થયો હોય તે પિટર મેકફરસન હતો. 1157-64.’ એનો અર્થ એવો છે કે મેકફરસનોએ કિલ્લો જીત્યો અને રાખ્યો હું, હવે પછીનું લખાણ ધ્યાન ખેંચે તેવું છે. ‘શૅમશ મેકફરસન 1164...’ ક્યાં અને કયે વખતે મર્યો તે જણાતું નથી. પછી નોંધ તેના ભાઈ ડોનલ્ડ મેકફરસનના (1168-78) નામ આગળ અટકે છે.’

ત્રીજી ચોપડીમાં એક સાધુએ લખેલી વાર્તા હતી. ‘બળવાન શૅમસના મૃત્યુ વિષે જે હું જાણું છું તે લખવાની મારી ફરજ છે. હું સારી રીતે જાણતો હતો કે જ્યારે તેણે રૂપાળી

એલનને તેની સ્ત્રી કરી ત્યારે તેનો ભાઈ બ્લૅક ડોનલ્ડ તેને ધિક્કારતો હતો અને તેનું વેર લેવાની તે ગોઠવણ કરતો હતો. હા. વારંવાર મેં શેમસને સાવધ રહેવા કહ્યું હતું. પણ તે હસી કાઢતો અને કહેતો કે મારો ભાઈ મને વફાદાર છે. મને બહુ વહાલો છે. એક દિવસ બ્લૅક ડોનલ્ડનો જન્મદિવસ આવ્યો અને તેણે તેના ભાઈને ભોજનગૃહમાં આનંદ કરવા બોલાવ્યો. શેમસ પોતાના અમીરો સાથે ત્યાં બેઠો હતો એટલામાં ડોનલ્ડે ઝેર નાખેલો દારૂ આણ્યો અને પોતે પણ ખોટો ખોટો પીવા બેઠો. પછી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને શેમસ ધોળો શેતર જેવો થઈ ગયો. માલકમ ગને બૂમ પાડી : ‘દગો!’ અને તેણે બિચારા નોકરને થપાટ મારી જમીનદોસ્ત કરી દીધો. આ જોનારો હું એક જ હતો. ભૂખે અને તરસે મરણશરણ થવા મને આ અંધારા ભોંયરામાં નાખવામાં આવ્યો છે, કારણ કે મને ખબર હતી અને ડોનલ્ડ જાણતો હતો કે મને ખબર હતી. આ ચોપડીનાં પાનાં ઉપર હું કાળા અંધારામાં આ કલમથી લખું છું. ફરીવાર હું સૂર્યનું દર્શન કરવાનો નથી. આમીન!’

આનંદથી ડેરિકે કહ્યું : ‘મારી કલ્પના સાચી ઠરી!’

જેકેએ અધીરાઈથી કહ્યું : ‘કલ્પના ને બલ્કના! મારે તો નકશાનું કામ છે.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હેલ્લા! વાર્તામાં મારું ને તારું કંઈ કામ પડતું જ નથી. જે થાય તે બધું જેકે અને ડેરિકને કરવાનું હોય છે, સમજ? નીલ હંમેશાં છોકરાંઓનો પક્ષપાત કરે છે. અને એને લેટિન તો વાંચતાં જ આવડતું નથી. ખરું ના?’

હેલ્લાએ કહ્યું : ‘નકશો તો મારી પેટીમાંથી નીકળ્યો હતો. પણ જેકે એમ માને છે કે એ પોતાનો છે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે ડેરિક અને જેકે વાર્તામાં મોટો હિસ્સો મેળવી જાય છે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘એ તો બધું નીલ ભાષાંતર કરે છે અને એ જ મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. આપણે કશું કરતા નથી.’

મેં કહ્યું : ‘હું શું કરું? મારે લેટિન વાંચ્યે જ છૂટકો. જો ડેરિકે લેટિનના અભ્યાસમાં ધ્યાન રાખ્યું હોત તો જરૂર એને ભાષાંતર કરતાં આવડત.’

જેકેએ કહ્યું : ‘ભાષાંતરની વાત જ ક્યાં છે?’ નીલ પોતાના ઓરડામાં ચોપડીઓ લઈ ગયો, વાંચી કાઢી, ને પછી આવીને પોતે કહ્યું કે સતામણીનો ઓરડો ક્યાં છે?

ગિલ્બર્ટ બબડી : ‘આ બધી તારીખો કેમ જાણે ઇતિહાસનો પાઠ ન હોય? પણ પેલા ભાઈએ ઝેર આપ્યું તે વાર્તા મને ગમી.’

મેં પૂછ્યું : ‘તમારે એમ કહેવું છે ને, કે મારે હવે આગળ વાર્તા ન કહેવી અને ઘોડા વિષે કહેવું?’

ડોનલ્ડે સામેથી કહ્યું : ‘ઘોડા કયા?’

કોઈ બોલ્યું નહિ.

ડોનલ્ડે કડકાઈથી કહ્યું : ‘વાર્તામાં ઘોડા વિષે તો કાંઈ આવતું જ નથી. મૂર્ખાઈ જેવું શું બોલે છે? અત્યાર સુધી વાર્તા સારી ચાલી હતી. પણ આ ચોપડીઓ જડી ત્યારથી વાર્તા બગડી છે, ગુપ્ત માર્ગમાં ઘોડાઓ પેસી શકતા હશે?’

ડૉરિક બોલ્યો : ‘મને તો ચોપડીઓવાળો ભાગ બહુ ગમે છે. કેટલું બધું વાસ્તવિક છે?’

જેકે કહ્યું : ‘ભલે. મારી દરખાસ્ત એવી છે કે આ બધી સાલવારી આવવી ન જોઈએ.’

મેં કહ્યું : ‘કબૂલ છે. હવેથી સાલવારી નહિ આવે.’

જેકેએ શરત મૂકી : ‘અને તારે બેટનો નકશો શોધી કાઢવાનો.’

હું તેઓને કડક દેખાયો હોઈશ. કેમકે ગિલ્બર્ટે મારી સામે આંગળી ચીંધી બૂમ પાડી : ‘જુઓ તો, તેના ચહેરા સામે તો જુઓ! આપણા ઉપર બિજાયો છે. જરૂર કાંઈક ખરાબ બનાવ બનાવશે.’

વાર્તા

અકસ્માતથી પિકેફ્ટને એક રસ્તો હાથ આવ્યો. એ જમણી બાજુએ જતો હતો. તેઓ બધાં પેટીઓવાળા ઓરડામાં આવ્યાં. પિકેફ્ટ દીવાલને અઢેલીને ઉભો હતો. એકાએક દીવાલમાં કાણું પડ્યું અને એમાંથી રસ્તો દેખાયો.

જેકેએ બૂમ પાડી : ‘સત્તામણીના ઓરડાનો રસ્તો! ચાલો મારી પાછળ.’

પચાસ વાર દૂર ગયાં એટલે એક લોઢાનું બારણું આવ્યું. તેનાં ઉપર તાળું માર્યું હતું. નીલે કહ્યું : ‘હું હથિયાર લેવા માટે જાઉં છું.’

તે ઝપાટાથી પાછો ઉપડ્યો. તેની રાહ જોતાં સૌ થાકી ગયાં અને કંટાળ્યાં.

ગિલ્બર્ટે સૂચના કરી : ‘તાળામાં ગોળી લગાવો.’

ગોળીથી તાળાના ભુક્કા થઈ ગયા અને આનંદ સાથે સહુએ બારણાને ધક્કો મારી ઉઘાડ્યું. તેમની સામે એક મોટો ઓરડો દેખાયો.

ડૉરિક બોલી ઉઠ્યો : ‘સત્તામણીનો ઓરડો! દીવાલ ઉપરની બેડીઓ તો જુઓ!’

તે જ વખતે મેઘગર્જના જેવો અવાજ સંભળાયો. તેઓ જે રસ્તેથી અંદર આવ્યાં હતાં તે રસ્તા તરફથી તે આવતો હતો. ફિક્કા પડી ગયેલ ચહેરે જેકે બોલી ઉઠ્યો : ‘ઓ

ભગવાન! છત તૂટી પડી છે. બંદૂકના અવાજથી રસ્તો ભાંગી પડ્યો લાગે છે!

ગિલ્બર્ટ ડૂસકાં ભરતાં કહ્યું : 'સત્તામણીના ઓરડાની અંદર ફસાયાં!'

બધાં ધૂજવા અને રડવા લાગ્યાં.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'હું નહોતી કહેતી કે આપણા ઉપર કંઈક આફત નીલ લાવશે? જો, એણે શું કર્યું? ભાઈ પાછા જતા રહ્યા અને આપણે જીવતાં દટાઈ મરવાનું રહ્યું. કેવો સરસ શિક્ષક! કંઈક આપણે વાર્તા વિરુદ્ધ કહીએ એટલે કાં તો આપણને મોટરમાંથી નીચે ફેંકી દે અથવા તો આપણને જીવતાં ને જીવતાં દાટી મારવાનું ગોઠવે.'

મેં ઠંડે પેટે કહ્યું : 'મને તે વખતે લાગ્યું જ હતું કે પેલી ઉપયોગી ચોપડીઓને છોડી જવામાં બધાં ભૂલ જ કરે છે. એનો અભ્યાસ કરવાની જરૂર હતી.'

ઝેરિકે હસી કાઢી કહ્યું : 'હેઈ! આપણે નકશો શોધી કાઢ્યું અને નીલને એમાં શું છે તે નહિ કહીએ.'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'ઝેરિક! પણ આપણે અહીંથી બહાર જ નહિ નીકળી શકીએ.'

ઝેરિકે ખાતરીથી કહ્યું : 'નીલ આપણને બચાવશે.'

મેં કહ્યું : 'છોકરા! બહુ વધારે પડતો વિશ્વાસ નહિ રાખતો.'

ગિલ્બર્ટ હસી : 'અલબત્ત તે આપણને બચાવશે જ, કેમકે લાંબા વખત સુધી તે વાર્તામાંથી બહાર રહી શકશે નહિ.'

જેકેએ જરા વિચાર કરીને કહ્યું : 'મને લાગે છે તેવું કહું છું. ધારો કે આપણને નકશો જડ્યો અને જ્યારે આપણે પેલા પેટે પહોંચીએ ત્યારે આપણને માલૂમ પડે કે ખજાનો તો બીજા માણસો લઈ ગયા છે...'

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'પણ નકશા વિષે કોઈ જાણતું નથી તો!'

ડોનલ્ડે સૂચન કર્યું : 'આપણે ઓરડામાં છીએ એટલામાં નીલ ત્યાં જઈને કેમ ન લઈ લે?'

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : 'પણ બેટ ક્યાં છે એની જ એને ક્યાં ખબર છે?'

મેં કહ્યું : 'વાર્તા કહેનાર તો હું છું ના?'

ઝેરિકે કહ્યું : 'એમાં શું થઈ ગયું? તને ખબર નથી કે બેટ ક્યાં છે. બોલ, છે ખબર?'

નીલે કહ્યું : 'મને એટલી ખબર છે કે જ્યારે હું ઉપરના ઓરડામાં બેઠો બેઠો સિગારેટ પીતો હોઉં છું ત્યારે તમે જીવતાં દટાયેલાં પડ્યાં છો. અને આવતી કાલ સુધી હું તમને ત્યાં જ રાખવાનો છું. અને જેકેએ સવારે છ વાગે આજે કર્યું તેમ મને કોઈક જગાડવા

આવશે ને મીણબત્તી બળીને ખલાસ થઈ જાય છે.’ એમ મને પૂછશે તો હું સોગંદ ખાઈને કહું છું કે તો હું તમને બધાંને ભૂખે ને તરસે બેહાલ રીતે મરતાં તે જ ઓરડામાં રાખીશ.’

બહાર જતાં જતાં ગિલ્બર્ટ હેલ્ગાને કહેતી સંભળાઈ : ‘હવે આગળ વાર્તામાં શું કહેવું એની જ એને ખબર નથી પડતી. અને એટલા માટે ભાઈ અટક્યા છે! બીજી વાર્તાની ચોપડીઓમાં આવે છે એવી વાર્તા ભાઈને ક્યાં આવડે છે?’

૫

ડન્સકોબીની સેલ્યુટેશન હોટેલના પીઠા વિભાગમાં ત્રણ માણસો બેઠા હતા.

એકે કહ્યું : ‘જંજર! તેં કામ બહુ સરસ રીતે પાર પાડ્યું!’

જંજરે હસ્યો અને બોલ્યો : ‘વીલી! તું તારે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખ ને!’

ત્રીજા માણસ ડ્રમંડે પૂછ્યું : ‘પણ તને ખબર કેવી રીતે પડી કે પિક્કેટ ખજાનાને શોધવા નીકળ્યો હતો?’ ડન્સકોબીમાં સહુ એને દારૂડિયા ડ્રમંડ તરીકે ઓળખતા હતા. કારણ કે એ બહુ મોટો દારૂડિયો હતો.’

જંજરે કહ્યું : ‘પેલાં નાનાં છોકરાંઓમાંથી એકની સાથે મેં ભાઈબંધી કરી હતી. તેઓ અંદર અંદર હીરાઓ વિષે વાતો કરતાં હતાં, તેથી મેં એક છોકરાને કહ્યું : ‘શું, ખજાનો શોધો છો?’ છોકરો ઘણો જ હોશિયાર હતો. ચપળતાથી તેણે જવાબ આપ્યો : ‘ના, ના.’ હું હસ્યો અને મેં કહ્યું : ‘હું અને મારા મિત્રો ભેદી માર્ગ શોધી કાઢશું.’ છોકરાએ કહ્યું : ‘ત્યાં કોઈ ભેદી માર્ગ છે નહિ અને વધારામાં તમે એ બાજુએ જશો તો ઉલટા ત્યાં કૂવો છે એમાં પડી જશો.’

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે પૂછ્યું : ‘અમારામાંથી કયો છોકરો હતો?’

મેં જવાબ ન વાળ્યો.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એ ડોનલ્ડ હતો. એ ભખભખિયો જ છે.’

ડોનલ્ડે ગિલ્બર્ટ સામે ખિજાઈને કહ્યું : ‘છોકરાઓ ભખભખિયા હોતા જ નથી. માટે કાં તો તું હોઈશ. નહિતર હેલ્ગા હશે.’

જેકેએ કહ્યું : ‘હું ધારું છું કે હેલ્ગા જ હતી. જો ને, એના મોં સામે જો ને?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘જેનો ચહેરો એકદમ લાલ થઈ જાય એને સમજવું.’ ગિલ્બર્ટે સપ્તાઈથી જેકેની સામે જોયું.

જફેનો ચહેરો એકદમ લાલ થઈ ગયો.

ગિલ્બર્ટ બૂમ પાડી : ‘જુઓ જુઓ. એનો ચહેરો જુઓ!’ એણે જ કહ્યું લાગે છે.’

ડેરિક વચ્ચે પડ્યો અને બોલ્યો, ‘એ બધો ગિલ્બર્ટનો જ વાકું છે. એ જ કહે છે કે આ તો વાર્તા છે.’

ગિલ્બર્ટ હાથ પછાડી બોલી : ‘સાચોસાચ એણે એમ જ કયું હોત.’ પછી તે મારા તરફ ફરી અને બોલી : ‘નીલ! આગળ ચલાવ. જંજરને કોણે કહ્યું તે તો કહે?’

હેલ્ગા બોલી : ‘મને બરાબર સમજાતું નથી. એ લોકો તો ચાંચિયા હતા કે લૂંટારા હતા?’

મેં જવાબ આપ્યો : ‘હું કાંઈ આ વાર્તા નિશાળના સમયની બહાર નથી કહેતો.’ તેઓ આશ્ચર્યથી મારા સામે જોઈ રહ્યાં કારણ કે હું વાર્તા નિશાળના સમયની બહાર જ કહેતો હતો.

વાર્તા

જંજર લંડનનો રહેવાસી હતો. તેણે અડધી જંદિગી જેલમાં ગાળી હતી. તેણે કહ્યું : ‘આપણને એટલી વાતની તો ખાતરી થઈ છે કે તે લોકોને ગુપ્ત માર્ગ અને ખજાનો હાથ લાગ્યો છે. હવે વીલી! બધો આધાર તારા ઉપર છે. જ્યારે મેં તને પિક્કેફ્ટના શોફર તરીકે નોકરી અપાવી ત્યારે મારે બરાબર શું કરવું જોઈએ તે હું જાણતો હતો. જ્યારે અમે ડયૂકનાં મોતીઓ ચોરતા હતા ત્યારે તે જેમ કયું તેમ જ તારે કરવાનું છે, અર્થાત્ તારે પ્રામાણિક માણસના જેવો ચહેરો ધારણ કરવાનો છે. પેલાં નાનાં છોકરાંઓ સાથે વાત કરવાની છે; અને પછી તો આંખના મિચકારામાં આપણું કામ થઈ જશે.’

વીલીએ કહ્યું : ‘હું જાણું છું શું કરવાનું છે તે. પહેલવહેલાં તો આપણે પેલા લંબૂસ પીલ કે એવા નામવાળા શખસને આપણા રસ્તામાંથી દૂર કરવો જોઈએ. પિક્કેફ્ટને અને એને ઉડાવ્યા એટલે બધું સહેલું છે.’

જંજરે કહ્યું : ‘બની શકે ત્યાં સુધી એને ન મારતા. ગોટાળો થઈ પડશે ને પોલીસ આવશે.’

ડ્રમંડ બબડ્યો : ‘એમને મારી જ નાખો ને! તેઓ આવ્યા છે ત્યારથી એક વાર મને દારૂ પાયો નથી.’

વીલી ઉભો થયો ને બોલ્યો : ‘કાલ બપોર સુધીરમાં જો હું રસ્તો શોધી ન કાઢું તો હું મારી ટોપી ખાઈ જાઉં. જમવાના ઓરડાની બીજી ચાવી મારી પાસે છે; અને ત્યાં ગુપ્ત માર્ગ છે.’

વીલી કિલ્લામાં પાછો ગયો. ખડખડાટ કર્યા વિના જમવાનો ઓરડો તેણે ખોલ્યો. એટલામાં તો ચિત્ર પાછળના બારણામાંથી નીલને અદૃશ્ય થતાં તેણે જોયો. તે તેની પાછળ ગયો. ખજાનાના ઓરડામાં આવતાં જ જ્યારે તેણે ઝવેરાતની ઉઘાડી પડેલી પેટી જોઈ ત્યારે તે ત્યાં જ અટક્યો; નીલની પાછળ જવાનો વિચાર તેણે માંડી વાળ્યો. ત્યાં જ પૂરતો ખજાનો હતો.

દરમિયાન નીલ રસ્તાનો જે ભાગ તૂટી પડ્યો હતો ત્યાં આવી લાગ્યો. આ ભયંકર બનાવ જોઈને તે મદદ મેળવવા માટે પાછો ફર્યો. આ આપદથી તે એટલો ગભરાઈ ગયો હતો કે ખજાનાના ઓરડામાં વીલીના હાથમાંથી ટોચ લાઈટથી પડેલું અજવાળું તે જોઈ શક્યો નહિ. વીલીએ નીલનાં પગલાં સાંભળીને ઝડપથી ટોચ ઓલવી નાખી. નીલ ઓરડામાં આવ્યો કે તુરત જ એક મજબૂત મોઘરીના ઘાથી તેણે તેને નીચે પાડી દીધો. પછી વીલી ઝડપથી ઉપર કિલ્લામાં ગયો અને મુસાફરીની બેગ લઈ ઉપડ્યો.

મોડી રાતે આ ત્રણ હરામખોરો એક એકાંત ઝૂંપડામાં આ ખજાનો ક્યાં વેચવો તેનો વિચાર કરતા બેઠા હતા. બિચારો નીલ તૂટી પડેલા માર્ગની આ બાજુએ તમ્મર ખાઈને પડ્યો હતો અને શરીરમાંથી લોહી વહેતું હતું; તો બીજી બાજુએ પિકેફ્ટ અને બાળકો નીકળવાનો કોઈ બીજો માર્ગ શોધતાં ચારેકોર ધૂમતાં હતાં.

વચ્ચે વાતચીત

હેલ્ગાએ કહ્યું : 'તારા ઉપર ઘા કરનાર પેલો શાંફર હતો કે?'

મેં માથું ધુણાવ્યું.

જેકેએ કહ્યું : 'એ લોકો ખજાનો લઈ ગયા એવું આવ્યું એ તો બહુ મૂર્ખાઈભરેલું! અમને એ બધું એની પાસેથી પાછું અપાવ.'

ડેરિકે સૂચના કરી : 'એનો ભાગ પાડવામાં ત્રણે જણા વચ્ચે બાઝણ કરાવ અને સહુ એકબીજાને મારી નાખે એવું કર. વાર્તાઓમાં લૂંટારાઓનું ખૂન વાર્તાના નાયકને હાથે થતું નથી. એ તો... એ તો... શું કહું?'

મેં કહ્યું : 'એ તો કાંઈ ઇશ્વરી સંકેતથી બની જાય.'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'પણ આ વાર્તામાં નાયક જ કોણ છે?'

ડેરિક ઉભો થઈને બોલ્યો : 'હું. હું જ નાયક છું!'

જેકેએ વાંધો લીધો : 'તારા કરતાં તો મેં વધારે કામ કર્યું છે.'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'હું ધારું છું કે નીલ જ નાયક છે, કારણ કે વાર્તા એણે જોડી કાઢી છે.'

મેં કહ્યું : 'ડોનલ્ડ! ખરેખરો ડાહ્યો છે, હો!'

ગિલ્બર્ટ મજાકથી બોલી : 'હા...હા... હા... જો ભાઈ નાયક! કાલે મેં એને રસ્તો

ઢેકીને ભાંગતા ભાખ્યો હતો - મિ. બેરનો કૂતરો ભસતો હતો એથી. ત્યાં તો ગલૂડિયું હતું, ગલૂડિયું!

મેં જવાબ આપ્યો : ‘અરે, એ તો બહુ ભસતો હતો. તને બીજી ખબર છે? બધા નાયકો કંઈ ને કંઈથી બીતા હોય છે. હું એક વિક્ટોરિયા કોસવાળાને ઓળખું છું; તે ઉંદરથી બીએ છે. કિયનર દરિયાઈ મુસાફરીથી બીતા. હેમ્લેટ કરોળિયાથી, સેમ વેલર વાંદાથી અને સીઝર મોટરબસની મુસાફરીથી બીતો. અને મહાન અલેક્ઝાન્ડર એરોપ્લેનમાં જવાની હંમેશાં ના પાડતો અને ઓથેલો હંમેશાં પિસ્તોલથી બીતો. આવા તો હું એક હજાર દાખલા આપું?’

ઠેરિકે કહ્યું : ‘અમને બનાવ નહિ. હવે આ વાર્તામાં ખરો નાયક કોણ છે એ તો કહે?’

મેં મારી સિગારેટ સળગાવી અને કહ્યું : ‘ઠેરિક! આ વાર્તા જ નાયક વિનાની છે.’

જેફેએ કબૂલ કર્યું : ‘પણ વાર્તા બહુ સરસ છે, હો! પણ મને લાગે છે કે આપણે આથી વધારે જોખમભર્યું કામ કરી શક્યા હોત. જેવું કે ટેલિફોન વાયર ઉપર એકબીજાને હાથ આપી સળગતા ઘરમાંથી નાસી છૂટવું. વગેરે.’

ઠેરિકે કહ્યું : ‘અથવા તો હું ડુંગરની કરાડ ઉપર દોરડાથી લટકતો હોઉં અને જીંજર દોરડું કાપવાને આવતો હોય.’

મેં કહ્યું : ‘મિસ્તર ડગલાસ ફેરબેન્સ! હું કોઈ સિનેમાફિલ્મ સાથે સ્પર્ધામાં ઉતરવા નથી માગતો.’

ગિલ્બર્ટના ચહેરા ઉપર ખુશાલી દેખાઈ. તે બોલી : ‘એ બુદ્ધિ નીલ! આ વાર્તાની અમે તો ફિલ્મ બનાવશું અને શાળાના સિનેમા ઉપર દેખાડશું.’

ઠેરિક બોલી ઉઠ્યો : ‘સુંદર!’

જેફેએ ઉમેર્યું : ‘બહુ મજાનું.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હાં. પણ પિક્કેટ વિના શું થાય?’

મેં સૂચના કરી : ‘ગિલ્બર્ટના પોલકામાં ત્રણ ઓશીકાં રાખવાં એટલે ગિલ્બર્ટ બેવડો પાર્ટ ભજવી શકશે.’

ગિલ્બર્ટે દાંતિયાં કર્યાં અને બોલી : ‘હું જો લખપતિ હોત તો નીલને વાર્તામાં જ ન આવવા દેત.’

મેં કહ્યું : ‘બહુ સારું. ચાલો હું વાર્તામાંથી નીકળી જાઉં. રામ રામ! જોઉં છું, પેલા ઓરડામાંથી બહાર જવાનો રસ્તો તમને કેવી રીતે જડે છે!’

હું જવાનો માટે ઉભો થયો; તેઓએ મને જોરથી પકડીને પાછો બેસાર્યો અને

ગિલ્બર્ટ મને માયાથી વાર્તામાં ચાલુ રહેવા દીધો.

વાર્તા

જ્યારે નીલને ભાન આવ્યું ત્યારે તે ધીરે ધીરે કિલ્લા ઉપર પહોંચ્યો. તેને એટલાં બધાં ચક્કર આવ્યાં હતાં કે બંધ થયેલા રસ્તા વિષે કે તેને ઘા લાગ્યો હતો તેના વિષે તેને કશું યાદ જ નહોતું રહ્યું. જમવાના ઓરડામાં પહોંચતાં જ તે બેભાન થઈને પડ્યો. બે કલાકે ઘરડા મેકડોનલ્ડે તેને ભાળ્યો. સદ્ભાગ્યે નીલને ચિત્રનું બારણું બંધ કરવા જેટલું ભાન હતું. મેકડોનલ્ડ એકદમ ડોક્ટરને લઈ આવ્યો. ડોક્ટરે કહ્યું : 'કેસ ગંભીર છે. મને ભય છે કે તેને મગજનો સોજો થયો છે. એને દવાખાને લઈ જવો પડશે. કારણ કે અહીં કોઈ તેની ચાકરી કરી શકે તેમ નથી.'

આ બાજુએ જે ઘડીએ નીલ દવાખાનાની પથારીમાં પડ્યો હતો તે ઘડીએ આશાથી ગિલ્બર્ટ રોતી હતી : 'નીલ આવશે અને આપણને બચાવશે. પથરાઓ ખસેડવાને માટે તે માણસો લાવશે.'

પંદર કલાકથી છોકરાંઓ કેદખાનામાં આવી પડ્યાં હતાં. આતુરતાથી તેઓ કોદાળી પાવડાના અવાજની રાહ જોતાં હતાં. ભૂખ અને તરસથી તેઓ ઘેરાયેલાં હતાં. તેઓની ટોચો ડાયનેમોવાળી હતી. બેટરીવાળી નહોતી, તે માટે તેઓ પોતાને ભાગ્યશાળી માનતાં હતાં.

એકાએક જંકેએ બૂમ પાડી : 'અરે, આપણે બધાં ભૂલી ગયાં. હાડપંજિરના ખડકથી બાર પગલાં દૂર સતામણીના ઓરડામાં એક પથરો છે. બેઠાં બેઠાં રડવા કરતાં આપણે એ જ શોધી કાઢીએ.'

આ ભયંકર સ્થિતિમાં છૂટવાનો વિચાર આવતાં તેઓ કૂદ્યાં. હાડપંજિરનો ખડક બરાબર વચમાં આવેલો હતો. પણ બાર પગલાં માપવાનું અઘરું હતું. દરેક જણ જુદી જુદી દિશા બતાવવા લાગ્યું. જમીન ઉપર લાદી જડેલી હતી; એમાંથી હાડપંજિરના ખડકથી બરાબર બાર પગલાં દૂરનો ચોક્કસ પથરો શોધવો અશક્ય હતો. દરેક પથરો ટોચથી ઠપકારી જોવાનો વિચાર હેલ્ગાએ સુઝાડ્યો. એમ કરતાં એક પથરો બોદો બોલ્યો.

ડૅરિકે કહ્યું : 'આને જ ઊંચો કરીએ.'

પણ તેમની પાસે હથિયારો નહોતા. પિકેક્ટ પાસે દાંતના હાથાવાળી નાની ખિસ્સાની છરી હતી. ડૅરિકની પાસે જોડા પહેરવાનું શીંગડું હતું. હેલ્ગા પાસે ટાંકણી હતી. ગિલ્બર્ટ

પાસે પેન્સિલ અને ડોનલ્ડ પાસે...

પણ ડોનલ્ડને એકાએક પોતાના ખિસ્સાની રિવોલ્વર યાદ આવી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'અરે, એ પિસ્તોલે ઘણું નુકસાન કર્યું છે. કોરે મૂક એને.'

જેફેએ કહ્યું : 'ના. એને ખાલી કરી નાખ એટલે આપણે એનાથી પથરો ઊંચો કરી શકીશું.'

ઘણી મહેનત પછી પિસ્તોલની નળીને પડખે ભરાવી; પથરો માંડ એક દોરા જેટલો ઊંચક્યો.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'જરા વધારે ઊંચકો એટલે આંગળીઓ નીચે જઈ શકશે.'

ડેરિકે જરા વધારે દબાવ્યું અને પિકેફ્ટે પથરાની નીચે આંગળાં ભરાવ્યાં.

ડેરિકે કહ્યું : 'ઊંચકો.'

પથરો ધીમેથી ઉપડ્યો.

ડોનલ્ડે ચીસ પાડી : 'અરે, નીચે પગથિયાં છે!'

સૌ ત્રણ પગથિયાં નીચે ઉતર્યાં. છેલ્લા પગથિયાં ઉપર કાટ ખાઈ ગયેલી લોઢાની નાનકડી ભૂંગળી હતી.

બધાં એકી સાથે બોલી ઉઠ્યાં : 'નકશો!'

બધાંએ મળી ભૂંગળી ઉઘાડવાની મહેનત કરી પણ ઉઘડી શકી નહિ.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'જુઓ, અહીંથી રસ્તો ઉપર જાય છે. મને લાગે છે કે તે કિલ્લા તરફ જાય છે.'

ડેરિકે કહ્યું : 'મને પણ એમ જ લાગે છે. ચાલો ઉપડીએ.'

તેઓ બહુ મુશ્કેલીથી ઉપર ચડતાં હતાં કારણ કે રસ્તો ઉભી ચઢાણવાળો હતો. ડેરિક મોખરે હતો. એકાએક ગભરાઈને તેણે બૂમ પાડી : 'અરે, અહીં તો સામે કાળી દીવાલ છે!'

ડોનલ્ડે કહ્યું : 'કિલ્લો!'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'એમ હોય તો ઉઘાડવાનો કોઈ રસ્તો હોવો જોઈએ. ખીલી કે હાથે કે એવું કંઈ હશે જ.'

દીવાલમાં લોઢાની એક ખીંતી હતી. પિકેફ્ટે તે ખેંચી. ધક્કો માર્યો, તેને વાળી જોઈ...

હેલ્ગાએ કહ્યું : 'ફેરવી જુઓ જોઈએ?'

ખીલો ચાવી જેમ ફર્યો. તુરત જ બારણું તેમના તરફ જ ઉઘડતું જણાયું. બારણું

ધીમેથી ખૂલ્યું અને સૌ દારૂની બાટલીઓ રાખવાની ઓરડીમાં આવી પહોંચ્યાં!

બધાં બોલી ઉઠ્યાં : ‘બચ્યાં બચ્યાં!’

પિક્કેફ્ટ બોલ્યો : ‘બહુ સારા ઓરડામાં આવી પહોંચ્યાં.’ તેણે દારૂની બાટલી ઉપાડી અને તેનું માથું ઉડાડી દીધું.

ખૂબ ખાધાપીધા પછી જ તેમને નીલ સાંભર્યો. તેઓએ તેને શોધી કાઢવાનો નિશ્ચય કર્યો અને જમવાના ઓરડાવાળા રસ્તે ઉતર્યા. તેઓ પડી ગયેલા ભાગ સુધી પહોંચ્યાં અને ત્યાંથી પાછાં ફર્યા. જ્યારે તેઓ ખજાનાના ઓરડા પાસે આવ્યાં ત્યારે ડોનલ્ડે એકાએક અવાજ કર્યો : ‘અરે, અહીં કંઈક લોહી જેવું છે!’

જેફેએ કહ્યું : ‘જંગલી! પેલા હીરાઓ તો આપણે જોઈ લઈએ! મૂર્ખાઈથી આપણે તે અહીં જ મકૂતાં ગયાં હતાં.’

ડેરિકે પેટીનું ઢાંકણું ઉઘાડતાં કહ્યું : ‘કિલ્લા કરતાં અહીં ઉઘાડવું સારું.’

ગભરાટની બૂમ પડી : ‘હીરા તો ઉપડી ગયા છે!’

પિક્કેફ્ટે પૂછ્યું : ‘પણ અહીં લોહી શાનું છે?’

ગિલ્બર્ટે જવાબ આપ્યો : ‘તેણે પોતે જ પોતાની આંગળી કાપી હશે. આપણને કોઈ ચોર આવ્યાનું લાગે માટે.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે જરા ખિજવાઈને કહ્યું : ‘તું હંમેશાં મારી પાસે ગંદી વાત જ બોલાવે છે. તારું લોહી હોય કે ગમે તેનું હોય; મારે શું?’

મેં ગિલ્બર્ટનો હાથ પકડ્યો અને કહ્યું : ‘ડોશીમા! એ તો માત્ર વાર્તા છે. સાચા જીવનમાં તું કદી પણ ગંદું નથી બોલતી.’

‘પણ હું એમ બોલું છું ના.’

‘હા, તું બોલે છે. પણ વાર્તાનું દુઃખ એ છે કે જ્યારે તું વાર્તામાં એવું બોલે છે ત્યારે તું બોલતી વખતે હસે છે તે કોઈ જોઈ શકતું નથી.’

ગિલ્બર્ટે જરા વહેમથી પૂછ્યું : ‘એનું નામ માનસશાસ્ત્ર?’

મેં તેને ખાતરી આપી કે ના.

સૌને ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું માનસશાસ્ત્રમાં માનતી નથી. માનસશાસ્ત્ર એટલે તમને ચાકલેટ ગમે એનો અર્થ એ કે તમને ચાકલેટ નથી ગમતી, પણ બગડી ગયેલું દૂધ ગમે છે. કેમ, એમ જ ના નીલ?’

મૂંઝાઈને હેલ્ગાએ પૂછ્યું : ‘પણ માનસશાસ્ત્ર એટલે શું?’

‘હેલ્લા! માનસશાસ્ત્ર એટલે ગિલ્બર્ટને કાંઈ ધંધાપાણી ન કરવાં હોય તો ન કરવાની રજા આપે. માનસશાસ્ત્ર કહે છે કે બાળકને જ્યારે રસ આવશે ત્યારે જ શીખશે. કાંઈ ભણવું યા ન ભણવું એ એની મુનસફીની વાત છે. એક વરસથી હું ગિલ્બર્ટને જોયા કરું છું અને જોઈ’ છું કે માનસશાસ્ત્રથી કાંઈ વળે છે?’ નીલે કહ્યું.

ગિલ્બર્ટ હસી : ‘તું એમ કહેવા માગે છે કે હું કામ કરતી થાઉં છું કે નહિ?’

દરમિયાન જૈફે અને ડૅરિક સબમરિન વિષે કાંઈક ચર્ચામાં પડયા હતા અને ડોનલ્ડ ઊંઘવા લાગ્યો. એટલે હું ઠંડે પેટે રૂમમાંથી બહાર સટકી ગયો.

બીજી સવારે મેં વાર્તા આગળ શરૂ કરી.

વાર્તા

છોકરાં પ્રત્યેના ન્યાયની ખાતર કહેવું જોઈએ કે નીલ ગુનેગાર છે એવું માનવાની છોકરાંઓએ સાફ ના પાડી. ગિલ્બર્ટ તો માત્ર મશ્કરી કરતી હતી. અને એ તો ગિલ્બર્ટે જ એને ખોળી કાઢવાને માટે કિલ્લે આવવાનો રસ્તો બતાવ્યો હતો. ત્યાં મેકડોનલ્ડે નીલને માયા ઉપર વાગ્યાની અને તેને હોસ્પિટલ લઈ જવાની વાત કરી. શોફર વીલી નાસી ગયો હતો એટલે દવાખાને જતી વખતે મોટર ડૅરિકે હાંકી હતી. નીલ ઘણો જ માંદો દેખાયો છતાં તે જરા જરા બોલી શકતો હતો. તેણે તેમને કશી વાત કરી નહિ; તેઓએ પણ માંદા માણસને લૂંટની વાત કરી નહિ.

જ્યારે તેઓ કિલ્લામાં પાછાં ફર્યા ત્યારે તેઓ વિચાર કરવા બેઠાં. સૌને ચોખ્ખું ભાસ્યું કે આમાં પોલીસને બોલાવવા જેવું નથી. મુખ્ય મુદ્દાનો સવાલ એ હતો કે ચોર કોણ હશે?

ડૅરિકે કહ્યું : ‘આપણને કિલ્લાની ક્યાં પૂરી માહિતી છે? અને ઘરડો મેકડોનલ્ડ, કામવાળી મિસિસ મેકલીલેન, ચાકરડી જેની, બધાં સોનાના કટકા જેવાં પ્રામાણિક છે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘વીલી?’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘બને નહિ. બેલમેચારના ડયૂકે મને તેને માટે ખાસ ભલામણ કરેલી છે. અને એ હંમેશાં ગેરેજમાં જ રહે છે.’

જૈફે કહ્યું : ‘ત્યારે ખજાનો કોણ ચોરી ગયું?’

વિચિત્ર કલ્પનાઓ ઉપડી.

ડૅરિકે સૂચન કર્યું કે મેકડોનલ્ડે વખતે ઊંઘમાં ઊંઘમાં ચોરી કરી હોય.

હેલ્લા કહે : ‘વખતે મશ્કરી કરવા ખાતર ખજાનો નીલે લઈને સંતાડી દીધો હોય.’

જેઝેનો વહેલ બ્લૅક હન્ડ ગેન્ગ ઉપર હતો. આ વહેમ એટલા ઉપરથી હતો કે બે દિવસ ઉપર તેણે ધુમાડિયું સાફ કરનારને રસ્તા ઉપર જોયો હતો. બે કલાક ઈધરઉધર વાતો કર્યા પછી ડોનલ્ડ બોલ્યો : ‘અલ્યા આપણે પેલી કાસ્કેટભૂંગળી લાવ્યાં છીએ, તે ઉઘાડવાનું તો ભૂલી જ ગયાં?’

ગૂમ થયેલા ખજાનાની વાત ભુલાઈ ગઈ. લોઢાની કાસ્કેટ ખોલવાને સહુ આતુર બન્યાં. એક કલાકે તે ઉઘડી. જેઝેએ કહ્યું : ‘વાંધો નહિ. એક અઠવાડિયાની મહેનત પડી હોત તોપણ લેખે છે કારણ કે આમાંથી આપણે ઝાંખો, લોહીના ડાઘાવાળો પણ આખેઆખો નકશો હાથ આવ્યો છે.’

નકશામાં બેટનો દેખાવ હતો.

ડેરિક બોલ્યો : ‘જંગલ પણ છે.’

હેલ્ગા કહે : ‘સરોવર પણ દેખાય છે.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘બરફ ઉપર ટુકડી ચાલ છે ત્યારે જેવાં નિશાનો પડે છે તેવાં નિશાનો દેખાય છે.’

નકશો સાદો હતો. મધ્યમાં + (ક્રોસ) હતો અને તેનાથી એક ઈંચ દૂર એક ઝાડ દોરેલું હતું. શબ્દો વિના નકશો નકામો થઈ પડત પણ તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું :

શેઓની વચ્ચે જાઓ. ઓકનું ઝાડ જુઓ ત્યાં સુધી ઉત્તર તરફ હંકારો. ખજાનો 21થી 42 પગલાં છે. ઈશ્વરની ઈચ્છાએ હું ઘાયલ થવાથી મરી જાઉં છું. કોઈ ભલા માણસને આ હાથ આવે.

સહી : ડુગલ મેકફરસન : 17 મી જૂન 1569.

આતુરતાથી જેઝેએ કહ્યું : ‘મુદાની વાત એ છે કે શેઓની વચ્ચે એટલે શું?’

ડેરિકે કહ્યું : ‘કદાચ એ શેઓને અર્થ શેળો કરીએ તો શેળા હંદ્વિસ્તાનમાં મોટા થાય છે; માટે હંદ્વિસ્તાન હશે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘બરાબર નહિ, ક્યાં હંદ્વિસ્તાન અને ક્યાં આપણે?’ ખોટું અનુમાન.

હેલ્ગા કાગળ ઉપર કાંઈક લખતી હતી તેણે કહ્યું : ‘જુઓ શે અને ઓની વચ્ચે કયા અક્ષરો છે? શ ષ સ હ ળ ક્ષ જ્ઞ અ આ ઈ ઈ ઉ એ ઐ ઓ. આમાં વચલો અક્ષર આ છે, ખરું? બસ. આથી શરૂ થતી કોઈ જગ્યાનું આપણે કામ છે.’

બધાં એક પછી એક આથી શરૂ થતા શબ્દો બોલવા લાગ્યા. આટલાંટિક, આકડો, આલમગીર, આંદામાન, આબર્ડીન, ડેરિકે આંદામાન જ હોવું જોઈએ એમ કહ્યું; ડોનલ્ડે આબર્ડીન ઉપર ભાર મૂક્યો. બધાંએ ડોકું ધુણાવ્યું. જેઝેનો આલમગીર પણ નકામો ગયો. ખાતરીપૂર્વક ગિલ્બર્ટે આકડો કહ્યો. બધાં હસી પડયાં અને કહ્યું : ‘આકડો નામનો દેશ

પૃથ્વીના કયા ભાગ ઉપર છે ગિલ્બર્ટ?' તે પણ નામંજૂર થયો. આખરે હેલ્ગાની શોધ રદ થઈ.

પિક્કેફ્ટે છેલ્લે સુઝાડ્યું : 'કદાચ એ શએઓ એટલે શેટલાંડ-ઓર્કની. અર્થાત્ ઓર્કની-શેટલાંડ નહિ હોય?'

બધાંએ 'હા, હા, હા!' કહીને પિક્કેફ્ટનું કહેવું વધાવી લીધું.

વચ્ચે વાતચીત

ડેરિકે કહ્યું : 'જુઓ, નીલ કેટલો હોશિયાર છે? જો તેણે મારી પાસે જગ્યાનું નામ શોધાવ્યું હોત તો તમે સહુ મારી અદેખાઈ કરત. એટલે જ એણે પિક્કેફ્ટને શોધનું માન આપ્યું.'

લડતી હોય તેમ ગિલ્બર્ટ બોલી : 'તારી પાસે એ શાનો શોધાવે?'

લડત જામત પણ વચ્ચે પડી મેં વાર્તા આગળ ચાલુ કરી.

વાર્તા

મોડી રાત્રે વીલી અને જંજર ગુપ્ત જગ્યાએ એકઠા થયા.

લહેરથી વીલીએ કહ્યું : 'કામ પાક્યું છે. હું પાટિયા પાછળ સંતાઈ રહ્યો હતો અને વધારે ખજાનો ક્યાં છે તે મેં તેમની વાતમાંથી જાણી લીધું છે. આજ રાત્રે બાર વાગે દારૂડાયિ ડ્રમન્ડને બોલાવો અને આપણે ઉડતી મોટર ચોરીને ઉપડીએ.'

સવારમાં ઉઠીને બાળકો જુએ છે તો કાર ઉપડી ગયેલી હતી. તેઓને ખાતરી થઈ કે વીલી બદમાશ હતો. એક પણ ક્ષણ ગુમાવ્યા વિના પિક્કેફ્ટે ન્યૂયોર્ક તાર કર્યો અને એકદમ પોતાની 'ઘરભણી' મંગાવી. સાંજ પહેલાં 'ઘરભણી' ડન્સકોબી આવી પહોંચી. સદ્ભાગ્યે 'ઘરભણી'ના શોફરે મોટરમાં માથે બંદૂકો અને પિસ્તોલો આણી હતી. જલદીથી તેઓને ભાતું લઈ લીધું અને એક કલાકમાં તેઓ ઉપડવા માટે તૈયાર થયાં.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'બિચારો ઘરડો નીલ આવી શકશે નહિ! બિચારાને સારું થઈ ગયું હોય તો ઠીક.'

તેઓ નીલની પાસે પહોંચ્યા. ડોક્ટરે અભિપ્રાય આપ્યે કે મુસાફરથી તેને સારું થશે. આ પ્રમાણે તેઓએ તેને સાથે લીધો અને બહાદુર સાત જણાએ ફરી વાર પોતાની મુસાફરીએ ઉપડ્યાં.

વચ્ચે વાતચીત

'જેફે! આપણે વરુના શિકારની વાત તો કરી જ નહિ?'

જકેએ કહ્યું : ‘આપણે એક વાર જંજર ને વીલીને મારી નાખીએ. પછી આપણે ઉત્તર ધ્રુવ ઉપર થઈને આલાસ્કા જઈશું.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘આપણને ખબર પડશે કે પીયરીએ ખરેખર તે શોધી કાઢેલ છે કે કેમ? કારણ કે તેણે ત્યાં વાવટો અથવા કાંઈક ખોડ્યું હશે.’

મેં તેમને ક્રેપ્ટન સ્કોટની વાત કરતાં છોડ્યાં. એક વાર સ્કોટનાં બાળકો ગિલ્બર્ટનાં ભાઈબંધો હતાં અને આ હકીકતના આધારે ધ્રુવો કેમ હાથ આવે તેના નિયમો વિષે તે બોલતી હતી.

૬

હુશિયાર જકેએ તેમને ઓર્કની શેટલાંડના મધ્યમાં આણી મૂક્યાં. પછી તેણે નકશા પર આંગળી ફેરવીને મૂંઝાઈને કહ્યું : ‘અહીં તો ઉત્તરમાં દરિયા સિવાય કાંઈ નથી અને આગળ બરફ છે. બરફમાં કાંઈ બેટ ન જ હોય.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘ધારો કે બેટ મળી આવે તો પણ અહીં ઉત્તર સમુદ્રમાં ઓકનું ઝાડ ક્યાંથી ઉગે?’

દલીલો એટલી મજબૂત હતી કે પિકેટ અને નીલે ઠરાવ્યું કે સહુએ પાછા ઘેર જવું.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું ઘેર આવવાની નથી.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હું પણ નહિ.’

હેલ્ગો કહ્યું : ‘આપણે વીલી અને જંજરને મારીએ પછી વાત.’

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘મને ખાતરી જ હતી. નીલ! કે તને સારી વાર્તા કહેતાં આવડતી જ નથી. જંજર વિષે અમે કંઈ જાણતાં જ નથી અમે એટલું જાણીએ છીએ કે વીલી કાર ચોરી ગયો છે. ભાઈને વાર્તા કહેતાં આવડે નહિ અને હહાપણ ડોળે!’

વાર્તા

નીલે કહ્યું : ‘જંજર? પેલો કદરૂપો માણસ? એને વિષે વાત કરો છો? એને શી લેવા દેવા છે?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘અરે, તને બધી વાતની ખબર જ નથી. ગેરેજમાંથી વીલી પાસે તે વારંવાર આવતો; પેલો દારૂડયો પણ.’

ડોનલ્ડે ટાપસી પૂરી : ‘દારૂડિયો ડ્રમન્ડ.’

જેકેએ કહ્યું : ‘હું માનું છું કે ત્રણે જણાં આ કામમાં સામેલ છે. ત્રણે જણા સાથે જ હોય છે.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘આમાં પણ એમ હશે. આપણે એમની પાછળ લાગવું પડશે. કાંઈ નહિ તો આપણી કાર માટે.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘અને હીરાઓ માટે પણ.’

વચ્ચે વાતચીત

હસીને ડેરિકે કહ્યું : ‘જો, ગિલ્બર્ટ! તું નીલને નહિ પહોંચી શકે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘અંહં. હુશિયાર શાનો? જાંજર ત્યાં છે એની હેલ્ગાને ખબર જ શી રીતે પડે?’

ગુસ્સાથી જેકેએ કહ્યું : ‘ભાઈ! કેમે કરીને ગિલ્બર્ટને બહાર કાઢશો? આપણે તો આગળ જઈને ખજાનો શોધવો છે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘બરાબર છે. મને વાર્તામાંથી બહાર જ કાઢો. આવી બેવકૂફી ભરેલી વાર્તામાં મારે રહેવું જ નથી. એક તો નીલ વાર્તા કહેતાં કેટલી ય ભૂલો કરે છે અને ઉલટો ડોળ કરે છે કે ભાઈને બધું આવડે છે!’

મેં કહ્યું : ‘આ મીઠી છોકરીને હું વાર્તામાંથી છોડી દેવાનો નથી. ગિલ્બર્ટ વિના માર્ગમાં કશો સ્વાદ જ ન રહે. અલબત્ત વાર્તામાં નાયક નથી, પણ વાર્તાની નાયિકા તો છે ના – રાણી શિલબેરા! ઘણું જીવો રાણી શિલબેરા!’

હોઠ કાઢી ગિલ્બર્ટ બોલી : ‘એમ ખુશામત કર્યે વાર્તામાં નહિ રહું.’

ગિલ્બર્ટ હસી એટલે મેં આગળ ચલાવ્યું.

વાર્તા

કારને ઉત્તર તરફ ચલાવી. એક પણ વહાણ નજરે પડતું નહોતું. એક રઝળતી સ્ટીમર – ઘણું કરી નોર્વેની – આઈસલેન્ડ તરફ જતી દેખાઈ.

થોડી જ વારમાં બરફના ડુંગરા (આઈસબર્ગ) દેખાયા. જ્યારે ટિટેનિક બરફના ડુંગરા સાથે અથડાવવાથી તૂટી ગઈ ત્યારે પિકેફટ તેમાં હતો. તેણે કેવી રીતે આગબોટ તૂટી ગઈ તેની ભયંકર વાત કહી. ધીરે ધીરે ઠંડી ખૂબ વધી ગઈ હતી તેથી તેઓએ કારમાંનું અગ્નિયંત્ર ચાલુ કર્યું.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું નહોતી કહેતી કે આપણે ફર (રુંવાટીવાળાં કપડાં) અને એવી

બીજી ચીજો લઈ લઈએ? જ્યારે હું કંપન સ્કોટનાં છોકરાંઓ સાથે રમતી હતી ત્યારે....’

પણ બીજાંઓએ તેની વાત ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ અને તેને ‘ખશ’ પાડી.

બરફ પડવા લાગ્યો. સૂર્યનો અસ્ત થયો અને તેઓએ કોઈક જગ્યાએ રાત ગાળવાનું નક્કી કર્યું. જામી ગયેલ બરફ ઉપર તેઓએ મુકામ નાખ્યો અને રાત ત્યાં ગાળી. સવાર પડતાં ફરી વાર તેઓ ઉત્તર તરફ ઉપડ્યાં.

ડૅરિકે બૂમ પાડી : ‘ઓ પેલું કાંઈક કાળું દેખાય!’ આંખે બાયનોક્યુલર ચડાવી તે બોલ્યો : ‘સીલ લાગે છે. પણ ના ના, ઉત્તરધ્રુવ હશે. વાવટો ફડફડતો દેખાય છે.’

ગિલ્બર્ટે પોતાના બાયનોક્યુલરમાંથી બારીકીથી જોયું અને કહ્યું : ‘અરે, એ તો તંબૂ છે!’

જેજે કારને સીધો તેના તરફ હાંકે જતો હતો.... નજીક આવતાં તેમને માલૂમ પડ્યું કે ખરેખર ત્યાં તંબૂ જ હતો.

ડોનલ્ડે બૂમ પાડી : ‘અરે, એની પાસે એક ઓકનું ઝાડ પણ છે!’

તેઓ બરફ ઉપર ઉતરી પડ્યાં. એમની નવી શોધ એટલી અદ્ભુત હતી કે કોઈ પણ શબ્દ બોલી શક્યું નહિ. ઓકનું ઝાડસુકાઈ ગયેલું હતું; એના ઉપર છાલનું નામ-નિશાન પણ નહોતું. ગરમ મુલકમાંથી ત્યાં કોઈએ એને આણ્યું હતું. તૂટી-ફાટી ગયેલો તંબૂ વહાણના ડોલકૂવા અને ભૂખરા સઢનો તે બનાવેલો હતો. બોટનાં હલેસાંઓ બાજુમાં પડ્યાં હતાં; તંબૂમાં તૂટેલી તલવાર અને ટોપો હતાં અને પાસે જ હલેસાંથી બનાવેલો એક ખાટલો હતો.

જેજેએ કહ્યું : ‘ખજાનો ક્યાં છે?’ દરેક જણ ખજાના માટે આમતેમ શોધવા લાગ્યું. ગિલ્બર્ટે બૂમ પાડી : ‘ઈ...’ બધાં તે જે બતાવતી હતી તે જોવા તેની પાસેગયાં. ત્યાં બરફમાં દટાયેલો માણસ હતો. કોઈએ ત્યાં એની કબર ખોદી હશે અને તેમાં તેને દાટયો હશે. જાણે કાયની પેટીમાં હોય તેમ તે બરફમાં દેખાતો હતો. એ હવામાં માણસનું શરીર સડતું નથી. બધાં આશ્ચર્યથી તે સામે જોઈ રહ્યાં.

હળવેથી ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ચહેરો તો ઘરડા નીલ જેવો લાગે છે!’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘લાગે છે તો એવું જ.’

નીલે કહ્યું : ‘હં.... આ તો મેકનીલ લાગે છે. મોટે ચાંચિયો હતો તે. મેકનીલનું કુટુંબ બારાબેટમાંથી ઉતરી આવેલું. મોટે ભાગે તેઓ ચાંચિયાગીરી કરતા. પછી તો તેઓ પકડાયા અને ફાંસીએ ગયા.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘હવે ખબર પડી. આ તો નીલની બાપનો... બાપનો... બા... અને તેનો ને તેનો ને તે... નો બાપ છે! એ ચાંચિયો હતો અને ખજાનો ચોરી ગયેલો!’

નીલે કહ્યું : ‘મારા વડવા આ બાબતમાં નિર્દોષ છે. અહીં ખજાનો જ ક્યાં છે?’

બધાંને છોડીને જકે આમતેમ તપાસ કરવા નીકળ્યો હતો. તેણે સાદ પાડી કહ્યું : ‘અહીં આવો; જુઓ તો?’

બધાં તેના તરફ દોડ્યાં. તંબૂથી ત્રીશ ફીટ અને ઝાડથી પોણોસો ફીટ દૂર નીચે દટાયેલી ચાર મોટી લાકડાની પેટીઓ હતી. પાવડા અને કોદાળીઓ માટે બધાં ગાંડા જેમ કાર તરફ દોડ્યાં. ડેરિકે જોસમાં ને જોસમાં પોતાના ગરમ મોજાં ફેંકી દીધાં. બીજી જ ક્ષણે એની આંગળીઓ ટૂંકવાઈ ગઈ. હેલ્ગાએ ક્યાંક પ્રવાસના પુસ્તકમાં વાંચેલું કે આવે વખતે બરફ ઘસવો જોઈએ. ડેરિકની આંગળીને તુરત જ બરફ ઘસવામાં ન આવ્યો હોત તો આંગળીઓ ખરી પડત.

બધાં જોરથી ખોદકામ કરતાં હતાં. એક કલાકે તેઓએ પેટી જમીનમાંથી ખોદી કાઢી.

જમીનમાંથી નહિ પણ બરફમાંથી.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘પહેલાં આપણે બધી પેટીઓ બહાર કાઢીએ. ઉઘાડશું પાછળથી.’

છેલ્લી પેટી બહાર કાઢતાં સાંજ પડી.

નીલે કહ્યું : ‘આપણે હવે સર્ચલાઈટ ચાલુ કરીએ.’

નીલ કાર પાસે ગયો.

સર્ચલાઈટ કરતાં તેને બહુ વાર લાગી.

બીજાંઓએ બૂમ પાડી : ‘ઝટ કર!’

કારમાંથી નીલે કહ્યું : ‘કરંટ ગયો છે!’

પેટીઓ સવારે ઉઘાડશું એમ સૌએ ઠરાવ્યું. તેઓ કારમાં ગયાં અને અંધારે વાળુ કર્યું.

ધૂજતાં ધૂજતાં ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘હું ઠરી જાઉં છું. નીલ! તેં કરંટ ચાલુ કર્યો છે?’

નીલે જવાબ આપ્યો : ‘ચાલુ તો કર્યો છે પણ તે આવે છે ક્યાં? હું ધારું છું કે સૂર્યને અભાવે ઍજિન બંધ પડ્યું છે. સૂર્યના કિરણ વિના રેડિયમ કામ કરી શકશે નહિ.’

અંધારામાં બેઠેલાં સહુના ચહેરા ફિક્કા પડી ગયા.

ભયથી જકેએ પૂછ્યું : ‘શું એનો અર્થ એવો છે કે આપણે આ સ્થિતિમાં જ રાત ગાળવી પડશે?’

નીલે ઠંડે પેટે કહ્યું : ‘મને એમ જ લાગે છે.’

બહુ ખરાબ રીતે તેઓની રાત પસાર થઈ. ઠંડી એટલી બધી સખત હતી કે તેમની

પાસે કોટ અને ધૂંસા હતા છતાં તેઓ જરા પણ ઊંઘી શક્યા નહિ.

નીલ બોલ્યો : ‘નવાઈ લાગે છે કે અત્યારે પેલા ચોરો ક્યાં હશે?’

કોઈએ આ કથન ઉપર જરા યે ધ્યાન આપ્યું નહિ.

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘એક વાર આ મુશ્કેલીમાંથી ઉગરું તો ફરી વાર ઘર બહાર જ નીકળું. બાપના ખેતરની વાડની બહાર ડગલું ય ન મૂકું! હું મૂરખ કે ખજાનો શોધવા નીકળ્યો. બધો વાંક નીલનો છે, કારણ કે એણે આવી કાર બનાવી.’

ગિલ્બર્ટ ખડખડાટ હસી : ‘આ તો સ્વતંત્ર શાળા છે, જેઠ્ઠે! નીલ! કેમ, એમ જ ના? નીલને ઠીક પડે એવી કાર તે ખુશીથી બનાવે.’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘ગિલ્બર્ટ! ઠંડીથી તું મરવા પડીશ ત્યારે આમ નહિ હસી શકે.’

‘આ તો સ્વતંત્ર શાળા! મને ઠીક પડે તો હું બરફથી થીજીને પણ મરું!’

નિરાશાથી ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘તો તો પેલી પેટીઓ પેટે લાખો હજારો વર્ષો સુધી એવાં ને એવાં જ બરફમાં રહેવાનાં!’

થોડો વખત સંપૂર્ણ શાંતિ ફેલાઈ.

ડેરિકે એકાએક કહ્યું : ‘આપણે વાયરલેસ કરીએ.’

નીલે કહ્યું : ‘પણ કરંટ ક્યાં છે?’

આખરે સવાર પડી.

પિક્કેફ્ટે કહ્યું : ‘પેટીઓ ઉઘાડવાની નથી.’

છોકરાંઓ તેની સામે સંમત થયાં નહિ.

તેઓએ પેટીઓ ઉઘાડી. પહેલી પેટી સોનાના લાટાઓથી ભરેલી હતી. બીજામાં રૂપાની ચીજો હતી. જૂના પાણી પીવાના પ્યાલા, વાલસેટ અને રૂપાના હાથાવાળા જમૈયાઓ. ત્રીજી અને ચોથીમાં જાતજાતનું કંમિતી ઝવેરાત હતું; હીરા, માણેક, નીલમ, શનિ, ઓપલ વગેરે. બધાં પાસાં પાડયા વિનાનાં હતાં. બાળકોએ તેમને નકામો કચરો ધાર્યો પણ નીલ એક વખત પહેલદારનું કામ કરતો હતો તેથી તેણે તેમની કંમિત સહુને સમજાવી.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ બબડી : ‘સાચ્યે?’

‘હા.’

‘હીરાઓ અને બીજી ચીજોનો પહેલદાર! તારું મોઢું કહી આપે છે કે તું જૂઠું બોલે છે. માત્ર હીરાઓ તેં ભાળ્યા છે. કહે તો ખરો, બીજા કયા ઝવેરાત ઉપર તેં પાસા પાડયા

છે?’

મેં કહ્યું : ‘મોટે ભાગે એગેઈટ્સ.’

‘હીરાઓને પહેલ પાડયા છે?’

મેં અચકાતાં કહ્યું : ‘કેમ થાય છે એની મને ખબર છે.’

‘અને માણેક પણ?’

‘ખરી વાત કહું તો માણેકની ખબર નથી. પણ...મોતીની બાબતમાં...’

ડૅરિક બોલ્યો : ‘મોતી તો કાળું માછલીમાં થાય છે.’

ગિલ્બર્ટે મારી સામે દાંતિયાં કર્યાં.

મેં કહ્યું : ‘ખુદા ખાતર વાર્તામાં તમે આટલાં બધાં હુશિયારી શા માટે બતાવો છો? થોડાંએક રત્નોની બાબતમાં હું હુશિયારી બતાવું છું તોપણ તમે મારી અદેખાઈ કરો છો. જૅકે કુશળ વહાણવટી છે; ડૅરિક નાસ્તિકોને આસ્તિક કરવામાં કુશળ છે; ડોનલ્ડ ‘મોટા થૂંક’ તરીકે ચાલાક નીવડ્યો છે; ગિલ્બર્ટ કાળા લોકો તરફ કટાક્ષ ફેંકવામાં ચાલાકી બતાવી છે; સામાન્ય બુદ્ધિમાં હેલ્ગા પ્રવીણ નીવડી છે; પિક્કેટ નિશાનબાજ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છે; હું પણ કોઈ બાબતમાં હુશિયાર નીકળું ના?’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘તેં તો કાર જ બનાવી છે ના? બીજું, કાળા માણસો વિષે તું કહે છે તે સાચું નથી.’

જૅકે કહ્યું : ‘ભાઈ! લડવામાં શો માલ છે? હું તો વાર્તાથી કંટાળી ગયો છું. પહેલાં યે આપણને હીરાઓ જડયા હતા. હવે તો હીરાથી ધરાઈ ગયા! કાંઈક ખાવાનું મળે તો સારું.’

મેં પૂછ્યું : ‘વાર્તા આગળ ચલાવું.’

કોઈએ હાથ ઊંચો કર્યો નહિ. મેં કહ્યું : ‘બહુ સારું, ચાલો અંત આવ્યો!’

તેઓ ઉઠીને ચાલતાં થયાં.

દસ દિવસ પછી જુવાળ આવ્યો. ગિલ્બર્ટે આવીને મને પૂછ્યું : ‘અહીં હેલેરોમાં કોઈ આઈસ્ક્રીમ વેચે છે?’

મેં કહ્યું : ‘ના.’

થોડી વાર મારા ઓરડામાં તે ઉભી રહી અને પછી બોલી : ‘હું છોકરાઓને બોલાવી લાવું છું. પછી પેલી પેટીઓનું શું થયું તે કહેવાનું હજી બાકી છે.’

આ રીતે વાર્તા પાછી ચાલુ થઈ.

વાર્તા

પેટીમાંથી નીકળેલ અઢળક ધનની સામે તેઓ તાકીને જોઈ રહ્યાં.

નીલે કહ્યું : ‘અર્થશાસ્ત્ર ભણાવતી વખતે જ મેં તમને શીખવ્યું હતું કે સોનું એ ધન નથી, એ હવે તમે સમજી શકશો. એક રોટલાના બદલામાં ડૉરિક આ ચારે પેટીઓ આપવાને તૈયાર છે.’

ડૉરિકે ઉત્સાહથી કહ્યું : ‘ના, ન આપું! પણ જે રોટલો લાવે તેને હું એક રૂપાનો પ્યાલો આપું અને કહું કે એની બોટમાં તે મને પાછો લઈ જાય.’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘પવન નીકળ્યો લાગે છે.’

પાંચે બાળકોને એકી સાથે જ વિચાર આવ્યો : ‘પેલા તંબૂનો આપણે સઢ બનાવીએ.’

આ વિચાર સહુને ગમ્યો. શોધકે કહ્યું કે કાર તરી શકે એટલા માટે પોતે પાણીની ટાંકી ખાલી કરી નાખશે. પણ એમ બનવું મુશ્કેલ હતું. કારણ કે ટાંકીનું પાણી બરફ થી ગયું હતું. હેલ્વાની સૂચના ઉપરથી બોટનાં હલેસાંની તાપણી કરીને તેઓએ બરફનો પિગાળ્યો. કાર જરા ઊંચી આવી.

નીલે કહ્યું : ‘પહેલાં બધાં અંદર બેસી જાઓ.’

ડૉરિકે કહ્યું : ‘ચાલો આપણે લેવાય તેટલો ખજાનો સાથે લઈ લઈએ.’

બધાં પેટીઓ લેવા દોડ્યાં.

નીલ બોલ્યો : ‘જલદી કરો. કાર ઊંચી થાય છે!’

બીકમાં ને બીકમાં બાળકો પાછાં દોડી આવ્યાં. તેઓ પોતાની સાથે ત્રણ સોનાના લાટા, ચાર રૂપાનાં પ્યાલા, વીશ પાસા પાડયા વિનાના હીરા, બાર માણેક અને બે નીલમ લાવ્યાં હતાં.

રડતાં રડતાં જૈફેએ કહ્યું : ‘અરેરે, બધો ખજાનો ત્યાં રહેવા દેવો પડશે!’

પિકેફ્ટ ઘૂરક્યો : ‘રડે છે શું? એક એક જણ લક્ષાધિપતિ થાઓ એટલું તો મળ્યું છે! ઉલટું હું તો ઇચ્છું છું કે એ પણ તમે ખૂઓ. પૈસાનું એવું છે કે મફત મળેલા હરામના પૈસા હરામમાં જ જાય. જો દુનિયાનું ભલું ન થઈ શકે તો પૈસા મળ્યે શું થયું?’

ડૉરિકે બૂમ પાડી : ‘ઓ પણે સર્પો દેખાય! આપણે ઉત્તર તરફ જતા લાગીએ છીએ.’

પછી પીડા અને ભયના દિવસો શરૂ થયા. દિવસે દિવસે ઠંડી વધવા લાગી. તેઓ પાસે ખોરાક હતો પણ ઠંડા પ્રદેશનેલાયક તે નહોતો. સાથે લીધેલાં ડબલાંમાં ચરબી થોડી રહી હતી અને માખણ ખૂટી જવા આવ્યું હતું. ડૉરિકે આતુરતાથી કહ્યું : ‘હું કાચી ને કાચી વહેલ ખાઈ જાઉં!’

જેઝેએ કહ્યું : ‘આપણે જમીન ઉપર ઉતરીએ અને સીલનો શિકાર કરીએ તો જ.’

તેઓને ભય એ હતો કે તેઓ કદી નીચે જમીન પર આવી શકશે જ નહિ. નીલ માનતો હતો કે જ્યારે તેઓ ઉત્તર ધ્રુવવૃત્ત પાસે પહોંચશે ત્યારે પાછું એન્જિન ચાલુ થશે : અલબત્ત, જો અતિશય ઠંડીને કારણે રેડિયમને કાંઈ ઈજા ન પહોંચે તો.

ખાંચમે દિવસે તેઓ ધ્રુવ ઉપરથી પસાર થયાં. ડોનલ્ડે તારા અને પટ્ટાવાળો વાવતો પોતાના દૂરબીનમાંથી જોયો. પીયરીનું કહેવું સાચું ઠર્યું.

વચ્ચે વાતચીત

ડૅરિકે કહ્યું : ‘ધ્રુવ વિષે વધારો કહો. કંપાસની શોધ કેમ ચાલતી હતી? ગોળ ગોળ ફર્યા કરતી હતી? ઉત્તર ધ્રુવનો તારો ક્યાં હતો? અને મધ્યરાત્રિનો સૂર્ય ત્યાં નહોતો?’

મેં સખતાઈથી કહ્યું : ‘હું તમને આ બધું પહેલાં શીખવતો જ હતો; પણ તમે જ બધાંએ ના પાડી હતી.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘એનો અર્થ એ કે તને નથી આવડતું. કબૂલ કર ને? તને જો સ્થળોની બરાબર ખબર ન હોય તો તારે વાર્તા જ કહેવી ન જોઈએ.’

મેં કહ્યું : ‘બહુ સારું. ડિફેએ રોબિન્સન કૂસો લખ્યો પણ કદી બોટમાં બેઠો જ નહોતો.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘અને વેલ્સ કદી ચંદ્રામામાં ગયો જ નહોતો. છતાં તે વાત કહે છે ત્યારે બરાબર ચંદ્ર કેવો હશે તે તમને સમજાય છે.’

મેં કહ્યું : ‘ગમે તે હોય. હું કહું છું કે આપણે ઉત્તર ધ્રુવ ઉપરથી પસાર થઈએ છીએ. કોઈને શંકા હોય તો ડૅરિકની ચોરણીની છત્રી કરી નીચે ઉતરી પડે. હવે છે કોઈને વાંધો?’

કોઈએ વાંધો દર્શાવ્યો નહિ.

વાર્તા

બહુ કંટાળાભર્યો વખત પસાર થયો હતો. ગરમીને માટે બધાં પાસે બેઠાં હતાં. ચરબીવાળા જાડા પિક્કેટમાં સૌથી વધારે ગરમી હતી. કોઈ બોલતું નહોતું. દરેક જણ પોતે ઊંઘી ન જાય તે માટે સાવધ હતું. કારણ કે તેઓને ખબર હતી કે બરફના તોફાનમાં આવી પડેલા માણસો જો ઊંઘી જાય તો ફરી વાર જાગે જ નહિ. બરફની ધરતી ઉપર તેઓ માઈલોના માઈલો સુધી આગળ ને આગળ ધપ્યાં. એક જગ્યાએ તેમને જૂનો ને તૂટી ગયેલો તંબૂ ભાળ્યો; એની પાસે બે મૃત દેહો પડેલા હતા.

ડૅરિકે કહ્યું : ‘કદાચ ફ્રેન્કલીન હોય.’

આખરે આગળ ચાલતાં બરફના થરને બદલે તૂટેલો બરફ આવ્યો. આ ઉપરથી તેઓ સમજ્યાં કે હવે તેઓ ઉત્તર ધ્રુવવૃત્તની સરહદમાં આવી પહોંચ્યા છે. દૂર થોડાએક પાઈનનાં ઝાડો પણ દેખાયા.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘હવે ઠંડી એટલી બધી નથી.’

બધાં ખુશાલીમાં આવી ગયાં. જૈફેએ કંપાસ અને નકશો લીધાં. ડેરિકે અને તેણે મળી હિસાબ કાઢ્યો અને સત્તાવાર રીતે જાહેર કર્યું કે તેઓ અત્યારે આલાસ્કા ઓળંગી રહ્યાં છે.

જૈફેએ બૂમ પાડી : ‘ઓહ! આખરે વરુનો શિકાર કરવાનું મળશે. નીચે તો જુઓ!’

દરેક જણે નીચે જોયું તો તેમની નજરે ઘણે જ નીચે એક વરુનું લાંબું ટોળું જતું દેખાયું. આગળ વરુનો આગેવાન હતો. દૂરબીનમાંથી જોતાં માલૂમ પડ્યું કે તેઓ ભૂખે મરતાં હતાં; તેઓની પાંસળીઓ દેખાતી હતી; રાત્રી જીભો મોંમાંથી લટકતી હતી. તેઓ આમતેમ અસ્વસ્થતાથી હેતુ વિના રખડતાં હતાં. એકાએક તેના આગેવાને હુઉ... કર્યું, બરફ સૂંધ્યો ને છલંગ મારતો નાઠો. થોડા જ વખતમાં માલૂમ પડ્યું કે આગેવાનને મૂઝ જાતના હરણની વાસ આવી હતી. થોડીક ક્ષણમાં તેઓની નજરે શીંગડાવાળું હરણ જીવ લઈને નાસતું દેખાયું. વરુઓ તેની પાછળ પડ્યાં અને તેની નજીક આવી લાગ્યાં. આગેવાને તેના ઉપર તરાપ મારી. પણ મૂઝે શીંગડાથી તેને અધ્ધર હવામાં ઉડાડ્યો. આગેવાન ઉછળીને નીચે પડ્યો અને ઠરી ગયો. મૂઝ આગળ દોડ્યું પણ વરુનું ટોળું પડી ગયેલા આગેવાન પાસે અટકી ઉભું.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘તેઓ પોતાના આગેવાને ઉઠાવવા મહેનત કરતાં લાગે છે.’

બે મિનિટમાં ટોળું આગળ ધસ્યું. તેઓએ તેમનામાંથી નવો આગેવાન બનાવી લીધો હતો; પહેલા આગેવાનના અવશેષમાં માત્ર રાતાં હાડકાં રહ્યાં હતાં!

જૈફેએ ધ્રૂજતાં કહ્યું : ‘ભાઈ! મારે વરુનો શિકાર નથી કરવો!’

પવનની દિશા બદલાઈ અને તેઓ મૂઝ પાછળ પડેલા વરુઓને જોતાં બંધ થયાં.

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘મારી ખાતરી છે કે તેઓ મૂઝને પકડી શકશે નહિ.’

ગૂંચવાઈને ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘મને એમ લાગતું હતું કે વરુઓ મૂઝને પકડી પાડશે.’

વચ્ચે વાતચીત

જૈફેએ કહ્યું : ‘જમીન ઉપર ઉતરીએ વરુઓનો શિકાર કરવાનું નહિ મળે?’

‘જમીન ઉપર ઉતરી શકાય એમ જ નથી.’

જૈફેએ કહ્યું : ‘એ કાંઈ ઠીક ન કહેવાય. તે લગભગ વચન આપ્યું હતું કે અમને વરુઓનો શિકાર કરવાનું મળશે.’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘નીલ! એવું ન કર. એને વરુનો શિકાર કરવો હોય તો ભલે એની પાસે કરાવ. વાર્તા જરા યે સારી નથી. ખરું હેલ્ગા?’

‘પહેલાં હતી એવી નહિ. ખરી રીતે જે આપણી કાર ઉઠાવી ગયો એને આપણે મારી નાખવો જોઈતો હતો.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘અને બધો ખજાનો ત્યાં જ મૂકીને આપણે નીકળી આવવું પડ્યું એ પણ કેટલું બધું ખરાબ? નીલને વાર્તા કહેતાં આવડે છે ક્યાં?’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘જો, તારી વાર્તા કોઈને ગમતી નથી. મને તો ખાતરી જ હતી કે તને વાર્તા કહેતાં નથી આવડતી.’

મેં નિસાસો મૂક્યો.

વાર્તા

નીલે એકાએક બૂમ પાડી : ‘જુઓ, માટો સાપો! પવન બદલાયો છે અને ફરી પાછા આપણો ધ્રુવ તરફ ઉપડીએ છીએ.’

છોકરાંઓ ફિફ્કાફ્સ થઈ ગયાં. તેઓને અનુભવ હતો કે એ મુસાફરી કેવી ભયંકર છે. તેઓ ઉત્તર તરફ આગળ ઢસડાયાં.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘દેખો તો, કેવો ખરાબ શિક્ષક છે? આપણે કહ્યું કે વાર્તા ખરાબ છે એટલે વળી આમ ઉપાડ્યાં! આ કાંઈ સારો માણસ કહેવાય? ભલો માણસ કહેવાય?’

જફ્ફેએ કહ્યું : ‘નીલ! જંગલી ન થા. મારે તો માત્ર વરુના શિકારનું કામ છે. એ થઈ જાય પછી ઘેર જવું છે.’

વાર્તા

એક કલાક સુધી ભયભીત સ્થિતિમાં તેઓ ઉત્તર તરફ ઢસડાયાં. પણ પછી તો પવન પશ્ચિમનો થયો અને પછી નૈઋત્યનો થયો. થોડી જ વારમાં બરફ વચ્ચે લીલી જમીન દેખાવા લાગી અને હવા ખુશનુમા બની ધીમે ધીમે એન્જિન ઝણઝણવા લાગ્યું.

નીલે કહ્યું : ‘બે કલાકમાં કરંટ આવી જશે.’

પાણીનું એન્જિન ધીમે ધીમે ફરવા લાગ્યું. ટાંકીમાં પાણી ટપકવાં લાગ્યું. ધીરે ધીરે તેઓ નીચે ઉતરવા લાગ્યાં. જંગલની અંદર એક લીલી ખીણ નજીક આવી નીચે ઉતાર્યો. ધીરે ધીરે કાર જમીન પર ઉતરી આવી. આનંદના અવાજો સાથે સાહસિકો ઘાસ ઉપર કૂદી પડ્યાં. પાસે જ એક ઝરણું વહી રહ્યું હતું. તેઓએ તાજું અને ઠંડું પાણી ધરાઈ

ધરાઈને પીધું. આવું સુંદર પાણી તેઓએ કદી પણ પીધું નહોતું.

જેઠ્ઠેએ કહ્યું : ‘આજ રાત અહીં મુકામ નાખીએ.’

નીલે જવાબ આપ્યો : ‘ના.’

પિકેફ્ટે કહ્યું : ‘મારી પણ ના છે. અત્યાર સુધીમાં ઘણાં જોખમો સહ્યાં છે. હું ઇચ્છતો નથી કે આપણો આ પ્રવાસ કરુણાંત બને.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘તમે બન્ને બાયલાઓ છો.’

નીલે કહ્યું : ‘કબૂલ છે. તમને ઠીક પડે તો તમે બહાર જમીન ઉપર મુકામ નાખો. હું અને પિકેફ્ટ કારમાં સૂશું. હું તમને કહી રાખું છું કે અમે નિરાંતે ઊંઘશું અને વરુઓ આવીને તમને ચાવશે ત્યારે પણ જાગવાના નથી.’

સાંજ પડી. પેલા બે બાયલાઓ કારમાં જઈને સૂતા. બાળકોએ સૂકી ડાળીઓ અને લાકડાના કટકા શોધ્યા અને ધૂણી સળગાળી. તેઓએ ધૂણી ગોળાકારમાં ગોઠવી હતી. ધૂણીની વચ્ચે તેઓ ઊંઘવાનાં હતાં. વળી તેઓ ચોકી કરવા માટે વારાફરતી જાગવાનાં હતાં. જેઠ્ઠેએ પહેલો વારો માગ્યો.

તેણે મનમાં વિચાર કર્યો : ‘આપણે વરુઓથી ઘણાં બધાં દૂર છીએ.’

દૂર દૂર કોઈ પ્રાણીનો હુઉ... હુઉ... અવાજ આવ્યો. જેઠ્ઠે જરા ધૂંજ્યો.

તે મનમાં બોલ્યો : ‘એકાદ ભટકતું વરુ હશે. બાકી વરુનું ટોળું અહીં હોવાનો સંભવન નથી.

બેઠો બેઠો તે વિચાર કરતો હતો : ‘વીલી અને જાંજર ક્યાં હશે? તેઓ હાથ ન આવ્યા એ બહુ ખોટું થયું.’ તેને નિશાળ સાંભરી. તે ગણગણ્યો : ‘આવી સરસ અને અદ્ભુત સાહસભરી મુસાફરી કર્યા પછી ચોપડીમાંથી ભૂગોળ શીખવી તે કેમ ગમશે?’

તે એકાએક ચમક્યો. ‘ધૂણીની પછવાડે પેલા બે લીલા દીવા જેવું શું હશે?’

દીવા થોડી વાર દેખાયા અને પછી પાછા અદૃશ્ય થયા.

જેઠ્ઠે બોલ્યો : ‘એ તો ખાલી ભ્રમણા છે.’

ફરી વાર બત્તીઓ દેખાઈ. પહેલાં તો બે હતી; હવે તો કેટલીયે બધી દેખાતી હતી!

‘અર, આ તો વરુઓનું ટોળું!’ તેનું મોં ફાટી રહ્યું ને તેણે ઝટઝટ સાથીઓને જગાડ્યા.

ઝટપટ તેઓએ અગ્નિ ઉપર નવાં લાકડાં નાખ્યાં. આગ ભભૂકી ઉઠી અને તેના પ્રકાશમાં થોડા જ વારને અંતરે વરુઓનું ટોળું દેખાયું. મૃગની પાછળ પડેલા ભૂખ્યા ડાંસ જેવા વરુઓના ટોળા જેવું આ ટોળું હતું. ભૂખને લીધે તેઓ મરણિયાં બન્યાં હતાં. તેથી તેઓ આગથી જરા પણ બીધા વિના ઉભાં હતાં. તેમાંનું એક આગેવાન વરુ બિલકુલ

નીડરપણે આગળ આવ્યું અને આગની છેક પાસી આવી ધૂરક્યું. જૈએ સળગતું લાકડું ઉપાડ્યું અને એના મોં ઉપર ફેંક્યું. ચીસ નાખતું વરું ભાગ્યું પણ થોડી જ ક્ષણમાં વિકરાળ ચહેરે તે પાછું આવ્યું.

હેલ્લાએ કહ્યું : ‘બંદૂકે ઉડાવો.’

પણ બીજાઓએ કહ્યું : ‘ઉતાવળ ન કરો. બીજો ઉપાય નહિ રહે તો ગોળીએ દેશું.’

તેઓ વિચાર કરતાં હતાં એટલામાં પેલું આગેવાન વરુ તેમની પાછળ આવીને આગને ટપી જઈ અંદર આવ્યું અને હેલ્લાને પકડી. હેલ્લા ચીસેચીસ પાડવા લાગી. એ જ વખતે ગિલ્બર્ટ તેનીસામે જોઈ કહ્યું : ‘જો, તારા કરતાં હું વધારે બહાદુર છું.’ એમ કહેતાં જ ગિલ્બર્ટ વરુના કપાળમાં ગોળી છોડી અને તેને વીંધી નાખ્યું.

ભડાકાના અવાજતી વરુઓ પાછાં હઠ્યાં. પણ તે માત્ર એક ક્ષણભર જ. તેઓ નજીક આવવા લાગ્યાં અને બાળકોની સામે દાંતિયાં કરતાં બેસવા લાગ્યાં. કોણ જાણે ગમે તે કારણે તેઓ સૌ જૈ સામે તાકી તાકીને જોતાં હતાં.

વચ્ચે વાતચીત

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘કારણ કે તે બહુ જાડો છે. હંમેશ તે ખાધા જ કરે છે. વરુઓને કાંઈ ખબર નહોતી કે તેમને શિકાર જૈએ જ યોજ્યો હતો. એમ માનવું એ તો મૂર્ખાઈ જ છે!’

ડૅરિક હસ્યો : ‘પણ આમાં શિકાર જેવું તો કાંઈ દેખાયું નથી.’

ડોનલ્ડે પૂછ્યું : ‘નીલ! આ બધો વખત તું ક્યાં હતો?’

નીલે જવાબ આપ્યો : ‘ડોનલ્ડ ! હું તો કારમાં નિરાંતે ઊંઘતો હતો.’

ગિલ્બર્ટ પૂછ્યું : ‘ત્યારે તને આ બધી વાતની ખબર ક્યાંથી પડી?’

મેં કહ્યું : ‘ઈતિહાસકારોને લડાઈમાં ભાગ લેનારાઓ પાસેથી હંમેશાં હકીકતો મળી રહે છે.’

ગિલ્બર્ટ કહ્યું : ‘જુઓ, બાઈ કેવો ઉડાઉ જવાબ આપે છે!’

જૈ કહ્યું : ‘ચૂપ રહે, ગિલ્બર્ટ! પછી વરુઓનું શું થયું તે હું જાણવા માગું છું. પછી મારે આ વાર્તા સાંભળવી નથી. મારે તો દરિયામાં ઊંડે છ માઈલ જઈ શકે અને પાણીના ભારથી દબાઈ ન જાય એવી સબમરિનની વાર્તા સાંભળવી છે.’

ડૅરિકે કહ્યું : ‘મને પણ એમ જ લાગે છે. હવે તો આ વાર્તાથી થાક્યા.’

વાર્તા

ડૅરિક ગભરાઈને બૂમ પાડી : ‘હે ભગવાન! હવે તો લાકડાં ખૂટ્યાં.’

આગ ધીમી પડતી હતી. તેઓ સળગેલાં લાકડાંને ભેગાં કરી આગ વધારતાં હતાં. થોડાક ભડકા થઈને આગ ધીમી પડતી હતી અને વરુઓ પાછાં હઠી વળી નજીક આવતાં હતાં. આગ છેક જ નરમ પડી એટલે વરુઓ ઝપાટાબંધ આગળ ધસી આવ્યાં.

જેઝેએ બૂમ પાડી : ‘ચાલો આપણે હુમલો કરીએ!’ તેણે પોતાની પિસ્તોલ છોડી; બીજાંઓએ પણ ભડકા કર્યાં અને વીશ વરુઓ ઢગલો થઈને પડ્યાં.

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હવે બાકીનાં વરુઓ મદદાંને ખાશે.’

પણ બન્યું એમ કે ખિજાયેલા વરુઓ આગળ ધસ્યાં અને ખૂનખાર લડાઈ જામી.

છોકરાંઓને ફરી બંદૂકો ભરવાનો વખત મળ્યો નહિ. તેણે બંદૂકોને લાકડીની જેમ વાપરવા માંડી. ડોનલ્ડે પોતાની રાઈફલ એક મોટા વરુના મોઢામાં ખોસી અને તે ત્યાં જ રહી. ડૅરિકનો હાથ ઘાયલ થયો. જેઝેને ગળા ઉપ જમખ થયો. ગિલ્બર્ટના નાકે ભારે ઈજા થઈ. હેલ્ગાનો પગ જ ચિરાઈ ગયો અને ડોનલ્ડનો હાથ ભાંગી ગયો. તેઓએ ચીસેચીસ પાડવા માંડી : ‘મદદ! મદદ!’

બૂમ સાંભળી પચાસ વાર દૂર કારમાં સૂતેલા માણસો જાગ્યા. નીચે સર્યાલાઈટ કરી અને તેની નજરે વરુઓનું ટોળું જાણે કંઈક લેવાને ધસતું દેખાયું.

નીલે કહ્યું : ‘ઓ ખુદા! આ તો વરુઓ તેમને ખાય છે.’

ઝડપથી તેઓ લડાઈની નજીક કારને લાવ્યા. છોકરાંઓને ઈજા ન થાય તેવી રીતે પિકેફ્ટે વરુઓ તરફ બંદૂક તાકી.

નીલે કહ્યું : ‘એમાં જોખમ છે. વળી આપણે બોમ્બ અને મશિનગન પણ વાપરી શકીશું નહિ. માત્ર કુહાડીઓ વાપરી શકીએ.’

તેઓ હાથમાં કુહાડીઓ લઈને કારમાંથી નીચે ઉતરી પડ્યા. વરુઓને કાપતા કાપતા તેઓ વચ્ચે આવ્યા. ભયંકર દેખાવ તેમની નજરે પડ્યો. ડોનલ્ડ અને હેલ્ગા નીચે પડ્યાં હતાં અને બીજાં ત્રણ બંદૂકોને લાઠીઓ જેમ વાપરી તેમનો બચાવ કરી રહ્યાં હતાં! જબરજસ્ત પિકેફ્ટે રસ્તો ચોખ્ખો કર્યો અને તે વરુઓ અને છોકરાંઓ વચ્ચે ઉભો.

તેણે કહ્યું : ‘ચલાવો, તમારી બંદૂકો ભરો. ત્યાં સુધી હું તેમને પાછાં હઠાવું છું.’

બાળકોએ પોતાની બંદૂકો ભરી કાઢી અને થોડી ક્ષણમાં વરુનાં મડદાંનો ઢગલો થયો. ડૅરિક મોટરકાર તરફ ધસ્યો અને મોટરમાથી વરુઓ ઉપર મશિનગન ચાલુ કરી, આખરે જીત થઈ.

નીલે કપાળ ઉપરથી પરસેવો લૂછતાં કહ્યું : ‘ગમે તેમ પણ વરુઓનો શિકાર થયો.

અલબત્ત એમાં જજેઢે ઘવાયો.'

પછી તેઓ જોસભેર વાનકુવર તરફ ઉપડયાં અને ત્યાં ઘવાયેલાં બાળકોની સારવાર કરવામાં આવી. બીજે દિવસે તેઓ ન્યૂયોર્ક પહોંચ્યાં અને ત્યાંથી સૌએ ગળગળાં થઈ પિકેફ્ટની રજા લીધી.

પિકેફ્ટે કહ્યું : 'ખરેખર! તમે બહાદુર લોકો વેઠે વત્યાં છો અને હું તમારા સાહસમાં સાથે હતો તેથી મગરૂબ છું. ગિલ્બર્ટ! હું જો જુવાન હોત... પણ કાંઈ નહિ, કાંઈ નહિ. ભગવાન સહુનું ભલું કરો. અને જો કદાચ ઘરડો નીલ સબમરિન શોધી કાઢે તો બુદ્ધિ પિકેફ્ટને સામેલ થવા તાર કરજો. કરશો ના?'

થોડા દિવસે કાર હેલેરો આવી પહોંચી અને બાળકો ફરી વાર નિશાળે ગયાં..

અહીં વાર્તાનો અંત આવ્યો.

વચ્ચે વાતચીત

જજેઢે કહ્યું : 'કેવો રેઢિયાળ અંત?' તેં વીલી અને જીંજરને માર્યા તો નહિ? તેં એ પણ કહ્યું નહિ કે અમે હીરાઓ અને રત્નો વેચ્યાં અને ખૂબ પૈસાદાર થયાં અને પછી બાદશાહ જેમ રહેવા લાગ્યાં. ડૉરિક! કેમ, તને પણ એમ નથી લાગતું કે વાર્તાનો અંત રેઢિયાળ છે?'

વિચાર કરીને ડૉરિકે કહ્યું : 'એમ છેક જ નહિ. ચોરને મારી નાખવાનું કદાચ યોગ્ય ન લાગ્યું હોય, કેમકે આખી વાર્તામાં આપણે એકે ધોળા માણસને માર્યો નથી. વળી મને ખાતરી છે કે જ્યારે આપણે સબમરિનમાં ઉપડશું ત્યારે આપણને જીંજર અને વીલી ફરી વાર મળવાનાં છે.'

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : 'વાર્તાનો અંત ઠીક છે. મોઢેથી કહેવાની વાર્તામાં ચાલે; એની ચોપડી છાપવી હોય તો ઠીક ન દેખાય.'

મેં કહ્યું : 'હું એની ચોપડી છાપવાનો છું.'

તેઓ મારી સામે મોં ફાડીને જોઈ રહ્યાં.

હેલ્ગાએ પૂછ્યું : 'સાચે જ?'

જજેઢેએ પૂછ્યું : 'મશ્કરી તો નથી કરતો ના?'

'ના, જરા યે નહિ. સાચું જ કહું છું.'

ડૉરિકે પૂછ્યું : 'અમારાં સાચાં નામ એમાં આવશે?'

મેં કહ્યું : 'હા.'

ગિલ્બર્ટે જરા ચંતિાથી કહ્યું : 'મારા નામ ઉપરથી તેઓ હું છોકરો છું એમ ધારશે. ઈંગ્લાંડમાં ગિલ્બર્ટ છોકરાનું નામ હોય છે.'

સૌ ખુશમિજાજમાં હતાં. જકે આનંદથી બોલ્યો : ‘ઓહો! આપણાં નામ ચોપડીમાં આવવાનાં કે? ત્યારે તો હું આજથી જ વાંચતાં શીખવાનો છું.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘હું પણ.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘ચોપડી કંઈ સારી થવાની નથી. અને ચોપડી વેચવાવાળાઓ છાપશે જ નહિ. નીલ તો કહે કે પિક્કેફટ કહેતો હતો કે ‘હું જુવાન હોઉં તો...’ એનો શો અર્થ? એમ ધારે છે કે હું સમજી નથી? એવા જાડા માણસને હું ન પરણું; વખતે હું તને પરણું.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘મને પિક્કેફટ બહુ ગમે છે. મેં જ્યારથી સાંભળ્યું કે એ બિચારો ગુજરી ગયો ત્યારથી મને રોઉંરોઉં થાય છે.’

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘પહેલાં તો મને એ નહોતો ગમતો, પણ પછીથી એ બહુ ગમ્યો. બુદ્ધે નીલ! તારા કરતાં એ બહુ સારો હતો.’

મેં કહ્યું : ‘પિક્કેફટને તું એટલા માટે સારો કહે છે કે એનામાં સારા સારા ગુણો હતા?’

ગિલ્બર્ટે ઉભી થઈ ગઈ.

દિલગીરી સાથે તે બોલી : ‘ચાલ, જકે! જવાનો વખત થયો. બુદ્ધે નીલ હવે માનસશાસ્ત્રની વાત કરે છે.’

મેં કહ્યું : ‘એક મિનિટ; ચોપડીનું નામ શું રાખશું?’

ઉત્સાહથી ગિલ્બર્ટે નીચે બેઠી.

જકેએ કહ્યું : ‘હું કહું? હેલેરોની નિશાળ ઉડતી કારમાં કેવી રીતે આવી એવું નામ પાડશું?’

મેં કહ્યું : ‘એવા નામની સામે વાંધો એ છે કે એ બહુ લાંબું છે. ઉતાવળથી ગાડીમાં બેસતાં બેસતાં બુકસેલરની દુકાનેથી ઝટપટ ચોપડી ખરીદનાર માટે આવું લાંબું નામ નકામું છે. કોઈ ચોપડીનું નામ પૂછવા જ રોકાય નહિ. નામ બહુ ટૂંકું જોઈએ.’

ડેરિકે કહ્યું : ‘આપણાં નામનો પહેલો અક્ષર મૂકીને ચોપડીનું નામ બનાવીએ. નીલ, પિક્કેફટ, ડેરિક, ડોનલ્ડ, હેલ્ગા, જકે, ગિલ્બર્ટ-નીપડેહોહેજેગિ.’

જકેએ ટીકા કરી : ‘આવું નામ તે હોય? બોલતાં ન ફાવે.’

ગિલ્બર્ટે સૂચન કર્યું : ‘ત્યારે આવું જ નામ પાડો ને? બુદ્ધે નીલ – મોટો ગપોડીદાસ.’

ડોનલ્ડે કહ્યું : ‘આપણે વાર્તામાં આવતા કોઈના નામ ઉપરથી નામ રાખીએ તો? સૌસેજ, જંજર....?’

હેલ્ગાએ કહ્યું : ‘એ કાંઈ મહત્ત્વનાં નામો નથી. ત્યારે ‘મોટી થૂંક’ નામ રાખીએ તો?’

ગિલ્બર્ટે બૂમ પાડી : ‘નહિ; ‘ઘરડો નીલ – મોટો ગપોડીદાસ’ એ જ નામ રાખો!’

બીજાંઓએ સામી બૂમ પાડી : ‘નહિ, એમ નહિ!’

બધાં રાડો પાડવા માંડ્યાં.

ગિલ્બર્ટે કહ્યું : ‘આ તો સ્વતંત્ર શાળા છે. મને ઠીક લાગે તે નામ હું પાડું.’

મેં કહ્યું : ‘સ્વતંત્ર શાળા. ચાલો એ જ નામ રાખીએ.’

સૌ સંમત થયાં અને ‘સ્વતંત્ર શાળા’ ‘સ્વતંત્ર શાળા’ એમ બોલતાં સહુ ઓરડાની બહાર દોડી ગયાં.

